

NÖHÜ

KADIN, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

KONGRE

ULUSAL MULTİDİSİPLİNER

KADIN

VE

AİLE

Çalışmaları



17-18-19 EKİM
2024



09.00 - 17.00



NÖHÜ Şehit Ömer Halisdemir
Kongre ve Kültür Merkezi
Salon 1923



Son Özet Bildiri Gönderme Tarihi: 20 Eylül 2024

Son Başvuru Tarihi: 30 Eylül 2024

Tam Metin Gönderme Tarihi: 14 Ekim 2024

www.ohu.edu.tr/kongre etkinlikleri

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR

ÜNİVERSİTESİ



NOHUUniversitesi

ANADOLU'NUN YÜKSEKÖĞRETİM VE BİLİMDE PARLAYAN YILDIZI



1. ULUSAL MULTİDİSİPLİNER KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI KONGRESİ

17-19 EKİM 2024 NİĞDE/TÜRKİYE

KONGRE BAŞKANLARI

Onursal Başkan: Prof. Dr. Hasan USLU

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Bülent KARA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Nalan GÖRDELES BEŞER

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Nil BAĞRIAÇIK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Muhittin ÖZTÜRK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Semih SÜTÇÜ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Aynur KIZILIRMAK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Derya EVGİN

Kayseri Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hidayet DİKİCİ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ASLAN TEKTEN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet FİDAN
Ordu Üniversitesi

Öğr. Gör. Yasemin UĞURLU
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Öğr. Gör. Sibel DİLMEN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Semra KOCAÖZ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Nilüfer TUĞUT
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU
Sosyoloji Dernek Başkanı

Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Kezban ÇELİK
TED Üniversitesi

Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Yasemin YAVUZER

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. İlkay Şahin
Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Figen İNCİ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Mina FURAT
Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Özlem AŞCI
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Zehra ÇALIŞKAN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül ÖZCAN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Gülhan KÜÇÜK ÖZTÜRK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Kezban KORAŞ SÖZEN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rabia ATILLA
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem SAMANCI TEKİN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferdane KOÇOĞLU
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal KURT SEZER
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Birnur YEŞİLDAĞ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rabiye ÇIRPAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Züleyha KILIÇ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Arzu ŞENTÜRK
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar KARA
Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi

KONGRE SEKRETERYASI

Öğr. Gör. Özlem TEKTAŞ
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Gürkan BAYINDIR
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Erkan KARAMAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Büşra Rümeysa DEMİREL
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Fahriye Meltem ERDAL
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE’DE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	
DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARI.....	
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİ HELİKOPTER EBEVEYNLERLE İLGİLİ NE DÜŞÜNÜYORLAR?	
DİNİ REFERANSLARDA AİLE.....	
YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞTE KADIN ÖĞRENCİLERİN BÖLÜM SEÇİMLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA	
TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNDE AİLE.....	
TÜKETİM TOPLUMU, KAPİTALİZM VE KADIN: ESTETİK OPERASYONLAR.....	
.....	
KENT, YOKSULLUK VE KÜLTÜR.....	
MODERN DÜNYA’DA KADIN SAĞLIĞI SORUNLARINDAN: MENOPOZ.....	
İSTİHDAMIN EVLİLİK VE MUTLU AİLE ÜZERİNE ETKİLERİ.....	
ADÖLESAN GEBELİKLERDE PSİKOSOSYAL ETKİLER, KORUYUCU/ÖNLEYİCİ EBELİK YAKLAŞIMLARI	
KADINLARIN GÖZÜNDEN: TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI BİREYSEL YENİLİKÇİLİĞİ ETKİLER Mİ?	
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KADINLAR: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE DAYANIKLILIK.....	
KIRSALDA YAŞAYAN ADÖLESAN VE YETİŞKİN GEBELERİN DEPRESYON DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ.....	
MODERN MUHAFAZAKARLIK: MUHAFAZAKÂR TABANDAKİ KADININ DÖNÜŞÜMÜ	
REİKİ’NİN KADIN SAĞLIĞINDAKİ YERİ: BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ	

- OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLER ARASINDAKİ İLİŞKİ MEMNUNİYETİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI
- ADOLESAN KIZLARDA AĞIR MENSTRUAL KANAMA: PREVALANS, YAŞAM KALİTESİ VE TEDAVİ ARAMA DAVRANIŞI
- YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞTE KADIN ÖĞRENCİLERİN BÖLÜM SEÇİMLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA.....
- KIZ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA KARŞILAŞTIKLARI SOSYAL VE KÜLTÜREL ENGELLER: NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ.....
- EŞİ ASGARİ ÜCRETLE ÇALIŞAN KADINLARIN, YOKSULLUKLA MÜCADELESİ: GELİR GETİRİCİ BİR İŞTE ÇALIŞMA
- ÇALIŞAN ANNENİN ÇOCUĞU OLMAK
- HEMŞİRELİK MESLEĞİNDE KADIN OLMANIN DEZAVANTAJLARI
- DİJİTAL HASTALIKLARIN AİLELER ÜZERİNDEKİ PSİKOSOSYAL ETKİLERİ.....
- PARÇALANMIŞ AİLEYE SAHİP OLAN ERGENLERİN DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞININ AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DERLEME
- KADINLARDA YAYGIN GÖRÜLEN RUHSAL SORUNLARA GÜNCEL BİR BAKIŞ.....
- TEKNOLOJİNİN AİLE İÇİ İLETİŞİME ETKİSİ.....
- KADINA YÖNELİK ŞİDDET: SAĞLIK PROFESYONELLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

TÜRKİYE’DE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER¹

Aslıhan NAKİBOĞLU²

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, anakiboglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6825-984X

Özet

Kadınların işgücü piyasasına katılımı, iktisadi büyüme, toplumsal refah ve gelir dağılımının iyileştirilmesi açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, bu katılım toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal normlar, kültürel değerler ve mevcut iktisadi yapılar, kadınların işgücüne katılımını kısıtlayan temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Dünya genelinde bu konuda ilerleme kaydedilse de Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı hâlâ dünya ortalamasının altında seyretmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iktisadi kalkınma açısından önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu çalışmada, kadınların işgücüne katılımını etkileyen tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler ele alınmış; Türkiye’nin toplumsal ve iktisadi yapısındaki dönüşümlerin kadın işgücüne olan etkileri incelenmiştir. Sanayi devrimi, küreselleşme ve modernleşme süreçlerinin kadın işgücü üzerindeki etkileri değerlendirilmiş; Cumhuriyet döneminde uygulanan politikaların kadın işgücü üzerindeki sonuçları incelenmiştir. Kadınların işgücüne katılımını sınırlayan temel unsurlar olarak toplumsal normlar, eğitim düzeyi, medeni durum ve kayıt dışı istihdam öne çıkmakta; bu unsurların, kadınların işgücü piyasasında daha aktif yer almalarını engellediği görülmektedir. Bu faktörlerin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesine katkı sunduğu da ortaya konulmuştur. Kadınların eğitim olanaklarına erişimindeki kısıtlılıklar, toplumsal rollerin belirlediği beklentiler ve kayıt dışı istihdamın yaygınlığı, kadınların işgücü piyasasındaki yapısal zorlukları derinleştirmektedir. Çalışmada, bu zorlukların sosyo-ekonomik koşullar çerçevesinde nasıl şekillendiği analiz edilmiş ve söz konusu engellerin aşılmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Türkiye’de kadın işgücünün mevcut durumu, sektörel dağılım ve bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş; bu bağlamda kadınların işgücü piyasasındaki yapısal sorunları belirlenmiştir. Ayrıca, mevcut politikaların gözden geçirilmesi ve kadın işgücünün daha etkin değerlendirilebilmesi adına stratejik çıkarımlar yapılmıştır. Sonuç olarak, kadınların işgücü piyasasına katılımının iktisadi büyümenin ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğine de önemli katkılar sunduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de kadın işgücü üzerine daha bütüncül bir bakış açısı geliştirerek, bu alanda stratejiler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler; Kadınların işgücüne katılımı, Toplumsal cinsiyet eşitliği, İktisadi büyüme, Sosyo-ekonomik faktörler, Kayıt dışı istihdam.

¹ Bu çalışma, Kadın Aile ve Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü’nün 17-19 Ekim 2024 tarihinde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde gerçekleştirmiş olduğu “Ulusal Multidisipliner Kadın ve Aile Çalışmaları Kongresinde sunulan “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler” isimli sözel bildirinin makale şekline getirilmiş halidir.

FACTORS AFFECTİNG WOMEN'S LABOR FORCE PARTICİPATION İN TURKEY

Abstract

The participation of women in the labor market is considered a significant factor in terms of economic growth, social welfare, and the improvement of income distribution. Additionally, this participation contributes to achieving gender equality. However, social norms, cultural values, and existing economic structures stand out as the main factors restricting women's participation in the labor market. Although progress has been made globally in this regard, the participation rate of women in the labor market in Turkey still remains below the global average. This situation poses a significant obstacle to both gender equality and economic development. This study examines the historical, socio-economic, and cultural factors that affect women's participation in the labor market and analyzes the impact of transformations in Turkey's social and economic structure on women's labor force. The effects of the Industrial Revolution, globalization, and modernization processes on women's labor force have been evaluated, and the outcomes of policies implemented since the establishment of the Republic have been assessed. Key factors limiting women's participation in the labor market include social norms, education level, marital status, and informal employment, which prevent women from becoming more active in the labor market. These factors are also shown to contribute to the perpetuation of gender inequality. Limitations in women's access to educational opportunities, the expectations defined by social roles, and the prevalence of informal employment further deepen the structural challenges women face in the labor market. This study analyzes how these challenges are shaped by socio-economic conditions and offers solutions to overcome these barriers. The current state of women's labor force in Turkey has been evaluated, considering sectoral distribution and regional differences. In this context, structural problems that women face in the labor market have been identified. Additionally, existing policies have been reviewed, and strategic recommendations have been made to better utilize women's labor force. In conclusion, it has been emphasized that women's participation in the labor market not only supports economic growth but also significantly contributes to achieving gender equality. The aim of this study is to develop a more comprehensive perspective on women's labor force in Turkey and offer strategies in this field.

Keywords; *Women's participation in the workforce, Gender equality, Economic growth, Socio-economic factors, Unregistered employment.*

Giriş

Kadınların işgücüne katılımı, iktisadi büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Üretim süreçlerine kadınların daha aktif bir şekilde dahil edilmesi, ülkelerin iktisadi, siyasi ve sosyal anlamda rekabet gücünün artmasına ve beşerî sermayenin daha etkin kullanılmasına katkıda bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu katılım, iktisadi kalkınmayı hızlandıran bir etken olarak kabul edilmektedir. Akademik literatürde ve bilimsel araştırmalarda sıkça ele alınan bu durum, kadınların işgücü piyasasındaki aktif varlıklarının iktisadi verimlilik ve büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar, kadınların işgücü piyasasına katılımının

sağlıklı ve rasyonel bir iktisadi gelişme süreçlerinin vazgeçilmez bir konu başlığı olduğunu bizlere göstermektedir.

Küreselleşme ile birlikte rekabet koşullarındaki değişim, ülkelerin iktisadi gelişim süreçlerinde üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu sebele emek faktörünün etkin kullanımı, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadınların işgücü piyasasına katılımıyla yakından ilişkilendirilmiştir. Kadınların işgücüne katılımı, gelişmekte olan ülkelerde beşerî sermayenin tam kapasiteyle harekete geçirilmesine imkan sağlamış ve bu süreç, iktisadi büyümenin sürdürülebilirliği açısından hayati önem sahip olmuştur. (Gençtürk, 2022: 361). Modern iktisadi yapıların gereklilikleri doğrultusunda, kadınların yalnızca ev içi ücretsiz işgücü veya düşük ücretli işgücü olarak değerlendirilmesi, ülkelerin verimlilik ve büyüme hedeflerini destekleyici bir nitelik taşımamaktadır. Kadınların nitelikli işgücü olarak işgücü piyasasına katılımı hem üretkenliğin artırılması hem de iktisadi büyümenin devamlılığının sağlanması açısından zorunlu bir gerekliliktir. Kadın işgücünün yeterli düzeyde iktisadi sisteme kazandırılmaması, beşerî sermayenin tam anlamıyla kullanılmaması sonucunu doğurmakta ve bu durum, iktisadi büyüme hızında belirgin bir yavaşlamaya neden olmaktadır (Erken, 2020: 1). Sanayi Devrimi ile işgücü talebinde yaşanan artış, kadınların işgücü piyasasına daha hızlı dahil olmalarını sağlamış, ancak bu süreçte kadınlar genellikle düşük ücretlerle ve ağır çalışma koşulları altında çalışmak zorunda bırakılmıştır. Kadınların işgücü piyasasına dahil edilmesi, iktisadi üretim süreçlerinde verimliliği artırmış olmakla birlikte, bu entegrasyon süreci, iktisadi yapıların yeniden düzenlenmesi ve hukuki düzenlemelerin gerekliliğini de beraberinde getirmiştir (Özdemir ve ark., 2012: 115). Bu nedenle, kadınların işgücü piyasasına katılımı ve bunu etkileyen faktörler, iktisadi büyümenin sürdürülebilirliği açısından özellikle son zamanlarda bilim insanları için dikkat çeken bir konu başlığı haline gelmiştir. Bu durum da konunun bilimsel bir zeminde değerlendirmesinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Böylece, “*Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler*” isimli çalışmada; **Kadın işgücünün tarihsel gelişimi** incelenmiş, kadınların işgücü piyasasında zamanla geçirdiği değişiklikler değerlendirilmiştir. Bu değişiklikler, kadınların üretim süreçlerine daha fazla katılım sağlamasıyla, iktisadi yapının dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Kadınların işgücündeki bu dönüşüm, iktisadi kalkınma üzerinde etkili bir unsur olarak öne çıktığı, bu süreç içerisinde, **Tarihsel Süreçte Dünya’da Kadın İşgücü ve Türkiye’de Kadın İşgücünün Tarihsel Süreçteki Gelişimi** daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış, sanayi devrimiyle birlikte kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer almalarının toplumsal ve iktisadi yapıların dönüşümüne nasıl katkıda bulunduğu incelenmiştir. Çalışmada tarihsel süreçteki değişim ve dönüşümlere ek olarak kadın işgücünün güncel durumunda önemli bir yer tuttuğu, **Türkiye’de ve Dünyada Kadının İşgücüne Katılımının Güncel Durumunda** günümüzde kadınların işgücü piyasasındaki rollerinin iktisadi verimlilik üzerindeki etkileri incelenmiştir. Kadınların işgücüne katılım oranlarının ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre nasıl farklılık gösterdiği ele alınmış, iktisadi kalkınma açısından bu farklılıkların önemi üzerinde durulmuştur. Böylece kadınların işgücüne katılımlarının iktisadi büyümenin sürdürülebilirliği için gerekliliği, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Genel Yapısı**, Kadınların işgücüne katılımını etkileyen sektörel dağılım, meslek grupları, medeni durum ve kayıtlılık gibi unsurlar ele alınmış ve bu unsurların iktisadi büyüme üzerindeki sonuçları, Kadınların hangi sektörlerde yoğunlaştığı, bu yoğunlaşmanın iktisadi verimlilik üzerindeki etkileri ile birlikte ele

alınmış, Özellikle **Türkiye’de Kadın İstihdamının Sektörel Durumu** üzerinden yapılan değerlendirmelerde, kadınların yer aldıkları sektörlerin iktisadi yapının büyüme dinamikleri üzerindeki etkisi, bu inceleme, kadınların sektörel dağılımlarının iktisadi gelişim sürecinde nasıl bir rol oynadığı, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Meslek Gruplarına göre Güncel Durumu** ele alınmış, kadınların hangi meslek gruplarında yer aldıkları ve bu meslek gruplarının iktisadi faaliyetlerdeki rollerini nasıl şekillendirdiği değerlendirilmiştir. Nitelikli işgücünün önemli bir parçası olan kadınların işgücü piyasasında yer almaları, verimlilik ve kalkınma süreçlerine olan katkılarını artırmaktadır. Kadınların mesleki dağılımı, işgücü piyasasındaki yerlerini güçlendiren bir unsur olarak tanımlanmıştır.

İşgücü piyasasındaki duruma dair yapılan değerlendirmeler devamında, **Türkiye’de Kadın İstihdamının İşteki Durumuna göre Güncel Durumu** ve **Türkiye’de Kadın İstihdamının Kayıtlılık Durumuna Göre Güncel Durumunda**, kadınların işgücü piyasasındaki statüleri ve kayıtlı ya da kayıt dışı istihdam oranlarının, işgücü piyasasındaki yerlerini nasıl etkilediği, Kayıt dışı istihdam, kadınların iktisadi yapıya tam anlamıyla entegre olmalarını zorlaştıran başlıca faktörlerden biri olduğu ve kayıtlı istihdamın artırılmasının, kadınların işgücü piyasasında daha sağlam bir yer edinmelerini sağlayacağı, Kadınların işgücü piyasasındaki durumunu etkileyen bir diğer önemli unsur ise yaş faktörüdür. **Türkiye’de Kadın İstihdamının Yaş Durumuna göre Güncel Durumu**, kadınların işgücü piyasasına katılım oranlarının yaşa göre nasıl değişiklik gösterdiği incelenmiş ve genç yaşlarda işgücüne katılımın daha yoğun olduğu, ilerleyen yaşlarda ise çeşitli sebeplerle bu katılımın azaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların iş ve aile yaşamlarını dengeleme süreçleriyle de bağlantılı olduğu, Kadınların işgücüne katılımını belirleyen bir diğer önemli faktörün eğitim olduğu, bu sebeple çalışmada **Türkiye’de Kadın İstihdamının Eğitim Durumuna göre Güncel Durumunda** eğitim düzeyinin kadınların işgücü piyasasındaki yerleri üzerindeki belirleyici rolünü incelenmiştir. Eğitimli kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer aldığı, düşük eğitim düzeyine sahip kadınların ise çeşitli yapısal engellerle karşılaştığı, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Medeni Durum Açısından Güncel Durumunda** değerlendirilmiş, medeni durumun kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkileri, Evli kadınların işgücü piyasasında yer alma oranlarının, bekârlara kıyasla daha düşük olduğu, Kadınların medeni durumu, işgücü piyasasına katılımlarını etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu, Ayrıca, **Türkiye’de Akademik Camiada Kadın İstihdamının Güncel Durumu** da incelenerek kadınların akademik alandaki yerleri ve bu alanın kadınların işgücü piyasasındaki genel konumları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Akademik camiada kadınların varlıklarının, bilimsel üretkenlik ve beşerî sermayenin etkin kullanımı açısından stratejik bir öneme sahip olduğu vurgulanmış ve çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

1. Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi

Kadın, toplumsal ve iktisadi sistemler içinde ve tarihsel süreçler boyunca farklı roller üstlenmiş ve bu roller iktisadi yapıların şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Biyolojik özellikleri ile belirlenen kadın cinsiyeti, toplumsal normlar ve kültürel değerler çerçevesinde iktisadi faaliyetlerde yer almış, üretim ve işgücü piyasalarında farklı dönemlerde çeşitli biçimlerde konumlandırılmıştır. İktisat literatüründe, kadın emeği hane içi üretimden formel

işgücü piyasalarına kadar geniş bir çerçevede ele alınmakta olup, iktisadi kalkınma ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde kadınların katkıları temel bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Kadınların iktisadi sistemdeki yerleri, dönemsel olarak değişiklik göstermiş ve bu değişim, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak şekillenmiştir. İktisadi gelişmelerle paralel bir biçimde kadınların işgücüne katılımı da dönüşüm geçirmiş, bu süreçler akademik literatürde önemli bir inceleme alanı olarak yerini almıştır. Kadın, bu bağlamda iktisadi kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmektedir. Kadın işgücünün tarihsel gelişimi, toplumsal ve iktisadi yapılar üzerinde derin etkiler bırakmış ve bu yapıların dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Tarihsel süreç boyunca kadınların işgücüne katılımı, yalnızca iktisadi büyümenin bir parçası olarak görülmemiş, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden şekillenmesine ve cinsiyet eşitliği mücadelelerine yön veren bir süreç olarak dikkat çekmiştir. Sanayi devrimi, dünya savaşları, teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme gibi tarihsel dönüm noktaları, kadınların işgücü içerisindeki konumunu hem dünya genelinde hem de Türkiye özelinde büyük ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir.

Böyle bir tarihsel sürecin incelenmesi, toplumsal ve iktisadi yapılar arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında kadınların işgücüne daha fazla katılım göstermesi, üretim süreçlerindeki cinsiyet eşitsizliğinin görünürlüğünü artırmış, bununla birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Kadınların işgücündeki yeri, sadece ekonomik üretimle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sosyo-kültürel yapılar üzerinde de etkili olmuştur.

Türkiye’ de ise, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde kadınların işgücüne katılımı, modernleşme ve batılılaşma politikalarının bir parçası olarak görülmüştür. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren, sanayi ve hizmet sektörlerindeki genişlemeyle birlikte kadınların işgücüne dahil olma oranı artmış, bu süreçte eğitim politikaları ve şehirleşme gibi unsurlar belirleyici olmuştur. Ancak, kadınların işgücüne katılımı her dönemde eşit düzeyde olmamış, iktisadi krizler, kültürel engeller ve toplumsal cinsiyet normları bu katılımın önünde zaman zaman engeller oluşturmuştur.

Bu sebeple kadınların iktisadi yaşamda daha fazla yer almaları, iktisadi büyüme ve kalkınmada daha fazla pay sahibi olmaları, aile içerisindeki statülerin kalite kazanması, iktisadi unsurlara katkıları gibi önemli yapı taşlarıyla kadınları iş gücüne kazandırmaktadır. İktisadi büyümenin sürekliliği en önemli konu başlıklarından bir tanesi de kadınlara iktisadi ve sosyal kalkınmanın en önemli unsurları olarak bakılması gereklidir. Dünya ülkeleri ve Türkiye bu bağlamda kadın ve erkek eşitliği konularında iktisadi, siyasi, sosyal vb. Birçok alana önemle dikkat etmektedir. İşte bu sebeptir ki kadın işgücünün tarihsel gelişimi dünya nüfusu dikkate alındığında nüfus yoğunluğunun yerden fazlasının kadınlardan oluştuğu ve iktisadi kalkınmanın gelişiminde temel yapı taşı oldukları görülmektedir. Kadınların iktisadi ve toplumsal kalkınmada aktif bir şekilde yer alması, kadınların işgücüne katılımı ve istihdamını sağlamakla olacaktır.

Kadın işgücünün tarihsel gelişiminin dünya ve Türkiye bağlamında ele alınması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin anlaşılmasına ve bu konudaki politikaların tarihsel arka planının değerlendirilmesi önemli olacaktır. Bu sürecin incelenmesi, hem geçmişe dair bir

değerlendirme sunacak hem de mevcut iktisadi dinamiklerin altında yatan tarihsel koşullarında algılanması adına önemli olmuştur.

1.1. Tarihsel Süreçte Dünya’da Kadın İşgücü

Tarih boyunca kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal yapı ve iktisadi koşulların belirlediği dinamikler doğrultusunda şekillenmiştir. Toplulukların tarih öncesi ve Orta Çağ süresince aile ve topluluk içindeki üretken faaliyetlere katkıda buldukları, ancak iş gücü piyasasında bireysel olarak görünür olmadıkları bilinmektedir. Kadınların toplumsal üretime yaptıkları katkıların genellikle aile içi görevler ve tarımsal faaliyetlerle sınırlı kaldığı, ücretli iş kavramının ise Sanayi Devrimi ile birlikte gündeme geldiği görülmektedir. Bu süreçte kadınların iş gücündeki konumları, büyük ölçüde toplumsal cinsiyet rollerine dayandırılmış olup, Sanayi Devrimi'ne kadar bağımsız bir iktisadi aktör olarak kabul edilmemişlerdir. Bu bağlamda Dünyada Kadın İşgücünün tarihsel gelişimi dikkate alındığında konunun bir takım iktisadi, siyasi sosyal faktörler ile şekillendiği görülmektedir. Bunlar;

Şekil 1: Dünyada Kadın İş Gücünün Dönüşüm Dinamikleri



Kaynak: (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kadınların iş gücüne katılımının, tarihsel süreç toplumsal ve iktisadi koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterdiği dikkate alındığında; Tarih öncesi toplumlarda, kadınların iş gücündeki rollerinin toplumsal ihtiyaçlara göre şekillendiği, avcı-toplayıcı toplumlarda ise kadınların genellikle yiyecek toplama, giysi yapma ve barınak kurma gibi faaliyetlerle hayatta kalmaya yönelik katkılar sundukları bilinmektedir. Bu dönemde iş gücü kavramının, daha çok yaşamı sürdürebilmek adına yapılan işler etrafında şekillendiği ve kadınların bu süreçte önemli

bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Kadınların üretken faaliyetleri, toplulukların hayatta kalmasında kritik bir rol oynamış, iş bölümü ise genellikle cinsiyete dayalı olarak düzenlenmiştir. Ancak bu dönemde, ücretli bir iş piyasasının olmadığı ve kadınların iş gücüne katılımının daha çok aile içi işlerle sınırlı kaldığı görülmektedir. (Afşar & Öğrekçi, 2014: 70-71).

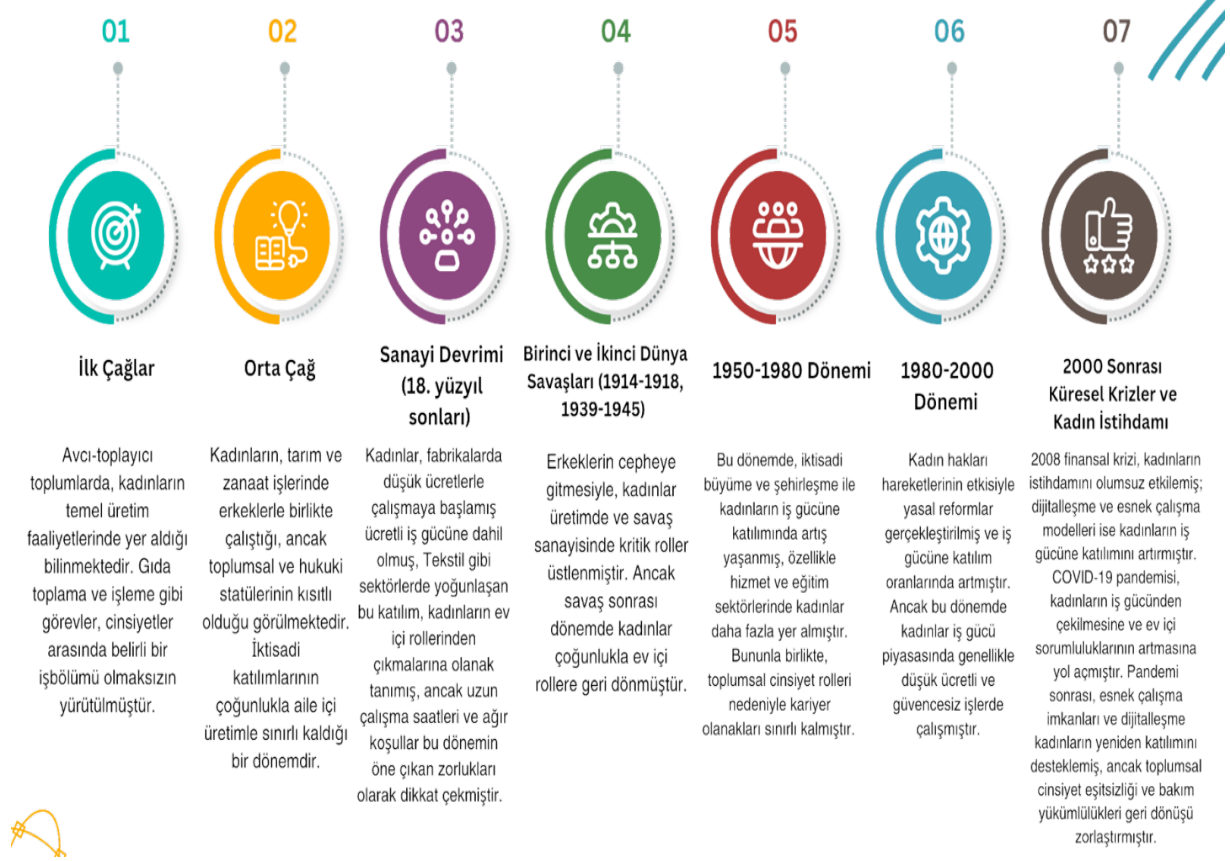
Orta Çağ'a gelindiğinde ise, kadınların toplumsal üretime katkılarının tarım ve el sanatları gibi alanlarda devam ettiği gözlemlenmiştir. Feodal sistemin hâkim olduğu bu dönemde kadınların tarım işlerinde erkeklerle birlikte çalıştığı, özellikle kırsal alanlarda kadın emeğinin iktisadi üretimde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, kadınların ev içi üretimden sorumlu oldukları, dokumacılık, dikiş, ekmek yapımı gibi işlerde faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Zanaatkâr olarak da faaliyetlerde bulunan kadınların bazı şehirlerde loncalar aracılığıyla iktisadi hayatta yer aldıkları görülmektedir. Ancak bu dönemde kadınların iş gücüne katılımının resmi kayıtlarda sınırlı bir şekilde yer aldığı toplumsal ve hukuki sistemlerde erkeklere göre daha düşük bir statüde oldukları anlaşılmaktadır. Yine de özellikle küçük tarım işletmelerinde ve şehir zanaatlarında kadınların iş gücüne olan katkılarının belirgin olduğu ifade edilmektedir (Aytaç, ve ark., 2002: 19-20; Kaya, 2009: 14-15).

Kadınların iş gücüne katılımının tarihsel süreçte toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı kaldığı ve çoğunlukla erkek egemen yapılar tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, tarımsal iktisadi yapıların hâkim olduğu bu dönemde kadınların, aile ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olarak çalışmaya devam ettikleri, doğrudan iş piyasasında yer almasalar da dolaylı olarak üretken faaliyetlere katkıda buldukları görülmektedir. Feodal sistemin çözülmeye başlaması ve ticaretin yaygınlaşması ile birlikte, özellikle geç Orta Çağ'da kadınların iş gücüne katkılarının çeşitlendiği ve bazı kadınların ticari faaliyetlerde daha görünür hale geldikleri anlaşılmaktadır (Kaya, 2009: 14-15).

İnsanlık tarihinde en köklü teknolojik değişimleri ve bilimsel gelişmelerin yaşandığı, Sanayi Devrimi'ne kadar olan süreçte kadınların iş gücüne katılımı, toplumsal ve iktisadi yapının doğrudan bir yansıması ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınlar, ev içi üretim ve tarımsal faaliyetlerle sınırlı kalmış, resmi iş gücü piyasasında aktif olarak yer almamışlardır. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte kadınların iş gücündeki rolü önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Sanayi Devrimi, kadınların iş piyasasına katılımı açısından bir dönüm noktası olmuş, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte kadınlar, ücretli işlerde daha görünür hale gelmişlerdir. Bu dönüşüm, kadınların iktisadi yaşamdaki yerini yeniden tanımlamış ve modern iş gücü piyasasında kadınların varlığını güçlendirmiştir.

"Kadın iş gücünün tarihsel gelişimi, ilk çağlardan günümüze kadar farklı dönemlerin iktisadi, siyasi ve sosyal koşullarına göre şekillenmiştir. Aşağıdaki şekil, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen başlıca dönüm noktalarını özetlemektedir."

Şekil 2: Dünyada Kadın İş Gücünün Tarihsel Dönemler İçindeki Gelişimi



Kaynak: (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

1.1.1. Sanayi Devrimi ve Sonrasında Kadın İşgücü Dönüşümü

Geçmişten günümüze dikkatle bakıldığında, sanayi devriminin kadın istihdamıyla ilgili birçok konuda oldukça önemli bir dönüm noktası oldu ve toplumsal yapının hemen hemen her aşamasında ve iş gücü piyasasında köklü değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde kadınlar, üretim süreçlerine daha görünür bir şekilde dahil olmuş ve toplumsal rollerinin yeniden şekillenmesi sürecini harekete geçirmiştir. Sanayi üretiminin makineleşme ve buhar gücüne dayalı olarak hızla büyümesi, özellikle kadınların iş gücünde daha fazla yer almalarını zorunlu kılmıştır. Tarım ve ev içi üretimden çıkıp ücretli iş gücü olarak fabrikalarda yer alan kadınlar, bu yeni düzenin getirdiği fırsatlar ve zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Zamanla, sanayi devriminin yarattığı toplumsal ve iktisadi değişimler, kadınların iş gücündeki konumunu daha da ileriye taşımış ve onları küresel ölçekte iş gücünün önemli bir unsuru haline getirmiştir. Bu dönüşüm, ilerleyen dönemlerdeki krizler ve toplumsal yapılarla etkileşime girerek, kadınların iş gücüne katılımını daha karmaşık ve dinamik bir sürece dönüştürmüştür.

18. yüzyıl, sanayi devriminin başlangıcıyla birlikte toplumsal ve iktisadi yapının köklü bir dönüşüme uğradığı bir dönem olarak ön plana çıkmaktadır. İlk olarak İngiltere’de dokuma

sektöründe buhar gücünün üretim süreçlerinde kullanılmasıyla başlayan bu devrim, üretim ilişkilerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Aytaç, ve ark., 2002: 20-21). Kadınların ücretli işçi statüsünde iş hayatına girişi ise Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiği dönemlere denk gelmektedir (Korkmaz, 2014: 2). Sanayi devrimi ile birlikte kadınlar, önceki dönemlerde farklı şekillerde katıldıkları iktisadi faaliyetlere, ilk kez "ücretli işçi" olarak ve "işçi" statüsü altında dâhil olmuşlardır (Özer & Biçerli, 2003: 56). Bu süreçte, üretim organizasyonunun yeniden şekillenmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve düşük ücretlerle çalıştırılabilecek işgücü talebi bu dönemin belirleyici unsurlarından biri olmuştur (Yılmaz ve ark. 2008: 91). Yani sanayi devrimiyle kadınlar çalışma yaşamında tam anlamıyla istihdam edilmek istenmiştir.

Sanayi devrimiyle birlikte, kadınlar ilk kez ücretsiz aile işçiliği statüsünden çıkarak, bir işveren adına ücret karşılığında çalışma sürecine dahil edilmiştir (Aytaç, ve ark., 2002: 19-20). Zorlaşan iktisadi koşulların kadınları emeğini ücret karşılığında satmaya yöneltmesiyle gerçekleşmiştir. Kadınların çalışma koşullarını düzenleyen yasalar, ilk olarak İngiltere'de dar kapsamlı olarak yürürlüğe girmiş, ardından diğer ülkelerde de benzer yasal düzenlemeler benimsenmiştir (Kocacık & Gökkaya, 2005: 196). Kadınlar yalnızca tarımsal faaliyetler dışındaki alanlarda değil, aynı zamanda üretilen ürünlerin satışı gibi hizmet sektöründe de yer almışlardır. Ev içi ücretsiz iş gücünden çıkmalarına rağmen, niteliksiz iş gücü olarak görülmeleri, uzun çalışma saatleri ve düşük ücretlerle erkek iş gücünün yerine çalıştırılmalarına sebep olmuştur (Çolak, 2003: 1).

Sanayileşmenin başlangıç döneminde, kadınlar yoğun olarak tekstil sektöründe çalışmaya başlamışlardır. Bu süreçte, kadın işçiler düşük ücretler karşılığında, zorlu koşullar altında, günde 12 saate varan uzun mesailerde çalışmak zorunda bırakılmıştır. Örneğin, İngiltere'de 1841 yılında kadınların imalat sektöründeki oranı %35 iken, 1851 yılında %45'e yükselmiştir. Bununla birlikte, genişleyen imalat sektörü, tarımdan ayrılan kadın iş gücünün tamamına istihdam sağlayamamış ve bu durum, kadınların yaklaşık %40'ının kentlerde hizmet sektöründe, özellikle temizlik gibi alanlarda çalışmaya yönelmesine yol açmıştır. İngiltere'de başlayan sanayileşme süreci, kadın istihdamındaki bu dönüşümleri Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine de taşımıştır (Özer & Biçerli, 2003: 57). Ayrıca, sanayi devrimi ile ortaya çıkan bu değişimler Avrupa ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda ABD'de kadınların iş gücüne katılımında önemli dönüşümlere yol açmıştır.

Sanayileşme süreci, niteliksiz iş gücünün nitelikli iş gücünün yerini alabilme kapasitesini artırmış ve bu durum, ABD'de daha önce tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak görev yapan kadınların sanayi sektörüne katılımını sağlamıştır. 1820 yılında ABD'nin kuzeydoğusunda sanayi sektöründe çalışan kadınların oranı yaklaşık %9 iken, bu oran 1932'de yaklaşık %33'e ulaşmıştır. Sanayileşmeyle birlikte artan firma sayısı ve genişleyen işletme ölçekleri, kadınlara sadece imalat sanayi değil, aynı zamanda tezgahtarlık, sekreterlik ve muhasebecilik gibi hizmet sektörlerinde de istihdam imkanı sağlamıştır (Costa, 2000: 107-108).

Sanayi devrimi, işgücü piyasasında kadınların konumunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Birincisi, kadınların bu dönemde ücretli işgücü olarak iş piyasasında yer almaya başlamasıdır. Kapitalizmin 1750'lerden sonra hız kazanmasıyla birlikte, kadınlar ev içi ücretsiz işçilik ve tarımsal işgücünden çıkıp sanayiye yönelmeleri, İkincisi, sanayileşme süreci işgücü arzı ile

cinsiyet arasındaki ilişkiyi belirgin hale getirmesidir. Kadınların iş hayatına girişi, aile içinde özgürleşmelerine imkân verirken, işgücü piyasasında cinsiyete dayalı yeni iş kollarının ortaya çıkmasına da yol açmıştır (Çolak, 2003: 20-21). Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında ise kadın işgücü, çok daha farklı bir dönüşüm yaşamıştır. Savaşların yarattığı toplumsal ve iktisadi etkiler, kadınların iş gücündeki rolünü daha fazla ön plana çıkarmış ve iş piyasasında önemli değişimlere neden olmuştur. Bu iki dünya savaşının ardından kadınların istihdamı, özellikle savaş sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde hızla artmış ve çeşitli sektörlerde geniş bir yer edinmiştir. Kadın işgücündeki bu değişim, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları dönemine gelindiğinde, kadın işgücü ve istihdamında belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir (Aytaç, ve ark., 2002: 20-21). Savaşların etkisiyle erkek işgücünün askere alınması, iş hayatında kadınların daha fazla tercih edilmesine yol açmıştır. Bu artış, hem emek arzı hem de emek talebi yönünden açıklanabilir. Emek arzı açısından, bazı kadınlar için iş gücüne katılma motivasyonu vatanseverlik duygusu olurken, diğerleri için savaş nedeniyle erkeklerin cephede olması, aile gelirlerinin azalması ve ev işlerinin hafiflemesi etkili olmuştur. Emek talebi açısından ise, erkeklerin savaş nedeniyle iş piyasasından çekilmesi, iş gücüne olan talebi ve ücret seviyelerini artırmış, bu da kadınların işgücüne katılımını teşvik eden bir unsur haline gelmiştir (Özer & Biçerli, 2003: 56). 1929 yılında yaşanan İktisadi Buhran, işsizlik oranlarının yükselmesiyle birçok kadının iş gücünden çekilerek evlerine dönmesine yol açmıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru erkek işgücünün savaşa katılım nedeniyle azalması ve savaş sanayisinin genişlemesi sonucunda, kadınlar yeniden iş yaşamına dahil olma imkânı bulmuşlardır. Bu süreç, erkek işgücündeki eksiklikten kaynaklanan ihtiyaçların kadın işgücüsüyle karşılandığını ve bu işgücünün toplumda bir kez daha yedek işgücü olarak benimsendiğini ortaya koymuştur (Yılmaz ve ark. 2008: 92).

II. Dünya Savaşı sırasında, ABD ve İngiltere'de erkek işgücünün azalmasıyla birlikte, kadınların çalışma hayatına katılımı vatansever bir görev olarak tanıtılmıştır. Özellikle ABD'de, savaşla birlikte artan işgücü ihtiyacı nedeniyle, kadınların geleneksel rollerinden uzaklaşıp işgücü piyasasına girmeleri için çeşitli kampanyalar düzenlenmiştir. Bu dönemde, kadınların fiziksel olarak zor işlere uygun olmadıkları görüşü yıkılmaya çalışılmış ve onları iş hayatına çekmek amacıyla "Rosie the Riveter" gibi simgeler medya, hükümet ve sanayi sektörü iş birliğiyle kullanılmıştır. Bu simgeyle, kadınların işgücüne katılmaları teşvik edilmiştir. Kadınların çalışma hayatına uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla devlet çeşitli düzenlemeler yapmıştır. İngiltere'de evli kadınların çalışma alanları belirlenmiş, alışveriş saatlerine düzenlemeler getirilmiş ve kadınlara yönelik sağlık hizmetleri ile çocuk bakım imkanları sağlanmıştır. Kadınların iş gücüne katılımını artırmak için devlet tarafından işletilen restoranlar aracılığıyla düşük maliyetli yemek seçenekleri sunulmuş ve "Kadın Gücü Dayanışma Komitesi" kurulmuştur. Medyada yapılan kampanyalarla, kadınların kendilerini ailelerine destek olan vatansever bireyler olarak görmeleri teşvik edilmiştir. Yayınlarda, kadın işçiler fedakâr ve savaş sonrasında evlerine dönecek kişiler olarak tanımlanmış, böylece kadınların savaş sonrası ev hayatına geri dönmelerine yönelik bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Savaş sona erdiğinde, erkeklerin işgücü piyasasına dönmeleri ile kadınların evlerine dönmeleri için yeni kampanyalar başlatılmıştır. Bu süreçte, kadınların işgücüne

katılımını kolaylaştıran kreş ve çocuk yuvaları kapatılmıştır. Ancak iş hayatında kalmak isteyen kadınlar, 1947 sonrası daha çok pembe yakalı hizmet sektörü işlerine yönelmiş ve "Pamela" olarak adlandırılan yeni bir işçi profiline geçiş yapmışlardır (Omay, 2011: 149-156).

1940'lı yıllarda, birçok ülkede kadın istihdamında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bir yandan, ücret yapılarında görülen değişiklikler ve vergi politikalarındaki düzenlemeler gibi finansal faktörler, kadınların işgücü piyasasına daha fazla katılımını teşvik etmiştir. Diğer yandan, toplumdaki iş normlarının değişmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması, kadınların istihdamda daha görünür olmasına katkı sağlamıştır. Bu süreç, hem iktisadi hem de toplumsal dönüşümlerin bir sonucu olarak değerlendirilmiş, kadınların işgücüne katılımındaki artış, özellikle savaş dönemlerinde ve sonrasında hız kazanmıştır. Böylece, kadınların işgücüne katılımı iktisadi kalkınma süreçleri açısından merkezi bir unsur haline gelmiştir. (Döğer, 2022: 38; Vendrik, 2003: 824; Halifeoğlu, 2023: 134). 1950'lerden itibaren gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde görülen sektörel değişim, kadınların iş gücüne katılımında artışa neden olurken, aynı zamanda iş gücünün yapısal özelliklerinde de dönüşümler meydana getirmiştir. Tarım ve sanayi odaklı iktisadi yapı yerini hizmet sektörü almış, bu durum kadınların iş gücüne daha geniş ölçekte katılım göstermesine olanak sağlamıştır (Özer & Biçerli, 2003: 58).

1960'lı yıllara gelindiğinde, kadınların işgücüne katılımı özellikle hizmet sektörü ağırlıklı ekonomilerde daha da artış göstermiştir. Bu dönemde, kadınlar için çalışma hayatına katılım daha erişilebilir hale gelirken, sosyal ve iktisadi değişimler kadınların iş gücünde daha fazla yer almasına imkân tanımıştır. Ayrıca, 1960'larda birçok ülkede kadınların iş gücüne katılımı üzerindeki engellerin hafifletilmesi ve eğitim düzeylerindeki artış, kadınların işgücü piyasasındaki varlıklarını güçlendirmiştir. 1970'lere gelindiğinde ise kadın işgücüne katılımı giderek artmış ve özellikle hizmet sektöründeki büyüme, kadın istihdamını teşvik eden en önemli etkenlerden biri olmaya devam etmiştir. Ayrıca, 1970'lerde kadınların eğitim düzeyindeki artış ve aile yapılarındaki değişim, kadın iş gücüne katılımı daha yaygın hale getirmiştir. Bu dönemde, kadınların işgücü piyasasındaki artan varlığı, toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişikliklere yol açmış ve kadınlar, ekonomik faaliyetlerde daha fazla hale gelmiştir (Özer ve Biçerli, 2003: 58). Bu süreçte kadınların işgücüne katılımı finansal etkenler, sektörel dönüşümler ve toplumsal normlardaki değişiklikler çerçevesinde şekillenmiş ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda kadın işgücünün iş piyasasındaki varlığı giderek artmıştır.

1980'li yıllara gelindiğinde, birçok ülkede kadınların toplam istihdam içindeki payında artış gözlenmiştir. Ancak, bu artışın cinsiyete dayalı iş bölümünü ortadan kaldıracak bir şekilde gerçekleşmediği de dikkat çekmektedir. 1990'lı yıllarda Latin Amerika, Asya-Pasifik, Afrika ve diğer gelişmiş bölgelerde kadınların büyük çoğunluğunun hizmet sektöründe çalıştığı görülmektedir; bu durum, hizmet sektörünün kadınların istihdamında oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Latin Amerika'da çalışan kadınların %71'inin, Asya-Pasifik'te %40'ının, Afrika'da %20'sinin ve diğer gelişmiş bölgelerde %62'sinin bu sektörde istihdam edilmesi, kadın iş gücünün sektörler arası dağılımında hizmet alanının ağırlığını göstermektedir (Gündoğdu, 2018: 8-9).

2000 sonrası dönemde kadınların iş gücüne katılımı, küresel dinamikler ve toplumsal değişimlerle birlikte büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Önceki dönemlerde olduğu gibi, kadınların

iş gücüne katılımı eğitim seviyelerinin yükselmesi, sağlık hizmetlerine erişimin artması ve ailevi unsurlar, yasal düzenlemeler, kurumsal düzenlemeler, gibi çeşitli sosyal ve iktisadi faktörlerin etkisi altında şekillenmiştir. Bu dönemde, dünya genelinde kadın istihdamını önemli ölçüde etkileyen küresel krizlere sahne olması sebebiyle dikkat çekici olmuştur.

2000'li yılların başlarında, özellikle hizmet sektörü öncülüğünde, çeşitli sektörlerde kadın iş gücünün katılım oranlarında belirgin bir artış meydana gelmiştir. Bu artış eğilimi, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında farklı oranlarda kendini göstermiştir. Gelişmiş ülkelerde, kadınların eğitim ve iş gücüne erişimleri daha geniş bir tabana yayılmışken, gelişmekte olan ülkelerde geleneksel iş bölümü ve cinsiyet eşitsizlikleri hala kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan önemli faktörler arasında yer almıştır. Özellikle küresel ticaretin genişlemesi ve dijitalleşme, kadınların daha önce yer almadıkları sektörlerle erişimini sağlamış, iş gücünde çeşitlilik yaratmıştır (Şahbaz-Kılınç, 2015: 125-126).

2008 yılında ortaya çıkan küresel finansal kriz, kadınların iş gücündeki varlığını olumsuz etkileyen önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Kriz, dünya genelinde iş gücünde büyük kayıplara neden olmuş, kadınlar da bu süreçten orantısız bir şekilde etkilenmiştir. Kadınların yoğun olarak çalıştığı hizmet sektörü, perakende ve imalat gibi alanlarda yaşanan iş kayıpları, kadın iş gücüne katılım oranlarının düşmesine yol açmıştır. Kriz döneminde erkek iş gücüne yönelik politikalar daha ön planda tutulurken, kadınlar iş güvencesizliği, düşük ücretler ve istihdam fırsatlarının azalması gibi zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bununla birlikte, kriz sonrası dönemde bazı ülkelerde kadın iş gücünü yeniden kazanmak amacıyla cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar geliştirilmiştir. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da, kadın istihdamını artırmaya yönelik yasal düzenlemeler ve teşvikler uygulamaya konmuştur (Palaz & Çolak, 2011: 99).

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi, kadınların iş gücüne katılımını daha da zora sokan bir kriz olmuştur. Pandemi sırasında sağlık, eğitim, perakende ve bakım hizmetleri gibi kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörler büyük darbe almıştır. Pandemi süresince ev içi yüklerin artması, çocuk bakımı sorumluluklarının yükselmesi ve uzaktan çalışmanın getirdiği yeni zorluklar, kadınların iş gücünden çekilmesine neden olmuştur. Ayrıca, pandemi döneminde iş güvencesizliğinin artması ve esnek çalışma koşullarının zorlayıcı hale gelmesi, kadınların iş piyasasında yer almasını daha da güçleştirmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınların iş gücüne katılımı ciddi bir şekilde gerilemiştir. Pandemi sonrası toparlanma döneminde ise kadın iş gücüne yönelik çeşitli politikalar geliştirilmiş, dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla kadınların uzaktan çalışmaya daha fazla dahil olma fırsatı elde ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak, bu süreçte cinsiyet eşitsizliklerinin derinleştiği ve kadınların iş gücüne dönüşlerinin erkeklere kıyasla daha yavaş olduğu da dikkat çekmektedir. COVID-19 krizinin ardından kadınların iş gücündeki yerlerini yeniden kazanmaları için hükümetler tarafından daha fazla teşvik ve destek politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Nakişçi-Kavas & Develi, 2020: 84-86).

2000 sonrası dönemde, kadın iş gücü dinamikleri küresel krizlerin ve toplumsal değişimlerin etkisi altında kalmış olsa da kadınların eğitim seviyelerindeki artış, dijitalleşme ve hizmet sektörünün genişlemesi, sektörel tercihler, yasal düzenlemeler, enformel sektörün büyümesi, kurumsal düzenlemeler kadın iş gücünün verimliliği, eğitim, esnek çalışma koşulları

da ortaya çıkmış ve kadınların iş gücüne daha geniş bir şekilde katılmalarını desteklemiştir. 2024 yılına kadar olan süreçte, kadınların iş piyasasındaki varlıkları toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesi ve uluslararası iş gücüne yönelik teşviklerle desteklenmiştir. Ancak, küresel krizlerin yarattığı etkiler ve cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesi, kadınların iş gücüne katılımında hala önemli zorluklar oluşturmakta ve bu alandaki ilerlemeler bölgesel ve sektörel olarak farklılık göstermektedir.

Tarihsel süreç bütünüyle değerlendirildiğinde Sanayi devriminden günümüze kadar kadın iş gücünün dönüşümü, tarihsel süreçlerin ve küresel gelişmelerin etkisi içerisinde karmaşık bir yapı sergilemiştir. Sanayi devrimiyle birlikte kadınların iş gücüne katılımı artmış, ancak bu katılım genellikle düşük ücretli, niteliksiz işlerle sınırlı kalmıştır. Kadınların iş gücündeki varlığı, savaş dönemlerinde ve kriz anlarında daha belirgin hale gelmiş, ancak bu kazanımlar, savaşların ve krizlerin ardından toplumsal normların yeniden tesis edilmesiyle birlikte gerilemiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile birlikte kadın iş gücüne olan ihtiyaç artmış, ancak savaş sonrasında bu ihtiyaç azalmış ve kadınlar çoğunlukla iş gücünden çekilmeye zorlanmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, hizmet sektörünün genişlemesiyle kadınların iş gücüne katılımı daha da artmış, bu dönemde eğitim seviyesindeki yükseliş ve toplumsal değişimler, kadınların iş piyasasında daha kalıcı bir yer edinmelerine katkıda bulunmuştur. Ancak, bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve cinsiyete dayalı iş bölümü yapısal bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Kadınlar genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmiştir. 21 yüzyıla gelindiğinde, özellikle 2008 küresel finansal krizi ve 2020'de yaşanan COVID-19 pandemisi, kadın iş gücüne katılımını ciddi şekilde etkilemiştir. Bu kriz dönemlerinde, özellikle kadınların yoğun olarak çalıştığı hizmet sektörü ve perakende gibi alanlar büyük darbe almıştır. Krizler sonrasında, bazı ülkelerde kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalar geliştirilmiş olsa da kadınların iş gücüne dönüşü erkeklere oranla daha yavaş olmuştur. Bu bağlamda, kadın iş gücünün tarihsel gelişimi, krizler ve savaşlar gibi dönemsel olaylarla şekillenen, aynı zamanda eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve sektörel dönüşümlerle ilerleyen bir süreç olmuştur. Günümüzde, kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak adına yürütülen politikalar, ilerleyen dönemlerde de büyük önem taşımaktadır. Küresel iş gücü piyasasında kadınların daha eşit ve sürdürülebilir bir şekilde yer alabilmeleri için yapısal sorunlara yönelik çözüm odaklı yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Ayrıca yapısal sorunlara her ülkenin geleneksel ve toplumsal yapısına dikkate alınarak yaklaşırsa kadınların işsiz durumundan kurtularak ülkelerin iktisadi büyümesine katkıda bulunacak şekilde istihdamını artırmaya yönelik fayda sağlayacağı görülmektedir.

1.1.2. Türkiye’de Kadın İşgücünün Tarihsel Süreçteki Gelişimi

Türkiye’de kadın işgücünün tarihsel gelişimi, toplumsal, iktisadi ve kültürel değişimlerle şekillenen dinamik bir süreci yansıtmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımı, tarihsel süreçte yaşanan savaşlar, sanayileşme, iktisadi krizler ve sosyal hareketlilik gibi birçok faktör tarafından etkilenmiştir. Geleneksel toplumsal yapının kadına yüklediği ev içi roller, zamanla değişime uğramış ve kadınlar, eğitim olanaklarının artması, yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve iktisadi gerekliliklerle birlikte işgücüne daha fazla dahil olmuştur. Ancak, kadınların işgücüne katılımı birçok sektörde sınırlı kalmış ve cinsiyet eşitsizlikleri varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye’de kadın istihdamının sektörel

dağılımı, tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde farklı şekillerde evrilmiş ve günümüzde kadınlar daha çok hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır. Kadınların işgücü piyasasındaki varlığı, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü ve sürdürülebilir kalkınma açısından büyük bir önem taşımış olduğu için Türkiye’de kadının istihdamına katılımı konusunda bilimsel çalışma yapan akademisyenler de üzerinde durmaya başladıkları konu içeriklerinden bir tanesi olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de kadının işgücünün tarihsel gelişimi dikkate alındığında konunun bir takım iktisadi, siyasi sosyal faktörler ile şekillendiği görülmektedir. Bunlar;

Şekil 3: Türkiye’de Kadın İş Gücünün Dönüşüm Dinamikleri



Kaynak: (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

"Türkiye’de kadın iş gücünün tarihsel süreçteki gelişimi, toplumsal yapının dönüşümü ve iktisadi-siyasi değişimlerle şekillenmiş; her dönemin kendine özgü koşulları, kadınların iş gücüne katılım biçiminde belirleyici olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’in ilk yıllarına, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinden küreselleşme dönemine kadar geniş bir zaman diliminde kadınların iş gücüne katılımı, sosyal yapılar, iktisadi krizler ve hukuki düzenlemelerin etkisiyle sürekli bir değişim göstermiştir. Özellikle modern dönemde dijitalleşme ve esnek çalışma modelleri gibi yeni iş yapıları ile birlikte, kadın iş gücünün gelecekteki konumunun yeniden tanımlanmasına olanak tanınmaktadır.

Aşağıdaki şekil, 'Türkiye’de Kadın İş Gücünün Tarihsel Gelişimi' başlığı altında, kadınların iş gücüne katılımını etkileyen başlıca dönemleri ve bu dönemlerdeki iktisadi ve toplumsal değişimleri özetlemektedir."

Şekil 4: Türkiye’de Kadın İşgücünün Tarihsel Gelişimi Aşamaları



Kaynak: (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Tarihsel süreçte Türk kadınının konumuna bakıldığında, göçebe yaşam tarzı döneminde kadınların toplum ve aile içinde saygı duyulan, erkeklerle eşit konumda yer aldığı, savaşçı kimlikleriyle ön planda olduğu görülmektedir. Kadınlar, bu dönemde erkekler gibi savaşa katılmış, silah kuşanmış, at binmiş ve düşmanla mücadele etmiştir. Ancak, Yerleşik yaşamın benimsenmesiyle birlikte, toplumsal yapı içerisinde kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir iş bölümü gelişmiş, kadınların faaliyet alanları ağırlıklı olarak ev içi görevlerle sınırlanmıştır. Kadının toplumsal yaşamdan dışlanarak ev içi görevlerle sınırlandırılması, onun toplumdaki statüsünün zayıflamasına neden olmuştur (Gündoğdu, 2018: 11).

İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte, Türk toplumlarında kadınların toplumsal konumlarında belirgin değişimler gözlemlenmiştir. İslam uygarlığı, çağdaşı diğer medeniyetlerle karşılaştırıldığında kadınlara daha fazla değer atfetmiştir. Ancak, Türk kadınlarının İslamiyet öncesinde erkeklerle eşit konumda yer almaları ve yönetim pozisyonlarında dahi bulunmaları dikkate alındığında, bu dönemde toplumsal statülerinde bir gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı döneminde ise kadınların eğitim imkanlarından yeterince yararlanamadıkları görülmektedir. Bu dönemde kadınlar yalnızca sıbyan okullarına devam edebilmiş, ancak enderun ve medrese eğitiminden mahrum bırakılmışlardır (Yaraman, 2011: 22). Ek olarak, Osmanlı toplumunda kadınlar, ücretli emeğin yaygın olmadığı tarımsal üretim alanlarında daha fazla yer almışlardır (Makal, 2010: 17). Kadınların ücretli iş gücüne aktif katılımları ise ancak 19. yüzyıldaki sanayileşme süreciyle mümkün olmuştur (Sarı, 2000: 29).

Cumhuriyet öncesi dönemde, tarım toplumunun egemen olduğu Osmanlı'da kadınlar genellikle tarla ve ev işlerinde ücretsiz iş gücü olarak yer almıştır. Bu dönemde ülkede sanayileşme bulunmadığı gibi büyük ölçekli üretim faaliyetleri de henüz gelişmemiştir. Kadının toplumsal statüsüne yönelik ilk resmi değerlendirmeler 1839 Tanzimat Fermanı ile başlamış; bu belgeyle kadınlara bazı temel haklar tanınmış ve toplumsal konumlarını gözden geçirmeleri için bir zemin hazırlanmıştır (Yılmaz, 2006: 69). Tanzimat Fermanı, kadınların toplumda daha geniş hak taleplerinde bulunmalarına imkan tanıyan bir dönüm noktası niteliğindedir. Osmanlı toplumunun Batı'da gelişen sanayileşme sürecine duyarsız kalmaması, kadınlar açısından da çeşitli ilerlemelere kapı aralamıştır. 1847 yılında cariyelik ve kölelik uygulamalarının sona erdirilmesi, 1857'de ise kız ve erkek çocuklar arasındaki miras haklarının eşitlenmesi gibi önemli gelişmeler, bu dönemin belirleyici değişikliklerinden bazılarıdır. Kadınların eğitim yoluyla toplumsal gelişime katkıda bulunabileceği fikri doğrultusunda, 1842 yılında ebeklik eğitimi için kurslar açılmış, ardından 1858'de kız çocuklarına özel ortaokullar kurulmuştur. 1863 yılında sanayi okulları faaliyete geçmiş ve 1870'te ise kız öğretmen okulları eğitim sistemine dahil edilmiştir. Bu eğitim kurumlarının açılması, kadınların eğitim olanaklarını artırmayı ve toplumsal yaşamda daha aktif roller üstlenmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Bu süreç, kadınların eğitim yoluyla toplumsal konumlarını güçlendirmeleri için önemli bir adım olmuştur. 1869'da çıkarılan "Maarif Nizamnamesi" hem kız hem de erkek çocukları için zorunlu ilköğretim uygulamasını hayata geçirmiş; 1876'da ise bu zorunluluk, anayasal bir güvence ile pekiştirilmiştir (Çakmak, 2001: 41). Bu düzenlemeler, kadınların eğitim alanında daha fazla yer almasının yanı sıra, toplumsal yapının da modernleşmesine katkı sağlamıştır. Artan eğitim imkanlarıyla birlikte, kadınların iş hayatında daha etkin roller üstlenmeleri sağlanmıştır. Millî Mücadele dönemi, Türk kadınlarının toplumsal rollerinde önemli bir değişime yol açmıştır. Kadınlar, Kurtuluş Savaşı'nda cephanelere taşımacılık yaparak ve cephede savaşılarak vatan savunmasında erkeklerle aynı safta yer almışlardır. Bazı kadınlar ise, savaş döneminde camilerde aç insanlara yiyecek sağlamak gibi fedakârca görevler üstlenmiş ve bu süreçte sosyal hayatta daha aktif rol almayı öğrenmişlerdir. 1911 yılında Donanma Cemiyeti'nin kurulmasıyla kadınlar bu örgütlenme içerisinde yer almış, cemiyetin güçlenmesi için ellerinden gelen tüm katkıyı sağlamışlardır. Savaşın ilerleyen dönemlerinde erkek işgücünün azalması nedeniyle kadınlar çeşitli alanlarda çalışmaya yönlendirilmiş, hatta devlet dairelerinde istihdam edilmeye başlanmıştır. Ancak, savaş sona erdikten sonra kamuda çalışan kadınların işten çıkarılma eğilimi artmış ve kadınlar, erkek çalışanlardan daha düşük ücretlerle çalıştırılmaya devam etmiştir (Makal, 2010: 17-20).

Türkiye'de kadınların iş gücü piyasasına dahil oluşu, genellikle emek piyasasındaki gelişmelerden ya da iktisadi dinamiklerden ziyade zorunlulukların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların iş gücüne katılım süreci, 1915 Balkan Savaşı sırasında erkeklerin büyük oranda orduya katılmasıyla oluşan iş gücü açığını kapatma ihtiyacıyla başlamış, bu eğilim Birinci Dünya Savaşı ardından İstiklal Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı boyunca daha da belirgin hale gelmiştir. Ancak savaşlar sona erdiğinde ve erkekler sivil hayata döndüğünde, kadınlar çoğunlukla yeniden geleneksel ev içi sorumluluklarına yönelmek zorunda kalmıştır (Gündoğdu, 2018: 13). Savaş dönemlerinde zorunluluklar nedeniyle ücretli iş gücünde yer alan kadınların bu süreci, Cumhuriyet döneminde iktisadi koşullar doğrultusunda devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanı, Türkiye’de kadınların ücretsiz aile işçiliğinden ayrılarak ücretli çalışma hayatına katılmalarını ve işveren pozisyonlarına geçiş yapmalarını sağlamıştır. Bu durum, kadınların erkek egemen yapıya karşı daha bağımsız bir konum elde etmelerine olanak tanımıştır. Böylece, toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda önemli bir adım atılmış, kadınlar iş gücünde daha aktif bir rol üstlenme fırsatı bulmuşlardır. Bu süreç, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve toplumsal yaşamda daha görünür hale gelmelerine katkı sağlamıştır (Çolak, 2004: 23). Özellikle tarım dışı alanlarda, kadınların iş yaşamına topluca katılımı, 1920’lerde Cumhuriyet’in getirdiği hukuki eşitlik ve modern toplum oluşturma çabaları ile şekillenen yeni sosyal düzende mümkün olmuştur. İlk Cumhuriyet yıllarında kadınların çalışma koşullarında büyük bir değişim gözlenirse de, ilerleyen dönemlerde yapılan yasal düzenlemeler kadın-erkek eşitliğini sağlama amacı taşımıştır. 1923’te gerçekleştirilen “İzmir İktisat Kongresi’nde” kadın işçilere temsil hakkı tanınmış, 1924’te kabul edilen “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” ile kadınların eğitimde eşit haklara sahip olması sağlanmıştır (Sarı, 2000: 29).

1923-1924 yıllarında İstanbul’da "Kadınlar Fırkası" adıyla bir siyasi parti kurma girişiminde bulunulmuş, ancak Ankara’dan cevap alınamaması üzerine bu girişim örgütlenme sürecine dönüşmüş ve günümüzde Türk Kadınlar Birliği olarak bilinen kuruluş oluşturulmuştur. Nezihe Muhittin, Türk Kadınlar Birliği’ni kuran ilk Türk kadını olarak öne çıkmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınlar temsiliyet hakları için mücadele etmiş ve bu haklara ancak 5 Aralık 1934 tarihinde kavuşabilmişlerdir. Ancak, günümüze kadar kadınların siyasi temsili, erkek egemen parti yapıları içinde hizmet rollerini üstlenmeleriyle sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet döneminde kadınlar için hukuki alanda atılan en önemli adımlardan biri, Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesi olmuştur. 17 Şubat 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 743 sayılı Türk Medeni Kanunu, kadınların toplumsal hayatta eşit haklara sahip olmaları yönünde önemli bir düzenleme getirmiştir. Bu kanun, kadınlara medeni haklar tanıyarak, boşanma, miras ve aile hukuku konularında daha fazla hak sahibi olmalarını sağlamıştır. Böylece, kadınların sosyal statülerinin güçlendirilmesi ve toplumsal hayatta daha aktif bir rol oynamaları adına önemli bir zemin hazırlanmıştır. Bu gelişme, Cumhuriyet’in modernleşme hedefleri doğrultusunda, kadın-erkek eşitliği konusunda atılan kritik bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda (Gündoğdu, 2018: 14-15);

- Tek eşlilik esası getirilmiştir.
- Evliliğin kanunla kurulması zorunlu tutulmuştur.
- Miras hakkı konusunda kız ve erkek çocuklar arasında eşitlik sağlanmıştır.
- Eğitimde cinsiyet eşitliği benimsenmiştir.
- Mesleki hayatta eşitlik ilkesi kabul edilmiştir.

Bu reformlar, kadınların toplumsal ve hukuki konumlarını güçlendiren önemli hukuki gelişmeler olarak tarihe geçmiştir.

1927 yılında yapılan ilk genel sanayi sayımı, Türkiye’nin sanayi sektörü ile iş gücü hakkında kıymetli veriler sağlamıştır. Bu kapsamda, sayımın sonucunda ülkede küçük ve büyük ölçekli işletmeler dahil olmak üzere toplam 65.245 işletmenin faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Sektörler bazında yapılan analize göre, doküman sanayisinde 48.025 kişi çalışmakta, tarım ve hayvancılık sektöründe ise istihdam edilen kişi sayısı 256.855 olarak kaydedilmiştir.

Madencilik alanında 18.932, kereste ve bitkisel yağ sanayilerinde ise toplam 24.264 işçinin çalıştığı belirlenmiştir. Bu sayım, yalnızca işletmelerin sayısını değil, aynı zamanda iş gücünün demografik yapısını da detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. 4 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmelerdeki çalışanların yaş ve cinsiyet dağılımı, iş gücünün çeşitliliği ve iş koşullarına dair önemli bilgiler sunmuştur. Örneğin, kadın iş gücünün sektörel dağılımı, sosyal yapı ve cinsiyet eşitliği açısından dikkat çekici veriler sağlamaktadır. Bu veriler, Türkiye'nin sanayileşme sürecinin ilk aşamalarında iş gücünün hangi alanlarda yoğunlaştığını göstermenin yanı sıra, aynı zamanda sanayi politikalarının ve istihdam stratejilerinin şekillendirilmesinde önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bu sayım, ilerleyen yıllarda yapılacak istihdam politikaları ve sosyal reformlar için bir temel teşkil etmiştir. Buna göre, 14 yaş altı 22.684 işçinin %35,74'ünü oluşturan 8.107'si, 14 yaş üzeri 124.444 işçinin ise %23,73'ünü oluşturan 29.533'ü kadın işçilerden oluşmaktadır (Makal, 2010: 21). “Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun” yürürlüğe girmesinin peşi sıra, 1932-1934 yılları arasında, bu kanun çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmalar, işletmelerdeki iş gücünün yapısını ortaya koymuş ve her dört işçiden birinin kadın olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, kadınların iş gücündeki varlığının artmakta olduğunu ve sanayi alanında daha fazla yer aldıklarını ortaya koymaktadır. Kadınların çalışma hayatındaki bu artışı, 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'un sağladığı hakların ve toplumsal değişimlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Böylece, Cumhuriyet döneminde kadınların ekonomik hayata katılımının teşvik edildiği ve bu sürecin toplumsal yapıyı dönüştürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak dikkat çeken bir başka önemli durum, 14 yaş altındaki çalışanlar arasında kız çocuklarının oranındaki artış olmuştur. Bu artışın temel sebepleri arasında, istihdamın faaliyet alanlarına göre farklılık göstermesi bulunmaktadır. Özellikle dokuma sektörü, kadın istihdamının yoğun bir şekilde çalıştığı bir alan olduğundan, özellikle kız çocuklarının bu alandan ve sektörlerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, kadın iş gücünün yaygın olduğu tütün ve mensucat gibi sektörlerdeki işletmelerin büyük ölçekli olması da bu duruma katkı sağlamıştır (Makal, 2002: 198).

Devletin çalışma hayatına dair attığı ilk kapsamlı yasal adım, 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Bu düzenleme, özellikle kadınların iş yaşamındaki haklarını korumayı hedeflemiş olsa da, kadın ve erkekler arasındaki ücret eşitsizliği sorununa dair bir çözüm önerisi sunmamıştır. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği koşullar, kadın iş gücüne yönelik yasal düzenlemelerde bir duraklama döneminin yaşanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, 1945 yılında yürürlüğe giren “İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası” kanunu, kadın işçilerin iş kazaları, meslek hastalıkları ve annelik durumları gibi hallerde sosyal güvence sağlayan ilk kapsamlı yasal düzenleme olmuştur (Gündoğdu, 2018: 15). Bu kanun, kadınların çalışma hayatındaki güvenliğini artırarak, toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

1950'li yıllarda sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte yeni iş imkanları doğmuş, bu gelişmelere paralel olarak kadın iş gücünde belirgin bir artış görülmüştür. Bu dönemde, kırsal kesimden kentlere yönelik göçlerin artmasıyla kentleşme süreci hızlanmış ve kentleşen ailelerin iktisadi zorluklar nedeniyle kadın ve erkek tüm bireylerinin iş gücüne daha fazla katılımı zorunlu hale gelmiştir. Kadınların işgücü piyasasındaki yerleri, çoğunlukla eğitim gereksinimi düşük olan, düşük maliyetli iş gücüne dayalı sektörlerde yoğunlaşmıştır; tütün, kimya, gıda ve dokuma gibi alanlar ile kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu hafif sanayi ve hizmet sektörleri

buna örnek teşkil etmektedir (Yörü, 2009: 354). Bu dönemde, 15-64 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları, gelişmekte olan ülkelerde %50'ye, sanayileşmiş ülkelerde ise %47'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde, tarımsal iş gücünün gelişmekte olan ülkelerdeki payı %87 seviyesine çıkarken, sanayileşmiş ülkelerde bu oran %47 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, kadınların iş gücündeki katılımının genel ekonomik yapı ve sektörler arası farklılıklarla nasıl şekillendiğini göstermektedir. Özellikle tarımsal alandaki yüksek istihdam oranı, gelişmekte olan ülkelerde kadınların çoğunlukla tarım sektöründe çalıştığını ortaya koymakta, sanayileşmiş ülkelerde ise kadınların daha çeşitli sektörlerde yer almasına olanak tanıyan ekonomik koşulların mevcut olduğunu göstermektedir. Bu durum, kadınların iş gücündeki yerinin, ülkelerin ekonomik gelişim düzeyleriyle bağlantılı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. 1985 yılı itibarıyla, gelişmekte olan ülkelerde kadınların iş gücüne katılımı %49'a, sanayileşmiş ülkelerde ise %58'e yükselmiştir. Bu durum, sanayileşmenin iş gücüne talebi artırdığı gibi, kadınların ücretli çalışmasını desteklediğini de ortaya koymaktadır (Gündoğdu, 2018: 16). 1950 sonrası gelişmiş ekonomilerde meydana gelen sektörel dönüşüm, yalnızca kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmekle kalmamış, iş gücünün yapısını da değiştirmiştir. Tarım ve sanayi merkezli yapı yerini hizmet sektörüne bırakmış; bu geçiş, kadınların iş piyasasında daha fazla yer bulmasını sağlamıştır (Tokol, 1999: 21).

1960-1980 yılları arasında Türkiye'de kırsaldan kente doğru yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. Kırsal kesimde kadınların ağır iş yüküne ek olarak ev içi sorumluluklarının ve geleneksel rollerinin ön planda tutulması, devletin benimsediği kalkınma politikalarıyla da birleşerek bu dönemde kadınların iş gücüne katılımının düşük seviyelerde kalmasına yol açmıştır. Bu dönemde çalışmakta olan kadınlar, büyük ölçüde dokuma, giyim, gıda ve içki gibi belirli sektörlerde istihdam edilmişlerdir (Toksöz, 2011: 224). 1980'ler, Türkiye'de kadın hareketi açısından önemli bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. 1980 askeri darbesinin ardından, kadın hareketi yeni bir aşamaya geçiş yapmıştır. Önceki aşamalarda erkeklerin liderliğinde gelişen kadın hareketi, bu dönemde kadınların doğrudan öncülük ettiği bir yapıya kavuşmuş ve kadınlar kendi hak taleplerini daha aktif bir şekilde dile getirmeye başlamışlardır (Gökakın, 2000: 109). 1980'lerden itibaren, kadınlar Türkiye'de iktisadi ve sosyal alanlarda daha aktif bir rol üstlenmişlerdir. Ancak, bu katılımın Batılı ülkelerdeki kadar hızlı bir artış göstermediği de dikkate değerdir. Günümüzde ise kadınlar sadece belli mesleklerin uygulayıcısı veya kol gücü gerektiren alanlarda çalışan emekçiler olarak değil, aynı zamanda girişimci olarak da iş gücünde önemli bir yer edinmişlerdir (Narin ve ark., 2006: 69). 1980'li yıllara kadar, kadının işgücüne katılımıyla ilgili çalışmalar, iktisadi büyümeye katkıları açısından genellikle olumsuz değerlendirilmiş ve küçük işletme girişimciliği ile yeterince ilişkilendirilmemiştir. Ancak bu dönemde, Üçüncü Dünya ülkelerinde küçük işletme girişimciliği, yoksulluk ve işsizlik sorunlarının çözümü için önemli bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Küçük girişimlerin, tarım ve sanayinin yanı sıra bakım-onarım, ticaret, ulaşım gibi hizmet sektörlerinde giderek daha etkili bir rol üstlendiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, küçük ölçekli girişimciliğin geliştirilmesi için iktisadi, siyasi ve toplumsal temelli adımlar atılarak kadınların girişimcilik alanında daha fazla yer alması desteklenmiştir (Yetim, 2008: 79-80). 1980-1985 yılları, kadın okuryazarlık oranlarında kayda değer bir artışın yaşandığı bir dönem olmuştur; kadınlarda okuryazarlık oranı %10,5 artarken, erkeklerde bu oran %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemin, Türkiye'nin liberal ekonomi politikalarına yöneldiği, dış

pazarlarla ilişkilerin arttığı ve Avrupa Birliği üyeliğine yönelik güçlü adımlar atıldığı bir süreçle çakışması dikkat çekicidir. 1980 öncesindeki toplumsal kargaşanın son bulması, kadınların eğitime erişimini daha güvenli hale getirmiş ve güvenlik endişesi nedeniyle çocuklarını okula göndermeyen ailelerin bu dönemde daha rahat hareket etmesine imkan sağlamıştır (Orçan, 2008: 35).

1985 yılında, Türkiye uluslararası alanda önemli bir taahhütte bulunarak Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) imzalamıştır. Bu sözleşme, cinsiyet eşitliğini engelleyen ulusal yasaların ortadan kaldırılmasını öngörmekte ve eşitlik ilkesi doğrultusunda geniş kapsamlı bir değişim hedeflemektedir (Mercanlıoğlu, 2009: 37). Kadınların iş gücüne katılımındaki düşük oranlar dikkate alındığında, bu çalışmada özellikle kadın istihdamını etkileyen temel faktörlere odaklanılmıştır. Kadınların iş gücünde yer alma oranlarındaki düşüşün önemli nedenlerinden biri olarak şehirleşme süreci gösterilmektedir. Türkiye'de 1988'den itibaren yoğun bir kırsal göç dalgası yaşanmış, bu süreçte %51,1 olan kentsel nüfus oranı 2006 yılında %63,3'e ulaşmıştır. Kentsel alanlarda iş gücüne katılım oranlarının kırsal alanlara göre daha düşük olması, şehirleşmenin kadınların iş gücüne katılımını olumsuz etkileyen bir unsur haline gelmesine neden olmuştur (Dayıoğlu & Kırdar, 2010: 1-2). Türkiye'deki tarımsal ekonomiden sanayi ekonomisine geçiş süreci, hızlı şehirleşme ve toplumsal değişimlerle birleşerek iş gücünün yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Kırsal kesimden kentlere göç eden kadınların iş gücüne katılımı, erkeklere oranla daha fazla zorlaşmıştır. Kırsal alanlarda ücretsiz aile işçisi olarak çalışma imkânı bulan kadınlar, kentsel işgücü piyasasına dahil olmakta zorlanmışlardır. Ayrıca, 1997 yılında zorunlu eğitimin 5 yıl gibi bir süreden 8 yıla çıkarılması, eğitime ciddi oranda katılımı artırmış ancak gençlerin iş piyasasına ve gücüne katılımını geciktirmiştir (Rich ve Palaz, 2010: 190).

Toplumsal yapıda gözlemlenen değişimler ve gelişmeler, kadınların kendilerine yeni roller atfetmelerine ve eğitim alma arzusuyla hareket etmelerine olanak tanımıştır. Bu dönüşüm, kadınların toplumsal konumlarını daha iyi anlamalarına ve hizmet sektörü gibi çeşitli alanlarda aktif bir şekilde çalışmalarına katkıda bulunmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde, kadınların bilinçlenme süreci hızlanmış; bu dönemde kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konularında artan farkındalık, toplumsal tartışmalarda daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Ancak, bu olumlu gelişmelere rağmen, toplumun genelinde hâkim olan geleneksel tutumlar, kadınların ev dışındaki iş hayatına katılımını sınırlayıcı bir etki yaratmaya devam etmiştir. Özellikle, aile yapısındaki beklentiler ve toplumun kadına biçtiği roller, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanma çabalarını engellemiştir. Kadınların eğitim alarak iş gücüne katılmaları yönündeki çabaları, bazı sosyal baskılar ve kültürel normlar nedeniyle sık sık karşılaştıkları zorluklarla sınırlandırılmıştır. Bu durum, kadınların kariyer hedeflerine ulaşmalarını zorlaştırmış ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren unsurlar arasında yer almıştır. Sonuç olarak, toplumsal değişimlerin getirdiği fırsatlarla birlikte, kadınların iş gücündeki varlıklarını artırma isteği, geleneksel yapılar tarafından sürekli olarak tehdit altına alınmakta; bu çelişki, kadınların hem toplumsal hem de ekonomik alandaki rollerinin yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kocacık & Gökkaya, 2005: 196). 2000 yılı sonrası Türkiye'de, iktisadi, sosyal ve siyasal alanlarda köklü değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte, kamunun iktisadi sistemdeki rolü azalmış ve tarım sektörü göreceli olarak önemini yitirmiştir. Yaşanan yapısal dönüşümler ve ekonomik krizler işsizlik olgusunu hızla artırmış, toplumsal

refah düzeyi bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Ekonomideki yapısal sorunlar ve izlenen politikalar, işsizliğin azaltılmasında yetersiz kalmış, bu da toplumu derinleşen bir yoksulluğun içine itmiştir. Kadınlar, işgücü piyasasında bu olumsuzluklardan daha fazla etkilenmiş, genişleyen işsizlik sorunu kadın işgücünü daha kırılğan hale getirmiştir. Artan sosyal sorunlar ve daralan istihdam imkânları, bireysel yeteneklerin zayıflamasına yol açarken, aynı zamanda önemli bir milli servetin de kaybını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler, işsizliğin ve yoksulluğun önlenmesi için tüm sosyo-ekonomik kaynakların seferber edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Kadın işgücünün iş hayatına daha fazla dahil edilmesi ve kadınların iş gücüne katılımlarını artırmaya yönelik politikaların hayata geçirilmesi, bu dönemde ön plana çıkan önemli bir konu olmuştur. Kadınların iş gücüne katılımı ve istihdamlarının artırılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük önem taşımaktadır (Karabıyık, 2012: 232).

“2000 sonrası Türkiye’de kadın işgücünün tarihsel gelişimi, toplumsal ve iktisadi dönüşümlerle şekillenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu süreçte, kadınların işgücüne katılımı hem küresel krizler hem de ülke içinde uygulanan politikalar çerçevesinde değişiklik göstermiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu, bu dönemde kadın istihdamını destekleyen en önemli yasal düzenlemelerden biri olarak öne çıkmıştır. Kanunun getirdiği düzenlemeler, kadınların işgücüne katılımını artırmayı ve çalışma koşullarını iyileştirmeyi hedeflemiştir”. Bu kapsamda (Gündoğdu, 2018: 15);

- İş sözleşmesinin yapılması, uygulanması ve sona erdirilmesi aşamalarında çalışanlara cinsiyet veya hamilelik gibi sebeplerle farklı ve ayrımcı muamele yapılmaması zorunluluğu getirilmiştir. Bu ilke, kadın ve erkeklerin iş yaşamında eşit koşullarda yer almasını güvence altına almayı amaçlamakta, özellikle hamile çalışanların iş güvencesini sağlamayı hedeflemektedir.
- Aynı değerde iş yapan çalışanlar arasında cinsiyete dayalı ücret farkı uygulaması yasaklanmış, eşit işe eşit ücret verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu ilke, kadın çalışanların ücret politikalarında eşit muamele görmesi gerektiğini belirterek, aynı iş yükü altında çalışan kadın ve erkeklerin adil bir ücretlendirme sistemine dahil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.
- Çalışanların cinsiyeti, medeni durumu, ailevi yükümlülükleri, hamilelik durumu veya doğum gibi nedenlerin iş sözleşmesinin feshi için geçerli bir neden olarak kullanılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece, kadın çalışanların iş gücünde sürekliliğini sağlamak adına bu tür kişisel durumlarının işten çıkarılma gerekçesi olarak değerlendirilmesinin önüne geçilmektedir.
- İş yerinde cinsel tacize maruz kalan çalışanın, bu durumu işverene bildirmesi halinde işverenin önlem alma sorumluluğu bulunmaktadır. İşveren tarafından gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda, çalışan cinsel taciz gerekçesiyle iş sözleşmesini haklı bir nedenle feshetme hakkına sahiptir. Bu düzenleme, çalışanların güvenli bir çalışma ortamında bulunmasını güvence altına almaktadır.
- Ekonomik kriz ya da beklenmeyen ve zorlayıcı koşullar altında iş sürekliliğini sağlamak adına kısa çalışma düzenlemesine başvurulabileceği ve bu süre zarfında çalışanlara kısa çalışma ödeneği sağlanabileceği hükme bağlanmıştır.

Bu önlem, iş yerlerinde istihdamı koruyarak ekonomik krizlerin çalışanlar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır.

- Kadın çalışanlar için doğum sonrasında ücretli ve ücretsiz izin hakları ile süt izni gibi özel haklar getirilmiştir. Doğum izni süresince kadınların iş yerinde ücret kaybı yaşamaması sağlanarak, çalışan annelerin iş gücü ile özel yaşamları arasındaki dengenin korunması hedeflenmiştir. Bu düzenleme, kadınların iş yaşamına daha etkin bir şekilde katılımını desteklemekte ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu kanun, kadınların iş gücüne katılımını daha güvenli ve eşit bir temelde sürdürmelerini sağlamayı hedeflemiştir. Ancak, yasal düzenlemelere rağmen kadınların işgücüne katılım oranı, sosyal ve kültürel engeller iktisadi krizlerin etkisi altında sınırlı kalmıştır.

2008 yılına gelindiğinde, küresel finansal krizi, Türkiye’de kadın işgücü üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Kriz, küresel ölçekte büyük iş kayıplarına yol açarken, Türkiye’de özellikle hizmet sektörü ve imalat sanayisi gibi kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörler olumsuz etkilenmiştir. Kadınların işgücü piyasasında karşı karşıya kaldığı bu zorluklar, cinsiyete dayalı iş güvencesizliği ve düşük ücretlerle birleşerek, kadın işgücünü daha kırılgan hale getirmiştir. 2008 sonrasında Türkiye’de işsizlik oranlarının hızla yükselmesi, kadınların iş gücüne katılımını olumsuz yönde etkilemiş, kadınların iş piyasasında daha fazla dışlanmasına neden olmuştur. Kriz sonrası dönemde, kadınların işgücüne yeniden kazandırılması amacıyla çeşitli politikalar geliştirilmiş olsa da bu politikalar sınırlı ölçüde başarı sağlamıştır. Özellikle kırsaldan kente göç eden kadınlar, eğitim ve beceri eksiklikleri nedeniyle kentsel iş gücüne entegre olmakta zorluk çekmişlerdir. Bu dönemde, kadınların iş gücüne katılımını artırmak amacıyla uygulanan teşvikler, kadının iş gücü piyasasında daha geniş yer almasını amaçlamıştır. Ancak, bu süreçte kadınlar özellikle kayıt dışı işlerde istihdam edilmekte, bu da uzun vadede sürdürülebilir iş güvenliği sağlayamamıştır (Palaz & Çolak, 2011: 113-114).

2010’lu yılların ortalarına gelindiğinde, Türkiye’deki iş gücü piyasasında kadınların istihdam oranı hâlâ gelişmiş ülkelere kıyasla düşük seviyelerde kalmıştır. Kadınların eğitim düzeylerinin artması, doğrudan iş gücüne katılımı olumlu yönde etkilese de, toplumsal cinsiyet normlarının devam etmesi ve çocuk bakımına ilişkin yükümlülükler, kadınların çalışma hayatında tam anlamıyla yer almasını engelleyen faktörler olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye’de cinsiyet eşitliği politikaları güçlendirilmiş ve kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, bu politikaların etkisi, bölgesel ve sektörel farklılıklardan dolayı sınırlı kalmıştır. 2015 sonrası dönemde, kadın işgücüne katılımında kısmi bir artış görülse de, özellikle kırsal kesimde kadınların ücretsiz aile işçiliği yapması veya kayıt dışı sektörde istihdam edilmesi yaygın bir olgu olarak kalmaya devam etmiştir. Çalışma koşullarındaki bu eşitsizlikler, kadınların iş gücüne katılımında daha fazla kırılganlığa neden olmuş ve gelir eşitsizliklerini derinleştirmiştir (Süral, 2013: 280).

2020 yılında başlayan COVID-19 pandemisi, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını daha da zorlaştırmıştır. Pandemi sürecinde kadınlar, özellikle hizmet sektörü, perakende, sağlık ve eğitim gibi sektörlerde büyük bir iş kaybıyla karşı karşıya kalmışlardır. Pandemi döneminde kadınların ev içi sorumluluklarının artması, çocuk bakımı ve uzaktan eğitim gibi zorluklarla

birleşerek, kadınların iş gücüne katılımını önemli ölçüde sınırlamıştır. Özellikle düşük gelirli ailelerde, kadınların iş gücünden çekilmesi, hane halkı gelirinin azalmasına ve yoksulluğun derinleşmesine yol açmıştır. Pandemi sonrası toparlanma sürecinde, Türkiye’de kadınların işgücüne dönmesi için çeşitli politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Uzaktan çalışma imkânlarının artırılması, kadınlara yönelik istihdam teşvikleri ve çocuk bakım desteklerinin sağlanması gibi adımlar atılmış olsa da bu süreçte kadınların iş gücüne dönüşleri erkeklere kıyasla daha yavaş olmuştur. Cinsiyet eşitsizliklerinin pandemi ile birlikte daha da derinleşmesi, kadınların iş piyasasında sürdürülebilir bir yer edinmesini zorlaştırmıştır (Beken, 2020: 47). COVID-19 pandemisi, kadınların işgücüne katılımında büyük zorluklara yol açmış ve bu sürecin etkileri, özellikle düşük gelirli aileler üzerinde derinleşmiştir. Kadınların pandemi sonrasında iş gücüne dönüşlerinin yavaş gerçekleşmesi, cinsiyet eşitsizliklerini daha da belirgin hale getirmiştir. Bu noktada, kadınların işgücü piyasasındaki durumu ve sektörler bazında kadın işgücünün dağılımına dair veriler, işgücü dinamiklerini daha kapsamlı şekilde analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki tabloda, Türkiye’de kadınların çeşitli sektörlerdeki işgücü dağılımı ile ilgili verilerden hareket edilerek genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Tabloda görüldüğü üzere, kadınların istihdamının sektörel dağılımını ve işgücü içindeki yerlerini rakamsal olarak açıklanmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de Çalışanların Sektörel Dağılımı (2023)

<i>Sektör</i>	<i>Erkek Sayısı</i>	<i>Çalışan Kadın Sayısı</i>	<i>Çalışan Toplam Sayısı</i>	<i>Çalışan</i>
İmalat	3638875	1311972	4950847	
Toptan ve perakende ticaret	2543448	1277991	3821440	
Konaklama ve yiyecek faaliyetleri	940874	465697	1406571	
Ulaştırma ve depolama	1048715	237852	1286568	
İnşaat	1017876	147719	1165594	
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	834218	330369	1164587	
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	441695	288903	730598	

İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	152028	272890	424917
Eğitim	146917	219031	365948
Bilgi ve iletişim	235580	123625	359205
Diğer hizmet faaliyetleri	166339	127854	294193
Finans ve sigorta faaliyetleri	119876	113341	233217
Madencilik ve taş ocakçılığı	128645	10826	139470
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	119123	16652	135775
Gayrimenkul faaliyetleri	80781	41531	122313
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	74552	12580	87132
Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	56784	28329	85113
Genel Toplam	11746326	5027162	16773488

Kaynak: (Türkiye İş Kurumu, 2023: 23)

2023 yılına ait Çalışanların Sektörel Dağılımı tablosu incelendiğinde, COVID-19 pandemisi sonrasında kadın işgücünün erkek işgücüne oranla hemen hemen her sektörde belirgin şekilde daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle imalat, toptan ve perakende ticaret, inşaat ve ulaştırma gibi sektörlerde erkek çalışan sayısı kadın çalışan sayısının çok üzerinde kalmıştır. İmalat sektöründe 4.950.847 çalışanın 1.311.972'si kadın iken, erkek çalışan sayısı 3.638.875'tir. Benzer şekilde, inşaat ve ulaştırma sektörlerinde de kadın çalışan oranları oldukça düşük kalmıştır. Kadınların nispeten daha fazla yer aldığı hizmet sektörlerinde bile, erkeklerin sayısal üstünlüğü belirgin bir şekilde devam etmektedir. Buna karşın, sağlık, eğitim ve finans gibi sektörlerde kadınların işgücündeki varlıkları diğer sektörlerle kıyasla daha

yüksektir. Örneğin, insan sağlığı ve sosyal hizmetler sektöründe kadınlar 272.890 kişi ile toplam çalışanların önemli bir bölümünü oluşturmuş olsa da genel işgücü dağılımında kadın çalışanların oranı erkeklere göre düşük kalmaya devam etmektedir. Tablo’da pandemi sonrası kadın istihdamında yaşanan düşüşlerin etkisini yansıtmakta ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin işgücü piyasasına olan yansımalarını ortaya koymaktadır. 2023 yılında meydana gelen ve Türkiye’yi derinden etkileyen 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremler de işgücü piyasası üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Deprem bölgesindeki illerde kadın işgücünün durumu, erkeklere kıyasla daha kırılgan bir yapıya bürünmüştür. Deprem sonrası barınma, sağlık hizmetlerine erişim ve çalışma koşullarında yaşanan zorluklar, özellikle kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilemiştir. Hatay, Kahramanmaraş ve Adıyaman gibi depremden en çok etkilenen illerde kadın çalışan sayılarında ciddi bir azalma görülmüş; birçok kadın işgücünden çekilmek zorunda kalmış ya da geçici süreliğine işgücüne ara vermiştir. Özellikle tarım, turizm ve küçük ölçekli işletmeler gibi sektörlerde çalışan kadınlar, bu süreçten en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır. Depremi neden olduğu sosyoekonomik kayıplar, kadınların işgücüne katılımını azaltmış ve cinsiyet temelli eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Bu veriler ışığında, hem COVID-19 pandemisi hem de Şubat 2023 depremlerinin, Türkiye’de kadın işgücü üzerinde olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmektedir. Bu krizlerin kadın istihdamını daha kırılgan hale getirdiği ve işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliklerini artırdığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bu süreçlerin etkilerini hafifletecek ve kadınların işgücüne katılımını destekleyecek uzun vadeli politikaların geliştirilmesi ve Kadın istihdamının artırılması için kriz yönetimine yönelik cinsiyet eşitliği odaklı stratejilerin benimsenmesi gerektiği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine yönelik önlemlerinde acilen alınması ve uygulanması gerekmektedir.

2024 yılı itibarıyla Türkiye’de kadınların iş gücüne katılımı, gelişmiş ülkelere kıyasla hâlâ düşük seviyelerde seyretmektedir. Eğitim ve sağlık gibi sektörlerde kadın istihdamında gözle görülür bir artış yaşansa da özellikle sanayi ve teknoloji gibi kritik sektörlerdeki cinsiyet eşitsizlikleri devam etmektedir. Eğitim alanında kadınların daha fazla yer alması, mesleki yetkinliklerini artırmalarına olanak tanısa da bu ilerlemenin işgücü piyasasında yeterince yansımada görülmemektedir. Sağlık sektörü de kadınların yoğun olarak istihdam edildiği alanlardan biri olup, kadınların bu sektördeki varlığı küresel ortalamalara yakındır. Ancak sanayi ve teknoloji gibi yüksek katma değerli sektörlerde, kadınların iş gücüne katılımı hâlâ sınırlı düzeydedir. Kadınların iş gücündeki düşük temsili, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yanı sıra, eğitim düzeyi, kariyer fırsatları ve iş hayatında karşılaşılan zorluklarla da ilişkilidir. Özellikle STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarındaki kadın çalışan oranının düşük olması, kadınların sanayi ve teknoloji sektörlerinde daha az yer bulmasına neden olmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet rollerinin baskın olduğu bir ortamda, kadınların iş ve aile sorumluluklarını dengelemekte zorlandıkları, bu yüzden de iş gücüne katılımının sınırlı kaldığı bilinmektedir. Bu durum Türkiye’de kadın iş gücüne katılımı artırmak için daha geniş kapsamlı ve sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Mevcut teşvikler, kadınların işgücü piyasasında varlıklarını artırmada yetersiz kalırken, cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik yapısal reformların uygulanması zorunluluğunu Özellikle teknoloji, sanayi ve mühendislik gibi alanlarda kadın istihdamını artıracak eğitim programları, beceri kazandırma projeleri ve iş yaşamını aile yaşamı ile uyumlu hale getirecek politikaların en kısa

sürede devreye sokulması gerekmektedir. Bu tür reformlar, Türkiye'de kadın iş gücünün güçlendirilmesi için atılması gereken önemli adımlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında, Kadınların işgücüne katılımı, tarihsel süreç boyunca toplumsal ve iktisadi değişimlerin etkisi altında kalmış, her dönemde farklı dinamiklerle şekillenmiştir. Göçebe toplumlarda aktif roller üstlenen kadınlar, yerleşik hayata geçişle birlikte daha çok ev içi sorumluluklarla sınırlandırılmış, toplumsal cinsiyet ayrımının etkisiyle işgücünden dışlanmışlardır. Osmanlı döneminde kadınlar daha çok tarım sektörü ve ev içi işlerde ücretsiz işgücü olarak görev alırken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadınların toplumsal ve iktisadi hayatta daha fazla yer almasını sağlayan önemli reformlar yapılmıştır. Bu dönemde getirilen hukuki düzenlemeler, kadınların eğitimde ve işgücünde erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlamaya yönelik önemli adımlardan biri olmuştur. 20. yüzyıl boyunca savaşlar, küresel iktisadi krizler ve toplumsal dönüşümler, kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde etkilemiştir. I. ve II. Dünya Savaşları, erkeklerin cepheye gitmesiyle kadınların zorunlu olarak çalışma hayatına dahil olduğu dönemler olmuş, ancak savaş sonrası dönemlerde kadınların yeniden ev içi işlere dönmesi beklenmiştir. 1950'li yıllardan itibaren ise sanayileşme, kentleşme ve hizmet sektörünün gelişmesi, kadınların işgücüne katılımını artırmış, ancak bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri tam anlamıyla ortadan kalkmamıştır. 2008 küresel finansal krizi, kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı zorlukları derinleştiren bir dönem olmuştur. Krizin etkisiyle kadınlar, iş güvencesizliği ve düşük ücret gibi sorunlarla karşı karşıya kalmış, özellikle hizmet sektöründe büyük iş kayıpları yaşanmıştır. 2020 yılında başlayan COVID-19 pandemisi ise kadın işgücünü daha da kırılgan hale getirmiş, ev içi sorumlulukların artması ve çocuk bakım yükünün ağırlaşması, kadınların işgücünden çekilmesine neden olmuştur. Pandemi sonrası toparlanma sürecinde kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik çeşitli teşvik ve destek politikaları uygulamaya konulmuş olsa da toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hala devam etmektedir. 2024 yılına gelindiğinde, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı, gelişmiş ülkelere kıyasla düşük seviyelerde seyretmektedir. Eğitim ve sağlık gibi sektörlerde kadınların istihdamı artsa da sanayi ve teknoloji gibi kritik sektörlerde cinsiyet eşitsizlikleri devam etmektedir. Kadınların işgücüne katılımını artırmak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için daha kapsamlı politikaların uygulanması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

2. Türkiye'de ve Dünyada Kadının İşgücüne Katılımının Güncel Durumu

Türkiye'de ve dünyada kadınların işgücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınma ve iktisadi büyüme açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Kadınların işgücüne katılımının artırılması, sadece bireysel refah seviyesini yükseltmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve iktisadi gelişim üzerinde de doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda kadınların iş gücüne katılımını etkileyen bazı faktörlerin var olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bunlar kültürel, iktisadi, nüfus yapısı, eğitim seviyesi vb... gibi oldukça önemli değişkenler olup, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişiklikler gösteren ve farklı etkiler, sonuçlar ortaya çıkarabilen konu başlıkları olarak çalışmalarda önem verilmesi gerekmektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde kadınların işgücüne katılım oranlarının artışı, eğitim düzeylerinin yükselmesi, yasal düzenlemeler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar sayesinde hız kazanmış olsa da bu katılım oranları ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Türkiye'de ise

kadınların işgücüne katılım oranı, gelişmiş ülkelere kıyasla düşük seviyelerde kalmaya devam etmekte olup, bu durum toplumsal ve iktisadi yapının sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Kadınların işgücüne dahil edilmesi hem Türkiye’de hem de dünya genelinde, daha kapsayıcı bir iktisadi büyüme sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, kadın iş gücünün önündeki engellerin kaldırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması hem iktisadi kalkınmayı hızlandırmak hem de toplumsal refahı artırmak için önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu sebeplerle var olan problemlerin ortada kaldırılabilmesi için iktisat politikacılarının “makro ölçekli genel iktisat politikalarına yönelmeleri ve öncelikle özel istihdam politikaları ve eğitim politikaları oluştururken kadın istihdamının önündeki sorunları aşacak şekilde, istihdamı arttırmak adına önlemler almaları gerekecektir (Yavuz, 2023: 557).”

2.1. Dünyada Kadının İşgücüne Katılımının Güncel Durumu

Kadınların işgücü piyasasındaki yeri, 20. yüzyılın ortalarından itibaren dünya genelinde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Sanayi devrimi sonrası süreçlerde, kadınların ev içi rollerinden iş gücüne katılıma geçişleri hızlanmış, bu katılım özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında belirgin hale gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yasal düzenlemeler, kadınların eğitim seviyelerindeki yükseliş ve iktisadi bağımsızlık arayışı, kadınların işgücüne dahil olmasını teşvik eden başlıca etmenler arasında yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise kadınların işgücüne katılım oranı nispeten daha düşük seviyelerde seyretmekte ve sosyal, kültürel ve iktisadi engellerin etkisiyle bu süreç yavaşlamaktadır. Bu bağlamda, kadınların işgücü piyasasındaki varlığı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, iktisadi politikaları ve kültürel yapılarına göre çeşitlilik göstermektedir. Küresel ölçekte, kadın işgücüne katılımındaki artış, özellikle 2000’li yıllardan itibaren dijitalleşme, esnek çalışma modelleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yaygınlaşmasıyla hız kazanmıştır.

Kadınların işgücü piyasasına katılımı, tarihsel süreç boyunca güvencesiz ve düşük ücretli işlerle sınırlı kalmış olup, bu süreçte büyük ölçüde niceliksel bir perspektifle ele alınmıştır. Kadınların işgücündeki varlığı, toplumsal cinsiyet normları ve iş bölümü aracılığıyla sınırlandırılmıştır. Bu durum, cinsiyet eşitsizliklerinin derinleşmesine yol açmıştır. Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranları daha yüksek olmakla birlikte, küresel düzeyde cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlandığını söylemek mümkün değildir (Kılıç ve Öztürk, 2014). 2021 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %46,4 iken, erkeklerde bu oran %71,7 olarak kaydedilmiş ve %25,3’lük bir fark oluşmuştur. 2022’de kadınlarda bu oran %47,4, erkeklerde ise %72,3 olmuştur. 2024 yılı için yapılan tahminler, kadınların işgücüne katılımının %45,6, erkeklerde ise %69,2 olacağını öngörmektedir, bu da cinsiyetler arasında %23,6’lık bir fark yaratmaktadır. Bu veriler, küresel çapta kadınların işgücüne katılımında hala önemli bir eşitsizlik olduğunu ortaya koymaktadır. 2023 yılında bu fark %27,5’e kadar yükselmiştir ve 2024 yılında da bu farkın devam etmesi beklenmektedir. Kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer alabilmeleri için sosyal ve ekonomik düzenlemelerin yapılması gerekmekte, aynı zamanda cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir (ILO, 2024).

Tablo 2: Seçili Ülkelerde Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları (15-64 Yaş) (%)

Ülkeler	Cinsiyet	Yıllar						
		2000	2005	2010	2015	2020	2022	2023
Birleşik Krallık	Erkek	84.1	83.2	82.4	83.1	82.7	80.7	80.6
	Kadın	69.0	69.5	69.7	72.3	75.1	73.5	73.4
Almanya	Erkek	78.9	80.6	82.4	82.1	82.6	83.3	83.6
	Kadın	63.3	66.9	70.8	73.1	74.3	75.4	75.8
Fransa	Erkek	75.1	74.9	74.7	75.3	74.5	77.1	77.3
	Kadın	62.4	64.1	65.4	67.3	67.6	71.2	71.7
Hollanda	Erkek	83.2	82.4	83.4	84.6	84.8	88.3	89
	Kadın	65.2	67.8	72.4	74.7	77.0	81.2	81.9
Meksika	Erkek	84.7	83.7	82.4	82.0	79.3	81.4	81.7
	Kadın	41.0	43.6	45.6	46.8	46.7	81.4	51.2
İsviçre	Erkek	89.4	87.4	87.2	87.8	88.1	87.5	87.9
	Kadın	71.6	74.3	75.3	78.6	80.0	79.7	80.4
Kore	Erkek	77.2	78.3	77.2	78.9	77.9	79.3	79.2
	Kadın	52.1	54.5	54.5	57.8	59.1	62.4	63.6
Japonya	Erkek	85.2	84.4	84.8	85.0	86.5	86.7	86.8
	Kadın	59.6	60.8	63.2	66.7	72.5	74.3	75.2
İtalya	Erkek	74.3	74.4	73.1	74.1	73.5	74.6	75.7
	Kadın	46.3	50.5	51.1	54.1	54.7	56.6	57.7
Kanada	Erkek	81.9	82.5	81.4	81.7	81.1	82.8	83.2
	Kadın	70.4	73.0	74.0	73.9	73.8	76.7	77.2
Şili	Erkek	80.1	77.7	77.8	77.7	70.8	77.1	78

	Kadın	42.1	45.5	51.8	55.8	52.5	58.4	60.8
Estonya	Erkek	76.3	72.9	76.7	80.4	81.8	82.7	82.2
	Kadın	66.3	67.6	71.0	72.9	76.9	79.6	81
Belçika	Erkek	73.7	73.9	73.4	72.2	72.6	74.2	74.4
	Kadın	56.4	59.5	61.8	63.0	64.5	66.8	66.7
Danimarka	Erkek	84.2	83.6	81.3	80.2	81.8	82.7	83.1
	Kadın	75.6	75.9	74.6	73.6	76.0	78.1	78.4
Yunanistan	Erkek	77.4	78.4	78.3	75.9	75.5	77.5	77.4
	Kadın	50.5	54.5	57.5	59.9	59.3	61.4	61.8
Norveç	Erkek	84.2	81.6	80.6	80.3	80.4	82.1	82.6
	Kadın	76.1	74.9	75.5	76.1	75.8	77.7	78.1
Çekya	Erkek	79.4	78.4	78.6	81.4	83.3	83.7	83.4
	Kadın	63.7	62.4	61.5	66.5	69.2	70.4	70.4
İspanya	Erkek	80.4	82.2	81.8	80.9	78.2	78.3	78.4
	Kadın	52.9	59.7	67.1	70.0	68.7	69.8	70.5
Türkiye	<i>Erkek</i>	<i>76.9</i>	<i>75.0</i>	<i>75.4</i>	<i>77.0</i>	<i>74.6</i>	<i>78.2</i>	<i>78</i>
	Kadın	28.0	25.2	30.2	35.0	35.0	39.9	40.8

Kaynak: (OECD Veri Tabanı ET. 09.10.2024; ILOSTAT, ET. 09.10.2024)

Tablo 2'deki veriler dikkatle incelendiğinde, ülkeler arasındaki işgücüne katılım oranları, hem cinsiyet hem de yıllar bazında farklılık göstermektedir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı genel olarak kadınlardan daha yüksek seyretmekte, ancak yıllar içinde kadınların işgücüne katılım oranlarında dikkat çeken bir artış gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu artış daha belirgin iken, gelişmekte olan ülkelerde bu oranlar daha düşük kalmaktadır. Genel olarak, işgücüne katılım oranlarının yıllar içerisinde dinamik bir değişim gösterdiği söylenebilir. 2024 yılı tahminlerine göre, gelişmiş ülkelerde kadın işgücüne katılım oranı daha da artarak İsviçre'de %81,5, Hollanda'da %82,3 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Türkiye'de ise kadın işgücüne katılım oranının %42,3'e yükselmesi öngörülmektedir.

Erkeklerin işgücüne katılım oranlarının ise büyük oranda stabil kalacağı, Birleşik Krallık'ta %80,2, Almanya'da %83,4 seviyelerinde seyredeceği tahmin edilmektedir.

- **Cinsiyet Bazında İşgücüne Katılım Oranlarının Gelişimi:** Tablodaki verilere göre, erkeklerin işgücüne katılım oranları yıllar içinde genellikle stabil kalmış ya da hafif bir dalgalanma göstermiştir. Bununla birlikte, kadınların işgücüne katılım oranlarında ciddi bir yükselme trendi görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren, kadınların iş gücüne katılım oranlarında kayda değer artışlar yaşanmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar, kadınların eğitim seviyesindeki yükseliş ve iş hayatındaki fırsat eşitliği uygulamaları ile doğrudan ilişkilendirilebilir. 2024 yılı tahminlerine göre, kadın işgücüne katılım oranlarındaki artışın devam etmesi ve İsviçre'de %81,5, Hollanda'da %82,3 seviyelerine ulaşması beklenmektedir. Türkiye'de ise kadınların işgücüne katılımının %42,3 seviyesine ulaşarak gelişmekte olan ülkelerdeki artışı yansıtacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **Erkek İşgücüne Katılımı:** 2000 yılından itibaren bakıldığında, erkeklerin işgücüne katılım oranları genel olarak stabil kalmış, bazı ülkelerde ise hafif bir düşüş trendi görülmüştür. Özellikle Birleşik Krallık'ta erkek işgücüne katılım oranı 2000 yılında %84.1 iken, 2023 yılında %80.6'ya düşmüştür. Almanya gibi ülkelerde ise erkek işgücüne katılım oranı 2000 yılında %78.9 iken, 2023 yılında %83.6'ya kadar yükselmiştir. Bu durum, ülkelerin iktisadi ve sosyal yapılarındaki farklılıklar, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik politikaları ile açıklanabilir. 2024 yılı tahminlerine göre, Birleşik Krallık'ta erkek işgücüne katılım oranının %80,2, Almanya'da ise %83,4 seviyelerinde stabil kalacağı öngörülmektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **Kadın İşgücüne Katılımı:** Kadınların işgücüne katılımında ise önemli bir artış gözlemlenmektedir. Birçok gelişmiş ülkede kadınların işgücüne katılımı 2000'li yıllardan itibaren sürekli bir artış göstermiştir. Örneğin, İsviçre'de kadınların işgücüne katılım oranı 2000 yılında %71.6 iken, 2023 yılına gelindiğinde %80.4'e yükselmiştir. Benzer şekilde Hollanda'da kadınların işgücüne katılım oranı 2000 yılında %65.2 iken, 2023 yılında %81.9'a ulaşmıştır. Bu eğilim, gelişmiş ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda atılan adımlar, kadınların daha fazla eğitim alma imkanına sahip olmaları ve iş piyasasına erişim kolaylığı ile açıklanabilir. 2024 tahminleri, bu artış eğiliminin devam edeceğini ve kadın işgücüne katılım oranlarının İsviçre'de %81,5, Hollanda'da %82,3 seviyelerine çıkacağını göstermektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **Yıllar İtibariyle Değişimler: 2000-2005 Dönemi:** Bu dönem, birçok ülkede kadınların işgücüne katılım oranlarında gözle görülür artışların başladığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Almanya (%63.3'ten %66.9'a), Fransa (%62.4'ten %64.1'e), Hollanda (%65.2'den %67.8'e) ve İspanya (%52.9'dan %59.7'ye) gibi ülkelerde kadınların işgücüne katılımı bu yıllar arasında önemli ölçüde artmıştır. Erkekler açısından ise bu dönemde ciddi bir değişim yaşanmamış, işgücüne katılım oranları genel olarak istikrarlı bir seyir izlemiştir. 2024 yılı tahminlerine göre, bu trendin benzer şekilde devam edeceği öngörülmektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).

- **2005-2010 Dönemi:** Bu dönemde kadın işgücüne katılım oranlarındaki artış daha da belirginleşmiştir. Örneğin, Fransa'da kadın işgücüne katılım oranı %65.4'e, Hollanda'da %72.4'e, İsviçre'de %75.3'e ve Japonya'da %63.2'ye çıkmıştır. Bu dönem, birçok ülkede işgücü piyasalarına yönelik reformların yapıldığı, kadınların iş hayatına daha fazla katılımını teşvik eden politikaların uygulamaya konduğu bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Erkek işgücüne katılım oranları ise bu dönemde yine büyük bir değişim göstermemiştir. Çoğu ülkede erkek işgücüne katılım oranları %70'in üzerinde sabit kalmıştır (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **2010-2015 Dönemi:** Bu dönemde kadınların işgücüne katılımındaki artış devam ederken, bazı ülkelerde erkek işgücüne katılım oranlarında hafif bir düşüş yaşanmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta erkek işgücüne katılım oranı %82.4'ten %83.1'e çıkmış, ancak 2015 itibarıyla tekrar %82.7'ye düşmüştür. Bu dönemde kadın işgücüne katılım oranları Hollanda (%74.7), İsviçre (%78.6), Estonya (%72.9) ve Kanada (%73.9) gibi ülkelerde dikkat çekici oranlarda artmıştır (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **2015-2020 Dönemi:** 2020 yılına gelindiğinde, kadınların işgücüne katılım oranı gelişmiş ülkelerde %70'in üzerine çıkmıştır. İsviçre (%80.0), Hollanda (%77.0), Danimarka (%76.0) ve Kanada (%73.8) gibi ülkeler, kadın işgücüne katılımında öncü ülkeler arasında yer almıştır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Türkiye (%35.0), Yunanistan (%59.3), Meksika (%46.7) gibi ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranları hala düşük seviyelerde kalmıştır. Erkek işgücüne katılım oranlarında ise bazı ülkelerde istikrarlı bir seyir izlenmiş, bazı ülkelerde ise hafif bir gerileme gözlemlenmiştir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).
- **2020-2023 Dönemi:** COVID-19 pandemisinin etkili olduğu bu dönemde, dünya genelinde işgücü piyasaları dalgalanma yaşamış olmasına rağmen, kadınların işgücüne katılım oranında genel bir artış eğilimi devam etmiştir. Pandeminin işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen, kadınlar için daha fazla esnek çalışma imkanı sağlanması ve iş piyasasında dijitalleşmenin artması, kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemiştir. Örneğin, İsviçre'de kadın işgücüne katılım oranı %80.4'e, Hollanda'da %81.9'a yükselmiştir. Erkekler açısından ise işgücüne katılım oranları genel olarak stabil kalmıştır. 2024 yılı tahminlerine göre, gelişmiş ülkelerde kadın işgücüne katılım oranları yükselmeye devam ederken, erkek işgücüne katılım oranlarının stabil kalacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise kadın işgücüne katılım oranının %42,3 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).

Türkiye'nin Durumu: Tabloda Türkiye açısından dikkat çeken nokta, kadınların işgücüne katılım oranlarının gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşük olmasıdır. Türkiye'de 2000 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %28.0 iken, 2023 yılında bu oran %40.8'e çıkmıştır. Bu artış önemli olmakla birlikte, Türkiye hâlâ kadınların işgücüne katılımında diğer ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Erkeklerin işgücüne katılım oranı ise aynı dönemde %76.9'dan %78.0'a çıkmıştır. Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranının düşük olmasının nedenleri arasında toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların eğitim seviyelerinin erkeklere göre daha düşük olması ve iş piyasasında kadınlara yönelik fırsat eşitsizlikleri yer almaktadır. 2024 yılı tahminlerine göre ise kadın işgücüne katılım oranı %42,3'e yükselirken, erkek işgücüne katılım oranının %78,2'ye ulaşacağı öngörülmektedir (OECD, 2024; ILOSTAT, 2024).

Genel olarak bakıldığında, 2000’li yıllardan itibaren gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarında önemli bir artış yaşanmıştır. Erkeklerin işgücüne katılım oranları yıllar içerisinde stabil bir seyir izlerken, kadınların işgücüne katılımında daha dinamik bir değişim gözlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılımı %70’in üzerine çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde bu oranlar daha düşük kalmıştır. Türkiye gibi ülkelerde ise kadınların işgücüne katılımı yıllar içinde artmasına rağmen, hala gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Bu durum, işgücü piyasasına yönelik politikaların ve toplumsal cinsiyet eşitliği girişimlerinin daha fazla geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. 2024 yılına dair tahminler, gelişmiş ülkelerde kadın işgücüne katılım oranlarının artmaya devam edeceğini, Türkiye’de ise %42,3 seviyelerine ulaşacağını göstermektedir.

2.2. Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Güncel Durumu

Türkiye’de kadınların işgücü piyasasındaki yeri hem iktisadi kalkınmanın sürdürülmesinde hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların işgücüne katılımı, iktisadi büyümeye ve sosyal gelişime katkıda bulunurken, aynı zamanda kadınların toplumsal konumlarını güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de kadın istihdamının genel yapısı, kadınların işgücü piyasasında nasıl yer aldığını ve hangi sektörlerde yoğunlaştığını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların işgücüne katılımı sektörel dağılım, meslek grupları, işteki durum, kayıtlılık durumu, yaş, eğitim ve medeni durum gibi çeşitli faktörlere göre farklılık göstermektedir. Kadınların belirli meslek gruplarında ve sektörlerde yoğunlaşmaları, işgücü piyasasındaki genel dengesizlikleri göz önüne koymakta; kayıt dışı istihdam, kadınların sosyal güvence ve iş güvencesine erişimlerini sınırlayan en önemli sorunlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınların yaş ve eğitim seviyeleri de işgücüne katılım oranlarını belirleyen önemli faktörler arasında yer almakta, daha yüksek eğitim seviyesine sahip kadınların işgücüne katılım oranlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Medeni durum ise kadınların işgücü piyasasına girişlerini ve burada kalıcılıklarını etkileyen bir diğer faktör olarak öne çıkmaktadır. Evli, bekar, dul ya da boşanmış kadınların işgücüne katılım oranları arasında belirgin farklılıklar bulunmakta ve bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin işgücüne katılım üzerindeki etkisini göstermektedir. Akademik alanda da kadınların işgücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada kritik bir alan olarak değerlendirilmektedir. Kadın akademisyenlerin kariyer basamaklarında karşılaştıkları yapısal engeller ve özellikle üst düzey akademik pozisyonlara erişimde yaşanan dengesizlikler, cam tavan etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, kadınların Türkiye’deki işgücü piyasasındaki konumları, çeşitli açılardan ele alınması ve kadın istihdamının mevcut durumu farklı boyutlarıyla incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Aşağıda konu başlıklarında bu yapı açıklanacaktır.

2.2.1. Kadının İşgücü Piyasasındaki Konumu ve Önemi

Kadının işgücü piyasasındaki konumu hem toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem de iktisadi büyümenin sürdürülebilirliği açısından büyük bir öneme sahiptir. Kadınların işgücüne katılımı, ülkelerin refah düzeyinin yükselmesine ve iktisadi faaliyetlerin daha verimli hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Ancak, birçok ülkede kadınların işgücüne dahil olma süreçleri sosyo-kültürel engeller, toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil yapı nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artırılması, yalnızca bireysel refahı değil, aynı

zamanda toplumun genel kalkınma seviyesini yükseltmek için de önem taşımaktadır. Bu nedenle, kadınların işgücü piyasasındaki yerinin incelenmesi, daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir iktisadi yapı oluşturma sürecinde kritik bir rol oynamaktadır.

Toplumda bireylerin varlık gösterebilmelerinin en temel unsurlarından biri, çalışma hayatına katılım sağlamaktır. Çalışma yaşamı, bireylere birçok alanda önemli fırsatlar sunmakta; özellikle gelir, statü, sosyal ilişki ağları ve sosyal güvence gibi imkânlar sağlamaktadır. Çalışma yaşamının dışında kalınması durumunda, bireylerin, özellikle kadınların, bu olanaklardan mahrum kalması; statü, gelir, sosyal ilişkiler ve sosyal güvence gibi alanlarda farklı risklerle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır (Çakır, 2008:26). Kadınların işgücüne katılım oranları, işgücü arzı ve talebini belirleyen sosyo-kültürel ile makro iktisadi unsurların etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır. Toplum ve aile içerisindeki ataerkil düşünce yapıları, sosyo-kültürel unsurların etkisiyle kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımını sınırlamakta ve bu durum, kadın işgücü arzının düşük kalmasına yol açmaktadır. Öte yandan, kapitalist ekonomilerde uygulanan makro iktisadi politikalar, kadın işgücüne olan talebi artırarak, kadınların ücretli işlere yönlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, kadınların işgücüne dahil olmasıyla ailede ve toplumda ataerkil düşünce yapısının zayıflamasına sebep olmaktadır. Ancak, bu sürecin başarıyla tamamlanabilmesi için kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerekliliği devam etmektedir (Gençtürk, 2022: 365).

Kadın işgücü arzı, kadınların işgücü piyasasındaki rollerini belirleyen birçok faktörün etkisi altında şekillendiğinden, kalkınma sürecinin hem temel bir unsuru hem de sonucudur. İşgücü piyasasında kadınların sayısının artması, işgücü arzındaki bu artışa karşılık ülke ekonomisinin daha hızlı büyümesini sağlayabilmektedir. Ekonomik büyüme ve gelişme süreciyle birlikte, kadınların işgücü piyasasında sahip oldukları bilgi ve becerilerinin artması, onların farklı sektörlerde daha fazla yer almalarına imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, toplumun kadınların çalışma hayatına yönelik algısı da değişime uğramakta, toplumsal engellerin zayıflamasıyla birlikte kadınların ev dışında çalışma olasılıkları da yükselmektedir. Dolayısıyla, politika geliştirme sürecinde kadın işgücü arzının özellikleri dikkate alınmalı ve kadınların işgücüne katılımları yakından izlenmelidir. Aynı zamanda, işgücüne katılımın sadece arz faktörleri ile değil, emek talebi ile de şekillendiği unutulmamalıdır (Verick, 2014:3).

Tarihsel süreç içerisinde kadının çalışma hayatındaki yeri incelendiğinde, toplumların düşünce yapılarında kadının uzun süre erkek egemenliği altında, ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımıyla sınırlı bir konumda kaldığı görülmektedir. Tarım faaliyetleri ve yerleşik hayata geçiş dönemlerinde de bu toplumsal rol, kadın açısından önemli bir değişim göstermemiştir (Erarslan, 2009:1). Türkiye'de kadın işgücü, 1950'lerden itibaren kentleşme ve sanayileşme süreciyle birlikte ücretli çalışan konumuna geçmiştir. Bu dönemde, iç göçün hızlanmasıyla aile içi ücretsiz işçi olarak çalışan kadınlar, sanayi merkezlerinde ücretli işlere yönelmiştir (Ergüder, 2006:73). Ancak, 1950-1999 yılları arasında kadınların işgücüne katılım oranlarında bir azalma yaşanmıştır (Tahtacı, 2019: 22). 2001 ekonomik krizi ve sonrasındaki daralmalar da kadın istihdamını olumsuz etkilemiştir (Gençtürk, 2022: 366). 2008 küresel krizi ve ardından gelen COVID-19 pandemisi, kadınların işgücüne katılımını daha da zayıflatmıştır. 2021'den itibaren kadın istihdamını artırmaya yönelik bazı politikalar devreye girmiş olsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ücret adaletsizliği gibi sorunlar devam etmektedir. 2024 yılı itibarıyla kadınların

işgücüne katılımını artırma çabaları sürmekte, teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme gibi faktörler olumlu etkiler yaratmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle dünya genelinde kadınların işgücüne katılım oranları artarken gösterirken, Türkiye’de bu oran beklenen seviyelerde gerçekleşmemiştir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları, istenilen düzeye ulaşamamış ve erkeklerin işgücüne katılım oranlarının gerisinde kalmıştır. Kadınların iş hayatına katılımı yalnızca topluma ve iktisadi yapıya katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda kendilerine ve ailelerine de önemli faydalar sunmuştur (Karabıyık, 2012:1283). Ekonominin büyümesiyle birlikte üretim yapısının daha problemlerli bir hal alması, tüm bireylerin katkısını zorunlu kılmakta ve bu bağlamda kadın emeğine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Kadınların ev dışındaki nitelikli işlerde çalışarak kariyerlerinde yükselme fırsatları artmakta, böylelikle ekonomik ve sosyal güvenceleri sağlamlaştırmakta ve daha bağımsız bir konuma ulaşmaktadır. Ev içinde ücretsiz işgücü olarak üretime katkıda bulunan kadının emeği, genellikle değersiz görülmekte iken, ücretli çalışma kadının eğitim, sosyal güvence ve ekonomik bağımsızlık kazanmasını sağlamaktadır. Bu durum, kadının topluma daha etkin katılımını mümkün kılmakta ve statüsünü önemli ölçüde değiştirmektedir (Gençtürk, 2022: 367).

Kadınların çalışma yaşamına katılımı hem aile içinde hem de toplumda statülerinin yükselmesine katkı sağlarken, toplumsal eşitsizlikler de daha belirgin hale gelmekte ve kadınların işgücüne katılımıyla ilgili çeşitli sorunlar su yüzüne çıkmaktadır. Kadınların eğitim düzeylerinin artması ve iş hayatında yer almaları, toplumda kendilerine yeni bir konum kazandırmakta ve bu bilinçlenme süreci, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha açık bir şekilde görmelerine imkân tanımaktadır. Bu farkındalık, kadınların cinsiyet eşitsizliği sorunlarına karşı çözüm taleplerini daha güçlü bir şekilde dile getirmelerine neden olmuştur. Toplumda mevcut olan cinsiyetler arasındaki iş bölümü, kadın ve erkek arasındaki toplumsal rolleri belirlemekte ve bu durumun yarattığı çelişkilerin çözümü için sadece toplumsal bakış açısının değişmesi yeterli olmamakta, aynı zamanda yasal ve kurumsal düzenlemelerin de devreye girmesi gerekmektedir (Koray, 1992:94).

Bu bağlamda, kadınların işgücüne katılımı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Kadınların iş hayatına dahil olması, yalnızca iktisadi ve sosyal kazanımlar sağlamamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişmesine ve iktisadi büyümenin sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır. Ancak, sosyo-kültürel engeller, ataerkil yapılar ve cinsiyet temelli eşitsizlikler, kadınların işgücüne katılımını sınırlamaya devam etmektedir. Bu sorunların çözümü için hem yapısal hem de kültürel düzeyde dönüşüm sağlayacak politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ülkelerin işgücüne daha fazla katılımı, toplumsal yapının daha adil ve kapsayıcı bir hale gelmesini sağlarken, aynı zamanda ülkelerin iktisadi kalkınma süreçlerine de olumlu katkılar sunacaktır.

2.2.2. Türkiye’de Kadın İstihdamının Genel Yapısı

Türkiye’de kadın istihdamının genel yapısı, çeşitli sosyo-ekonomik kültürel faktörlerle şekillenmekte ve sektörel, mesleki, kayıtlılık, yaş, eğitim ve medeni durum gibi birçok değişkene dayanmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımı, özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği, fırsat eşitsizlikleri ve ailevi sorumluluklar gibi faktörler tarafından belirgin bir şekilde etkilenmektedir. Türkiye’de kadınların işgücü piyasasındaki mevcut durumu, gelişmiş

ülkelere kıyasla daha düşük olmakla birlikte, hizmet, sağlık, eğitim ve tarım gibi belirli sektörlerde daha yoğun bir istihdam sağlandığı görülmektedir. Sektörel duruma baktığımızda, kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer bulduğu sektörler ile kadın istihdamının sınırlı kaldığı alanlar arasındaki farklar dikkat çekmektedir. Kadınlar, özellikle hizmet sektörü, eğitim ve sağlık gibi alanlarda daha yoğun olarak istihdam edilmekte, sanayi ve madencilik gibi geleneksel erkek egemen sektörlerde ise katılım oranları oldukça sınırlı kalmaktadır.

Meslek grupları açısından değerlendirildiğinde, kadınların yönetici ve profesyonel pozisyonlarda daha az yer bulduğu, ağırlıklı olarak hizmet sektöründe, eğitim ve sağlık gibi meslek gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir. Kadınların işteki durumu, genellikle alt ve orta düzey pozisyonlarda yoğunlaşmakta, üst düzey yöneticilik pozisyonlarına ulaşma oranları düşük kalmaktadır. Ayrıca, kayıtlılık durumu da önemli bir göstere olup, Türkiye’de kadınların kayıt dışı istihdam oranlarının hala yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Yaş gruplarına göre istihdam incelendiğinde, genç kadınların işgücü piyasasına katılımında nispeten düşük oranlar dikkat çekerken, orta yaş gruplarında bu katılımın arttığı ve kadınların işgücüne katkısının yükseldiği görülmektedir. Eğitim düzeyi ise kadınların işgücüne katılımı üzerinde doğrudan etkili olup, eğitim seviyesi arttıkça kadınların işgücüne katılımının da arttığı tespit edilmektedir. Yüksek öğrenim görmüş kadınların işgücüne katılım oranları, düşük eğitim seviyesine sahip kadınlara kıyasla çok daha yüksek seyretmektedir. Medeni durum da işgücü katılımını etkileyen faktörlerden biridir. Evli kadınların işgücü piyasasına katılımı, bekar kadınlara kıyasla daha düşük olabilmekte, ailevi sorumluluklar ve çocuk bakım yükümlülükleri, kadınların işgücüne katılımını sınırlayan önemli etkenler arasında yer almaktadır. Son olarak, kadınların çalışma yerlerine göre dağılımı incelendiğinde, kamu sektöründe kadınların daha fazla yer bulduğu, özel sektörde ise kadın istihdamının daha sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. Kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılımı kırsal alanlara göre daha yaygın olmakla birlikte, tarım sektöründe kırsal bölgelerde kadınların önemli bir istihdam sağladığı da dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de kadın istihdamının genel yapısının analiz edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çabalarında kritik bir öneme sahiptir. Ancak bu analizler sayesinde kadınların istihdamına katılımları hakkında bilgi alınarak Türkiye’nin gelecek dönemlerdeki iktisadi ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmesinde, rasyonel politika önerileri (mesleki eğitimi ülke genelinde yaygınlaştırılması, yasal ve hukuksal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, teşvikler, kayıt dışı çalışmanın engellenmesi) sunulabilecektir.

2.2.3. Türkiye’de Kadın İstihdamının Sektörel Durumu

Türkiye’de kadın istihdamının sektörel yapısı, kadınların işgücüne katılımının hangi alanlarda yoğunlaştığını ve hangi sektörlerde sınırlı kaldığını anlamak açısından önemli bir göstere sunmaktadır. Türkiye’de kadınlar, özellikle hizmet sektörü, eğitim, sağlık ve tarım gibi alanlarda yoğun bir şekilde istihdam edilmektedir. Bu sektörler, kadınların işgücüne katılımında önemli bir paya sahip olmakla birlikte, sanayi, madencilik ve inşaat gibi daha geleneksel olarak erkek egemen sektörlerde kadın istihdamı nispeten daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Sektörel bazda kadın istihdamının analizi, kadınların işgücü piyasasındaki konumunu ve sektörel dinamiklerdeki cinsiyet farklılıklarını ortaya koymaktadır. Türkiye’de

kadın istihdamının sektörel durumu, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve işgücü piyasasında kadınların daha fazla yer bulabilmesi adına alınacak politikaların belirlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların belirli sektörlerde yoğunlaşması, işgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrışmaların sürdüğünü göstermektedir.

Tablo 3. Kadınların İşgücü Piyasasındaki İstihdam (2020-2023, Bin, Milyon)

Sektörler	2020	2021	2022	2023
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	1.755.000	1875	1.866.000	1.767.000
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	7000	8000	10.000	10.000
İmalat	1.280.000	1.446.000	1.636.000	1.689.000
Elektrik, Gaz, Buhar, Su Temini	31.000	34.000	32.000	40.000
İnşaat	69.000	84.000	90.000	100.000
Toptan ve Perakende Ticaret	940.000	1.026.000	1.146.000	1.235.000
Ulaştırma ve Depolama	112.000	129.000	160.000	177.000
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti	355.000	399.000	503.000	565.000
Bilgi ve İletişim	66.000	63.000	66.000	95.000
Finans ve Sigorta	145.000	125.000	137.000	151.000
Gayrimenkul Faaliyetleri	53.000	60.000	67.000	72.000
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	348.000	383.000	397.000	400.000
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	339.000	373.000	436.000	442.000
Kamu Yönetimi ve Savunma	387.000	397.000	407.000	425.000
Eğitim	980.000	1.034.000	1.104.000	1.129.000
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler	938.000	1.029.000	1.235.000	1.351.000
Kültür, Sanat, Eğlence	34.000	34.000	45.000	62.000
Diğer Hizmet Faaliyetleri	271.000	262.000	328.000	352.000

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri E.T. 09.10.2024)

Tablo 3’de de görüleceği gibi 2020-2023 yılları arasında Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı, farklı sektörlerde dalgalı bir yapı izlemektedir. Sektörel veriler incelendiğinde, kadın

istihdamının bazı sektörlerde artış gösterdiği, bazılarında ise sınırlı bir gelişme kaydettiği görülmektedir. Genel anlamda, imalat, sağlık, eğitim ve hizmet sektörlerinde kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer aldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, bazı sektörlerde istihdam sabit kalmış ya da düşük seviyelerde kalmıştır.

Kadınların tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerindeki istihdamı, yıllar itibarıyla dalgalı bir görünüm izlemektedir. 2020 yılında 1.755.000 olarak kaydedilen kadın istihdamı, 2021 yılında 1.875.000'e yükselmiş, ancak 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 1.767.000'e gerilemiştir. Bu değişimlerin, tarımsal yapıda gerçekleşen dönüşümler, teknolojik yenilikler ve kırsaldan kente doğru yönelen göç hareketleri ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Tarım sektöründe kadın işgücünün bu dalgalanmalara maruz kalmasının, aynı zamanda mevsimsel işgücü talebi ve kırsal kalkınma politikalarındaki değişikliklerle de açıklanabileceği tahmin edilmektedir. Madencilik ve taş ocakçılığı sektörü, kadın işgücünün sınırlı olduğu alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2020 yılında sektörde 7.000 kadın çalışırken, 2023 yılı itibarıyla bu sayı yalnızca 10.000'e yükselmiştir. Kadınların madencilik sektörüne katılımının düşük seviyelerde kalmasının, ağır iş koşulları, sektörün yapısal özellikleri ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. İmalat sektörü ise kadın işgücünün en fazla artış gösterdiği sektörlerden biri olmuştur. 2020 yılında 1.280.000 olan kadın istihdamı, 2023 yılında 1.689.000'e ulaşmıştır. Bu artış, imalat sektöründe kadınların üretim süreçlerine daha fazla entegre edilmesi ve sektördeki iş imkanlarının genişlemesiyle açıklanabilir. Aynı zamanda, kadın işgücünün bu sektörde yoğunlaşmasının, özellikle tekstil, gıda ve elektronik gibi kadınların yoğun çalıştığı alt sektörlerdeki büyüme ile de bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Elektrik, gaz, buhar ve su temini sektöründe kadın istihdamı sınırlı düzeyde kalmaya devam etmektedir. 2020 yılında 31.000 kadının istihdam edildiği bu sektörde, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 40.000'e ulaşmıştır. Kadınların bu sektördeki istihdamının artmasına rağmen, sektördeki toplam istihdam içindeki payının oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bunun, sektördeki işlerin teknik bilgi gereksinimi ve fiziksel zorluklarla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. İnşaat sektörü de kadınların giderek daha fazla yer bulduğu bir alan haline gelmiştir. 2020 yılında 69.000 kadın bu sektörde istihdam edilirken, 2023 yılında bu sayı 100.000'e ulaşmıştır. Kadınların inşaat sektöründeki artan varlığı, sektördeki dönüşüm ve daha kapsayıcı iş politikalarının benimsenmesi ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Özellikle idari görevler ve proje yönetimi gibi iş kollarında kadınların etkin rol oynadığı gözlemlenmektedir. Toptan ve perakende ticaret sektörü ise kadın istihdamının sürekli artış gösterdiği bir başka önemli alandır. 2020 yılında 940.000 kadın bu sektörde çalışırken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 1.235.000'e yükselmiştir. Bu sektörde kadınların artan katılımı, ticaretin dijitalleşmesi, hizmet sektörünün genişlemesi ve esnek çalışma koşullarının yaygınlaşması ile ilişkilendirilmektedir. Ulaştırma ve depolama sektöründe kadın istihdamının artış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. 2020 yılında 112.000 kadın bu sektörde çalışırken, 2023 yılı itibarıyla bu sayı 177.000'e ulaşmıştır. Kadınların bu sektöre artan katılımı, dijitalleşme ve lojistik alanında gelişen teknolojilerin yarattığı iş fırsatları ile açıklanabilir. Aynı zamanda, e-ticaretin yaygınlaşması ve bu sektörde kadınlara yönelik istihdam teşviklerinin artması da bu büyümeye katkı sağlamıştır. Konaklama ve yiyecek hizmeti sektörü, özellikle pandemi sonrası dönemde kadın istihdamında ciddi bir artış göstermiştir. 2020 yılında 355.000

kadının istihdam edildiği bu sektörde, 2023 yılı itibarıyla kadın istihdamı 565.000'e yükselmiştir. Pandeminin etkilerinden toparlanan bu sektördeki istihdam artışının, turizm ve hizmet sektöründeki canlanma ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bilgi ve iletişim sektörü, dijitalleşme ve teknoloji odaklı işlerin artmasıyla birlikte kadınlar için önemli bir istihdam alanı haline gelmiştir. 2020 yılında 66.000 kadının çalıştığı bu sektörde, 2023 yılına gelindiğinde kadın istihdamı 95.000'e yükselmiştir. Bu artışın, sektördeki dijital becerilere olan talebin artması ve uzaktan çalışmanın yaygınlaşması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Finans ve sigorta sektöründe kadınların işgücüne katılımı, diğer sektörlerle kıyasla nispeten daha sabit kalmıştır. 2020 yılında 145.000 olan kadın istihdamı, 2023 yılında 151.000'e yükselmiştir. Bu sektördeki istihdam artışının sınırlı kalmasının, iş süreçlerinin otomasyonu ve dijitalleşme ile bazı iş kollarındaki iş gücü talebinin azalması ile açıklanabileceği öngörülmektedir. Eğitim ve insan sağlığı gibi kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörler, kadın istihdamında önemli bir paya sahip olmaya devam etmektedir. Eğitim sektöründe kadın işgücü 2020 yılında 980.000 iken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 1.129.000'e ulaşmıştır. İnsan sağlığı ve sosyal hizmetler sektöründe ise kadın istihdamı 2020 yılında 938.000 iken, 2023 yılında 1.351.000'e çıkmıştır. Bu sektörlerde kadınların yoğun olarak istihdam edilmesi, bu alanların geleneksel olarak kadınların yoğunlukta olduğu meslek gruplarını barındırması, Covid-19 salgını ve deprem sonrası istihdam imkanlarının gündeme gelmesiyle açıklanabilir (TÜİK, 2024).

Sonuç olarak, Türkiye'de kadın istihdamı sektörel düzeyde belirgin farklılıklar göstermektedir. Özellikle hizmet, sağlık ve eğitim sektörlerinde kadınların işgücüne katılımı artış eğilimi gösterirken, geleneksel olarak erkek egemen olan madencilik ve taş ocakçılığı gibi sektörlerde kadınların katılımı oldukça sınırlı kalmaktadır. Dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilgi ve iletişim gibi alanlarda kadın istihdamının artmaya devam edeceği öngörülmektedir. 2024 yılına yönelik genel tahminler, kadınların işgücü piyasasındaki payının özellikle hizmet ve teknoloji odaklı sektörlerde genişleyeceğini göstermektedir. Bu artış, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında kadın istihdamının oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Kadınların işgücüne daha geniş çapta entegre edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılmasını destekleyerek ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.

2.2.4. Türkiye'de Kadın İstihdamının Meslek Gruplarına göre Güncel Durumu

Türkiye'de kadın istihdamının meslek gruplarına göre değerlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iktisadi kalkınma süreçlerinin anlaşılmasında oldukça önemlidir. Kadınların işgücüne katılımı, bir ülkenin iktisadi yapısındaki değişimleri ve gelişim düzeyini yansıtan temel göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu katılım, yalnızca iktisadi kalkınmayı desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal refah, eğitim seviyeleri ve fırsat eşitliği gibi sosyal dinamikler üzerinde de doğrudan etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda kadınların mesleki dağılımı incelendiğinde, Türkiye'deki istihdam yapısının sektörel bazda belirgin farklılıklar gösterdiği ve meslek gruplarına göre önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. Kadın istihdamının yıllar içindeki gelişimi, eğitim düzeyindeki artışlar, toplumsal rollerin dönüşümü ve işgücü piyasasında yaşanan yapısal değişikliklerle şekillenmiştir. Özellikle hizmet sektörü ve profesyonel mesleklerde kadın istihdamının artış gösterdiği, buna karşılık tarım gibi geleneksel sektörlerde kadın istihdamında düşüş yaşandığı dikkat çekmektedir. Bu durum,

kadınların işgücündeki yerinin, iktisadi dönüşümler ve sektörlerdeki değişimlerle birlikte yeniden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de kadın istihdamının meslek gruplarına göre dağılımının detaylı bir şekilde incelenmesi, kadınların işgücündeki güncel durumu hakkında kapsamlı bir bilgi sunarak ve işgücü piyasasında kadınların karşılaştığı fırsat ve engellerin daha net anlaşılmasına imkân vermektedir. Kadınların mesleki dağılımı ve istihdam yapısındaki değişiklikler, bir ülkenin kalkınma stratejilerinin başarısını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalarının etkinliğini değerlendirmek için önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını meslek grupları temelinde analiz etmek, toplumsal ve iktisadi süreçlerin daha geniş bir perspektiften ele alınmasına katkı sağlamaktadır.

Meslek, bireylerin sosyal statülerinden veya doğrudan yürüttükleri iktisadi faaliyetlerden bağımsız olarak, belirli bir işin birey tarafından icra edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, mesleğin yalnızca bireysel becerilerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal roller ve sorumluluklarla da yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bireylerin sosyal statüleri ve iktisadi faaliyetleri, meslek seçimlerini belirleyen en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, bir bireyin iş dünyasındaki yeri, sosyal ve iktisadi konumuyla doğrudan örtüşmekte ve mesleğinin biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bir ülkenin istihdam yapısındaki fonksiyonel ve mesleki dağılım, iktisadi ve sosyal durumu yansıtan önemli göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir. Söz konusu dağılım, yalnızca iktisadi göstergelerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal refah düzeyi, eğitim seviyeleri ve fırsat eşitliği gibi önemli sosyal dinamikleri de yansıtmaktadır. Dolayısıyla, bir ülkenin mesleki yapısının analizi, iktisadi gelişim ve kalkınma süreçlerinin anlaşılmasında oldukça önemli olmaktadır (Murat, 2000: 330).

Bu bağlamda, Türkiye’de kadın istihdamının meslek gruplarına göre güncel durumunu daha ayrıntılı bir şekilde açıklayabilmek için aşağıdaki konu ile ilgili tablo yer almaktadır.

Bu tablo, kadınların istihdamdaki dağılımını meslek grupları temelinde inceleyerek mevcut durumu hakkında bilgi verilecektir.

Tablo 4. Türkiye’de Meslek Grubuna Göre Kadın İstihdamı (Bin) – Türkiye (2019-2023)

Meslek Grubu	2019	2020	2021	2022	2023
Kanun Yapıcılar Üst Düzey Yöneticiler ve Müdürler (KYÜM)	244.000	273.000	308.000	310.000	345.000
Profesyonel Meslek Memurları (PMM)	1.486.000	1.551.000	1.690.000	1.822.000	1.939.000
Yardımcı Meslek Memurları (YMM)	480.000	465.000	521.000	606.000	651.000

Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Elemanlar (BMHE)	840.000	796.000	858.000	920.000	970.000
Hizmet ve Satış Elemanları (HSE)	1.915.000	1.726.000	1.778.000	2.155.000	2.376.000
Nitelikli Tarım Çalışanları (NTÇ)	1.499.000	1.244.000	1.268.000	1.251.000	1.198.000
Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar (SİÇ)	447.000	433.000	460.000	517.000	548.000
Tesis ve Makine İşçileri ve Montajcılar (TMİM)	303.000	278.000	309.000	361.000	356.000
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar (NGİÇ)	1.712.000	1.541.000	1.814.000	1.993.000	1.962.000

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikler E.T. 09.10.2024)

Tabloda 4’de yer alan veriler, Türkiye’de kadın istihdamının yıllar içindeki gelişimini meslek gruplarına göre ortaya koymaktadır. Genel anlamda tablo incelendiğinde, 2019 ile 2023 yılları arasında kadın istihdamının birçok meslek grubunda artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Kadınların işgücüne katılımı hem nitelikli meslek gruplarında hem de hizmet sektörlerinde artış eğilimi göstermektedir. Bununla birlikte, belirli meslek gruplarında sınırlı artışlar gözlemlenirken, tarım sektörü gibi bazı alanlarda düşüş yaşandığı görülmektedir.

2019 yılı itibarıyla yönetici pozisyonlarında kadın istihdamı 244.000 kişi olarak gerçekleşirken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayının 345.000’e yükseldiği görülmektedir. Bu veriler, kadınların yönetim kademelerinde giderek daha fazla yer bulduğunu bizlere göstermektedir. Ancak, genel kadın istihdamı içindeki payının sınırlı kalmaya devam etmesi, kadınların yönetici pozisyonlarına erişiminde belirli yapısal engellerin hâlâ var olduğunu göstermektedir. Kadınların karar alma süreçlerinde daha etkin rol alabilmesi için yönetim kademelerindeki temsil yetilerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Profesyonel meslek mensupları kategorisinde ise kadınların istihdamında daha belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 2019 yılında 1.486.000 olan kadın çalışan sayısı, 2023 yılına gelindiğinde 1.939.000’e ulaşmıştır. Bu artış, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve uzmanlık gerektiren alanlarda daha fazla yer alması ile ilişkilendirilmektedir. Kadınların eğitim alanındaki kazanımları ve mesleki becerilerinin artması, bu alandaki istihdam artışını desteklemekte olup, ilerleyen yıllarda bu eğilimin devam edeceği tahmin edilmektedir. Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları kategorisinde de benzer bir artış trendi görülmektedir. 2019 yılında bu kategoride çalışan kadın sayısı 480.000 iken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 651.000’e yükselmiştir. Teknolojik gelişmeler ve mesleki eğitimin yaygınlaşması, kadınların orta düzey teknik alanlarda da daha fazla yer almasına imkân sağlamıştır. Bu artış, işgücü piyasasında kadınların teknik becerilere dayalı işlerde giderek daha fazla rol oynadığını

göstermektedir. Büro hizmetlerinde çalışan kadınların sayısı da artış göstermiştir. 2019 yılında 840.000 olan kadın çalışan sayısı, 2023 yılında 970.000'e yükselmiştir. Büro ve idari hizmetler, geleneksel olarak kadınların yoğunlaştığı meslek gruplarından biri olmaya devam etmektedir. Bu artışın, hizmet sektöründeki büyüme ile paralel olduğu ve sektörde kadınların istihdamını artıran esnek çalışma koşullarının etkili olduğu düşünülmektedir. Hizmet ve satış elemanları grubunda ise kadın istihdamındaki en yüksek artış gözlenmektedir. 2019 yılında bu sektörde çalışan kadın sayısı 1.915.000 iken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 2.376.000'e ulaşmıştır. Kadınların hizmet sektörü ve perakende alanında daha fazla istihdam edilmesi, hizmet ekonomisinin büyümesi ve bu sektörlerde kadınlara yönelik iş fırsatlarının artmasıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları kategorisinde ise kadın istihdamı düşüş eğilimi göstermektedir. 2019 yılında bu sektörde 1.499.000 kadın çalışırken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 1.198.000'e gerilemiştir. Tarım sektöründe meydana gelen yapısal dönüşümler ve kırsaldan kente göç hareketleri, kadınların tarım sektöründen uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu durum, kadın istihdamının tarım dışı sektörlere kaydığına işaret etmektedir. Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışan kadınların sayısı ise 2019 yılında 447.000 iken, 2023 yılı itibarıyla 548.000'e yükselmiştir. Kadınların yaratıcı alanlarda ve el sanatları gibi işlerde daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Bu artış, kadınların geleneksel ve yaratıcı mesleklerdeki varlıklarını güçlendirdiklerini göstermektedir. Tesis ve makine operatörleri ile montajcılar kategorisinde de artış kaydedilmiştir. 2019 yılında bu sektörde çalışan kadın sayısı 303.000 iken, 2023 yılına gelindiğinde 356.000'e yükselmiştir. Kadınların sanayi ve üretim sektörlerinde daha fazla yer bulduğu ve bu alandaki istihdam artışının devam ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle otomasyon ve teknoloji kullanımı gerektiren işlerde kadınların sayısındaki artış, bu sektördeki cinsiyet eşitliğinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan kadınların sayısı da önemli bir artış göstermiştir. 2019 yılında bu sektörde çalışan kadın sayısı 1.712.000 iken, 2023 yılında bu sayı 1.962.000'e ulaşmıştır. Bu artış, kadınların düşük vasıf gerektiren işlerde yoğun bir şekilde istihdam edilmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır. Kadınların nitelik gerektirmeyen işlerdeki yüksek oranı, kadın işgücünün önemli bir bölümünün düşük ücretli ve vasıfsız işlerde çalıştığını göstermektedir. Bu durum, kadınların işgücü piyasasındaki konumlarını güçlendirmek için mesleki eğitim ve beceri kazandırma programlarının önemine işaret etmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında, kadınların işgücüne katılımı 2019-2023 yılları arasında artış göstermiştir. Özellikle yönetici pozisyonları, profesyonel meslek mensupları, teknisyenler ve hizmet sektörü gibi alanlarda kadınların daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Bu artışlar, kadınların eğitim seviyelerindeki yükselme ve hizmet sektörünün genişlemesiyle yakından ilişkilidir. Ancak, bazı meslek gruplarında istihdamda düşüşler yaşanmıştır. Özellikle tarım sektörü, kırsaldan kente göç ve tarımsal yapısal değişimler nedeniyle kadın istihdamında bir gerileme yaşamıştır. Bu durum, tarım dışı sektörlere kaymanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitelik gerektirmeyen işlerde kadın istihdamının hala yüksek seviyelerde kalması, kadın işgücünün önemli bir kısmının düşük vasıf gerektiren işlerde yoğunlaştığını açıklamaktadır. Sonuçta Türkiye'de kadınların işgücüne katılımında genel bir artış eğilimi görülmele birlikte, meslek gruplarına göre farklı dinamikler söz konusudur. Yönetici pozisyonlarında ve profesyonel mesleklerde artışlar devam etmekte, ancak tarım ve düşük vasıf gerektiren işlerdeki eğilimler kadınların daha zorlu koşullarda çalıştığını göstermektedir. Bu

durum, kadın istihdamının daha sürdürülebilir ve eşitlikçi bir şekilde artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

2.2.5. Türkiye’de Kadın İstihdamının İşteki Durumuna göre Güncel Durumu

Türkiye’de kadın istihdamının işteki durumu, dikkate alındığında toplumsal cinsiyet eşitliği ve iktisadi kalkınma açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Kadınların işgücüne katılımı, sadece iktisadi büyüme ve gelişmeye katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal yapıların güçlenmesine ve refah seviyesinin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak kadınların işteki durumu, sektörler ve meslek grupları arasında önemli farklılıklar göstermekte olup, özellikle ücretsiz aile işçiliği gibi geleneksel çalışma biçimleri kadın istihdamında halen geniş bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de kadınların ücretli işlerde ve işveren olarak yer alma oranlarının arttığı gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler, kadının işgücüne katılımının güçlenmesine yönelik politikaların ve eğitim seviyelerinin yükselmesinin etkisini ortaya koymaktadır. Türkiye’de kadın istihdamının işteki durumu adına, mesleki ve sektörel bazda çeşitlenmiş bir tabloyla karşılaşmakta olup bu durum kadınların işgücü piyasasında giderek daha etkin bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Kadınların işgücündeki dağılımı incelendiğinde, ücretsiz aile işçiliği yapmalarının devam ettiği gözlemlenmektedir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini değerlendirmede temel ölçütlerden biri, istihdam edilen bireylerin işteki durumlarına göre gösterdiği dağılımdır. Bu bağlamda, maaş ve ücretli çalışanların istihdam içindeki oranı, gelişmişlik seviyesinin belirleyici göstergeleri arasında yer almaktadır. Türkiye’deki istihdam yapısı incelendiğinde, sektörel dağılımın çalışanların işteki konumları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur (Cevri, 2020: 77). Mevcut veriler doğrultusunda, tarım sektörünün istihdamdaki payının sabitlenmesi ve sanayi faaliyetlerindeki eksiklik, gelişmiş ekonomilerde nadir rastlanan ücretsiz aile işçiliğinin Türkiye’nin istihdamdaki oranını artırırken, aynı zamanda toplam çalışan sayısında bir azalmaya neden olmaktadır. Bu durum, tarım ve sanayi sektörlerinin dengesiz yapısının işgücü piyasası üzerindeki etkilerini ortaya koymakta ve gelişmişlik düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir (Meryem, 1995: 747-748).

Bu kapsamda, Türkiye’de kadınların işgücündeki durumu ve sektörel dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tablo, 2019-2023 yılları arasında kadın istihdamının işgücündeki yerini ve sektörel dağılımını yansıtmaktadır.

**Tablo 5. Türkiye’de Kadın İstihdamının İşteki Durumuna Göre Dağılımı (2019-2023)
(Bin, Milyon)**

Meslek Grubu	2019	2020	2021	2022	2023
Ücretli, Maaşlı Veya Yevmiyeli	5.947.000	5.728.000	6.217.000	7.042.000	7.488.000
İşveren	129.000	146.000	174.000	164.000	177.000
Kendi Hesabına	801.000	758.000	803.000	910.000	970.000
Ücretsiz Aile İşçisi	2.047.000	1.674.000	1.812.000	1.820.000	1.712.000

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri E.T. 10.10.2024)

Tablodaki 5’deki veriler, Türkiye’de kadın istihdamının meslek gruplarına göre 2019-2023 yılları arasındaki değişimini gözler önüne sermektedir. Bu süreçte kadınların işgücüne katılımındaki farklılaşmalar, Türkiye’deki iktisadi ve sosyal dinamiklerin bir yansıması olarak büyük önem arz etmektedir. Kadınların çeşitli meslek gruplarındaki istihdam oranları, sektörel bazda önemli çeşitlilikler göstermektedir.

2019 yılı itibarıyla ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışan kadınların sayısı 5.947.000 olarak kaydedilirken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı 7.488.000’e yükselmiştir. Bu artış, kadınların ücretli işlerde daha fazla istihdam edildiğini ve işgücü piyasasında aktif roller üstlendiğini anlatmaktadır. Kadınların işgücüne katılımındaki bu artışın temel nedenleri arasında, eğitim seviyesindeki yükselme, kadınların iş hayatında daha fazla yer bulmasını teşvik eden politikalar ve esnek çalışma imkanlarının genişlemesi yer almaktadır. Aynı zamanda, kadınların farklı sektörlerde daha fazla fırsat bulması ve sosyal haklara erişiminin artması da bu süreci hızlandıran etmenler arasında değerlendirilebilir. İşveren konumunda olan kadınların sayısında da dikkate değer bir artış yaşanmıştır. 2019 yılında 129.000 olan işveren kadın sayısı, 2023 yılında 177.000’e yükselmiştir. Bu durum, kadınların iş dünyasında daha fazla girişimcilik fırsatı yakaladığını ve kendi işlerini kurarak işgücü piyasasında daha etkin rol aldığını göstermektedir. Kadınların girişimci olarak daha fazla yer alması, iktisadi büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına da önemli katkılar sunmaktadır. Bu artış, kadınların liderlik pozisyonlarına erişimini kolaylaştıran destekleyici politikalar ve iş dünyasında kadın girişimciliğini teşvik eden programların etkisiyle açıklanabilmektedir. Kendi hesabına çalışan kadınlar kategorisinde de bir yükseliş gözlemlenmiştir. 2019 yılında 801.000 olan kendi hesabına çalışan kadınların sayısı, 2023 yılında 970.000’e ulaşmıştır. Bu durum, kadınların bağımsız çalışma eğilimlerinin arttığını ve küçük işletme sahibi olma yolunda önemli adımlar attıklarını göstermektedir. Özellikle esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, kadınların kendi işlerini kurma ve bağımsız çalışma tercihlerini artıran faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu eğilim, kadınların işgücü piyasasında daha fazla özgürlük ve esneklik talep ettiklerini ve bu talepler doğrultusunda iş dünyasında farklı pozisyonlarda yer aldıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların sayısında bir azalma yaşandığı

görülmektedir. 2019 yılında ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın sayısı 2.047.000 iken, bu sayı 2023 yılında 1.712.000'e gerilemiştir. Bu düşüş, kadınların tarım ve geleneksel işlerden uzaklaşarak daha profesyonel iş kollarına yöneldiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Tarım sektöründe yaşanan yapısal değişimler, kırsaldan kente göç hareketleri ve tarım dışı sektörlerde kadın istihdamına yönelik fırsatların artması, bu azalışın başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Kadınların, daha yüksek katma değerli işlere yönelmesi ve tarım dışı işlerde artan roller üstlenmesi, ücretsiz aile işçiliğindeki azalmayı destekleyen faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu veriler, Türkiye'de kadın istihdamının genel olarak artış eğiliminde olduğunu ve kadınların daha profesyonel iş kollarına yöneldiğini göstermektedir. Özellikle ücretli ve maaşlı işlerde kadınların artan varlığı, iş güvencesi ve sosyal haklarla desteklenen istihdamın kadınlar için daha çekici hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kadınların işveren ve kendi hesabına çalışan pozisyonlarındaki artışı, kadınların girişimcilik ve bağımsız çalışma alanlarındaki varlığını güçlendirmektedir. Bu durum hem Türkiye'nin iktisadi büyümesine hem de toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine katkı sağlayacak önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

2024 yılı için yapılan öngörülerde ise kadın istihdamındaki artış eğiliminin devam edeceği tahmin edilmektedir. Özellikle ücretli işlerde çalışan kadın sayısının artmaya devam edeceği ve kadınların işgücüne katılımının güçleneceği öngörülmektedir. Ayrıca, kadınların işveren ve kendi hesabına çalışma oranlarının da artacağı düşünülmektedir. Ücretsiz aile işçiliği gibi geleneksel iş biçimlerinden kadınların yer alma oranının ise azalmaya devam etmesi beklenmektedir. Kadınların işgücüne katılımındaki bu olumlu eğilimlerin, toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ile desteklenmesi halinde, 2024 ve sonrasında da gelişmelerin sürdürülebileceği tahmin edilmektedir (ILO, 2024: 10-11; Boztepe & Türkay, 2024).

Sonuç olarak bakıldığında, Türkiye'de kadın istihdamında bir artış trendi olduğu, bununla birlikte meslek gruplarına göre farklılıkların gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Ücretli işlerde kadın istihdamı, eğitim seviyelerindeki artış ve kadınların iş piyasasında daha fazla yer bulmaları ile artış göstermektedir. Aynı zamanda, işveren ve kendi hesabına çalışan kadınların sayısındaki artış, kadınların iş dünyasında daha aktif rol aldığını ve girişimcilik faaliyetlerine yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranındaki azalma ise, kadınların daha modern ve profesyonel işlere yöneldiğini göstermektedir.

2.2.6. Türkiye'de Kadın İstihdamının Kayıtlılık Durumuna Göre Güncel Durumu

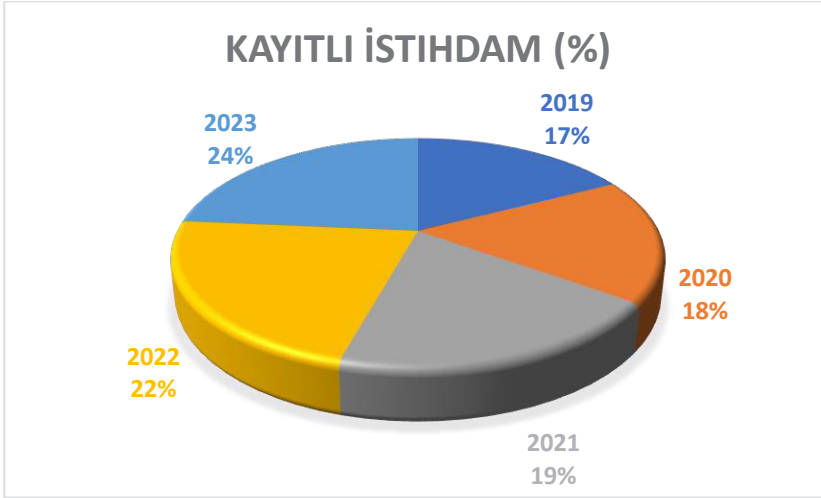
Türkiye'de kadın istihdamı, iktisadi kalkınmanın ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Türkiye kadınların işgücü piyasasına katılımı, kayıt dışılık gibi ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kayıtlı istihdam, iş güvencesi, sosyal güvenlik hakları ve emeklilik gibi çeşitli sosyal koruma mekanizmalarını beraberinde getirirken, kayıt dışı istihdam bu haklardan mahrum kalma riskini gündeme getirmektedir. Türkiye'de kadınların işgücü piyasasındaki kayıtlılık oranı, erkeklerle kıyaslandığında daha düşük seyretmekte ve kadınların önemli bir kısmının kayıt dışı çalışma koşulları altında yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, kadınların sosyal güvenceden yoksun bırakılmasıyla birlikte iş yaşamında daha fazla güvencesizlik ve istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Kayıt dışı istihdamın özellikle tarım, ev içi hizmetler ve düşük ücretli sektörlerde yaygın olduğu bilinmekte ve bu durum, kadınların işgücü piyasasında

dezavantajlı bir konumda kalmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye'de kadın istihdamının kayıtlı hale getirilmesine yönelik çeşitli iktisadi politikalar ve teşvikler geliştirilmiş olmasına rağmen, bu alandaki yapısal sorunların çözümü için daha geniş kapsamlı adımların atılması gerektiği açıktır. Son yıllarda, kadınların kayıtlı istihdamını artırmaya yönelik yasal düzenlemeler, teşvik politikaları ve sosyal programlar uygulanmışsa da kayıt dışı çalışma koşullarının yaygınlığı, kadınların iş güvencesine ve sosyal güvenlik haklarına erişimini sınırlamaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de kadın istihdamının kayıtlılık durumuna göre mevcut durumu, kadınların işgücüne katılımını artırmak ve kayıtlı çalışma koşullarını yaygınlaştırmak açısından incelenmesi gereken önemli bir iktisadi konu olarak öne çıkmaktadır.

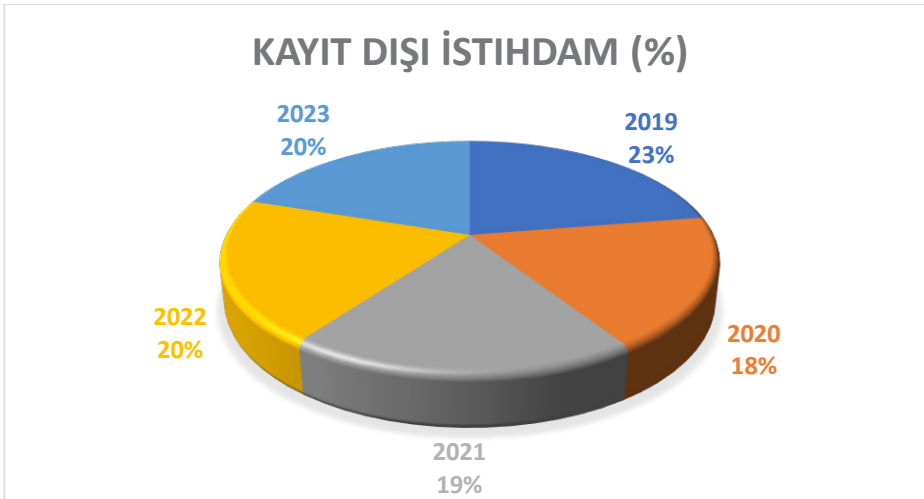
Kayıt dışı iktisadi faaliyetler, resmi kayıt sistemine dahil edilmeyen ve bu nedenle izlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelen iktisadi etkinlikleri ifade etmektedir. Kayıt dışı istihdam ise, bireylerin herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmaksızın bir işte çalışmasını tanımlamaktadır. Bu tür istihdamın bir sonucu olarak, bireyler düzensiz ve düşük ücretlerle karşı karşıya kalmakta, sosyal güvenlik ve iş güvencesinden yoksun bırakılmaktadır. Kayıt dışılık, gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda, sosyal ve iktisadi hayatın temel yapısal sorunları arasında yer almaktadır. Özellikle kadınların işgücüne katılımını etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkan kayıt dışılık, kentlerde kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olmasının başlıca nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Kadınlar, genellikle kayıt dışı alanlarda istihdam edilmekte, bu durum kadınların işgücü piyasasında dezavantajlı bir konuma itilmesine yol açmaktadır. Kadın istihdamı, kayıt dışı çalışma göstergeleri ile incelendiğinde, kadınların kayıt dışı çalıştırılma oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri arasında, ihracata dayalı endüstrileşmeye geçiş ve sanayi faaliyetlerinin gelişmiş ülkelere kaydırılması yer almaktadır. Bu süreç, enformel istihdamın artmasına neden olmakta ve ucuz, esnek iş gücü olarak sıklıkla kadınların tercih edilmesine yol açmaktadır. Kadınların bu şekilde istihdam edilmesi, iktisadi yapının kayıt dışı unsurlarla şekillendiği toplumlarda yaygın bir durum olarak değerlendirilmektedir (Cevri, 2020: 78-79).

Kadınların işgücüne katılımında karşılaşılan temel sorunlar arasında, hayatta kalmalarını sağlayacak temel gelir kaynaklarına erişimde karşılaşılan zorluklar ve bu gelirlerden mahrum bırakılmaları yer almaktadır. Gelir elde edememe durumu, kadınların asgari düzeyde bir kazanca ihtiyaç duymalarına neden olmakta, ancak çalışma olanaklarının sınırlılığı, kadınlar için istihdam alternatiflerini kısıtlı hale getirmektedir. Toplumda genel kabul gören bir anlayış olarak, hane halkının ana gelir sağlayıcısının erkek olduğu düşüncesi, kadınların işgücüne katılımını ikincil işgücü olarak konumlandırmakta ve bu durum, kadınların çalışma hayatındaki yerini sınırlayan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle çocuk sahibi kadınlar açısından, çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliği veya bu hizmetlerin yüksek maliyetli olması, kadınların işgücüne katılımını daha da zorlaştırmaktadır. Tüm bu etkenler, kadınların kayıt dışı ve enformel iş kollarında istihdam edilmesine neden olmakta, bu da kadınların iş güvencesi ve sosyal haklardan mahrum kalmasına yol açmaktadır (Çetin ve ark., 2009: 2676-2677)

Bu çerçevede, Türkiye'de kadınların kayıt dışı istihdam durumu ve sektörel dağılımı, Aşağıda sunulacak grafikler ile 2019-2023 yılları arasında kadınların kayıt dışı istihdamındaki yeri ve sektörel dağılımı açısından bir bakış açısı sağlamaya çalışılmaktadır.

Grafik 1. Türkiye’de Kadın İstihdamının Kayıtlı Duruma Göre Dağılımı (2019-2023)(%)

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur. E.T. 10.10.2024.)

Grafik 2. Türkiye’de Kadın İstihdamının Kayıt Dışı Duruma Göre Dağılımı (2019-2023) (%)

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur. E.T. 10.10.2024.)

Kadın istihdamı üzerine yapılan analizler, Türkiye’de 2019-2023 yılları arasında kayıtlı ve kayıt dışı iş gücüne katılımında belirgin değişimler yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu dönemde kayıtlı kadın istihdamında sürekli bir artış gözlemlenirken, kayıt dışı kadın istihdamında belirli yıllarda dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu veriler ışığında, kadınların iş gücüne katılımında yaşanan eğilimler ve bu eğilimlerin sebeplerine dikkat edilmesi gerekmektedir (TÜİK, 2024).

Kayıtlı Kadın İstihdamı (2019-2023)

2019-2023 yılları arasında kayıtlı kadın istihdamının sürekli artış gösterdiği belirlenmiştir. Kadınların kayıtlı işlerde çalışma oranlarındaki bu artışın, iş güvencesi ve sosyal hak arayışıyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir (TÜİK, 2024).

- **2019 yılı** itibarıyla, kayıtlı kadın istihdamı 5.160.000 olarak belirlenmiş olup, bu rakam kayıtlı kadın işgücü içerisindeki %17'lik bir paya tekabül etmektedir. Kadınların kayıtlı işlerde çalışma oranının bu dönemde görece düşük olduğu gözlemlenmiştir.
- **2020 yılında**, kayıtlı kadın istihdamı 5.224.000'e yükselmiş ve kayıtlı kadın istihdamının oranı %18 olarak hesaplanmıştır. Pandemi sürecine rağmen bu dönemde kayıtlı işlerdeki kadın istihdamının artması, iş güvencesi arayışının önemine işaret etmektedir.
- **2021 yılı** itibarıyla, kayıtlı kadın çalışan sayısının 5.776.000 olduğu tespit edilmiş, bu sayı kayıtlı istihdamdaki payın %19'a yükselmesine neden olmuştur. Ekonomik toparlanma sürecinde kadınların iş gücüne dönüşlerinin hızlandığı ve esnek çalışma modellerinin bu dönüşü desteklediği düşünülmektedir.
- **2022 yılında** kayıtlı kadın istihdamı 6.576.000'e ulaşmış ve kayıtlı kadın iş gücündeki pay %22 olarak hesaplanmıştır. Bu artışın, kadınların daha fazla sosyal hak ve iş güvencesi talebiyle kayıtlı işlere yönelmesiyle açıklanabileceği öngörülmektedir.
- **2023 yılı** itibarıyla, kayıtlı kadın istihdamı 7.013.000 seviyesine ulaşmış ve kayıtlı istihdam içerisindeki pay %24'e yükselmiştir. Kadınların iş güvencesi ve sosyal haklara erişim taleplerinin bu artışın temel sebebi olduğu düşünülmektedir.

Kayıt Dışı Kadın İstihdamı (2019-2023)

Kayıt dışı kadın istihdamı, incelenen dönemde dalgalı bir seyir izlemiş, özellikle pandemi sürecinde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Kadınların kayıt dışı işlerde çalışmaya devam etmesi, tarım ve hizmet sektörlerindeki yapısal sorunlarla ilişkilendirilmektedir (TÜİK, 2024).

- **2019 yılı** itibarıyla, kayıt dışı kadın istihdamı 3.764.000 olarak belirlenmiş ve kayıt dışı kadın istihdamı içerisindeki pay %23 olarak hesaplanmıştır. Bu dönemde kadınların tarım ve geleneksel sektörlerde yoğun bir şekilde kayıt dışı çalıştığı gözlemlenmiştir.
- **2020 yılında**, kayıt dışı kadın istihdamı 3.082.000 seviyesine gerilemiş ve bu oran %18 olarak kaydedilmiştir. Pandemi koşulları nedeniyle, kayıt dışı çalışan kadınların iş güvencesizliğinin bu keskin düşüşe sebep olduğu düşünülmektedir.
- **2021 yılı** itibarıyla, kayıt dışı kadın istihdamı 3.229.000 olarak gerçekleşmiş ve kayıt dışı istihdamdaki pay %19'a yükselmiştir. Pandemi sonrası toparlanma sürecinde kadınların geçici ve güvencesiz işlerde çalışmaya döndüğü anlaşılmaktadır.
- **2022 yılında**, kayıt dışı kadın istihdamı 3.359.000 olarak belirlenmiş ve bu oran %20 olarak kaydedilmiştir. Kadınların tarım ve hizmet sektörlerinde kayıt dışı çalışmaya devam ettiği, bu alanda yapısal sorunların sürdüğü gözlemlenmektedir.
- **2023 yılı** itibarıyla, kayıt dışı kadın istihdamı 3.333.000 olarak belirlenmiş ve bu oran %20 seviyesinde sabit kalmıştır. Kayıt dışı istihdamın yüksek seviyelerde kalması, kadınların tarım ve düşük gelirli hizmet sektörlerinde çalışma eğilimlerinin devam ettiğini ortaya koymaktadır.

2024 yılı itibarıyla, kadın istihdamında hem kayıtlı hem de kayıt dışı çalışma oranlarının yeni rakamlarla karşılaşacağı tahmin edilmektedir. Kadınların kayıtlı iş gücüne katılımını artıracak teşvikler ve politikaların hayata geçirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek ve ekonomik kalkınmayı desteklemek açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, kadınların kayıt dışı ekonomiden uzaklaşmasını sağlayacak yapısal reformların

hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Özellikle kadın girişimciliği ve kadınların liderlik pozisyonlarına erişimini artıracak politikaların geliştirilmesi, Türkiye’de kadınların iş gücüne daha etkin bir şekilde katılımını destekleyecektir (Yurt & Şişman, 2024: 81-82).

Sonuç olarak bakıldığında, Kadınların iş gücüne katılımı, 2019-2023 yılları arasında kayıtlı ve kayıt dışı istihdam arasındaki farkların belirginleştiği bir süreçten geçmiştir. Kayıtlı kadın istihdamındaki artış, iş güvencesi, sosyal haklar ve daha istikrarlı çalışma koşulları arayışının etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle pandemi sonrası dönemde ekonomik toparlanma süreci, kadınların iş gücüne dönüşlerini hızlandırmış, kayıtlı işlerdeki istihdam artışı bu sürece katkı sağlamıştır. Buna karşın, kayıt dışı kadın istihdamının belirli yıllarda azalmasına rağmen, genel olarak yüksek seviyelerde kalmaya devam ettiği gözlemlenmiştir. Kadınların kırsal alanlar, tarım sektörü ve düşük gelirli hizmet sektörlerinde kayıt dışı çalışmasının bu oranları yüksek tuttuğu anlaşılmaktadır. Kayıt dışı istihdamın hala önemli bir sorun olmaya devam ettiği ve kadınların güvencesiz işlerde yoğun bir şekilde çalıştığı bu dönemde, kadın istihdamını kayıtlı alanlara yönlendirecek politikalara olan ihtiyacı da açıkça görülmektedir.

2.2.7. Türkiye’de Kadın İstihdamının Yaş Durumuna göre Güncel Durumu

Türkiye’de kadın istihdamı, sosyoekonomik koşullar ve demografik faktörlerin etkisiyle sürekli değişim göstermekte, bu bağlamda yaş gruplarına göre farklılıklar sergilemektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, yaş gruplarına bağlı olarak farklı dinamiklerle şekillenmekte olup, genç kadınlardan orta yaşlılara ve ileri yaş grubuna kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Özellikle eğitim durumu, ailevi sorumluluklar ve emeklilik yaşına yaklaşma gibi faktörler, kadınların farklı yaş gruplarında iş gücüne katılım oranlarını belirleyen başlıca etkenler arasında yer almaktadır. Türkiye’de kadın istihdamının yaş durumuna göre güncel dağılımını incelemek, hem kadınların iş gücüne katılım eğilimlerini anlamak hem de politika yapıcıların bu konuda etkin çözümler geliştirebilmesi açısından önemli olmaktadır.

Kadınların işgücüne katılım oranları, yaş gruplarına göre belirgin farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de kadın istihdamına yönelik veriler incelendiğinde, kadınların işgücüne katılımlarının yaşla birlikte değişen dinamikler doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır. Genç yaş grubunda eğitim süreçlerinin devam etmesi ve istihdama geçişin nispeten gecikmesi nedeniyle işgücüne katılım oranları daha düşük seyrederken, 25-44 yaş aralığında bu oranların yükseldiği görülmektedir. Bu yaş grubundaki kadınlar, genellikle aktif iş hayatına adım atmakta ve kariyerlerinde ilerlemeye başlamaktadır. Bununla birlikte, ailevi sorumluluklar ve çocuk sahibi olma gibi faktörler de bu dönemde işgücüne katılımı doğrudan etkilemektedir. Orta yaş ve üstü gruplarda ise, işgücüne katılım oranlarının kademeli olarak azaldığı gözlemlenmektedir. Özellikle 45 yaş ve üzeri kadınlar arasında, sağlık sorunları, emeklilik planları veya bakım yükümlülüklerinin artması gibi nedenlerle işgücünden çekilme eğilimi daha belirgin hale gelmektedir. Yaş ilerledikçe kadınların iş gücünden ayrılması, Türkiye’de kadın istihdamı açısından önemli bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, kadınların iş gücü piyasasındaki konumlarının yaşam döngüleri boyunca değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımları üzerindeki en önemli etkenlerden biri de medeni durumdur. Evlilik ve çocuk sahibi olma gibi faktörler, işgücüne katılım oranlarını düşüren başlıca unsurlardan biridir. Özellikle evlilik sonrasında

kadınların işgücü piyasasından çekildikleri gözlemlenmektedir. Evlilikle birlikte kadına yüklenen sorumluluklar artmakta, bu da işgücü piyasasındaki aktif rollerini sınırlamaktadır. Çocuk sahibi olduktan sonra, bakım sorumluluğunun büyük oranda kadınlara yüklenmesi ve bakım hizmetlerinin pahalı olması, kadınların iş hayatından uzaklaşmasına neden olan diğer önemli faktörler arasında yer almaktadır (Gençtürk, 2022: 371-372).

Bu bağlamda, kadınların yaş gruplarına göre işgücüne katılım oranlarının yıllar itibarıyla nasıl değiştiğini daha net bir şekilde görebilmek için aşağıdaki tabloda ilgili veriler sunulmaktadır:

Tablo 6. Türkiye’de Kadınların Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranı (2014-2023)

Yıl	15-19 Yaş (%)	20-24 Yaş (%)	25-29 Yaş (%)	30-34 Yaş (%)	35-39 Yaş (%)	40-44 Yaş (%)	45-49 Yaş (%)	50-54 Yaş (%)	55-59 Yaş (%)	60-64 Yaş (%)
2014	14.3	30.3	36.1	36.9	37.7	37.4	31.5	24.5	19.6	14.9
2015	15.1	32.1	36.5	37.4	39.4	39.2	33.3	25.8	20.3	14.6
2016	15.6	31.5	37.4	38.2	40.2	40.6	35.0	26.1	20.5	15.4
2017	14.8	31.8	39.1	39.2	41.6	41.6	37.4	28.3	20.9	16.1
2018	14.2	33.0	39.0	39.6	42.4	42.5	38.9	29.5	21.9	16.9
2019	14.0	31.6	39.0	39.5	40.9	41.7	37.9	29.1	21.7	15.3
2020	10.5	28.0	36.3	36.1	39.2	39.5	35.7	27.9	19.5	13.3
2021	11.3	31.1	39.0	38.7	40.4	41.3	38.3	30.6	20.9	14.3
2022	12.4	34.0	42.8	42.8	43.6	44.6	41.8	33.0	22.9	15.2
2023	14.3	37.0	44.3	42.8	44.6	45.9	41.4	33.6	23.7	16.8

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri E.T. 09.10.2024)

Kadınların işgücüne katılımı, yaş grupları temelinde farklılıklar sergilemektedir ve bu durum, Türkiye’de kadın istihdamının genel yapısını anlamak açısından önemli bir göstere niteliğindedir. 2014-2023 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, kadınların işgücüne katılım oranlarının yaş gruplarına göre değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu analizde, kadınların her bir yaş grubunda işgücüne katılım oranlarındaki artışlar veya düşüşler, demografik ve sosyoekonomik dinamikler ışığında ele alınarak değerlendirilmektedir (TÜİK, 2024).

- **15-19 Yaş Grubu:** 15-19 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük seviyelerde seyrettiği tespit edilmiştir. 2014 yılında %14,3 seviyesinde olan bu oran, 2020 yılına kadar %10,5’e gerilemiş, ancak 2023 yılı itibarıyla %14,3’e yeniden yükselmiştir. Bu dönemde yaşanan düşüş, genç kadınların eğitim süreçlerine devam etmeleri ile açıklanabilmektedir. Eğitim sisteminde yapılan reformlar ve özellikle

kadınların daha uzun süre eğitimde kalmaları, bu yaş grubunda işgücüne katılımın düşük olmasına yol açmıştır. Son yıllarda ise, özellikle yarı zamanlı ve esnek çalışma modellerinin yaygınlaşmasının genç kadınların iş gücüne katılımını teşvik ettiği düşünülmektedir.

- **20-24 Yaş Grubu:** 20-24 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranları, 2014 yılında %30,3 olarak kaydedilmiştir. Bu oran, yıllar içinde hafif dalgalanmalar göstererek 2020’de %28 seviyesine gerilemiş, ancak 2023 yılı itibarıyla %37 seviyesine yükselmiştir. Genç kadınların iş gücüne katılımındaki bu artış, eğitim seviyelerindeki yükselme, üniversite mezuniyet oranlarındaki artış ve kadınların istihdama yönelimindeki artış ile açıklanabilir. Ayrıca, esnek çalışma ve dijital platformların sunduğu iş imkanları, bu yaş grubundaki kadınların işgücüne daha aktif şekilde katılmalarını destekleyen etmenler arasında yer almaktadır.
- **25-29 Yaş Grubu:** Kadınların işgücüne en yoğun katıldığı yaş gruplarından biri olan 25-29 yaş aralığında, 2014 yılında %36,1 olan katılım oranı, 2023 yılı itibarıyla %44,3 seviyesine kadar yükselmiştir. Bu dönemde, kadınların eğitim süreçlerini tamamlayarak aktif iş hayatına geçiş yapmaları işgücüne katılım oranlarını olumlu yönde etkilemiştir. Ancak, bu yaş grubunda kadınlar, evlilik ve çocuk sahibi olma gibi ailevi sorumluluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, işgücüne katılımı bir süreliğine sınırlayabilirken, aynı zamanda kadınların iş gücünden tamamen çekilmelerine de neden olabilmektedir. Buna karşın, bakım hizmetlerine erişimin artması ve işgücü piyasasında sunulan teşvikler, kadınların iş hayatında kalmalarına katkı sağlayan önemli unsurlardır.
- **30-34 Yaş Grubu:** 30-34 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranlarının, 2014 yılında %36,9 seviyesinde olduğu, 2023 yılına kadar ise %42,8 seviyesine yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu yaş grubundaki kadınlar, genellikle iş hayatında daha istikrarlı bir konuma sahip olup, kariyer gelişimlerini sürdürmektedirler. Eğitim süreçlerinin tamamlanması ve iş tecrübelerinin artması, bu yaş grubunda işgücüne katılım oranını artıran etmenler olarak değerlendirilebilir. Evlilik ve çocuk sahibi olma gibi faktörler iş gücünden çekilme nedenleri arasında sıklıkla yer almakla birlikte, esnek çalışma modellerinin yaygınlaşması bu durumu dengeleyici bir unsur olarak kabul edilmektedir.
- **35-39 Yaş Grubu:** 35-39 yaş grubundaki kadınlar, işgücüne en yoğun şekilde katılım gösteren gruplardan biridir. 2014 yılında %37,7 olan işgücüne katılım oranı, 2023 yılı itibarıyla %44,6 seviyesine ulaşmıştır. Bu yaş grubunda kadınların kariyerlerinde ilerleme kaydettikleri ve iş gücünde istikrarlı bir varlık gösterdikleri gözlemlenmektedir. Çocuk bakımı gibi ailevi sorumluluklar kadınların iş gücünden çekilmelerine neden olabilse de, devletin sunduğu bakım hizmetleri ve teşvikler, kadınların işgücü piyasasında daha uzun süre kalmalarına imkan sağlamaktadır.
- **40-44 Yaş Grubu:** 40-44 yaş grubunda, kadınların işgücüne katılım oranı 2014 yılında %37,4 iken, 2023 yılı itibarıyla %45,9’a yükselmiştir. Bu yaş grubundaki kadınlar, iş hayatında önemli deneyim kazanmış olmakla birlikte, kariyer ilerlemelerinin sınırlı olduğu bir döneme girmektedir. Kadınların ailevi sorumluluklarının devam etmesi ve kariyer gelişim olanaklarının sınırlı olması, bu yaş grubunda işgücü piyasasından

çekilmeyi tetikleyen faktörler arasında yer almaktadır. Buna rağmen, kariyerlerinde istikrarlı olan kadınların işgücüne katılım oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

- **45-49 Yaş Grubu:** Kadınların işgücüne katılım oranları, 45-49 yaş grubunda 2014 yılında %31,5 iken 2023 yılında %41,4'e yükselmiştir. Bu yaş grubundaki kadınların iş gücündeki deneyimleri ve kariyerlerine olan bağlılıkları, iş gücünde kalmalarını teşvik etmektedir. Ancak, sağlık sorunları, emeklilik planları ve ailevi sorumlulukların artması, kadınların bu yaş grubunda işgücünden çekilme eğilimlerini artıran başlıca nedenler olarak değerlendirilmektedir.
- **50-54 Yaş Grubu:** 50-54 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranı, 2014 yılında %24,5 iken 2023 yılı itibarıyla %33,6'ya yükselmiştir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte işgücü piyasasından çekilme eğilimleri artsa da, bu yaş grubundaki kadınların yarı zamanlı işlerde çalışma olasılıklarının artması ve esnek çalışma koşullarının yaygınlaşması, işgücü piyasasında kalmalarına olanak tanımaktadır.
- **55-59 Yaş Grubu:** 55-59 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranı, 2014 yılında %19,6 seviyesinde iken 2023 yılına kadar %23,7 seviyesine yükselmiştir. Emeklilik yaşına yaklaşan bu kadınlar için iş gücünden çekilme eğilimi daha yaygındır. Ancak, ekonomik zorunluluklar ve esnek çalışma modelleri, bu yaş grubundaki kadınların iş hayatında kalmalarını teşvik eden etkenler arasında yer almaktadır.
- **60-64 Yaş Grubu:** 60-64 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranı 2014 yılında %14,9 iken, 2023 yılı itibarıyla %16,8 seviyesine çıkmıştır. Bu yaş grubundaki kadınların işgücünden çekilme eğilimleri belirgin olmakla birlikte, ekonomik gereksinimler ve esnek çalışma imkânları, bazı kadınların iş gücünde kalmalarına olanak tanımaktadır.

2024 yılı itibarıyla, kadın istihdamında yaş gruplarına göre daha dengeli bir dağılımın sağlanması beklenmektedir. Genç yaş grubunda, özellikle eğitim ve istihdam entegrasyonunu sağlayan politikalar ve programlar, kadınların iş gücüne daha erken yaşlarda katılımını teşvik edebilir. Orta yaş grubundaki kadınlar için bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve esnek çalışma koşullarının artırılması, işgücüne katılımı destekleyecektir. İleri yaş gruplarında ise, özellikle emeklilik politikalarının esnetilmesi ve yaşlı kadınlar için iş fırsatlarının yaratılması, kadınların işgücüne katılımını artırabilecek unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Anadolu Ajansı, 2024).

Sonuç olarak, 2014-2023 yılları arasında kadınların işgücüne katılımında yaş grupları temelinde belirgin değişimler yaşanmış, bu değişimler demografik ve sosyoekonomik faktörlerle şekillenmiştir. 2024 ve sonrasında, kadınların iş gücüne daha dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde katılımını sağlamak için Türkiye Politika yapımcılarının yapısal reformlara ve politik teşviklerine hala ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

2.2.8. Türkiye’de Kadın İstihdamının Eğitim Durumuna göre Güncel Durumu

Türkiye’de kadın istihdamı, kadınların eğitim düzeyine göre önemli farklılıklar göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların işgücüne katılım oranlarında belirgin bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir. İlköğretim düzeyindeki kadınların işgücüne katılım oranları nispeten düşük seyrederken, lise ve yükseköğretim mezunu kadınların işgücü piyasasında daha aktif yer aldığı görülmektedir. Eğitim, kadınların istihdam fırsatlarına

erişimini artırmakta ve aynı zamanda kariyer gelişiminde önemli bir etken olarak rol oynamaktadır. Türkiye’de kadınların eğitim durumuna göre istihdamın analiz edilmesi, kadınların iş gücüne katılımındaki mevcut eğilimleri daha iyi anlamak ve kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalar geliştirmek açısından kritik öneme sahiptir. Eğitim ve istihdam arasındaki bu ilişkinin ele alınması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iktisadi büyüme hedefleri doğrultusunda stratejik adımlar atılmasını mümkün kılmaktadır.

İşgücü piyasasında yaşanan gelişmeler doğrultusunda, piyasanın beklentilerinin de zamanla değişiklik gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, özellikle vasıflı işgücüne olan talep her geçen gün artış göstermektedir. Kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi ise, işgücüne katılım oranlarını artırmakta ve aynı zamanda daha iyi koşullarda istihdam edilmelerine olanak sağlamaktadır (Karadeniz & Yılmaz, 2018:39). Eğitim düzeyindeki bu yükselişin, kadınların işgücü piyasasında rekabet edebilirliklerini güçlendirdiği ve daha nitelikli pozisyonlarda yer almalarına katkı sağladığı düşünülmektedir.

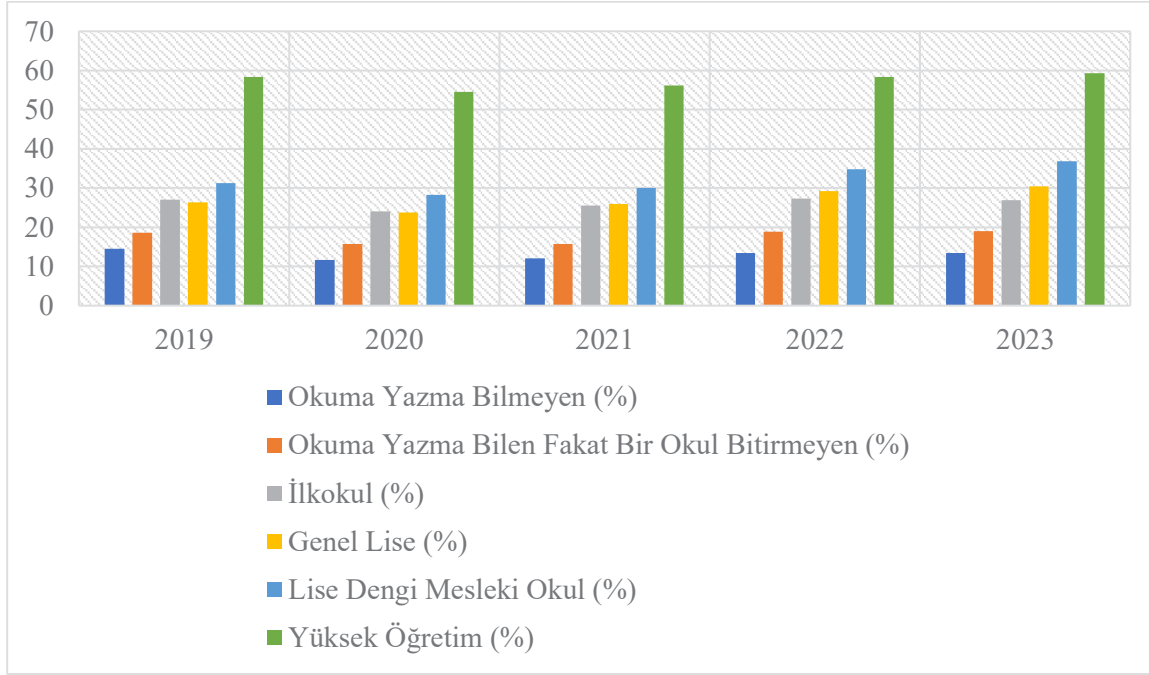
Kadınların eğitim seviyelerine göre işgücüne katılım oranlarındaki değişimler, yıllar itibarıyla aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7. Türkiye’de Kadınların Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranı (2019-2023) (+15 Yaş)

Yıl	Okuma Yazma Bilmeyen (%)	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen (%)	İlkokul (%)	Genel Lise (%)	Lise Dengi Mesleki Okul (%)	Yüksek Öğretim (%)
2019	14,5	18,6	27,1	26,3	31,3	58,3
2020	11,7	15,7	24,1	23,8	28,3	54,6
2021	12,1	15,7	25,5	26,0	30,1	56,2
2022	13,4	18,9	27,3	29,2	34,8	58,3
2023	13,4	19,0	26,9	30,5	36,9	59,3

Kaynak: (TÜİK, 2024 İşgücü İstatistikleri E.T. 10.10.2024)

Grafik 3. Türkiye’de Kadınların Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranı (2019-2023) (+15 Yaş)



Kaynak: (TÜİK, 2024 verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur E.T. 10.10.2024.)

Tablo 7 ve Grafik 3 detaylı bir şekilde incelendiğinde, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı, büyük oranda eğitim düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. 2019-2023 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların işgücüne katılım oranlarının da arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum, eğitim ve istihdam arasındaki güçlü ilişkiyi ve eğitimin kadınların iktisadi yaşama katılımını artırmada önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda her bir eğitim düzeyi için detaylı bir analiz yapılmakta ve işgücüne katılım oranlarındaki değişimler 2024 yılı beklentileri ile birlikte değerlendirilmektedir.

- **Okuma Yazma Bilmeyen Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Okuma yazma bilmeyen kadınların işgücüne katılım oranları, son beş yıl boyunca oldukça düşük seyretmiştir. 2019 yılında %14,5 olan bu oran, 2020 yılında %11,7’ye gerileyerek en düşük seviyesine ulaşmış, sonraki yıllarda ise hafif artışlarla 2023 yılında %13,4 seviyesinde kalmıştır. Bu gruptaki kadınların işgücüne katılımının düşük olmasının temel nedenlerinden biri, nitelikli işlere erişim imkanlarının son derece sınırlı olmasıdır. Bu eğitim seviyesi, genellikle düşük vasıflı işlerde çalışmayı beraberinde getirmekte ve istihdam olanakları oldukça kısıtlı kalmaktadır. Kadınların bu grupta kayıt dışı işlerde çalışması da yaygın bir olgu olarak öne çıkmaktadır.
- **Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Okuma yazma bilen fakat herhangi bir okul bitirmemiş olan kadınların işgücüne katılım oranları da düşük seviyelerde kalmaya devam etmektedir. 2019 yılında %18,6 olan bu oran, 2020 yılında %15,7 seviyesine gerilemiş, ancak 2022 ve 2023 yıllarında tekrar artarak %19’a ulaşmıştır. Bu kadınların işgücüne katılımındaki sınırlı artış, nitelikli işlere erişimin güçlüğü ve düşük vasıflı işlerin baskınlığı ile açıklanabilir. Eğitim

seviyesindeki eksiklikler, bu kadınların daha iyi çalışma koşulları ve iş güvenliği sağlamayan sektörlerde istihdam edilmesine neden olmaktadır.

- **İlkokul Mezunu Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** İlkokul mezunu kadınların işgücüne katılım oranları, görece istikrarlı bir seyir izlemektedir. 2019 yılında %27,1 olan bu oran, 2020 yılında %24,1'e gerilemiş ve sonraki yıllarda hafif artışlarla 2023 yılında %26,9 olarak kaydedilmiştir. İlkokul mezunu kadınlar, genellikle düşük ve orta vasıf gerektiren işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum, kadınların işgücü piyasasındaki rekabet güçlerini sınırlamakta ve iş güvencesi ile yüksek gelir sağlayan işlerde yer bulmalarını zorlaştırmaktadır.
- **Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokulu Mezunu Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Ortaokul veya dengi meslek ortaokulu mezunu kadınların işgücüne katılım oranları, incelenen yıllarda %19,1 seviyesinden %16,7'ye gerilemiştir. Verilerin eksik olması nedeniyle sonraki yıllar için kapsamlı bir değerlendirme yapılamasa da, bu gruptaki kadınların işgücüne katılımının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Ortaokul seviyesinde eğitim alan kadınlar, iş piyasasında sınırlı niteliklere sahip oldukları için daha düşük ücretli ve vasıf gerektiren işlerde yoğunlaşmaktadırlar. Mesleki eğitim imkanlarının yetersizliği de bu grubun işgücü piyasasında yaşadığı zorlukları artırmaktadır.
- **Genel Lise Mezunu Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Genel lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranları, yıllar içinde istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. 2019 yılında %26,3 olan bu oran, 2023 yılında %30,5 seviyesine kadar yükselmiştir. Bu durum, lise mezunu kadınların işgücüne katılımında nispeten olumlu bir eğilimin sürdüğünü göstermektedir. Ancak, lise mezunu kadınların işgücü piyasasında daha rekabetçi olabilmesi için ek mesleki eğitimlere ve sertifikasyon programlarına yönlendirilmeleri gerekmektedir. Eğitim seviyesi, kadınların nitelikli işlere erişimlerini sınırlamakta ve istihdam olanaklarını azaltmaktadır.
- **Lise Dengi Mesleki Okul Mezunu Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Lise dengi mesleki okul mezunu kadınların işgücüne katılım oranları, 2019 yılında %31,3 iken 2023 yılına kadar %36,9'a yükselmiştir. Mesleki eğitim almış kadınların işgücüne katılımının artması, iş piyasasında daha nitelikli işlerde yer bulabilmelerine olanak tanımaktadır. Mesleki eğitimin, kadınların işgücü piyasasında daha avantajlı bir konuma gelmelerini sağladığı bu verilerle ortaya konulmaktadır. Kadınlar, bu eğitim düzeyinde sanayi ve hizmet sektörlerinde daha fazla iş bulma imkanına sahip olmaktadır.
- **Yüksek Öğretim Mezunu Kadınlar (15+ Yaş Grubu):** Yüksek öğretim mezunu kadınlar, işgücü piyasasında en yüksek katılım oranına sahip gruplardan birini oluşturmaktadır. 2019 yılında %58,3 olan işgücüne katılım oranı, 2023 yılında %59,3 seviyesine yükselmiştir. Yüksek öğretim gören kadınlar, genellikle nitelikli ve yüksek ücretli işlerde çalışmakta, aynı zamanda iş güvencesi sağlayan sektörlerde istihdam edilmektedir. Eğitim seviyesinin bu denli yüksek olması, kadınların işgücü piyasasında daha güçlü bir konuma sahip olmalarını sağlamaktadır. Üniversite eğitimi alan kadınlar, işgücü piyasasında daha fazla fırsat bulmakta ve yönetici pozisyonlarına kadar yükselebilmektedir.

2024 yılı itibarıyla kadınların eğitim durumuna göre işgücüne katılımında benzer eğilimlerin devam etmesi beklenmektedir. Eğitim seviyesindeki artışın, kadınların işgücü

piyahasına daha fazla katılımını teşvik edeceği öngörülmektedir. Özellikle yüksek öğretim mezunu kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer bulacağı ve mesleki eğitim alan kadınların da nitelikli işlerde istihdam oranlarının artacağı düşünülmektedir. Mesleki eğitim ve yükseköğretime yönlendirme politikalarının kadın istihdamını artırmada önemli bir rol ve bu eğilimlerin devam edeceğini göstermektedir. Öte yandan, düşük eğitim seviyesine sahip kadınlar için işgücü piyasasında fırsatların sınırlı kalmaya devam etmesi beklenmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların kayıt dışı sektörlerde istihdam edilme olasılıkları daha yüksek olmakta, bu da gelir ve iş güvencesi açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Eğitim seviyesinin yükseltilmesine yönelik çalışmaların hızlandırılması, özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınların işgücüne katılımını artırmak adına önemli bir adım olacaktır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023: 41-42).

Sonuç olarak, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı, eğitim seviyesine bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir. 2024 ve sonrasında, kadın istihdamını artırmak için eğitim politikalarının güçlendirilmesi ve kadınların iş gücüne katılımını destekleyecek sosyal politikaların hayata geçirilmesi hayati öneme sahiptir. Eğitim, kadınların işgücünde daha güçlü bir konuma gelmesini sağlayan en önemli etmenlerden biri olarak kalmaya devam edecektir.

2.2.9. Türkiye’de Kadın İstihdamının Medeni Durum Açısından Güncel Durumu

Türkiye’de kadın istihdamı, sadece eğitim düzeyi veya yaş gruplarına göre değil, aynı zamanda medeni durum açısından da önemli farklılıklar göstermektedir. Kadınların işgücü piyasasına katılımlarında, evlilik ve çocuk sahibi olma gibi faktörler kritik bir rol oynamaktadır. Evli kadınların işgücüne katılım oranları, genellikle bekarlara göre daha düşük seviyelerde seyretmekte olup, bu durum toplumsal cinsiyet rollerinden ve ev içi sorumlulukların kadınlar üzerindeki baskısından kaynaklanmaktadır. Şekillendirdiği kadınların çalışma hayatını nasıl şekillendirdiği ve bu durumun iktisadi bağımsızlıklarına olan etkisi, Türkiye’de kadın istihdamının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kadınların medeni durumlarına göre istihdam oranlarının değerlendirilmesi, işgücü piyasasında karşılaşılan fırsat eşitsizliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmada gerekli politikaların belirlenmesine katkı sunacaktır.

Türkiye’de işgücüne katılım üzerinde medeni durumun belirgin bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle evlilik sonrasında kadınların işgücü piyasasından çekilme eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir. Evlilikle birlikte kadının üstlendiği sorumluluklar artmakta, bu da işgücü piyasasındaki varlığını sınırlandırmaktadır. Çocuk sahibi olma durumu ise, bu süreci daha da pekiştirmektedir; çünkü çocuğun bakımının büyük ölçüde kadınlara yüklenmesi ve bakım hizmetlerinin yüksek maliyeti, kadınların iş hayatına devam etmesini zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır. Bu durum, evli ve çocuk sahibi kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde sınırlamaktadır (Gençtürk, 2022: 373).

Tablo 8. Kadın İstihdamının Medeni Duruma Göre Dağılışı (15 + yaş) (%)

Medeni Durum	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bekar	43.1	43.6	45.0	39.7	42.0	44.0	46.2
Boşanmış veya Yasal Olarak Ayrılmış	50.8	51.7	50.8	46.0	48.4	52.4	51.1
Eşi Ölmüş	8.0	8.7	7.8	7.1	7.4	7.9	8.1
Evli	33.7	34.1	34.0	30.7	32.6	35.1	35.5

Kaynak: (ILOSTAT, ET. 10.10.2024)

Tablo 8'de de görüleceği üzere, kadın istihdamının medeni duruma göre dağılımı 2017-2023 yılları arasında farklılık göstermiştir. Çalışmada, her yılın verilerini dikkatli bir şekilde incelenerek, medeni durumun kadınların işgücüne katılım oranlarını nasıl etkilediğini ele almaktadır. Medeni durumlara göre kadınların işgücüne katılım oranlarının yıllar içindeki değişimi, toplumsal yapıdaki değişiklikler, iktisadi koşullar ve sosyal politikaların etkisi altında değerlendirilmektedir.

- **2017 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2017 yılına ait veriler incelendiğinde, boşanmış veya yasal olarak ayrılmış kadınların %50,8 ile en yüksek işgücüne katılım oranına sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, boşanmış kadınların ekonomik bağımsızlıklarını koruma zorunluluğu ve gelir sağlama ihtiyaçlarının işgücüne katılımında önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Bekar kadınların işgücüne katılım oranı %43,1 olup, genç ve kariyer odaklı kadınların işgücü piyasasında daha aktif yer aldıklarını işaret etmektedir. Evli kadınlar %33,7 oranında işgücüne katılmakta olup, ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı gibi etkenlerin işgücüne katılımı sınırladığı düşünülmektedir. Eşi ölmüş kadınların işgücüne katılım oranı ise %8 ile en düşük seviyede yer almakta olup, bu durumun yaşlı nüfusun daha yüksek olduğu bu grupta sosyal güvenlik olanaklarının etkili olduğu değerlendirilmektedir.
- **2018 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2018 yılında, boşanmış veya ayrılmış kadınların işgücüne katılım oranı %51,7'ye yükselmiştir. Bu artış, boşanmış kadınların işgücünde aktif rol oynamaya devam ettiklerini ve bu grubun işgücü piyasasında yüksek oranda temsil edilmeye devam ettiğini göstermektedir. Bekar kadınların işgücüne katılım oranı %43,6'ya yükselirken, evli kadınların işgücüne katılımı %34,1 oranında gerçekleşmiştir. Eşi ölmüş kadınların işgücüne katılımı %8,7'ye yükselmiş, ancak yine de en düşük oran olmaya devam etmiştir. Bu durum, eşi ölmüş kadınların işgücüne katılımında yaş ve sosyal güvence sistemlerinin belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.
- **2019 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2019 yılına ait veriler, boşanmış veya yasal olarak ayrılmış kadınların %50,8 ile en yüksek işgücüne katılım oranını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Bekar kadınların işgücüne katılım oranı %45'e yükselmiş, evli kadınların katılımı ise %34 olarak gerçekleşmiştir. Eşi ölmüş kadınların işgücüne katılım oranı %7,8 ile düşük seviyesini korumuştur. Bu veriler, medeni

duruma göre kadınların işgücüne katılımının önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ve boşanmış kadınların işgücüne daha fazla katıldığını göstermektedir.

- **2020 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2020 yılı, COVID-19 pandemisinin kadın istihdamı üzerindeki etkilerinin en yoğun hissedildiği yıl olarak dikkat çekmektedir. Boşanmış kadınların işgücüne katılım oranı %46'ya düşmüş, pandeminin işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkileri bu düşüşte etkili olmuştur. Bekar kadınların işgücüne katılım oranı %39,7'ye gerilemiş, evli kadınlar ise %30,7 oranında işgücüne katılmıştır. Eşi ölmüş kadınların işgücüne katılım oranı ise %7,1 ile en düşük seviyeye inmiştir. Bu veriler, pandeminin kadın işgücüne katılımı olumsuz yönde etkilediğini ve özellikle bekar ve evli kadınların işgücü piyasasından daha fazla etkilendiğini göstermektedir.
- **2021 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2021 yılı verilerine göre, pandemi sonrası toparlanma sürecine girilmiştir. Boşanmış kadınların işgücüne katılım oranı %48,4'e yükselmiş, bekar kadınlar ise %42 oranında işgücü piyasasına yeniden dahil olmuştur. Evli kadınların işgücüne katılım oranı %32,6 olarak kaydedilmiştir. Eşi ölmüş kadınların işgücüne katılımı ise %7,4 seviyesine yükselmiştir. Bu durum, pandeminin etkilerinin hafiflediği ve kadınların işgücüne yeniden katılımının arttığını göstermektedir.
- **2022 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2022 yılında, boşanmış kadınların işgücüne katılım oranı %52,4 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bekar kadınlar %44 oranında işgücüne katılmış, evli kadınlar %35,1 oranında işgücüne katılım göstermiştir. Eşi ölmüş kadınlar ise %7,9 oranında işgücüne katılmıştır. Bu oranlar, pandemi sonrası toparlanmanın devam ettiğini ve kadınların iktisadi hayata geri dönme çabalarının başarılı olduğunu göstermektedir.
- **2023 Yılı Kadın İşgücüne Katılım Oranları:** 2023 yılına ait veriler, boşanmış kadınların işgücüne katılım oranının %51,1 olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu oran, boşanmış kadınların işgücü piyasasında en aktif grup olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bekar kadınlar %46,2 oranında işgücüne katılırken, evli kadınların katılım oranı %35,5 olarak kaydedilmiştir. Eşi ölmüş kadınlar ise %8,1 oranında işgücüne katılım göstermiştir. Bu veriler, medeni duruma göre kadınların işgücüne katılımının hala önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

2024 yılına dair genel değerlendirmeler, kadınların işgücüne katılım oranlarında artış yaşanacağına işaret etmektedir. Kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ve iktisadi kalkınma çabalarının önemli bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Boşanmış, bekar ve evli kadınlar gibi farklı sosyal grupların işgücüne katılımında çeşitlilik gözlemlenirken, özellikle boşanmış ve bekar kadınların işgücüne katılımında daha güçlü bir eğilim olduğu öngörülmektedir. Evli kadınların ise ailevi sorumluluklar ve sosyal faktörler sebebiyle işgücüne katılım oranlarında daha sınırlı bir artış göstereceği düşünülmektedir. Eşi ölmüş kadınların ise ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle işgücüne katılım oranlarında daha düşük bir seviye gözlemlenmesi beklenmektedir (Toplum, 2023; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2024).

Sonuç olarak, 2024 yılında kadınların işgücüne katılımında toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların etkisiyle genel bir artış beklenmektedir. Özellikle boşanmış ve bekar

kadınlar, işgücü piyasasında daha fazla yer almaya devam edecek, evli kadınlar ise esnek çalışma saatleri, ücretli ebeveyn izni, çocuk bakım hizmetlerine erişimin artırılması ve işyerinde cinsiyet eşitliğini teşvik eden uygulamalar gibi iş-yaşam dengesini sağlayan politikalarla işgücüne daha fazla katılacaktır. Bu politikalar, kadınların iş hayatında daha fazla yer almalarını ve işgücü piyasasında daha güçlü bir şekilde temsil edilmelerini sağlayacaktır.

2.2.10. Türkiye’de Akademik Camiada Kadın İstihdamının Güncel Durumu

Türkiye’de akademik camiada kadın istihdamı, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir gösterge olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda kadınların eğitim ve bilimsel alanlarda artan temsiliyeti, akademik unvanlar ve görevlerde daha fazla yer almalarıyla dikkat çekmektedir. Ancak, bu ilerlemeye rağmen, kadınların akademideki istihdam oranları üst düzey unvanlarda hala erkeklerle eşit düzeyde değildir. Profesörlük gibi yüksek akademik unvanlarda kadınların temsiliyetinin sınırlı kaldığı, buna karşın araştırma görevliliği ve öğretim görevliliği gibi pozisyonlarda kadınların daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Akademide kadın istihdamının mevcut durumu, eğitim politikalarının yanı sıra cinsiyet eşitliği odaklı uygulamaların sonuçlarını yansıtırken, bu alanda kadınların önündeki yapısal engellerin hala varlığını sürdürdüğü de bir gerçektir. Türkiye’de akademik camiada kadınların istihdamını değerlendirmek, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik adımların ne denli etkili olduğunu gözlemlemek adına önemlidir.

Kadınların profesör unvanına sahip olma oranlarının sınırlı kalması, akademide toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine henüz tam anlamıyla ulaşamadığını göstermektedir. Diğer yandan, araştırma görevliliği ve öğretim görevliliği gibi daha alt akademik pozisyonlarda kadınların yoğun bir şekilde yer aldığı görülmekte, bu da kadınların akademik kariyerlerinin ilerleyen aşamalarında karşılaştıkları yapısal engellere işaret etmektedir (Tekindal ve ark., 2024: 161-162). Kadınların üst düzey akademik pozisyonlara erişiminde karşılaştıkları bu engeller, cinsiyet temelli ayrımcılığın farklı görünümüne işaret etmektedir. Bu noktada, Türkiye’deki eğitim politikalarının ve cinsiyet eşitliği odaklı uygulamaların, kadınların akademide ilerlemeleri üzerindeki etkisi önemli bir inceleme konusu haline gelmektedir. Akademik unvanlardaki cinsiyet dengesizliği, bu politikaların etkinliği hakkında önemli soruları gündeme getirmektedir. Kadınların akademik kariyerlerinde karşılaştıkları bu engeller, sadece bireysel bir sorun değil, aynı zamanda daha geniş bir toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin bir parçası olarak ele alınmalıdır (Çubuk & Erol, 2023: 191-192).

Türkiye’de akademik camiada kadın istihdamının bu güncel durumu, cinsiyet eşitliğine yönelik yürütülen politikaların ve uygulamaların etkilerini gözlemlemek açısından büyük önem taşımaktadır. Akademide kadınların istihdam oranları ve bu oranların unvanlar arasındaki dağılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin akademik alanda ne kadar sağlanabildiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, kadınların akademik kariyerlerinde ilerlemelerinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politikaların gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerektiği açıktır.

Bu bağlamda, "Cinsiyet ve Akademik Unvanlarına Göre Yükseköğretimde Görevli Öğretim Üyeleri (2017-2023)" ve "2023 yılı Akademide Kadın-Erkek Öğretim Üyesi Oranı" başlıklı tablo ve grafiklerin incelenmesi önemlidir. Söz konusu tablo ve grafik, aşağıda

yer almış olup, Türkiye'deki akademik camiada toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki durumu daha rasyonel bir şekilde ortaya koyacaktır.

Tablo. 9. Cinsiyet ve Akademik Unvanlarına Göre Yükseköğretimde Görevli Öğretim Üyeleri (2017-2023) (Bin)

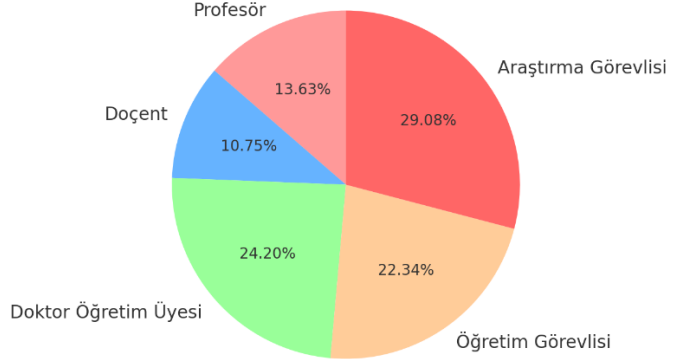
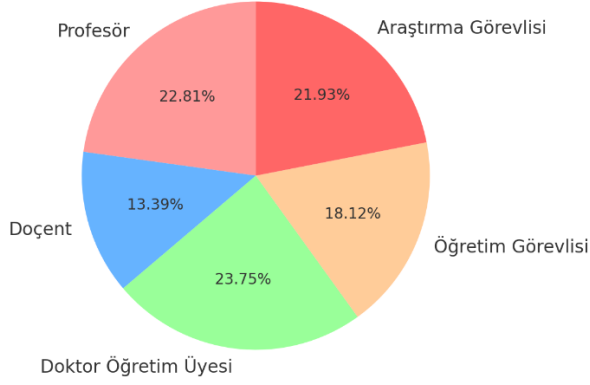
Yıl	Toplam Erkek Öğretim Üyesi	Erkek Profesör	Erkek Doçent	Erkek Doktor Öğretim Üyesi	Erkek Öğretim Görevlisi	Erkek Araştırma Görevlisi	Toplam Kadın Öğretim Üyesi	Kadın Profesör	Kadın Doçent	Kadın Doktor Öğretim Üyesi	Kadın Öğretim Görevlisi	Kadın Araştırma Görevlisi
2017-2018	87863	16944	8845	21588	17678	22808	70235	7696	5611	15932	17806	23190
2018-2019	91834	18097	9349	22352	18170	23866	74391	8356	6102	17112	18291	24530
2019-2020	95807	19407	9996	22892	18692	24820	78687	9107	6668	18106	18959	25847
2020-2021	98218	20648	10643	22867	18933	25127	81467	9914	7135	18641	19356	26421
2021-2022	100147	21490	12047	22545	18893	25172	84555	10695	8097	18939	19499	27325
2022-2023	99346	22664	13302	23591	17998	21791	85220	11616	9160	20625	19041	24778

Kaynak: (TÜİK, 2024 İş Gücü İstatistikleri E.T. 10.10.2024)

Grafik 4. 2023 yılı Akademide Kadın-Erkek Öğretim Üyesi Oranı (%)

2022-2023 Erkek Öğretim Üyeleri Dağılımı

2022-2023 Kadın Öğretim Üyeleri Dağılımı



Kaynak: (TÜİK,2024 İş Gücü İstatistikleri verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 8 ve Grafik 4'te de görüleceği üzere, kadın ve erkek öğretim üyelerinin akademideki dağılımı, özellikle üst düzey pozisyonlarda belirgin farklılıklar göstermektedir. Kadın öğretim üyeleri, araştırma görevlisi seviyesinde erkek meslektaşlarına göre daha fazla temsil edilmekte, ancak profesörlük pozisyonuna yükselme oranlarında ciddi bir dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kadınların akademik kariyerlerinde karşılaştıkları yapısal engelleri ve "cam tavan" gibi kavramların etkilerini gözler önüne sermektedir. Hem erkek hem kadın öğretim üyeleri incelendiğinde, akademide cinsiyet temelli farklılıkların kalıcı olduğu ve kadınların profesörlük gibi üst düzey pozisyonlara ulaşmada daha fazla zorluk yaşadığı anlaşılmaktadır.

- **2017-2018 Dönemi:** Tablo 8'de görüldüğü gibi, 2017-2018 döneminde erkek öğretim üyesi sayısı 87.863 iken, kadın öğretim üyesi sayısı 70.235'tir. Bu dönemde, erkeklerin profesörlük pozisyonlarında daha baskın olduğu dikkat çekmektedir. Erkek profesörlerin sayısı 16.944 iken, kadın profesörlerin sayısı 7.696'dır. Bu fark, erkeklerin akademide üst pozisyonlarda daha fazla temsil edildiğini göstermektedir. Kadın öğretim üyeleri ağırlıklı olarak araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi seviyelerinde yoğunlaşmaktadır. Kadın araştırma görevlisi sayısı 23.190 iken, erkek araştırma görevlisi sayısı 22.808'dir. Kadınların bu seviyede erkeklerden fazla olması, akademiye giriş aşamasında kadınların daha fazla temsil edildiğini, ancak üst düzey pozisyonlara geçişte bu dengenin bozulduğunu göstermektedir. Kadınların profesörlük pozisyonlarına geçiş sürecindeki zorlukları, cam tavan etkisinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.
- **2018-2019 Dönemi:** 2018-2019 dönemine gelindiğinde, toplam erkek öğretim üyesi sayısı 91.834'e yükselirken, kadın öğretim üyesi sayısı 74.391'e çıkmıştır. Erkek profesörlerin sayısı 18.097 iken, kadın profesörlerin sayısı 8.356 olmuştur. Bu dönemde kadınların profesörlük seviyesine erişiminde çok küçük bir artış görülse de, aradaki farkın hala büyük olduğu ve kadın akademisyenlerin üst pozisyonlara geçişte ciddi yapısal engellerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Kadın araştırma görevlileri bu

dönemde 24.530 ile kadın öğretim üyelerinin %33'ünü oluşturmaktadır. Araştırma görevlisi pozisyonunda kadınların sayısının artmasına rağmen, bu kadınların kariyerlerinin ilerleyen aşamalarında cam tavan etkisi nedeniyle üst düzey akademik pozisyonlara ulaşmada sınırlamalar yaşadığı görülmektedir.

- **2019-2020 Dönemi:** 2019-2020 döneminde, erkek öğretim üyesi sayısı 95.807'ye yükselmiş, kadın öğretim üyesi sayısı ise 78.687'ye çıkmıştır. Erkek profesörlerin sayısı 19.407'ye, kadın profesörlerin sayısı ise 9.107'ye ulaşmıştır. Bu farkın küçülmeye başlaması umut verici olsa da, kadın akademisyenlerin profesörlük pozisyonuna erişiminde hala ciddi bir dengesizlik söz konusudur. Kadın akademisyenlerin araştırma görevlisi pozisyonlarındaki oranı %32,9'dur. Bu, kadınların akademik kariyerlerinin başlangıç aşamasında erkeklerle benzer oranlarda akademiye giriş yapabildiklerini, ancak yükselme süreçlerinde eşitsizliklerle karşılaştıklarını göstermektedir.
- **2020-2021 Dönemi:** 2020-2021 döneminde, erkek öğretim üyesi sayısı 98.218'e, kadın öğretim üyesi sayısı ise 81.467'ye yükselmiştir. Erkek profesörlerin sayısı 20.648 olurken, kadın profesörlerin sayısı 9.914 olmuştur. Bu artış, kadınların üst pozisyonlara erişiminde küçük bir iyileşme olduğunu gösterse de cam tavan etkisinin hala etkili olduğunu ve kadınların profesörlük pozisyonlarına ulaşmada zorlandığını ortaya koymaktadır. Araştırma görevlisi pozisyonlarında kadınlar %32,4'lük bir oranla erkeklere kıyasla daha yüksek bir temsil oranına sahiptir. Kadınlar kariyerlerinin ilk aşamalarında yüksek temsil oranlarına sahip olsalar da profesörlük gibi üst pozisyonlara erişim oranları bu aşamada büyük oranda azalmaktadır.
- **2021-2022 Dönemi:** 2021-2022 döneminde, toplam erkek öğretim üyesi sayısı 100.147'ye yükselmiş, kadın öğretim üyesi sayısı ise 84.555'e çıkmıştır. Erkek profesörlerin sayısı 21.490 iken, kadın profesörlerin sayısı 10.695'e ulaşmıştır. Kadın akademisyenlerin profesörlük pozisyonuna geçişinde bir iyileşme olmasına rağmen, aradaki fark hala büyüktür ve bu durum, cam tavan etkisinin varlığını devam ettirmektedir. Kadın araştırma görevlileri bu dönemde 27.325 ile kadın öğretim üyelerinin %32,3'ünü oluşturmaktadır. Kadın akademisyenlerin bu seviyelerde yoğunlaşması, üst düzey pozisyonlara geçiş sürecinde yapısal engellerle karşılaştıklarını ve bu süreçte zorlandıklarını göstermektedir.
- **2022-2023 Dönemi:** Tablo 8 ve Grafik 4'te de görüleceği gibi, 2022-2023 döneminde erkek öğretim üyesi sayısı 99.346, kadın öğretim üyesi sayısı ise 85.220 olmuştur. Erkek profesörlerin sayısı 22.664 iken, kadın profesörlerin sayısı 11.616'ya ulaşmıştır. Kadınların profesörlük pozisyonuna erişim oranları, erkek meslektaşlarına kıyasla düşük kalmaya devam etmektedir.

Grafik 4'te de görüleceği üzere, 2022-2023 döneminde kadın öğretim üyeleri arasında araştırma görevlisi oranı %29,04 ile en yüksek seviyededir. Bu, kadın akademisyenlerin genellikle kariyerlerinin başında akademiye giriş yaptıklarını göstermektedir. Buna karşın, kadın profesörlerin oranı sadece %13,63'tür. Bu durum, kadınların akademiye yükselme sürecinde önemli yapısal engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır.

Cam Tavan Etkisi ve Kadınların Akademide Karşılaştığı Engeller

Akademide kadın istihdamının üst düzey pozisyonlara yükselme sürecinde sınırlı kalması, literatürde sıklıkla "cam tavan" olarak adlandırılan yapısal engellerle açıklanmaktadır. Cam tavan, kadınların iş hayatında belirli bir seviyeye kadar yükselebilmelerine rağmen, üst düzey liderlik ve yönetici pozisyonlarına erişmelerinde görünmez engellerle karşılaşmalarını ifade etmektedir (Karaözkök, 2024: 82-83). Tablo 8’de ve Grafik 4’te görüldüğü üzere, kadın akademisyenler özellikle araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi seviyelerinde daha fazla temsil edilmekte, ancak profesörlük gibi üst düzey pozisyonlarda bu oran ciddi şekilde düşmektedir. Bu, kadın akademisyenlerin mesleklerinin başlangıç aşamalarında iş gücüne katılımının yüksek olduğunu, ancak cam tavan etkisi nedeniyle akademik kariyerlerinde yükselme süreçlerinde engellerle karşılaştıklarını göstermektedir.

Akademik Yükselme Süreçlerinde Cinsiyet Eşitsizliği

Akademide kadınların üst pozisyonlara çıkma oranlarındaki düşük seviyeler, sadece bireysel tercih ve yetkinliklerle açıklanamaz. Bu durum, aynı zamanda akademik çevrelerde kadınların erkek meslektaşlarına göre daha fazla zorluklarla karşılaştıklarını ve iş-yaşam dengesi gibi faktörlerin kadınların akademik ilerlemesini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Özellikle çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklar gibi faktörler, kadınların akademik kariyerlerine tam zamanlı devam etme süreçlerini kesintiye uğratabilmektedir. Bu kesintiler, kadınların akademik üretkenliklerinin azalmasına, dolayısıyla da doçentlik ve profesörlük gibi pozisyonlara geçişlerinin zorlaşmasına neden olmaktadır (Erdoğan, 2023: 163-165).

Sonuç olarak bakıldığında, Tablo 8 ve Grafik 4’teki veriler, kadın akademisyenlerin akademideki temsillerinde üst düzey pozisyonlara erişimde ciddi yapısal engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır. Bu yapısal engeller arasında, cam tavan sendromu olarak bilinen kadınların belirli bir seviyeye kadar yükselebilmesi ancak daha üst düzey pozisyonlara erişimde görünmez engellerle karşılaşması, yönetim kademelerinde cinsiyet temelli ayrımcılık, terfi ve atama süreçlerinde erkek ağırlıklı karar mekanizmalarının etkisi ve kadınların akademik başarılarının yeterince görünür kılınamaması gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca, aile ve bakım sorumlulukları gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen dışsal faktörler de kadınların üst düzey pozisyonlara ulaşmalarını sınırlayan yapısal engeller arasında sayılmaktadır. Kadınlar, araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi pozisyonlarında yüksek oranlarda temsil edilmekte, ancak profesörlük ve doçentlik gibi pozisyonlara erişim oranları erkek meslektaşlarına göre düşük kalmaktadır. Bu durum, kadınların akademik kariyerlerindeki ilerlemenin önündeki yapısal ve toplumsal engellerin ortadan kaldırılması için daha fazla destekleyici politika ve programlara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Kadınların akademide daha eşit şartlarda yükselmeleri için iş-yaşam dengesi politikalarının güçlendirilmesi, mentorluk programlarının yaygınlaştırılması ve liderlik rollerine erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını ve Türkiye Kadın istihdamının güncel durumunu inceleyen bu çalışma, kadınların tarih boyunca ve günümüzde karşılaştığı yapısal engelleri, toplumsal cinsiyet rolleri, sosyo-ekonomik faktörler, eğitim düzeyi ve sektörel işgücü dağılımı gibi çok çeşitli unsurlardan etkilenmiştir. Kadınların işgücüne katılımı, iktisadi büyüme, kalkınmanın sürdürülebilirliği, rekabet, beşerî sermayenin etkin kullanımı ...vb. birçok açıdan etkinliğe söz konusu olmuştur. İşte bu sebepler yüzünden küresel düzlemde ülkeler iktisadi gelişim süreçlerinde üretim faktörlerinin etkin bir şekilde kullanmak durumunda kalmış oldukları için emek faktörünün etkin kullanımı cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadınların iş gücü piyasasına katılımı ile yakından ilişkilendirilmiştir.

Dünya genelinde kadınların işgücüne katılımı tarihsel sürecine dikkat edildiğinde her dönem kendi dinamik çerçevesinde şekillenmiştir. **İlk Çağ** topluluklarında kadınların işgücü, hayatta kalmaya yönelik üretim faaliyetlerine dayalı olarak gelişmiş, ancak ücretli bir iş piyasası olmamıştır. Bu dönemde kadınların katkıları genellikle tarımsal faaliyetler ve ev içi sorumluluklarla sınırlandırılmıştır. **Orta Çağ**’da kadınların üretim süreçlerindeki katkıları devam etse de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların işgücündeki yerini sınırlamıştır. **Sanayi Devrimi** ile kadınlar işgücü piyasasına daha fazla katılmış, özellikle tekstil gibi sanayi kollarında çalışmaya başlamışlardır. Ancak bu dönemde kadınların daha düşük ücretlerle ve zor koşullarda çalıştıkları, Sanayi devrimi sonrası toplumsal ve iktisadi yapıların dönüşümü, kadınların işgücüne katılımını artırmıştır. Bununla birlikte, **I. ve II. Dünya Savaşları** kadınların işgücü piyasasındaki konumlarını yeniden etkilemiş, erkeklerin cepheye gitmesiyle kadınlar sanayi ve savaş sanayilerinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Ancak savaşların sona ermesiyle birlikte kadınlar yeniden işgücü piyasasından çekilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, erkeklerin geri dönmesiyle kadınlar büyük ölçüde ev içi sorumluluklarına geri dönmek zorunda kalmıştır. **1950’ler ve 1960’lar**’da artan eğitim olanakları ve kentleşme süreçleri, kadınların işgücüne katılımını artırmıştır. Bu dönemde özellikle hizmet sektöründe genişleme yaşanmış, kadınlar bu sektörlerde istihdam edilmiştir. Ancak kadınlar hâlâ düşük ücretli işlerde yoğunlaşmışlardır. **1970’ler ve 1980’ler**, kadın işgücünün artmasını sürdürdüğü yıllar olmuş, ancak cinsiyet eşitsizlikleri devam etmiştir. Kadınlar daha çok hizmet sektöründe yer almış, üst düzey yönetici pozisyonlarında ise yeterince temsil edilmemişlerdir. **1990’lar ve 2000’ler**, dijitalleşme ve küreselleşmenin etkisiyle kadınların işgücü piyasasındaki varlıklarını artırdığı bir dönem olmuştur. Kadınların işgücüne katılımı bu dönemde yükselmiş, ancak hâlâ cinsiyet temelli ücret farklılıkları ve güvencesiz işlerde yoğunlaşma gibi sorunlar devam etmiştir. **2008 küresel finansal krizi** ve **COVID-19 pandemisi**, kadınların işgücündeki kırılganlıklarını daha da artırmış, özellikle pandemi sürecinde kadınlar, ev içi sorumluluklarının artmasıyla işgücünden çekilmek zorunda kalmıştır. Kadınların bu süreçlerden olumsuz etkilenmesinin işgücü piyasasındaki yerlerini zayıflattığı görülmüştür.

Türkiye özelinde, kadın işgücünün tarihsel gelişimi de benzer bir süreç izlemiştir. **Osmanlı İmparatorluğu döneminde**, kadınların işgücüne katılımı tarım ve ev içi görevlerle sınırlı kalmış, sanayileşmenin yetersiz olması kadınların ücretli iş piyasasına dâhil olmasını zorlaştırmıştır. **Cumhuriyet’in ilanı** ile kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımını artırmaya yönelik reformlar yapılmış, ancak bu reformlar kadınların işgücünde kalıcı bir yer edinmesi açısından yeterli olmamıştır. **1950’lerden itibaren**, sanayileşme ve kentleşme

süreçleri, kadınların işgücüne daha fazla katılmasını sağlamış, ancak bu süreç cinsiyet temelli iş bölümü ve toplumsal normlarla sınırlandırılmıştır. **2000'li yıllardan itibaren**, dijitalleşme ve hizmet sektöründeki genişleme kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer bulmalarına imkân tanımıştır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların işgücüne katılımını sınırlamaya devam etmektedir. **2008 küresel krizi** ve **COVID-19 pandemisi** Türkiye'de kadın işgücünü olumsuz etkileyen diğer önemli krizler olarak öne çıkmıştır. Kadınların bu kriz dönemlerinde işgücü piyasasından orantısız bir şekilde dışlandığı ve işsizlik oranlarının artmasıyla birlikte istihdamda gerileme yaşandığı gözlemlenmiştir. **2023 ve 2024 yılları**, kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer alması için yeni fırsatlar sunan dönemler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı, dijitalleşme ve esnek çalışma modelleri gibi yeni iş imkânlarının etkisiyle artmaktadır. Ancak kadınların kayıt dışı çalışma oranları hâlâ yüksektir ve bu da sosyal haklardan mahrum kalma riskini artırmaktadır.

Kadınların işgücündeki istihdam oranlarının değişkenliğinde etkin rol oynayan farklı unsurlar da bulunduğu görülmüştür. Hem dünyada hem Türkiye'de kadın istihdamının güncel durumuna bakıldığında iş dünyasında değişen şekli unsurların ve kadınlardaki beşerî faktörlerin, ortaya çıkan verilerde önemli ölçüde farklılıklara rol açtığı görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada, Türkiye'de kadın istihdamının güncel durumunu daha iyi analiz edebilmek için bazı istatistiksel veriler belirlenmiştir. Bu istatistiklerin incelenmesi çalışmanın konuyla ilgili gidişatı daha sağlıklı değerlendirilmesi adına yararlı olmuştur. Bunlar; **Dünyada Kadının İşgücüne Katılımının Güncel Durumu** değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarının önemli ölçüde arttığı, gelişmekte olan ülkelerde ise bu oranların daha düşük seyrettiği görülmektedir. Özellikle eğitim seviyelerinin yükselmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların uygulanması, kadınların işgücüne katılım oranlarına olumlu etki yapmıştır. Ancak, bölgesel ve kültürel faktörlere bağlı olarak bu oranlar farklılık göstermektedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranı %60'ın üzerine çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran %40 civarında kalmıştır. Türkiye'de ise 2023 yılı itibarıyla kadınların işgücüne katılım oranı %40,8 olarak kaydedilmiştir. Bu oran, Türkiye'nin iktisadi büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi açısından düşük kalmaktadır ve toplumsal cinsiyet rolleri, ailevi sorumluluklar ve kayıt dışı istihdam gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Kadınların işgücüne katılımındaki mevcut dengesizlikler, sektörel dağılımda kendini net bir şekilde göstermektedir. **Türkiye'de Kadın İstihdamının Sektörel Durumu**'nda, kadınların büyük oranda hizmet, sağlık ve eğitim gibi alanlarda yoğunlaştığı; sanayi ve inşaat gibi stratejik sektörlerde ise kadın istihdamının oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır. 2023 verilerine göre, kadın çalışanların büyük bir kısmı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Bu sektörel dengesizlik, kadın emeğinin Türkiye'nin sanayi ve teknoloji gibi kalkınma odaklı sektörlerde yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Kadınların bu alanlara daha fazla entegre edilmesi, Türkiye'nin iktisadi büyümesini hızlandıracak ve toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlayacağı, Sektörel dengesizliklerin yanı sıra, meslek gruplarındaki dağılım da kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı sınırlamalarından bir diğeri olup, **Türkiye'de Kadın İstihdamının Meslek Gruplarına Göre Güncel Durumu**'nda, kadınların büyük oranda düşük ücretli ve prestijsiz işlerde istihdam edildiği; işveren veya yönetici pozisyonlarına erişimde ise sınırlı kaldıkları görülmektedir. 2023 yılında ücretli ve maaşlı olarak çalışan kadın sayısının 7.488.000 olduğu kaydedilmiştir. Bu durum, işgücü

piyasasındaki cinsiyet temelli ayrımcılığı gözler önüne sermektedir. Kadınların üst düzey yönetim pozisyonlarına erişiminin kolaylaştırılması iş dünyasına farklı bakış açıları sunarak hem işgücü piyasasının etkinliğini artıracak hem de Türkiye'nin iktisadi büyümesine olumlu katkılar sağlayacaktır. Kadınların işgücü piyasasındaki sınırlamaları yalnızca mesleki pozisyonlarla sınırlı kalmamakta, kayıt dışı istihdam sorunu da kadınların iş güvencesizliğini artıracaktır. **Türkiye’de Kadın İstihdamının Kayıtlılık Durumuna Göre Güncel Durumu** incelendiğinde, kadınların %20 sinin kayıt dışı işlerde çalıştığı görülmektedir. Kayıt dışı istihdam, özellikle tarım ve hizmet sektörlerinde yaygın olup, kadınların sosyal güvenlikten yoksun kalmalarına ve iş güvencelerinin zayıflamasına neden olmaktadır. 2023 yılı itibarıyla kayıtlı kadın istihdamının 7.013.000 olarak belirlenmesi, kayıtlı istihdamın artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kayıt dışı çalışmanın önlenmesi, kadınların ekonomik bağımsızlığını güçlendirecek ve Türkiye’nin iktisadi yapısının daha sağlam bir zeminde ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Kadınların işgücüne katılımında en önemli belirleyici faktörlerden biri eğitim konusunda ise, **Türkiye’de Kadın İstihdamının Eğitim Durumuna Göre Güncel Durumu** değerlendirildiğinde, yükseköğrenim mezunu kadınların işgücüne katılım oranının %59,3, ilkökul mezunu kadınların ise %26,9 olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi, kadınların daha nitelikli işlere erişimini sağlamaktadır. Bu nedenle, kadınların işgücüne daha fazla katılmasını sağlamak için eğitim politikalarına yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların iktisadi hayatta daha etkin bir şekilde yer alması, Türkiye’nin uzun vadeli büyüme hedeflerine doğrudan katkı sağlayacaktır. **Türkiye’de Kadın İstihdamının Medeni Durum Açısından Güncel Durumunda**, bekar kadınların işgücüne katılım oranının 2023 yılında %51,1, evli kadınların ise %35,5 olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumdan ailevi sorumluluklar ve çocuk bakımı gibi unsurların, evli kadınların işgücüne katılımını sınırladığı anlaşılmaktadır. Esnek çalışma saatleri ve çocuk bakım desteği gibi politikaların geliştirilmesi, evli kadınların işgücü piyasasına daha aktif bir şekilde katılmasını sağlayarak Türkiye’nin işgücü potansiyelini daha verimli kullanmasına imkan tanıyacaktır. **Türkiye’de Akademik Camiada Kadın İstihdamının Güncel Durumunda**, Son yıllarda kadınların eğitim ve bilimsel alanlarda temsili artmış, ancak üst düzey akademik unvanlara erişimlerinde sınırlamalar devam etmektedir. Özellikle profesörlük pozisyonlarında kadınların yer alma oranı, erkek meslektaşlarına kıyasla düşük kalmaktadır. TÜİK verilerine göre 2022-2023 döneminde kadın profesörlerin oranı %13,63 ile sınırlı kalırken, erkek profesörlerin oranı %22,81’dir. Bu veriler, akademide cinsiyet temelli yapısal engellerin devam ettiğini göstermektedir.

Kadın akademisyenler, araştırma görevlisi ve doktor öğretim üyesi gibi alt kademelerde erkeklere kıyasla daha fazla temsil edilmekte, ancak akademik kariyerlerinin ilerleyen aşamalarında "cam tavan" olarak adlandırılan görünmez engellerle karşılaşmaktadırlar. 2022-2023 verilerine göre, kadın araştırma görevlilerinin oranı %29,04 iken, kadın profesörlerin oranı sadece %13,63’dır. Bu fark, akademide kadınların yükselme süreçlerinde karşılaştıkları eşitsizliklerin açık bir göstergesi olarak değerlendirilmekte ve kadın akademisyenlerin profesörlük pozisyonuna geçişte büyük zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymaktadır. Akademide kadınların bu denli düşük oranlarla üst pozisyonlara erişimleri, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı politikalara ve akademik dünyada kadınların önündeki yapısal engellere dikkat çekmektedir. Bu engeller arasında; terfi süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığı, iş-

yaşam dengesinin sağlanamaması ve karar mekanizmalarında erkek egemenliği gibi unsurlar yer almaktadır. Özellikle çocuk bakımı ve ev içi sorumlulukların, kadın akademisyenlerin tam zamanlı akademik çalışmalarına devam etmelerini zorlaştırdığı bilinmektedir. Türkiye’de akademik dünyada kadınların üst pozisyonlara erişiminde karşılaştıkları bu engeller, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması yolunda daha fazla politika geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Akademik camiada kadınların profesörlük gibi üst düzey pozisyonlara ulaşmalarını sağlamak için iş-yaşam dengesi politikalarının güçlendirilmesi, liderlik pozisyonlarına erişimlerinin kolaylaştırılması ve mentorluk programlarının yaygınlaştırılması gibi adımların atılması elzemdir. Bu sayede, kadınların akademik üretime ve bilimsel çalışmalara daha fazla katkı sağlaması mümkün olacak ve Türkiye’nin bilimsel kapasitesi güçlenecektir.

Bu bilgilerden hareket edildiğinde, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı, tarihsel süreçte toplumsal ve iktisadi dinamikler çerçevesinde şekillenmiş ve her dönemde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Kadınların işgücü piyasasına tam anlamıyla entegre olabilmeleri ve iktisadi büyümeye katkılarının artırılabilmesi için kapsamlı reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kayıt dışı istihdamın azaltılması, kadınların daha yüksek katma değerli sektörlerde yer almalarını sağlayacak eğitim, teşvik, yasal ve kurumsal anlamda politikalarının uygulanması önem arz etmektedir. Özellikle, 6 Şubat depremi gibi büyük çaplı krizlerin kadın işgücü üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında, bu tür krizlere karşı daha dayanıklı ve kapsayıcı sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiği açıktır. Kadınların işgücüne katılımını destekleyen sosyal ve iktisadi politikaların uygulanması, sürdürülebilir iktisadi büyümenin sağlanması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Aşağıda kadın istihdamının işgücüne katılımını engelleyen unsurların ortadan kaldırılabilmesi için bazı politika önerileri yer almaktadır.

- 1. Kadınların İşgücüne Katılımını Artırmaya Yönelik Eğitim Politikalarına Önem Verilmelidir:** Kadınların işgücüne katılımını desteklemek için eğitim politikalarının genişletilmesi gerekmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların işgücü piyasasında daha aktif yer aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda, kadınların özellikle STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarında daha fazla yer almalarını teşvik eden eğitim programları geliştirilmelidir. Devletin bu alanda burs ve teşvik programları oluşturarak kadınların yüksek katma değerli sektörlerde istihdam edilmesine yönelik stratejiler belirlemesi önem arz etmektedir.
- 2. İş ve Aile Hayatını Dengeleyici Politikalar Önem Verilmelidir:** Kadınların işgücüne katılımını engelleyen en önemli faktörlerden biri, iş ve aile hayatını dengeleme zorluklarıdır. Kadınların işgücüne katılımını artırmak için çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukların paylaşılması ve aile içinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için destekleyici politikalar gereklidir. Çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, esnek çalışma saatleri, uzaktan çalışma imkânlarının artırılması gibi politikalar kadınların işgücünde daha uzun süre kalmalarını destekleyecektir.
- 3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleyen Hukuki Düzenlemelere Hız Verilmelidir:** Kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları yapısal engellerin aşılması için toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendiren hukuki düzenlemelere ihtiyaç vardır. Mevcut düzenlemelerin daha etkin bir şekilde uygulanması ve kadınların iş hayatında

maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı daha güçlü yaptırımların devreye sokulması gerekmektedir. Ayrıca, kadınların iş hayatında cinsel taciz ve ayrımcılığa karşı korunmaları için daha kapsamlı mevzuatlar geliştirilmeli, bu alandaki ihlallerin cezalandırılmasında daha katı kurallar benimsenmelidir.

4. **Kayıt Dışı İstihdamın Önlenmesine Yönelik Stratejiler Geliştirilmedi:** Kayıt dışı istihdam, kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları en büyük sorunlardan biridir. Kayıt dışı istihdam, kadınların sosyal güvenceden mahrum kalmalarına, düşük ücretlerle çalışmalarına ve iş güvencesizliğiyle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Bu sorunun çözümü için devletin kayıt dışı istihdamla mücadeleye yönelik kapsamlı bir strateji geliştirmesi, işverenlerin teşvik edilerek kadınların kayıtlı işlerde çalışmasını sağlaması gereklidir. Denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, kayıt dışı istihdamın önlenmesinde önemli bir adım olacaktır.
5. **Kadın Girişimciliğini Destekleyen Programlara Hız Verilmelidir:** Kadınların işgücüne katılımını artırmak için kadın girişimciliğini teşvik eden programların yaygınlaştırılması gereklidir. Kadınların iş kurma ve işletme yönetme yetkinliklerini artıracak eğitim programları, mikro kredi imkânları ve yatırım destekleri sunulmalıdır. Ayrıca, kadın girişimcilerin iş dünyasında karşılaştıkları engelleri aşmalarını sağlamak için mentorluk ve ağ kurma gibi destekleyici faaliyetler teşvik edilmelidir.
6. **Kadınların Temsilini Artıracak Politikalar Üretilmelidir:** Kadınların hem iş dünyasında hem de akademik alanda temsil oranlarını artıracak politikalar geliştirilmelidir. Özellikle akademik dünyada kadınların unvan alması ve kariyer basamaklarında ilerlemesi için cinsiyet eşitliğini güçlendiren teşvikler ve politikalar oluşturulmalıdır. Kadın akademisyenlerin karşılaştıkları yapısal engellerin giderilmesi için üniversitelerde cinsiyet eşitliği komisyonlarının kurulması ve kadın akademisyenlerin kariyer gelişimini destekleyen projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kadınların işgücüne katılımı, iktisadi büyüme, kaynakların etkin kullanımı ve üretim kapasitesinin genişletilmesi açısından yaşamsal bir öneme sahiptir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı dünya ortalamasının altında kalmakta olup, iktisadi yapıda verimliliğin artırılmasını engelleyen yapısal sorunlar mevcuttur. Türkiye’de bu yapısal engellerin aşılması, Türkiye’nin uzun vadeli iktisadi büyümesine katkı sağlayacak ve işgücü piyasasında dengeyi iyileştirecek reformların uygulanmasını gerektirmektedir. Kadınların işgücüne daha fazla katılımını sağlayacak eğitim ve mesleki beceri geliştirme programları, işgücü arzını artırarak iktisadi üretkenliği olumlu yönde etkileyecektir. Kadınların işgücüne katılımının desteklenmesi, iktisadi kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir faktör olup, bu durum sadece bireysel düzeyde değil, makroekonomik göstergeler üzerinde de doğrudan olumlu sonuçlar doğuracaktır. Türkiye’nin kadın işgücüne katılımı artıracak politikalara öncelik verilmesi, iktisadi büyümenin ivmelenmesine ve üretim faktörlerinin daha etkin kullanılmasına imkan sağlayacaktır. Bu süreçte iktisadi yapının güçlendirilmesi adına kadın işgücünün katılımını teşvik eden politikaların hayata geçirilmesi, Türkiye’nin uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından da oldukça önemli olacaktır. Sonuçlar Türkiye bu konu açısından dünya ülkeleriyle istatistiksel rakamlar açısından karşılaştırıldığında oldukça geride kalmaktadır. Bu bağlamda Türkiye var olan politikaların işlevselliği açısından kapasitesini arttırarak dönüşümü

sağlarken yeni sunulan yapısal önlemler ve de rasyonel hızı yüksek yasal, hukuki ve kurumsal güçlülüğü olacak şekilde ülkelerin zaman ve mekân özelliklerini dikkate alarak iç ve dış dinamikleri yönünden yenilikçi anlayışlarla düzenlemeler ve kadınların istihdama katılımını her sahada kullanabilecek şekilde sağlaması gerekmektedir. Ancak böylece Türk kadını kendisi gibi güçlü kadınlar yetiştirerek yaşamda güçlü kadın güçlü aile güçlü bir toplum olarak dünyadaki yerini alacaktır.

Kaynakça

- Afşar, B., & Öğrekçi, S. (2014). Tarihsel süreçte kadının gelişimi ve ekonomideki rolü: Toplayıcı kadından günümüz kadınına dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 17(1), 65-86.
- Anadolu Ajansı. (2024, Temmuz 17). Kadınların iş gücüne katılım oranı yılın ilk 6 ayında yüzde 36,6'ya ulaştı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kadinlarin-is-gucune-katilim-orani-yilin-ilk-6-ayinda-yuzde-36-6ya-ulasti/3331270> (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024).
- Aytaç, S., Sevüktekin, M., Işığışık, Ö., Bayram, N., Yıldız, S., & Eryiğit, Y. (2002). Çağdaş sanayi merkezlerinde kadın işgücü konumu: Bursa örneği. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları*, (219).
- Beken, N. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde kadın istihdamı: Türkiye örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ek Sayı (2020), 47-74.
- Boztepe, A. Ş., & Türkay, Ş. (2024, Eylül 16). Kadınların iş gücü bağlanma oranı ilk 6 yılda yüzde 36,6'ya ulaştı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/tamam/kadinlarin-isgucu-baglanma-raporu>
- Cevri, E. (2020). Cumhuriyet döneminde kadının çalışma hayatındaki konumu (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Costa, D. L. (2000). From mill town to board room: The rise of women's paid labor. *Journal of Economic Perspectives*, 14(4), 101-122.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31, 25-47.
- Çakmak, R. (2001). Kadın işgücü ve yönetim kadrolarında kadın işgücü istihdamı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, M. Ö. B. I., Öztürk, M., & Çetin, B. İ. (2009). Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk ve kadınlar. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 4(16), 2661-2698.
- Çolak, Ö. F. (2004). Sanayileşme ve kadın işgücü. *İstihdam, Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No: 242, TSOF Plaka Matbaacılık.
- Çubuk, S., & Erol, D. (2023). Türkiye'de kadının akademideki yeri: Cam tavana bir bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 185-210.

- Dayıoğlu, M., & Kırdar, M. G. (2010). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımında belirleyici etkenler ve eğilimler. *DPT Yayınları*.
- Döğer, N. (2022). Ekonomik büyüme ve kadın işgücü arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir analiz (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Durmaz, Ş. (2016). İşgücü piyasasında kadınlar ve karşılaştıkları engeller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 37-60.
- Erarslan, İ. (2009). Türkiye’de kadın istihdamının artırılması: Tespit ve öneriler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, E. K. (2023). Türkiye yükseköğretiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği. *Eğitim Bilim Toplum*, 21(83), 163-185.
- Ergüder, B. (2006). Türkiye’de kadın emeğinin değişen yapısı: Enformel kesimde kadın emeği ve kadın emeğine talep (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erken, C. (2020). Kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları engeller ve İŞKUR için öneriler (Uzmanlık tezi). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Gençtürk, Z. (2022). Türkiye’de kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 361-394.
- Gündoğdu, A. (2018). Kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Türkiye uygulaması (Yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi.
- Halifeoğlu, M. (2023). Flört: Kadın istihdamı projeleri ve örneği.
- International Labour Organization. (2024). *World Employment and Social Outlook: September 2024 Update*. ILO. <https://www.example-url.com>
- Karabıyık, İ. (2012). İşgücü piyasasının yapısal özellikleri ve Türkiye’de kadınların işgücüne katılma sorunu. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1282-1310.
- Karadeniz, O., & Yılmaz, H. H. (2018). İş dünyasında kadın. *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu*, 3.
- Karaözkök, İ. N. (2024). Kadın akademisyenler üzerindeki “cam tavan” sendromu: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi örneği. *Enderun*, 8(1), 78-90.
- Kaya, C. (2009). Çalışma yaşamında kadın işgücü sorunları ve örgütlenme eğilimleri (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kocacık, F., & Gökçaya, B. V. (2005). Türkiye’de çalışan kadınlar ve sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1).
- Koray, M. (1992). Çalışma yaşamında kadın gerçekleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 25(1), 93-122.

- Korkmaz, H. (2014). Yönetim kademelerinde kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *The Journal of Academic Social Science*, 5, 1-14.
- Makal, A. (2010). Türkiye’de erken cumhuriyet döneminde kadın emeği. *Çalışma ve Toplum*, 2(25), 13-40.
- Mercanlıoğlu, Ç. (2009). Cinsiyete dayalı eşitsizlik; kadın yöneticilerin iş ve özel hayatlarını dengeleme zorlukları ve bedelleri. *Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi*, 35.
- Meryem, K. (1995). Esneklik ya da emek piyasasının küreselleşmesi. *Petrol-İş*, 751.
- Murat, S. (2000). AB ülkelerinde ve Türkiye’de işgücünün yapısı. *Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü, Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları*, 38, 303-353.
- Nakışçi Kavas, B., & Develi, A. (2020). Çalışma yaşamındaki sorunlar bağlamında Covid-19 pandemisinin kadın sağlık çalışanları üzerindeki etkisi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 84-112.
- Narin, M., Marşap, A., & Gürol, M. A. (2006). Global kadın girişimciliğinin maksimize edilmesi: Uluslararası arenada örgütlenme ve ağ oluşturma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 65-78.
- Omay, U. (2011). Yedek işgücü ordusu olarak kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 3(30), 137-166.
- Orçan, M. (2008). Osmanlı’dan günümüze modern Türk tüketim kültürü. *Harf Eğitim Yayıncılığı*.
- Özdemir, Z., Noyan Yalman, İ., & Bayrakdar, S. (2012). Kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma: Geçiş ekonomileri örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, 115-122.
- Özer, M., & Biçerli, K. (2003). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-85.
- Palaz, S., & Çolak, O. (2011). 2008 küresel finans krizi ve Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25), 99-115.
- Rich, J., & Palaz, S. (2008). Why has occupational sex segregation in Turkey increased since 1975? *Labour*, 22(1), 185-218.
- Sarı, S. (2000). Kadının ekonomideki yeri. *Hukukta Kadın Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü.
- Süral, N. (2013). Türkiye’de kadın istihdamı: Fırsatlar, engeller ve hukuki çerçeve. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 279-310.
- Şahbaz Kılınç, N. (2015). Küresel eğilimler çerçevesinde kadın istihdamı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9), 120-135.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Kadının güçlenmesi strateji belgesi ve eylem planı (2024-2028)*. <https://www.aile.gov.tr/media/158306/kadinin->

- [guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2024-2028.pdf](#) (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024).
- Tahtacı, S. (2019). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin lojistik regresyon yöntemiyle analizi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekindal, M., Aldırmaz, Y., Çoban, B., & Tekindal, M. A. (2024). Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında cinsiyetin genel görünümü: Sayısal veriler ışığında bir analiz. *Yükseköğretim Dergisi*, 14(1), 151-164.
- Tokol, A. (1999). Dünyada kadın işgücü. *Türkiye’de Kadın İşgücü Seminerleri I-II, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları*, Yayın No: 192, Ajans-Türk Basın ve Basım.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). *İşgücü istatistikleri*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> (Erişim Tarihi: 9-10 Ekim 2024).
- Türkiye İş Kurumu. (2023). Türkiye iş gücü piyasası raporu. *Türkiye İş Kurumu*. <https://media.iskur.gov.tr/88081/turkiye.pdf>
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2024). *Dünya İstihdam ve Sosyal Görünüm: Mayıs 2024 Güncellemesi*. Cenevre: ILO.
- Vendrik, C. M. M. (2003). Dynamics of a household norm in female labour supply. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 27, 749-767.
- Verick, S. (2014). Female labor force participation in developing countries. *IZA World of Labor*, 87. <https://doi.org/10.15185/izawol.87>
- Yaraman, A. (2011). *Resmi tarihten kadın tarihine*. Bağlam Yayınları.
- Yavuz, R. A. (2023). Türkiye’de 1990-2021 döneminde kadının işgücüne katılımı ile kentleşme ilişkisi: Nedensellik analizi. *International Journal of Social Inquiry*, 16(2), 541-560.
- Yetim, N. (2002). Sosyal sermaye olarak kadın girişimciler: Mersin örneği. *Ege Academic Review*, 2(2), 79-92.
- Yılmaz, A., Bozkurt, Y., & İzci, F. (2008). Kamu örgütlerinde çalışan kadın işgörenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 89-114.
- Yılmaz, G. (2006). Küreselleşme ve küreselleşmenin kadınların çalışma yaşamına etkisi (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Yörü, H. A. (2009). Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinde kadın işgücü. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(2), 351-366.
- Yurt, Ş., & Şişman, Y. (2024). Kayıt dışı istihdam: Sosyal adaletsizlikler. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 15(1), 63-84.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARI

Bülent KARA¹

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji.
bkara@ohu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6021-085X*

Özet

Kadın hakları demek insan hakları demektir. Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği üzere “yeryüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir”. Toplumlarda kadına verilen değer o toplumun gelişimi ve istikbali açısından önem taşımaktadır. Toplumda kadın hakları birçok açıdan değerlendirilebilmektedir. Kadının toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizlikleri, çalışma hakları, eğitim hakları, seçme-seçilme gibi yasal hakları vb. birçok alanda ikincil konumda yer almamalıdır. Tarihe bakıldığında halihazırda birçok alanda kadınların insan haklarından eşit ve adil bir biçimde yararlanamadığı görülmekle birlikte modernleşen dünya ile birlikte bu durumda olumlu anlamda değişimler meydana gelmiştir. Fakat bunlar yeterli olmamakta halen günümüz dünyasında bazı toplumlarda kadınlar geri plana itilmektedir. Doğu toplumları ve batı toplumları ele alındığında geleneksel-modern ayrımı yapılırken belirleyici olan konulardan birisi de ilgili toplumda kadına verilen değer ve somut olarak kadınlara verilen haklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın haklarının önemi ve değeri toplumsal olayların sonuçlarına bakıldığında daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Halen güncel olarak da tartışılan kadın cinayetleri, kadınların eşit işe eşit ücret talepleri gibi birçok konu toplumsallaşma noktasında belirleyici olmaktadır. Kadınların evlilik hakları, boşanma hakları, bedensel hakları, kamu yaşamındaki hakları, ekonomik hakları, sosyal hakları, çalışma hakları gibi toplumsal alanlarda var olması ve eşit haklara sahip olması toplumun devamlılığı açısından önemlidir. Genel insan haklarının tamamlanması için toplumdaki diğer dezavantajlı gruplar kadar mutlaka kadın haklarının da ileri seviyelere taşınması şarttır. Türkiye’de cumhuriyet öncesinde de birçok alanda kadınlara haklar tanınmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte genişleyen kadın haklarının gelişim seyri diğer birçok Avrupa ülkesinden önce olmuştur. Bu çalışmada da yalnızca Türkiye’de kadın hakları değil dünyada kadın haklarının durumu ve gelişimi ele alınarak karşılaştırma bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Hakları, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet.

WOMEN'S RIGHTS IN THE WORLD AND IN TURKEY

Abstract

Women's rights mean human rights. As the Great Leader Gazi Mustafa Kemal Atatürk stated, "everything we see on earth is the work of women". The value given to women in societies is important for the development and future of that society. Women's rights in society can be evaluated from many perspectives. Women's gender roles and inequalities, labor rights, education rights, legal rights such as voting and being elected, etc. should not be in a secondary position in many areas. When we look at history, it is seen that women are not able to benefit from human rights equally and fairly in many areas, but with the modernizing world, positive changes have occurred in this situation. However, these are not enough, and women are still pushed to the background in some societies in today's world. When Eastern and Western societies are considered, one of the determining issues when making the distinction between traditional and modern is the value given to women in the relevant society and the rights given to women concretely.

The importance and value of women's rights comes to light even more when we look at the results of social events. Many issues such as femicides, which are still being discussed today, and women's demands for equal pay for equal work are determining factors in terms of socialization. It is important for the continuity of society that women exist and have equal rights in social areas such as marriage rights, divorce rights, physical rights, rights in public life, economic rights, social rights, and labor rights. In order to complete general human rights, it is imperative that women's rights be advanced to advanced levels, as well as other disadvantaged groups in society. In Turkey, women were granted rights in many areas before the republic. The development of women's rights, which expanded with the republican period, was earlier than many other European countries. In this study, not only women's rights in Turkey but also the status and development of women's rights in the world were addressed and a comparative assessment was made.

Keywords: Women, Women's Rights, Human Rights, Gender.

GİRİŞ

İnsanlık var olduğundan beri önemli bir olgu olan “kadın” konusu güncelliğini koruyan sosyolojik tartışma alanlarının başında gelmektedir. Sosyolojik perspektiften toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği konusu toplum nezdinde daha çok “dezavantajlı grup” olan “kadın” çerçevesinde ele alınıp yorumlanmaktadır. Cinsiyete atfedilen anlamlar, şiddet ve çok boyutlu eşitsizlik durumları genellikle kadın özelinde yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada da kadın özelinde tartışılan cinsiyet konularının yasal mevzuat boyutu yani “haklar” konusu ele alınacaktır.

Kadın hakları konusu hem uluslararası hem de ulusal literatürde var olan ama hak ettiği değeri görmeyen bir alan olarak göze çarpmaktadır. Kadın haklarının Türk toplumunda siyasi ve kültürel açıdan dönüşümü Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde olumlu yönde ve çoğu Avrupa ülkesinden daha önce gerçekleşmiştir. Son yüzyılı

baktığımızda hem Türkiye’de hem dünyada kadın haklarının kapsamı ve boyutu gelişerek ilerlemektedir.

1. Toplumsal Bağlamıyla “Kadın”

16. yüzyıldaki "kadın insan mıdır?" tartışmasının bir zamanlar yapılmış olması bile kadın hakları kavramının insan hakları kavramı çerçevesinde tartışılmasını gerektirmektedir (Kara, 2020: 19). Cinsiyet rolleri kadında ve erkekte bulunan roller açısından farklılıkların olduğunu belirtmektedir. Toplum tarafından tanımlanan ve beklenen rol olarak kavramsallaştırılan cinsiyet rolleri kadınlara sosyalizasyon süreci içerisinde öğretilmekte ve kadınlar tarafından da benimsenmekte ve kabul görmektedir (Gönüllü ve İçli, 2001: 89’dan akt. Külekci ve Canbay, 2012: 41). Kadın toplumda birçok konuda erkeğin gerisinde kalmıştır. Kadının aile içinde annelik, eşlik, ev kadınlığı ve akrabalık rolleri (Eken, 2012: 252’den akt. Külekci ve Canbay, 2012: 43) bu geri kalmışlığın temel sebepleridir. Tüm bu sebeplerden ötürü kadın eğitim, siyaset, ekonomi gibi alanlarda yetersizdir (Külekci ve Canbay, 2012: 40).

Toplumsal cinsiyet ele alınan toplumun, topluluğun kültürel bakış açısından doğrudan etkilenmektedir. Doğu-batı toplumlarında kadına atfedilen anlamda ve kadının yerinde farklılıklar olabildiği gibi bir toplum içindeki farklı gruplarda da kadının yeri değişiklik gösterebilmektedir. Aynı toplumda yaşayıp daha ataerkil veya daha eşitlikçi görüşlerde yetişilen bireyler bulunabilmektedir.

Dişil toplumlarda kadının yeri diğerlerine nazaran daha iyi seviyededir ve eşitlikçi bir tutum sergilenmektedir. Kadının daha insanca şartlarda yaşamını idame ettirmesi fikri ön plandadır. Temel’in (2006) çalışmasına göre Danimarka, Finlandiya, İsveç, Norveç ve Hollanda gibi ülkeler dişil toplumlar olarak tasnif edilmiştir. Eril toplumlarda ise dişil toplumlara göre daha farklı kadın rolleri ön plana çıkmaktadır. Bu gibi toplumlarda kadınlar toplumsal yaşamın birçok noktasında erkeklerden daha geri pozisyonda konumlanmaktadır. Avusturya, Meksika, İsviçre, İtalya, Venezuela, Japonya gibi ülkeler eril toplumlar olarak görülmektedir (Katkat Özçelik, 2017: 51). Hayata bakış açısının yanında kadının konumunu belirleyen birçok faktör vardır. Bunlardan bir diğeri de din olarak karşımız çıkmaktadır. İnsan yaşamının başlamasından bu yana kadının toplumdaki yeri çeşitli zaman dilimlerinde ve farklı kültürlerde değişiklik göstermiştir. Kültürün yanında kadının dindeki yeri de belirleyici bir diğer etkidir. Kadına kutsallık atfeden dinler, dolayısıyla onun toplumdaki yeri açısından önem arz etmektedir.

2. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Haklarının Gelişimi

erkesin doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri ifade eden insan hakları kavramı zamanımızda özel bir önem ve değer kazanmıştır. Çağdaş demokratik hukuk devletlerinde yasalar önünde eşitlik, düşünce özgürlüğü, tüm yurttaşlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanması, eğitimde, sağlık alanında, çalışma alanında, ekonomik yaşamda ve sosyal yaşamda her türlü ayrımcılığın önlenmesi insan haklarına saygının temel göstergesi olmuştur. Bu bakımdan, bir ülkede insan haklarına gösterilen saygı, o ülkenin uygarlık düzeyinin ve demokratikleşmesinin ölçütü durumuna gelmiştir. Bütün uluslararası insan hakları belgelerinde, tüm insanların onur ve haklar bakımından eşit ve özgür doğdukları, herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklere hiçbir ayırım gözetilmeksizin fırsat eşitliği çerçevesinde sahip olduğu ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın kabul edilmezliği ilkeleri benimsenmiştir. Ancak tarihsel süreç içinde bakıldığında, hakların varlığıyla kullanımı arasında

her zaman kadınlar aleyhine belirgin bir ayırım olduğu görülmekte ve bu ayrımcılık günümüzde de değişik alanlarda ve boyutlarda devam etmektedir. Aslında bir ülkede eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal, kültürel veya siyasi yaşamda var olan sorunlar, o ülkede kadın erkek herkesi etkilemektedir. Ama istatistiklere bakıldığında, kadınların bu sorunlardan daha yüksek oranlarda olumsuz olarak etkilendiği çok açık şekilde görülmektedir (Kara, 2023: 192). Kadın erkek arasındaki farklılaşma, toplumsal roller dünyanın birçok yerinde farklılaşarak tezahür etmektedir.

Örneğin, dünyada gelişmemiş ülkelerde bugün bile halen okuryazar olmayan çok sayıda insan mevcuttur, okuryazar olmayan 948 Milyon kişinin 600 Milyonu kadındır (Gürses, 2009: 330). Türkiye Cumhuriyeti ve diğer ülkelere bakıldığında kadın seçme ve seçilme hakkını şu an gelişmiş ülke olarak nitelendirilen ülkeler daha geç kabul etmiştir. “Fransa’da 1944’te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilirken; İtalya’da 1925’te belediye seçimlerinde 1946’da genel seçimlerde oy hakkı verilmiştir. Brezilya 1934’te, Filipinler 1937’de, Arjantin ve Meksika 1946’da, Japonya 1945’te, Çin 1947’de, Liberya 1947’de, Uganda 1958’de ve Nijerya 1960’ta kadınlar oy verme hakkına sahip oldular. İsviçre’de kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesi 7 Şubat 1971’de gerçekleşirken İsviçre’ye bağlı Appenzell kantonunda ise 1990’ı bulmuştur. Gene de hâlâ kadınların oy hakkına sahip olmadıkları ve çoğu da Müslüman olan bazı ülkeler vardır” (Coşkun, 2013:80).

Ulusal ve bölgesel verilere bakıldığında, gelişmiş ülkelerde kadınların ülkenin kalkınmasına daha etkin katıldığı ve kalkınmanın getirdiği kazançların daha hakça paylaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte günümüzde gelişmiş toplumlarda bile bazı alanlarda kadınların eşitsiz konumu hâlâ devam etmektedir. Ulusal ve uluslararası açıdan spesifik olarak yapılan iyileştirmelere bakıldığında ise

2.1. Türkiye’de Cumhuriyet Öncesinde Kadın Haklarına Bakış

1843: “Türk kadınları ilk kez, Tıbbiye Mektebi bünyesinde aldıkları ebelik eğitimi ile sosyal yaşamda yerlerini almaya başladı.”

1847: “Kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye yayımlandı.”

1856: “Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariye olarak alınıp satılmaları yasaklandı.”

1858: “Yayımlanan Arazi Kanunnamesi’nde mirasın kız ve erkekler arasında eşit olarak paylaşılacağı hükmü yer alırken, kadınlar miras yoluyla mülkiyet hakkını kazandı. Aynı yıl Kız Rüştüleri açıldı.”

1869: “Kadınlar ilk dergilerine 1869 yılında kavuştu. Kadınlar için ilk sürekli yayın olarak nitelenen haftalık Terakk-i Muhadderat dergisi yayımlanmaya başlandı.”

1869: “Kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ise 1869 yılında yayımlandı. Bundan bir yıl sonra da kız öğretmen okulu “Dar-ül Muallimat” açıldı.”

1871: “Evlilik sözleşmesinin resmi memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması ve zorla evlendirmelerin geçersiz sayılmasını düzenleyen Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1871’de çıkarıldı.”

1876: “1876’da ise ilk anayasa olan Kanun-i Esasi ile kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hâle getirildi.”

1897: “Giderek sosyal yaşamda daha çok yer almaya başlayan kadınlar, iş hayatına ilk olarak 1897 yılında “ücretli işçi” olarak atıldı. Kadınların devlet memuru olmak içinse bu tarihten itibaren 16 yıl beklemeleri gerekti.”

1913: “Kadınlar ilk kez 1913 yılında devlet memuru olarak çalışmaya başladı. Bunun ardından bir yıl sonra kadınlar, tüccar ve esnaf olarak da iş hayatına girişti.”

1914: “Kızlar için ilk yükseköğretim kurumu, 1914 yılında “İnas Darülfünunu” adı altında açıldı.”

1922: “Kadınlar bilim dünyasıyla ilk kez 1922 yılında tanıştı. Bu tarihte yedi kız öğrenci, Tıp Fakültesine kayıt yaptırarak eğitime başladı.”

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye’de kadın hakları açısından yeni bir döneme girildi. 17 Şubat 1926’da İsviçre Medeni Hukukundan aktarılan Medeni Kanun’u kabul edilerek kadına boşanma hakkı tanındı. Çok eşlilik yasaklandı, kız ve erkek çocuklara mirasta eşit pay ilkesi getirildi. 5 Aralık 1934’te Milletvekili Seçimi Kanunu’nda yapılan bir değişiklikle kadına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı. Türk Kadınlar Birliği ve Kadınlar Konseyi gibi uluslararası toplantılara katılan kuruluşlar vardır (Görsel Ans., 1984: 3167’den akt. Kuyaksil, 2009: 337).

2.2. Türk Hukukunda Kadına Bakış

Türk hukukunda “kadının insan hakları” kapsamında yapılan düzenlemelere ve uygulamalara bakacak olursak kadının temel hak ve özgürlüklerinin büyük oranda güvence altına alındığı görülmektedir. Türk Hukuk sisteminde eşitlik ilkesine ilişkin temel kural Anayasanın Kanun önünde eşitlik başlıklı 10. maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre; “herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorundadırlar.” Ayrıca Anayasada cinsiyete dayalı ayrımcılığın engellenmesi ve kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını teminen, söz konusu maddeye, Türkiye Cumhuriyet Anayasası’nda yapılan ve 21.05.2004 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” maddesi eklenmiştir. 2. Anayasanın Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlıklı 42. Maddesine göre; “Kimse, eğitimi ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz...” “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır...” “Devlet, maddi, imkânlardan yoksun, başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar...”

1 Ocak 2002'den itibaren yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanun'un Anayasada yer alan "cinsler arasındaki ayrımcılığı" yasaklayan maddelere gerekli düzenlemeler içermektedir. Önceki kanunda kadın ve erkek için farklı olan evlenme yaşı kadın erkek farkı gözetilmeksizin Türkiye şartlarına ve çağdaş eğilimlere uygun olarak yükselmiştir. Bu amaçla erken yaşta evlenmenin sakıncaları önlenmek istenilmiştir²²⁴. Türk Medeni Kanunu'nun evlenme ehliyetinin şartlarından biri olan "yaş" konusunu 124. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; "*Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izni verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.*" Türkiye'de medeni kanunun kabul edilmesinden bu yana bu konuda halkın bilinçlendiği ve eğitildiği göz önünde tutulmak suretiyle önemli bir kurum olan aile hayatının kurulmasında kadınlar için on beş yaşın bitirilmesi yeterli görülmemiştir. Evlenme yaşı itibarıyla ayrımın erkek ve kadın arasında yapılmasının da anlamlı olmadığı açıktır. Bu sebeple evlenme yaşı kadın ve erkek için on yedi yaşın bitirilmesi olarak kabul edilmiştir. Bu yaş sınırlamasıyla on yedi yaşını doldurmuş reşit olmayan bireyler anne baba rızasıyla evlenebilirken, ailelerin ve küçüklerin rızası olsa dahi on yedi yaşın altındaki kişilerin evlendirilmesi olağanüstü durumları hariç mümkün değildir.

Kanun maddesinde geçen olağanüstü durum ve pek önemli sebep kavramlarının kasıt genellikle kadının hamile kalması veya çocuk sahibi olduğu durumlarıdır. Hali hazırda bir arada yaşamaya başlayan çiftlerde veya kadının mağdur olduğu diğer hallerde de hâkim on altı yaşını doldurmuş bireylerin evlenmesine izin verebilir. Burada anne babanın rızası şart değildir. Sadece mümkünse görüşleri alınabilir.

1924 anayasasının 69. ve 87. maddelerin kadın hakları açısından ayrı bir önemini olduğu söylenebilir. 69. Maddeye göre: "*Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır*". Madde 87'ye göre ise "Kadın erkek bütün Türkler, ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim devlet okullarında parasızdır" denilmektedir. 05.12.1934 tarihinde anayasanın 10. ve 11. maddeleri değiştirilmiştir. "Milletvekili seçmek yirmi iki yaşını bitiren kadın erkek her Türk'ün hakkıdır." "Otuz yaşını bitiren kadın erkek her Türk milletvekili seçilebilir"(m.10) şeklindedir (Kuyaksil, 2009: 343).

2.3.Uluslararası Anayasalarda Kadın Haklarına Bakış

1790'lı yıllardan bu yana kadın-erkek hakları adil bir şekilde ayarlanması için birçok mücadeleye girişilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu mücadeleler daha etkili bir şekilde ilerlemeye başlamış ve kadın haklarının korunması, adil bir sistemin oluşturulması için ulusal ve uluslararası birçok çalışma yapılmaya başlamıştır. Fakat içinde bulunulan dünya düzeninde ataerkil bir yapının benimsenmiş olması kadınların bir birey olarak kabul edilmelerini ve eşit haklardan yararlanmalarının önünde bir engel teşkil etmekte ve ilerleyişi yavaşlatmaktadır (Börü, 2017: 44).

Fransa'da ki duruma bakacak olursak modern, şık ve zarif Fransız kadını da Türk kadınından çok sonra siyasal haklarını kazandı. Fransız halkının uzun bir dönem gurur duydukları İmparator Napolyon'un, kadınları ikinci sınıf yurttaş sayan kanunlarının ancak değiştiği 1945 yılında, sandık başına gidebildi. Buna paralel olarak Fransız kadını için her şey geç gelişti. Tek

başına hesap açabilme imkânına yasal olarak 1964'te evlilik reformunun getirdiği yeniliklere de ancak 1965'te kavuşabildi. Fransa'da yüksek mevkide ve siyasi hayatta da kadına pek rastlanmaz. Zaten çapkın ve sözde aydın Fransız erkeğinin %71'i kadının evde oturmasından yanadır. Ancak 10 Fransız'dan üçü kadının çalışmasına göz yumar. 1946 Anayasası'nda eşit işe eşit ücret kabul edilmiştir fakat toplumda geçerli olan bu "erkek hâkimiyeti" yüzünden erkek kadından çok daha fazla kazanır. Kısacası Fransa'da erkek, kadının sadece dışıca üstünlüğünü kabul etmektedir. Bir diğer Avrupa ülkesi olan İtalya'da kadın evinin ve erkeğinin hâkimi gibi görünür ama seçme seçilme hakkına Türkiye'den çok sonra, ancak 1945 yılında kavuşmuştur. Üstelik denilebilir ki İtalya kadını özgürleştirme hareketinin görülmediği tek Avrupa ülkesidir. Belki de buna ihtiyacı yoktur. İtalyan kadınının, çalışma hayatına katılma oranı da çok düşüktür. 1919 yılına kadar eski bir Roma kanununun geçerli olduğu bu ülkede, kadın malını yönetecek yetenekte görülmediği için, idare hakkı kocaya verilmiştir. Kadın için eşit ise eşit ücret kanunu da ancak 1956 yılında yürürlüğe girmiştir (www.hikayeler.net).

Türk toplumunun örf ve adetlerine benzerliği ile ön plana çıkan Japon toplumunda kadının yerine bakılacak olursa kadının aile ve toplum içindeki konumu ve orada hiçbir ülkede benzeri görülmeyen Geşalık, kadına ayrı bir özellik verir. Filmler ve basına yansıdığı gibi yozlaşmış bir geşalık değildir. Eşinin gerisinde ama daima onun yardımcısı, destekçisi, zekâ ve bilgide ondan geri kalmayan ama bu özelliklerini eşinin yükselmesinde yönlendiren bir kadındır Geşâ. Japon kadını da siyasal haklarına Türklere çok sonra 1945'te kavuştu. 1946 seçimlerinde de ilk oyunu kullanmıştır. O yıl parlamentoda 36 kadın milletvekili vardır. Türk toplum yapısıyla farklılaşan toplumlardan biri olan Amerika'da ise yaklaşık 60-70 yıl öncesine kadar kadın toplumda pek çok eyalette horlanmakta olan zencilerden bile sonra gelmekteydi. 1870'te iç savaştan sonra, önce zenci erkeklere siyasal haklar verildi. Beyaz kadın ise oy verme ve seçilme hakkını 1920 yılında elde etti. Kadınların %75'i düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar. Amerika kadın hakları ve özgürlüğü hareketinin, bu alanda çalışan derneklerin en bol olduğu ülkedir. Kadın, Sovyetler Birliği'nde en ağır işlerde çalışır. Erkek gibi tarlada, sanayide ve üretimdedir. Uzaya ilk giden kadın da bir Rus'tur. 1944 yılına kadar bir erkekle kadının bir arada yaşaması için resmi nikâh da gerekli sayılmıyordu. Ancak 1944'ten sonra Prezidyumun kararıyla bu durum değişti. Siyasete katılmadığı ve sadece tek yönetime oy verildiği için, Rus kadınının siyasal hakları diye bir şey zaten söz konusu değildir (www.hikayeler.net). Tüm bu örneklerden görüldüğü üzere toplumun sosyolojik yapısı, hayata bakış açısı o toplumdaki kadının yerini doğrudan etkilemektedir ve toplumsal değişme ile birlikte kadının yeri ve önemi değişebilmektedir.

SONUÇ

Kadın ve kadın hakları konusu eşitsizliklerin minimuma indirilmesi veya ortadan kaldırılması noktasında üzerinde durulması gereken en önemli sosyolojik olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca kadınların büyük oranda insan haklarından eşit seviyede yararlanamaması durumu görülmektedir. Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kadın haklarına verilen önem artmakta ve bu hakların kapsamı giderek genişlemeye başlamıştır. Hatta birçok Avrupa ülkesinden daha önce kadın hakları Atatürk döneminde öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada da kadının yeri hem ülkemizdeki durumu ve gelişimi ekseninde hem de dünyadaki farklı toplumlardaki gelişim süreciyle ele alınmıştır. Bu bağlamda karşılaştırma

analiz etme fırsatı ortaya çıkmıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuca göre kadın hakları, modernleşme ve küreselleşmenin etkisiyle olumlu seyirde ilerlemesine karşın bu durum eşitsizlikleri tamamıyla ortadan kaldırmadığı görülmektedir. Kadın hakları konusunda anayasal boyutlarda mevzuatın güncellenerek hakların genişlemesi ve kadınların bu konuda güçlenmesi amaçlanmalıdır. Bunun yanı sıra kadının insanca yaşama hakkı elde etmesi noktasında yapılacak olan sosyolojik çalışmalar da önemini halen korumaktadır. Toplumsal alanda kadını hak ettiği noktaya erdirtmek ve bu alanı koruma noktasında sosyolojik perspektif önemlidir. Toplumsal değışme ile birlikte kadının konumunda meydana gelen değışmeler sosyolojik açıdan analize muhtaçtır.

KAYNAKÇA

Börü, Ş., P.(2017).Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (Özel Sayı), 43-63.

Kara, B. (2020). Kadın ve Sosyolojik Gerçekliği İle Kadın. Detay Yayıncılık, Ankara.

Kara, B. (2023). Haklar Sosyolojisi. Palme Yayınevi, Ankara.

Katkat Özçelik, M. (2017). Çalışma Hayatında Kadının Yeri ve Kariyer Gelişim Engelleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 52, 49-70.

Kozlu, D. (2009). Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Art-e Sanat Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 1-15.

Kuyaksil, A. (2009). Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 328-351.

Temel, A., Yakın, M. ve Misci S., (2006). Örgütsel Cinsiyetlerin Örgütsel Davranışa Yansıması, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yönetim ve Ekonomi, Cilt 13, Sayı 1, 28-38.

<http://www.hikayeler.net/yazilar/106304/dunyada-kadin-ve-haklari/2013>

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİ HELİKOPTER EBEVEYNLERLE İLGİLİ NE DÜŞÜNÜYORLAR?

Serap ÖZBEK ¹, Ebru DERETARLA GÜL²

¹ Millî Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitimi, Niğde, Türkiye. serap_83m@hotmail.com, Orcid: 0009-0001-5720-8350.

² Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, ebrudere@cu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6241-8109

Özet

Helikopter ebeveynler, çocuklarıyla sık sık iletişim kuran, onların işlerine müdahale eden, çocukları adına kararlar alan aşırı korumacı ve ilgili ebeveynleri ifade etmektedir. Bu ebeveynler sürekli olarak çocuklarının yanındadır ve hedeflerine ulaşmada karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırırlar. Çocuğun etrafında tıpkı bir helikopter gibi pervane olmakta, çocuğu yalnız bırakmak istememekte, çocuğun tüm hareketlerine, düşüncelerine müdahale etmektedirler. Çocuk yetiştirmede ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumu çok önemlidir. Her ebeveynin çocuğuna karşı tutumu farklıdır. Bu çalışma okul öncesi öğretmenlerinin helikopter ebeveynlere ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu Niğde ilinde 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi anaokullarında/anasınıflarında görev yapan çalışmaya gönüllü olarak katılan 12 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın incelenerek oluşturulan “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Helikopter Ebeveyn İle İlgili Deneyimlerini Belirlemeye Yönelik Görüşme Formu” ile birebir görüşmeler gerçekleştirilerek elde edilmiştir. Elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin meslek hayatlarında helikopter ebeveynler ile son zamanlarda sıklıkla karşılaştıklarını, bu ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu, fazla ilgili, çocuklarının fiziksel sağlıkları açısından kontrolcü olmalarının yanı sıra çocuklarının sınıf ortamında ön planda olmasına önem veren, çocuklarının sorumluluklarını özellikle de özbakım becerilerini kendi üzerlerine alan, sürekli öğretmene müdahale eden, eksik bulmaya çalışan ve eksik olmasa bile eksik yaratan veliler olduklarını belirtmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri helikopter ebeveyn ile karşılaştıklarında tedirgin olduklarını, o velilere karşı temkinli davrandıklarını bazen de görmezden geldiklerini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Helikopter ebeveyn, ebeveyn tutumları, erken çocukluk dönemi.

What Do Preschool Teachers Think About Helicopter Parents?

Abstract

Helicopter parents refer to parents who are constantly communicating with their children, intervening in their children's affairs, making decisions on their behalf, and overly caring and protective. These parents are constantly around their children by eliminating the obstacles they encounter in order for them to achieve their goals. They are like a helicopter, flying around their

children, not wanting to leave their children's side, and intervening in their children's every behavior and thought. The parent's attitude towards the child is important in terms of raising children. Each parent's attitude towards their child is different. This study was conducted to determine the thoughts of preschool teachers about helicopter parents. The study group consists of 12 volunteer preschool teachers working in official kindergartens/nursery classes affiliated with the Ministry of National Education in the 2024-2025 academic year in Niğde province. The data of the study were obtained by conducting one-on-one interviews with the "Interview Form to Determine Preschool Teachers' Experiences with Helicopter Parents" created by examining the relevant literature by the researchers. The obtained data were analyzed with content analysis, a qualitative research method. As a result of the research, preschool teachers stated that they have frequently encountered helicopter parents in their professional lives, that these parents are overprotective, overly caring, controlling in terms of their children's physical health, and that they also care about their children being at the forefront of the classroom environment, that they take responsibility for their children, especially their self-care skills, that they constantly interfere with the teacher, that they try to find deficiencies and create deficiencies even if they are not deficient. Preschool teachers stated that they are anxious when they encounter helicopter parents, that they act cautiously towards these parents and sometimes ignore them.

Keywords: Helicopter parent, parenting attitudes, early childhood.

Giriş

Çocuğun dünyaya gözlerini açmış olduğu andan itibaren ilk ve devamlı iletişimde olan ebeveynler, çocukların topluma entegrasyonu ve katılımında önemli bir rol oynamaktadır. Büyüdüğü aileye ve ebeveynlerinin tutumuna bağlı olarak sosyalleşmesi gelişen çocuk, doğdukları anda boş bir levha (Tabula Rasa) olarak (Locke, 1986) başladığı hayatına, büyüdüğü ailenin değerlerini sürdürerek devam eder (Ekşi, Barış ve Demir 2020). Çocuklarına karşı geliştirdikleri tutumların oluşturduğu kişilik yapısının hayatlarına yön vermesi nedeniyle büyük önem taşıyan ebeveynlerin tutumları, benimsedikleri davranış kalıplarına göre sürekli ve sistemli olarak sınıflandırılmaktadır. Bu tutumlar çocukların yaşamlarına olumlu katkı sağlayacak, kendine güvenen ve mutlu bireylerin oluşmasına zemin hazırlayacak olsa da tam tersi durumların da nedeni olabilmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Ayrıca çocukların rol model olarak aldıkları kişilerin çoğunlukla ebeveynleri olması ve çevrelerinde gördükleri tutumları yansıtacakları göz önüne alındığında, bu alanda ebeveyn sorumluluğunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Literatürde geleneksel ebeveyn tutumları olarak bilinen otoriter, ihmalkâr, demokratik vb. tutumlar, aralarında net bir sınır bulunmamakla birlikte ebeveynlerin genel davranışlarına göre isimlendirilmektedir. Son yıllarda “helikopter ebeveynlik” olarak bilinen ebeveyn tutumlarına “helikopter ebeveynlik” olgusu da eklenmiştir (Avcı ve Şatır, 2020). Helikopter ebeveyn terimi ilk kez 1969 yılında yazdığı ‘Ebeveyn ve Genç Arasında’ adlı kitabında Haim Ginott tarafından dile getirilmiştir. Kitapta gençlerin ebeveynlerinin devamlı olarak bir helikopter benzer biçimde üzerlerinde uçtuğunu hissettiklerinden bahsedilmektedir (akt. Bayless, 2019). Bu ebeveynlik kavramı, ebeveynlerin aşırı ilgili ve korumacı olmalarını,

çocuklarıyla sürekli iletişim kurmalarını, onların işlerine karışmalarını ve onların adına kararlar vermelerini ifade etmektedir (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Segrin, Woszidlo, Givertz ve Montgomery 2012). Bu anne babalar evlatlarının karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmaları ve amaçlarına erişmesi için devamlı olarak oradadırlar (Padilla-Walker ve Nelson, 2012).

Helikopter ebeveynler, çocuklarının problemlerini onlar adına çözerler ve çocukları için önemli yaşam kararları alarak iyi bir ebeveyn olduklarını hissederler (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber 2014). Çocuğunun ihtiyaçlarına karşı çok duyarlıdırlar ancak çocuklarının hayatından çıkmak istemezler. Çocuklarının yönlendirilmeye alışkın olduğu aile kalıpları yaratırlar ve oldukça kontrolçüdürler (Givertz ve Segrin, 2014) ve aynı zamanda çocukları adına da konuşurlar (Kelly, Duran ve Miller-Ott, 2017). Aslında bu tür konuşmalar çocuğun yerine yapılan konuşmalardır (Kwon, Yoo ve Bingham 2016). Hedefleri çocuğun olumsuz durumlardan kurtulmasını sağlamak ve ideal çocuk yetiştirmektir. Bu ebeveynler çocuklarının eskisi gibi aynı hataları yapmasını istemezler, dolayısıyla davranışlarının doğru olduğuna inanırlar (Odenweller vd., 2014).

Helikopter ebeveynin tutumu çocuk merkezli davranış olup, kontrol, denetim, koruma ve müdahalenin açıkça kullanılması, bu müdahalenin özel alanlarda dahi gösterilmesi, çocuğun kendi adına ne yaptığını veya yapabileceğini fark etmesi ve bunun olumsuz sonuçları çocukluktan ziyade ergenlik ve yetişkinlik döneminde ortadadır (Yılmaz ve Büyükcebeci, 2019). Helikopter ebeveynin pervane gibi kendi etrafında dönen "Senin için her şeyi düşünürüm" tavrı bu çocukların duygularına ulaşmasını zorlaştırıyor ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkiliyor. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar akranlarına göre daha fazla duygusal sorun yaşarlar Ayrıca bu çocuklar ebeveynlerin müdahalesi nedeniyle hissedemedikleri duygular nedeniyle çevresel strese karşı savunmasızdırlar (Erkan, 2019). Küçük yaşlardan itibaren sorumluluk verilmeyen, oda temizliği, oyuncakların kaldırılması gibi yaşa uygun görevlerle sorumluluk duygusu geliştirilemeyen çocuklar, yetişkinlik hayatlarında sorumluluktan kaçan bireyler haline gelecektir (Kaya, Bozaslan ve Genç 2012).

Demokratik aile tutumlarına benzer tutumlar sergilemelerine rağmen, bu ebeveynlerin kontrolcü yaklaşımları, çocuklarının öğrenmesine ve gelecekte rekabet etmelerine odaklandıklarında müdahaleci hale gelmektedir. Temel olarak ebeveynlerin iletişim tarzı bize bu ebeveyn tutumu hakkında fikir verir. Bu tutuma sahip ebeveynler genellikle "bugün bir resim çizdik", "bugün okulda bir yıldızımız vardı" gibi konuları kullanarak çocukları adına konuşmaktan hoşlanırlar (Kelly vd., 2017). Helikopter ebeveynler, ilgili ebeveynlere göre bağımsızlığa daha az destek verirler ve ayrılıktan korkmalarıdır (Lemoyne vd., 2011). Bu ebeveynlerin tutumları dikkatle incelendiğinde anne-babanın davranışlarının altında yatan sebep kendi egoları olduğu belirlenmiştir (Odenweller vd., 2014). Bu ebeveynler için çocuklarının hatalarından her zaman sorumlu birileri olacaktır. Eğitim alırlarsa öğretmenleri, çalışırlarsa patronlarını suçlayabilirler, sürekli çocuklarının haklarını korumaya çalışabilirler (Dönmez, 2019).

Helikopter ebeveynlikle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında helikopter ebeveynliğin en büyük sorunu "Annem ve babam bunu kendi başıma yapacağıma güvenmiyor." mesajıdır. Bu durum öz saygı ve güvenin azalmasına sebep olur (Kouros, Pruitt, Ekas, Kiriaki ve Sunderland 2017). Bu çocuklar az da olsa sorumluluk üstlenseler de ebeveynlerine büyük

bir itaat gösteren ve hayatlarını kolaylaştıran çocuklar, gelecekte sorumluluk almak zorunda kalacakları durumları yönetmekte aciz bireyler haline gelecektir (Beyaz ve Dalkılıç, 2021). Aşırı koruyucu ve kısıtlayıcı tutumlarla, reddedici veya kayıtsız tutumlarla büyüyen çocuklarda göz teması kuramama, tırnak yeme, kekemelik gibi fiziksel özelliklerin yanı sıra çaresizlik, utanç ve öfke gibi psikolojik ve bilişsel belirtileri içeren sosyal kaygının ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir. Bunun nedeni çocuğun bu tutumlara onay alamaması ve destek olmadığında kabul ihtiyacının tatmin edilememesidir. Kısacası bu çocuklar duygusal özerklikleri gelişmiyor ve sosyal kaygılı bireyler olarak büyüyorlar (Ekşi vd., 2020).

Yapılan alanyazın taramaları sonucunda öğretmenlerin helikopter ebeveynlere ilişkin görüşlerinin dikkate alındığı sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin deneyimleri doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarında helikopter ebeveyn davranışlarının mevcut durumunun anlaşılması ve araştırmaların öğretmenlerin görüşlerine dayandırılması araştırmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın diğer öğretmenlerin bu ebeveynlerle baş etme stratejileri geliştirmelerine yardımcı olacağına inanılmaktadır. Araştırma, okul öncesi öğretmenlerin velileri branş öğretmenlerine göre daha iyi gözlemleyebilmeleri, okul öncesi eğitim kurumlarında okul-aile iş birliğinin daha fazla olması, özellikle bağımsız anaokulu/anasınıflarında velilerin daha fazla ziyaret etmesi gibi nedenlerle öğretmenler arasında yapılmıştır. Bu nedenle araştırmanın deneyim ve gözlemlerine dayalı olarak daha gerçekçi veriler elde edileceği ve çalışmanın bu velilere sahip öğretmenlere yol göstereceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinin alınması, helikopter ebeveynlerin tespit edilmesi, bu ebeveynlere yardımcı olunması ve çocukların özerkliğinin sağlanması açısından çok önemli olabilir. Çünkü gelecekte özerklik kazanamayan bir çocuk, tıpkı kendi ebeveynleri gibi, çocukları için doğrudan ebeveynlik rolünü üstlenebilir. Bu ebeveynlerin belirlenmesi ve desteklenmesi bireylerin ve toplumun geleceğine fayda sağlayabilir. Bu araştırmanın amacı helikopter ebeveynlerin özelliklerini ve davranışlarının etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Okul öncesi öğretmenlerin;

1. Helikopter ebeveyne ilişkin olumlu betimlemeleri nelerdir?
2. Helikopter ebeveyne ilişkin olumsuz betimlemeleri nelerdir?
3. Helikopter ebeveyn çocuklarına ilişkin deneyimleri nelerdir?
4. Helikopter ebeveynler ile ilgili düşünceleri nelerdir?
5. Helikopter ebeveynlerin davranışlarına karşı eğitim ile ilgili önlemleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerin deneyimleri doğrultusunda helikopter ebeveynlerin davranışlarının okul öncesi eğitim kurumlarında var olan durumunun ortaya konulması ve öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması araştırma deseni kullanılmıştır. Durum çalışmalarında bir veya daha fazla durumun derinlemesine incelenmesi önemlidir ve bu, belirli bir durumun sonucunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nitel durum çalışması, araştırmacının

bir durumu, genellikle bir programı, olayı, eylemi, süreci veya bir veya daha fazla kişiyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma tasarımıdır (Creswell, 2017).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Niğde ilinde 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi anaokullarında/anasınıflarında görev yapan çalışmaya gönüllü olarak katılan 12 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma grubu seçilirken amaçlı örneklem türlerinden biri olan uygun örnekleme kullanılmıştır. Nitel araştırma, tipik olarak nispeten küçük örneklem üzerine bir fenomenin derinlemesine anlaşılması ve incelenmesine imkân vermek için amaçlı seçime odaklanılır (Patton,2018).

Araştırmada ölçüt örnekleme de kullanılmıştır. Araştırma için katılımcılar seçilirken araştırmacılar, okul öncesi öğretmenlerine helikopter ebeveyn tanımını yapmış daha önce bu tür velilerle karşılaşmış ve karşılaşmadıklarını sormuş, verdikleri cevaplar doğrultusunda katılımcılar araştırmaya dahil edilmişlerdir. Buradaki ölçüt öğretmenlerin bu tarz veli deneyiminin olmasıdır. Bu nedenle bu tür veli deneyimi ve gözlemi olmayan öğretmenler araştırma dışında tutulmuştur.

Tablo 1

Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin demografik bilgileri

Değişkenler		n
Öğrenim durumu	Lisans	12
Yaş	25-30	1
	31-35	4
	36-40	3
	41-45	2
	46+	2
Görev süresi	1-5	1
	6-10	2
	11-15	3
	16-20	5
	21-25	1
Çalıştığı yaş grubu	4 yaş	4
	5 yaş	8
Çalıştığı kurum	Bağımsız anaokulu	8
	Anasınıfı	4

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin okul öncesi eğitimi (n=12) lisans programlarından mezun olduğu, çoğunluğunun (n=4) 31-35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Çalışma sürelerine göre öğretmenlerin (n=1) 1-5 yıl, (n=2) 6-10 yıl, (n=3) 11-15 yıl, (n=5) 16-20 yıl ve (n=1) 21-25 yıl okul öncesi öğretmeni olarak çalışmaktadırlar. Araştırma grubunda yer alan 4 öğretmenin öğrencileri 4 yaş grubu ve 8 öğretmenin de öğrencileri 5 yaş grubudur. 8 öğretmen bağımsız anaokulunda, 4 öğretmen anasınıfında çalıştıkları tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından ilgili alanyazın incelenerek oluşturulan “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Helikopter Ebeveyn İle İlgili Deneyimlerini Belirlemeye Yönelik Görüşme Formu” ile birebir görüşmeler gerçekleştirilerek elde edilmiştir. Görüşme formunun hazırlanmasında, öncelikle araştırmanın amacına yönelik olarak alan yazın taraması yapılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde anaokulunda görev yapmakta olan iki okul öncesi öğretmeni ile yapılan ön görüşmelerden elde edilen verilerden de yararlanılmıştır. Araştırmada görüşme formunun kapsam ve görünüş geçerliği için üç okul öncesi öğretmenin ve alanda uzman iki akademisyenin görüşleri alınmıştır. Bir okul öncesi öğretmeni ile ön uygulama yapılmış, ardından görüşme formuna son şekli verilmiştir. Buna göre görüşme formu katılımcı öğretmenlere ilişkin kişisel bilgiler ve görüşme soruları olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Formun ilk bölümünde katılımcıların mesleki kıdem, öğrenim durumu gibi demografik bilgilerini içeren maddelere yer verilmiştir. İkinci bölümünde altı açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki sorulara örnek verilecek olursa; “Helikopter ebeveynlerin olumlu/olumsuz yönleri nelerdir?” “Çocuklarının sınıf içinde gözlediğiniz özellikleri nelerdir?” “Helikopter ebeveynler size ne hissettirdi, düşündürdü?” şeklindedir. Kayıt için gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlerle ön görüşmeler yapılmış, çalışma hakkında bilgi verilmiş, öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler alınmış ve öğretmenlerle görüşmeler planlanmıştır. Öğretmenlerle belirlenen gün ve saatte, okul kütüphanesi, konferans salonu gibi sessiz alanlarda birebir görüşmeler yapılmış ve görüşmeler öğretmenin izniyle kayıt altına alınmıştır. Görüşme yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Öğretmen görüşmelerinin ses kayıtlarının transkripti yapılmıştır. Etik kurallar çerçevesinde gizlilik ilkesi gözetilerek araştırma grubundaki okul öncesi öğretmenlere OÖ1, OÖ2, ...OÖ12 gibi kodlar verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerinin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, verileri açıklamaya ilişkin kavramlara ulaşılmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu doğrultuda görüşme formları araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Araştırmacı veri analizine başlamadan önce metni bir kez okumuş olup olası kodları not almıştır. İkinci aşamada ilişkili olabilecek kodları altında toplayabilecek ana temalar düşünülerek ilgili notlar alınmıştır. Bir sonraki aşamada verilerin kodlanması sonucunda elde edilen kavramlar ile ilgili tema listesi oluşturulmuştur. Son olarak birbiriyle ilişkilendirilen tema ve kodlar değerlendirilerek öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtlar bir bütün olarak ele alınmıştır. Bulgular bölümünde yer alan tablolarda öğretmen sayıları, tema ve kodları belirten frekans değerleri sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde, araştırma sorularına paralel olarak çalışma grubundaki okul öncesi öğretmenlerinin deneyimleri doğrultusunda ortaya konulan bulgulara ve öğretmenlerin söylemlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Helikopter Ebeveynlerin Olumlu Özellikleri

Araştırmanın birinci alt problemi olan helikopter ebeveyne ilişkin olumlu betimlemeleri nelerdir? sorusuna ilişkin bulgular Tablo 2 'de sunulmuştur.

Tablo 2

Helikopter Ebeveynlerin Olumlu Özellikleri

Tema	Kod	f*
Olumlu özellikleri	İlgili	10
	İletişim kurmaya istekli	5
	Temkinli	8
	İşbirlikçi	1
	Olumlu özellik belirtilmemiş	3

* Kimi katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynlerin olumlu özellikleri olarak ilgili, öğretmenler ile iletişim kurmaya istekli, çocuklarının fiziksel sağlıkları açısından temkinli olduklarını belirtirken, bir öğretmenin iş birliği yapabildiğini üç öğretmen de olumlu yönlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

“Bence olumlu gibi görünse de çok da olumlu yönü olduğunu söyleyemem. Sadece çocuğu ile ilgisiz ebeveynlere nazaran bir nebze de ilgili oluyorlar.” (OÖ10)

“Çocuklarıyla ilgilidirler, öğretmenle iletişim halindedirler.” (OÖ11)

“Aslında ilgililer yani çocuklarıyla ilgilenmek istiyorlar. Bir şekilde bunu da göstermeye çalışıyorlar. Ama hani kaş yapayım derken göz çıkarıyorlar.” (OÖ7)

“Olumlu yönü yok aslında sadece fiziksel sağlıklarını koruma şansları artıyor. Çünkü her an etraflarında oldukları için.” (OÖ4)

“Çocuğuyla ilgili ama nerede duracağını bilmiyor.” (OÖ3)

“Çok çabuk dönüt alıp, iş birliği yapabilmek. Dönütten kasıttan şu, sınıfta yaşanan herhangi bir durumda veli ile bunu sağlıklı bir şekilde konuşabiliyorum. Çünkü veli çocuğunun sürekli iyi olmasını istiyor. Bu durum içinde iş birliği yapıyor.” (OÖ5)

Helikopter Ebeveynlerin Olumsuz Özellikleri

Araştırmanın ikinci alt problemi olan helikopter ebeveyne ilişkin olumsuz betimlemeleri nelerdir? sorusuna ilişkin bulgular Tablo 3 'te sunulmuştur.

Tablo 3

Helikopter Ebeveynlerin Olumsuz Özellikleri

Tema	Kod	f*
Olumsuz özellikleri	Aşırı müdahaleci/kontrolcü	9
	Sürekli suç/suçlu arayan	5
	Çocukları sürekli takip eden	4
	Her şeyi çocuklarının yerine yapan	4
	Önyargılı	2

* Kimi katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynlerin olumsuz özellikleri olarak çoğunun aşırı müdahaleci, kontrolcü, sürekli suç ve suçlu aradıklarını, çocuklarının sorumluluklarını yüklenip her şeyi kendilerinin yaptıklarını belirtirken, iki öğretmen de önyargılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

“Bence en belirgin olumsuz yönü, çocukların bağımsız olmasını, kendi kendilerine karar almalarını engelliyor olması, çocukların öz güvenini zedeleyecek davranışları sergiliyor olmalarıdır.” (OÖ1)

“Öğretmenin sınıf içinde uyguladığı kurallara ve sınıf düzenine karışmalar rahat vermezler. Sınıf içi sürekli müdahale de bulunurlar bu da eğitim sürecini olumsuz etkiler.” (OÖ12)

“En ufak olumsuzlukta suçlu arıyorlar. Bana, sınıftaki öğrenci ve olaylara karşı önyargılı. Sadece kendi çocukları ile ilgilenen algıları var. Merkezde benim çocuğum olsun istiyor.” (OÖ5)

“Her anne olduğu gibi çocuğunu koruma işiyle o dürtüyle devam ediyor yaşantısına ama bunun da bir uyarı olmalı. Bence hani çoğu anneler mesela o kadar korumacı oluyorlar ki kapıda, çocuğun ayakkabısını bile kendisi giydirmeye çalışıyor. Suluğu kendisi takıyor boynuna ne bileyim işte beslenme çantasını onun adına gidip askılıktan kendisi alıyor. Kendisi takıyor bence çok yanlış ya bu kadar çok fazla sorumluluğu kendi üstümüze değil de çocuklara biraz yüklememiz lazım.” (OÖ6)

“Çocuğunu sürekli kontrol ediyor. Onların adına kararlar alıyor. Çocuğunu yönetiyor, çocuğunun adına konuşuyor ve etrafında her zaman bitiyor.” (OÖ9)

“Sürekli öğretmeni sıkıştıran, eksikliklerini bulmaya çalışan, eksik değilse bile eksik yaratan kişiler olarak görüyorum.” (OÖ2)

Helikopter Ebeveyn Çocuklarının Gözlemlenen Davranışları

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan helikopter ebeveyn çocuklarına ilişkin deneyimleri nelerdir? sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4 'te sunulmuştur.

Tablo 4

Helikopter Ebeveyn Çocuklarının Sınıf İçinde Gözlenen Davranışları

Tema	Kod	f*
Çocukların davranışları	İçine kapanık	7
	Özgüvensiz/kararsız	12
	Sorumluluk alamayan	6
	Başkalarına bağımlı	8
	Sürekli şikâyet etme	4

* Kimi katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveyne sahip çocukların çoğunun içine kapanık, özgüvensiz, kararsız, sorumluluk alamayan ve hep başkalarından destek beklediklerini belirtirken, bazı çocukların da sürekli ağlayıp, nazlanıp her şeyden şikayetçi olduklarını ifade etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

“Daha içine kapanık oluyorlar. Mücadeleci olmuyorlar, oyunlara katılmakta daha çekimser davranıyorlar. Benim öğretmenim yardımıyla gruba dahil olabiliyorlar.” (OÖ4)

“Gözlemlerime göre bu tarz ebeveynlerin çocukları genellikle içine kapanık, öz güveni çok düşük çocuklar oluyorlar. Sürekli müdahale edildiği için çocuk hiçbir şey yapamayacağını düşünmekte ve her zaman benden yardım beklemektedir ya da yapacağı şeyin benim yapmamı istemektedir.” (OÖ10)

“Ciddi özgüven problemleri var ve hep öğretmen desteği bekliyor. Diğer çocuklar ile iletişimde daha pasif olup kendilerini ifade edemiyorlar. Problemi çözemediklerinde ağlıyorlar, şikayetçi oluyorlar ya da küsüp, kendilerini kapatıyorlar.” (OÖ5)

“Çoğu şeyi kendi başlarına yapamazlar. Ne yapması gerektiğini sürekli söylemek gerekir. Arkadaşlarıyla iletişim kurmada güçlük çeker ve çoğu zaman içlerine kapanık olurlar. Ya da bazen bunun tam tersi şımarık davranışlar görülür. Sürekli nazlanırlar.” (OÖ12)

“Komut almadan yapması gereken şeyi yapmaz, çok nazlıdır, sık sık şikâyet eder problemi kendi çözmeye çalışmaz. Kendi başlarına oyun kuramazlar.” (OÖ11)

“Kendi işlerini yapamazlar. Örneğin oyuncak oynarlar, toplamalarını başkasından beklerler. İstekleri olmazsa ağlar ya da kavga ederler. Bazen de kendilerini ifade bile edemezler.” (OÖ8)

Helikopter Ebeveyn İle İlgili Öğretmenlerin Düşünceleri

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan helikopter ebeveynler ile ilgili düşünceleri nelerdir? sorusuna ilişkin bulgular Tablo 5 'te sunulmuştur.

Tablo 5

Helikopter Ebeveyn İle İlgili Öğretmenlerin Düşünceleri

Tema	Kod	f*
Öğretmenlerin düşünceleri	Her durumda sorun çıkarmaya hazır veli	9
	Mükemmeliyetçi veli	7
	Çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen	8
	Tedirginlik yaşatan veli	10
	Ebeveyn tutumuna hak veren	1

* Kimi katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynlerin çoğunun her durumda sorun çıkarmaya hazır veli olduğunu, çocuğunun gelişimini olumsuz etkileyen davranışlarda bulduklarını, sürekli işlerine karışıp kendilerini tedirginlik hissettiren, bazılarının da mükemmeliyetçi veli olduklarını belirtilirken, bir öğretmenin velinin bu davranışlarını kabul ettiğini ifade etmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

“Eyvah, yine problemlili bir veli geldi! Yine en kıymetli, bütün çocuklardan kıymetli, daha değerli bir çocuğumuz var sınıfta diyerek kendimi tedirgin hissediyorum.” (OÖ2)

“Yaptığı davranışları ile çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilediği, çocuğuna sürekli karıştığı ve çocuğunu aşırı kontrolleri ile hırpaladığı için üzülüyorum.” (OÖ9)

“Bunaliyorum, sıkılıyorum. Sürekli üstüme geliyor. Konuşurken yanlış anlaşılacak için kelimelerimi çok çok dikkatli seçerim bu da beni çok geriyor ve yoruyor.” (OÖ1)

“Bu tarz ebeveynlerin çok pımpirikli insanlar olduğunu düşünüyorum. Her ailenin evladı kendine biriciktir. Ama onlar sadece kendi çocuklarının biricik olduklarını ve diğerlerinin çok da önemli olmadığını düşünürler. Bırakmazlar ki çocukları hata yapsın ve yaptığı hatadan ders alsın. Çok mükemmeliyetçi bir yapıda olduklarını düşünüyorum. Bu da çocuklarının gelişimlerini geriletmektedir.” (OÖ10)

“Diyorum zor bir yıl geçireceğim, belli. O çocuğun o gün yemek yiyip yemediğine daha dikkat ediyorum. Çünkü bana çıkışta soracak o veliye bilmiyorum demek istemiyorum. Olumsuz bir şey yaşadığımda beni suçlayacak olmalarından korkuyorum.” (OÖ3)

“Sınıf düzenime karıştıklarında ve sürekli şikâyet ettiklerinde bazen kendimi yetersiz hissedip üzülüyorum ve kızıyorum.” (OÖ12)

“Onları anlıyorum, çünkü ben de bir ebeveynim ve benim de çocuklarım var. Ben de o şekilde davranabiliyorum bazen çocuklara karşı. O yüzden hani kendimle içselleştiriyorum biraz hani onlara da hak veriyorum. Çünkü elde olan bir duygu değil gerçekten annelik hani böyle içten gelen o güdüye yenik düşüyorsun. Bu yüzden de eleştirmiyorum ve kızmıyorum.” (OÖ4)

Helikopter Ebeveynin Davranışlarına Karşı Öğretmenlerin Tedbirleri

Araştırmanın beşinci alt problemi olan helikopter ebeveynlerin davranışlarına karşı eğitim ile ilgili önlemleri nelerdir? sorusuna ilişkin bulgular Tablo 6 'da sunulmuştur.

Tablo 6

Helikopter Ebeveynin Davranışlarına Karşı Öğretmenlerin Tedbirleri

Tema	Kod	f*
Öğretmenlerin tedbirleri	Veli ile sık iletişim	11
	Rehberlik servisine yönlendirme	6
	Seminer düzenleme	5
	Aile katılım çalışmalarına davet	2
	Velinin davranışını görmezden gelme	2

* Kimi katılımcılar birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynlerin davranışlarına karşı eğitim ile ilgili aldıkları tedbirlerin veli ile sık iletişim halinde olduklarını, rehberlik servisine yönlendirdiklerini, konu ile ilgili seminer düzenleyip eğitim verdiklerini belirtirken, iki öğretmenin aile katılım çalışmaları için sınıfa davet ettiklerini, bazı durumlarda da velinin bu davranışlarını görmezden geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

“En baştan konuşarak kuralları koyarım müdahale etmesine izin vermem gerekirse rehberlik servisine yönlendiririm.” (OÖ11)

“Belli bir yaşa gelmiş hiçbir insana yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatamazsınız. Ta ki onlara gerçekten iyi araştırmış bir şekilde vereceğiniz seminer ile bu davranışlarının yanlış olduğunu yaptığınız araştırmanın sonucunda kendinizi iyi hazırlayarak vereceğiniz eğitimle bir nebze de olsa değiştirebilirsiniz. Çünkü çocukları onlar için çok önemlidir. İşte buradan onların zayıf noktalarından vurarak kendinize bağlayabilirsiniz.” (OÖ10)

“Uyulması gereken kuralları en baştan söyleyip uymaları konusunda kesin ve net davranıyorum. Bu şekilde devam ederse çocuklarda oluşabilecek sıkıntılardan bahsedip karışmaması gerektiğini açıklamaya çalışıyorum. Daha da olmazsa rehberlik servisine yönlendiriyorum.” (OÖ6)

“Yanlış olduğunu düşündüğünüz davranış konusunda nasıl düzeltileceğine dair kendinizi iyi geliştirerek, aile ile sürekli iletişim halinde olarak ve bu iletişimi kızarak ya da korkutarak değil de sevgi çerçevesi içerisinde yaparak işe devam etmelisiniz.” (OÖ7)

“Veli ile konuşarak iletişim halinde olurum. Baktım veli davranışlarında ısrarla devam ederse çok da dikkate almam.” (OÖ1)

“Veliyi sınıfa davet ederek aile katılım çalışmasına katılmasını istiyorum. Çocuğunu sınıf ortamında görüp rahatlamasına fırsat sunuyorum. Ayrıca anne baba eğitim seminerleri düzenleyip uzman kişilerin videolarını izletip davranışları ile ilgili konuşma ortamı hazırlıyorum.” (OÖ9)

“Veliyi rehberlik servisine yönlendiriyorum. Telefon ya da yüz yüze iletişim sağlıyorum. Zaman zaman da görmemezlikten gelebiliyorum.” (OÖ3)

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmadan elde edilen bulgulardan ilki okul öncesi öğretmenlerin çoğunluğu helikopter ebeveynlerin olumlu özelliklerinin ilgili, öğretmenler ile iletişim kurmaya istekli, çocuklarının fiziksel sağlıkları açısından koruduklarını, temkinli olduklarını belirtmişlerdir. Jill ve Julia'nın çalışmasından aktarıldığı üzere; "Helikopter ebeveynliği üzerine yapılan araştırmalar, eğitilmiş ebeveynlerin aşırı müdahale etme olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca kızlara ve daha küçük kardeşlere daha fazla ilgi olduğu da görülmektedir. Aynı evde yaşama durumu dikkate alındığında karşılıklı bir etkileşim bulunmuştur. Aşırı ilgili ebeveynler, kendileriyle birlikte yaşayan çocuklarını desteklerken, ailesiyle birlikte yaşamaya devam eden bireylere de aşırı ilgi gösterildiği bulunmuştur" (Okant Yaşın, 2018). "Helikopter ebeveynlik", çocuklarının yüksek akademik sonuçlar elde etmesini bekleyen ve sürekli onların yanında olan, bazen çocuklarının aile düzeyinde çok fazla ilgi görmesi nedeniyle olumsuz sonuçlara yol açan ebeveynlerin bakış açısıdır. Yapılan araştırmalar, aşırı korumacı olarak büyüyen ve çocukları için sorun çözen çocukların, yetişkinlik yaşamına geç başladıklarını ve sorunları çözmek için gerekli becerileri gösteremediklerini gösteriyor. Bu durum onların yaşam tatminlerini ve mutluluklarını olumsuz etkiliyor. (Yaşın ve Özcan, 2020).

Araştırmanın ikinci bulgusu okul öncesi öğretmenlerin çoğunluğu helikopter ebeveynlerin olumsuz özelliklerinin aşırı müdahaleci, kontrolcü, sürekli suç ve suçlu aradıklarını, çocuklarının sorumluluklarını yüklenip her şeyi kendilerinin yaptıklarını, önyargılı olduklarını ifade etmişlerdir. Okul öncesi öğretmenlerin son yıllarda sıklıkla bu ebeveynlerle karşılaşmalarını yaşam şartları, sınav sistemleri, gelecek kaygısı ve eğitim politikaları gibi faktörler; çocukları hakkında müdahaleci, aşırı endişe duyan, kontrolcü ve mükemmeliyetçi aile üyelerinin ortaya çıkmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Çocuğu helikopter ebeveynlik tarzında büyütürken, aşırı korumacı ve rekabetçi eğilimlere sahip bir çocuk prototipi ortaya koymakta; çocukların sorunlarını onlar adına çözmeye çalışan ve onları, oldukça geç yaşta başladıkları yetişkin yaşamlarına müdahale etmeye motive eden bir ebeveynlik tarzı gibi görünmektedir. Araştırmalar bu tutumun çocukların ergenlikten yetişkinliğe geçişini ve dolayısıyla yaşamda karşılaştıkları sorunları çözmeye becerilerini olumsuz etkilediğini göstermiştir. (Odenweller vd., 2014).

Araştırmadan elde edilen üçüncü bulgu helikopter ebeveyn tutumuyla yetiştirilen okul öncesi dönem çocuklarının karakter özellikleri için genel olarak, çoğunun içine kapanık, özgüvensiz, kararsız, sorumluluk alamayan ve hep başkalarından destek beklediklerini bazı çocukların da sürekli ağlayıp, nazlanıp her şeyden şikayetçi olduklarını belirtmişlerdir. Bu tanımlar, çocukların aşırı korumacı bir tutumla silik bir şekilde şekillenen, sorgusuz sualsiz uyum sağlayan veya sosyal yaşamda ebeveynleri üzerinde kurdukları tahakkümü sürdüren kişilik eğilimlerini öne sürmektedir. Araştırmaya göre aşırı helikopter ebeveynlik tutumlarına sahip çocuklar, kötü beslenme alışkanlıkları, okula uyum sorunları, yüksek kaygı, düşük özgüven, depresyon ve çocuğun kişisel gelişimindeki gecikmelerle bağlantılıdır. Helikopter ebeveyn tutumu çocukların anne babalarına bağımlı kalmasını, gelişimlerini yavaşlatmakta, sorunları kendi başlarına çözebilmelerini engellemektedir (Odenweller vd, 2014; Willoughby, Hersh, Padilla-Walker, Nelson 2015). Çocuklarını her türlü tehlikeden ve istenmeyen olumsuzluklardan korumak için aşırı korumacı davranan ebeveynler, bu tutumla büyüyen

çocuklar olayların izleyici kitlesi çevrelerini keşfetme yeteneğinden yoksun, sorumluluk almadan ve rol dışına çıkamayan, bağımlı bir birey olacaklardır (Alisinanoğlu, 2003). Araştırmalar, aşırı korumacı tutumlara maruz kalmayı, yüksek kaygı, düşük özgüven, okula ve sosyal ortamlara uyum sağlama sorunları, yeme bozuklukları ve çocukların kişisel gelişimindeki gecikmeyle ilişkilendirmiştir. Günümüzde çocukların mutsuzluğunun ve kırılabilirliğinin nedeni bir ölçüde ebeveynlerin aşırı tutumlarıdır (Marım ve Kahveci, 2021).

Araştırmanın bir diğer bulgusu da okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynlerin çoğunun her durumda sorun çıkarmaya hazır veli olduğunu, çocuğunun gelişimini olumsuz etkileyen davranışlarda bulduklarını, sürekli işlerine karışıp kendilerini tedirginlik hissettiren veliler olarak ifade etmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri, çocukları sınıfta en ufak bir olayla karşılaşan helikopter ebeveynleri varsa, onlar olay yerine helikopter gibi inip öğretmenin kararlarına müdahale ederek ve onlardan gerekli bazı ayrıcalıkları göstermelerini isteyerek onları kurtaracak kadar cesur olduklarını belirtmişlerdir. Öfke, korku ve sevinç, helikopter ebeveynlerle en yaygın etkileşim türlerinden bazılarıdır (Han ve Dong, 2009).

Araştırmanın son bulgusu da okul öncesi öğretmenlerin çoğunluğunun helikopter ebeveynlerin davranışlarına karşı eğitim ile ilgili aldıkları tedbirlerin veli ile sık iletişim halinde olduklarını, rehberlik servisine yönlendirdiklerini, konu ile ilgili seminer düzenleyip eğitim verdiklerini ifade etmişlerdir. Bazı okul öncesi öğretmenlerin de aile katılım çalışmaları için sınıfa davet ettiklerini, onları sınıf ortamında çocuklarını görmelerini sağlayarak rahatlattıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan bazı okul öncesi öğretmenlerin helikopter ebeveynin ısrarla hareketlerine devam etmesi durumlarında da velinin bu davranışlarını görmezden geldiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin meslek hayatlarında helikopter ebeveynler ile son zamanlarda sıklıkla karşılaştıklarını, çocuklarına karşı aşırı koruyucu, ilgili, çocuklarının fiziksel sağlıkları açısından kontrolcü olduklarının yanı sıra çocuklarının sınıf ortamında ön planda olmasını, çocuklarının sorumluluklarını özellikle de özbakım becerilerini kendi üzerlerine alan, sürekli öğretmene müdahale eden, eksik bulmaya çalışan ve eksik olmasa bile eksik yaratan veliler olduklarını belirtmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri helikopter ebeveyn ile karşılaştıklarında tedirgin olduklarını, o velilere karşı temkinli davrandıklarını bazen de görmezden geldiklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeple öğretmenler helikopter ebeveynlerle baş etmede iki yaklaşımı benimsemişlerdir. Bazıları ebeveyn müdahalesini bir fayda olarak görürken, diğerleri doğrudan ebeveyn müdahalesini alıkoyma yolunu seçmiştir. Ebeveynlerin müttefiki olmayı seçen okul öncesi öğretmenleri, ebeveynlerin çıkarlarını dikkate alarak onlara gerekli bilgi ve tavsiyeleri vererek kurum ve velilerin uyumlu bir ilişki sürdürmesini sağlarlar. Bu geçişi bir tür oryantasyon olarak görürler. Onlara ebeveynleriyle tanışmalarını ve artık büyümelerine izin vermelerini tavsiye ederler. Çocukların yapmak üzere oldukları şeyleri, beklentilerini, çevreyi, yaşadıkları değişimi anlatmaya çalışırlar. Buna göre okul öncesi öğretmenler helikopter ebeveynlerin çocuklarının zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri simülasyon çalışmaları veya rol oynama yoluyla somut olarak ifade etmeli ve empati gösterilmelidir. Ayrıca ebeveynlerin bu tutumlarından vazgeçmeleri çocuklarında gelecekteki olumlu değişiklikler anlatılmalı ve çocukların özgüvenlerini artırmaya ve sorunlarını çözmeye teşvik edilmelidir. Çocukların becerilerinin ve

öz yeterliliklerinin geliştirilmesi gibi yapıcı etkiler onların işlerini, okullarını ve kişisel yaşamlarını etkileyebilir. Hayatta daha başarılı olmanıza yardımcı olacak bilgilerin sağlanması gerekir. Ancak ebeveyn-çocuk üçgeni ilişkilerinde karşılaşılan bazı sorunların önüne geçmek için ebeveyn tutum danışmanlığı sırasında destek almak oldukça önemlidir. Rehberlik profesyonelleri ve danışmanlar, özellikle okullarda çalışanlar hem ebeveynlere bilgi vererek hem de ebeveyn-çocuk ekseninde çocuk gelişimi konusunda araştırmalar yaparak müdahaleleri planlayabilirler. Bu sayede çocukların ergenlik ve yetişkinlik döneminde karşılaşılabilecek sorunların önüne geçilecek ve çözüme kavuşturulacaktır.

Çocuğun gelişimi çevresi ile ilgilidir. En uygun tutum, çocuğuna nasıl destek olacağını bilen ebeveynler tarafından sergilenir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi, ebeveynleri tarafından desteklenen, başarıları takdir edilen, gerektiğinde hatalarının farkına varılan çocuklarda gösterilebilir. Davranışların şekillenmesinin erken çocukluk döneminde yoğun olduğu dikkate alındığında ebeveynlerin belirli durumlarda nasıl bir tutum sergilemeleri gerektiğinin önemi daha da ortaya çıkacaktır (Dahlberg, Moss ve Pence 1999).

Çocuklara yaşlarına uygun görev ve sorumluluklar vermek onların bağımsızlık, güven ve disiplin kazanmalarına yardımcı olur. Tam tersine çocukların sorunlarla karşılaşmasını engellemek, onlara sorunsuz bir dünya göstermediği gibi, gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara karşı da onları savunmasız bırakmaktadır. Ebeveynler çocuklarının hata yapmasına ve onlardan ders almasına izin vermelidir. Elbette bu, çocuğu sorunlarıyla yalnız bırakmak anlamına gelmiyor. Böyle durumlarda çocuğa seçenekler sunulmalı ve ailesinin arkasında olduğu hissettirilmelidir. Ebeveynlerin sorumluluğu çocuklarına bir yol çizmek değil, onlara bir yol haritası vermektir.

Kaynaklar

- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-108.
- Avcı, S. Ç. ve Şatır, D. G. (2020). Yeni Bir Kavram: Helikopter Ebeveynlik. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 163-168.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Bayless, K. (2019). *What is helicopter parenting?* Retrieved June 23, 2021 from <https://www.parents.com/parenting/better-parenting/what-is-helicopter-parenting/>
- Beyaz, E. ve Dalkılıç, M. (2021) Helikopter ebeveynlik. *Scientific Developments for Health and Life Science*, 587.
- Creswell, J. H. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev.). Eğiten Kitap.

- Erkan, E. (2019). *Bağımlılık kişilik özellikleri ile ebeveyn duygusal erişebilirliği ve helikopter ebeveyn tutumu ilişkisinde kişilerarası ilişki boyutlarının aracı rolü*. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ekşi, H., Barış, Ş., ve Demir, İ. (2020). Ergenlerde Helikopter Ebeveyn Tutumu, Şişirilmiş Benlik: Duygusal Özerklik, Sosyal Kaygı Değişkenlerinin Aracı Etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Armağan Sayısı).
- Dahlberg, G., Moss, P., ve Pence, A. R. (1999). *Beyond quality in early childhood education and care: Postmodern perspectives*. Londra: Psychology Press.
- Dönmez, D. (2019). *Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Givertz, M., & Segrin, C. (2014). The association between overinvolved parenting and young adults' self-efficacy, psychological entitlement, and family communication. *Communication Research*, 41(8), 1111-1136. <https://doi.org/10.1177/0093650212456392>
- Han, F. B., Dong, J. M. (2009). Helicopter Parents in Colleges of China, *University Washington* Vol. 84, Iss. 3
- Kaya, A., Bozaslan, H., ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 208-225.
- Kelly, L., Duran, R. L., & Miller-Ott, A. E. (2017). Helicopter parenting and cell-phone contact between parents and children in college. *Southern Communication Journal*, 82(2), 102-114. <https://doi.org/10.1080/1041794X.2017.1310286>
- Kouros, C., Pruitt, M., Ekas, N., Kiriaki, R., ve Sunderland, M. (2017). Helicopter parenting, autonomy support, and college students' mental health and well-being: The moderating role of sex and ethnicity. *J Child Fam Stud*, 26, 939-949.
- Kwon, K. A., Yoo, G., & Bingham, G. E. (2016). Helicopter parenting in emerging adulthood: Support or barrier for Korean college students psychological adjustment? *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 136-145. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0195-6>
- LeMoyne, T., & Buchanan, T. (2011). Does "hovering" matter? Helicopter parenting and its effect on well-being. *Sociological Spectrum*, 31(4), 399-418. <https://doi.org/10.1080/02732173.2011.574038>
- Marım, Y. ve Kahveci, S. (2021). Helikopter Ebeveyn Tutumları Bağlamında Küresel Köyün Kaygılı Çocukları. 12. *Avrasya Dil ve Sosyal Bilimler Konferansında sunulan bildiri*, Ural Federal University, Rusya.

- Odenweller, K.G., Booth-Butterfield, M. & Weber, K. (2014). Investigating helicopter parenting, family environments and relational outcomes for millennials. *Communication Studies*, 65(4).
- Okant Yaşın, Ç. (2018). *Helikopter ebeveyn sahibi y kuşağının iş ve yaşam tatmini üzerine sosyolojik bir analiz*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Padilla-Walker, L. M., & Nelson, L. J. (2012). Black hawk down? Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1177-1190. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.03.007>
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (Çeviri Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Segrin, C., Woszidlo, A., Givertz, M., & Montgomery, N. (2013). Parent and child traits associated with overparenting. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(6), 569-595. <https://doi.org/10.1521/jscp.2013.32.6.569>
- Willoughby, B.J., Hersh, J.N., Padilla-Walker, L.M. & Nelson, L.J. (2015). ‘Back Off’! Helicopter parenting and retreat from marriage among emerging adults. *Journal of Family Issues*, 36(5).
- Yaşın, Ç. O., ve Özcan, N. D. (2020). Türkiye’de Helikopter Ebeveyn Sahibi Olan Y Neslinin, Aidiyet, Yaşam Becerisi ve Özgüven Problemleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, H., ve Büyükcebeci, A. (2019). Bazı Pozitif Psikoloji Kavramları Açısından Helikopter Ebeveyn Tutumlarının Sonuçları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54).

DİNİ REFERANSLARDA AİLE SERAP ÖZKUL

Özet

Birbirleriyle evlenecek ve evlenme ehliyetini haiz olan kimselerin evlilik birliğini tesis gayesiyle ve karıkoca olarak yekdiğeriyle birleşmek üzere meşru, müşterek bir hayat kurmaları olarak tarif edilen evlilik müessesesi semavi dinlerde varlığını sürdürme gelmiştir. Müslüman toplumların gelenek göreneklerinin yanında kabul gören ve uygulanmaya çalışılan bir diğer tutum da vahiy merkezli Kur'an ve sünnet ile beraber ortaya konulan referanslardır. Zira İslam toplumunda dinin referans kaynağı olan veya dinin kanun koyucu kurallar bütünü Kur'an ve Sünnet ile ortaya konmaktadır. Nitekim ilgili ayetlerin birinde de beyan edildiği örnekle *"Kendileriyle huzura eresiniz diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet duyguları yerleştirmesi de O'nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır."* (Rum 30/21) buyrulmuştur. Evlilik hususunda Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen bir rivayette de *"Ey genç topluluğu! Aranızda evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur..."* (Buhârî, Nikâh, 3) tavsiyesi bu minvalde dikkat çekmektedir.

Ailenin oluşturulmasında sağlanan dini dinamikler, evliliğin sürdürülmesi sırasında rehberlik etmesinin yanı sıra nikah akdinin bozulması durumunda izlenecek tutumlara kadar kanun koyucu hükümler yer almaktadır. Din merkezli değerlendirmelerde aile kurumunun ve evlilik müessesinin kutsallığı daima vurgulanmakla birlikte teşvik, bazı tembih, uyarı ve önerilerle devamı hususunda yol gösterici misyonu karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamdan hareketle, çalışmamızda Kur'an ve hadislerde konuya dair geçen metinlerden yararlanılarak, İslam dininde yer alan referanslarda aile kurumunun önemine, kurulmasının ehemmiyetine ve sürdürülmesinde izlenecek bazı tutum ve davranışların mahiyetine dair tavsiyelere değinilecektir. Çalışmanın boyutu göz önünde bulundurularak aileye dair ayet ve hadislerin sunumuyla birlikte ilgili bölümlerden örnekler şeklinde verilecek, hulusa şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bunun yanı sıra yapılan akademik çalışmalardan, kaynaklardan faydalanılarak ilgili hususlar gündeme alınarak istifadelere sunulacaktır. Çalışmanın bu bağlamda yapılacak çalışmalara, akademik sahaya bir katkı sunacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Din, Aile, Evlilik

Giriş

Hz. Peygamber (s.a.v) *"Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."*² hadisinde de buyurduğu üzere insan, bir inanç fitratı üzerine doğar, ilerleyen süreçte hangi dinden olduğu veya nasıl bir inanç seçtiği yahut neye inandığı çevre etmenlerin dahilinde seyreder. İnsan, fitraten kendinden daha aşkın bir varlığa inanmak ister. Zira beş duyu organıyla algıladıkları insanın sınırsız ihtiyaçlarına cevap veremez. Kontrolde

² Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî, *Şaḥîhu'l-Buhârî*, thk. Muştafa Dîb el-Buğâ (Dımaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru'l-Yemâme, 1414/1993), "Cenâiz", 91.

çıkıldığında, onu düzene koyacak, yaptırım gücü ve bağlayıcı ilkelere inanmak ister. İnsan ancak bir düzen üzerinden varlığını sürdürebilir. “Kutsala inanmak, insanın doğada kontrol edemediği durumlarda, kendini güçsüz ve yetersiz hissettiğinde güven ve teselli verir.”³

Toplumları bir arada tutan örf, adet ve gelenek gibi bütünlük unsurlarından biri de şüphesiz dini inançlardır. Dinin bağlayıcılığı çoğu zaman kültürle iç içedir. Kültür, toplumlarda değer odaklı bir düzen teşkil ederken, din vahiy odaklı yani ilahi bir merkez üzerine sistematizedir.

Din, (Religion) inanç mekanizmasında düzenleyici tüm unsurları kanun koyucu hükmünde yaratıcı ve onun elçisi peygamberi vasıtasıyla ortaya koymuştur. Toplumun düzenlenmesinde en eski ve süregelen düzen hem vahiy kaynaklı hem kültürel bağlamda aile hayatında kendini göstermektedir. Toplumun en küçük birimi (atomize) çekirdeği olarak adlandırılan aile, toplumların yapı taşlarıdır. Aile tüm ilahi dinlerde kutsal sayılmıştır. Ailenin ifsadı, toplumların infisahı demektir. Dolayısıyla bozulan toplumda düzenden bahsetmek mümkün değildir. Dinin bu bakımdan bağlayıcılığı tartışmasız önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu vecihten bakıldığında İslam Dininin aileye verdiği ehemmiyet ayetlerde çoğunlukla zikredildiği görülmektedir. Sadece ayetlerde değil, Hz. Peygamber’in (s.a.v) hadislerinde de geniş yer bulmaktadır.

Ayetlerde Evlilik

Din, temel gaye olarak insanın dünya ve ahiret hayatını düzenlemekle birlikte, onun mutluluğunu da esas almaktadır. Bu minvalden hareketle Kur’an merkezli mutluluğu ifade etmek istediğimizde ikiye ayırmak mümkündür. Mutlak mutluluk; ahiret hayatına dönük ebedi mutluluk, mukayyet (sınırlı mutluluk) ise dünya hayatında yaşanan belirli bir zamana has mutluluk olarak düşünülebilir. Evlilik, güzel bir aile hayatı, mukayyet mutluluk çeşitlerinden biridir.⁴ Mutlak mutluluğa giden yolun mukayyet mutluluktan geçtiğini de unutmamak gerekir. Hz. Peygamber’den nakledilen bir hadis, saadetin kaynağı olarak bahsedilen üç şeyde buna örnek gösterilebilir. Bunlar, “Sâliha bir eş, uygun bir ev ve uygun bir binektir.”⁵

Kur’an ayetlerinde, aile hayatı evlenme ile başlar. Evlenmek meşru ve münasip bir zeminde olması hususu teşvik edilir. Sözlükte “birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik; cinsel ilişki”⁶ gibi anlamlara gelen *nikâh* kelimesi fıkıh terminolojisinde, dinen aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini ifade eder. Arapça’da *zevâc* kökünden türeyen kelimeler de “evlenmek, evlendirmek, evlilik, evliliğin taraflarını oluşturan eşler” manalarında yaygın biçimde kullanılır.⁷

Rûm suresinde ilgili ayette şöyle buyrulur:

³ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi ve Bilim* (İstanbul: Timaş, 2018), 22.

⁴ Handan Yalvaç Arıcı, *Kur’an’ın Dilinden Mutluluğun Alfabeti* (Ankara: TDV, 2023), 227.

⁵ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî İbn Hanbel, el-Müsned, thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001), 3/55 (H. No: 1445); Ebü’l-Kâsım Müsnidü’l-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, el-Mu’cemu’l-Evsat, thk. Târiq b. İvağullâh b. Muḥammed - ‘Abdulmuḥsin b. İbrahim el-Huseynî (Kahire: Dâru’l-Haremeyn, ts.), 4/61; Ebü’l-Abdullâh Muḥammed b. ‘Abdullâh en-Nisâbü’rî el-Hâkim, el-Mustedrek âle’s-Şâhiḥayn, thk. Muştafâ ‘Abdulkâdir ‘Atâ (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1411/1990), 2/157.

⁶ Eyyüp Said Kaya, “Nikâh”, *Temel İslam Ansiklopedisi*, ed. Tuncay Başoğlu (İstanbul: İSAM, 2020), 6/360; Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/112.

⁷ Atar, “Nikâh”, 33/112.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”⁸

Evlenmek, kadın ve erkek arasında meşru bir bağ kurulmasına, neslin devamına ve toplumsal yaşamın düzenlenmesine imkân sağlar.⁹

Kur'an'da eşlerin birbiri için örtü, elbise olduğundan bahsedilir.¹⁰ Başka bir ayette ise “(Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl! derler.”¹¹ diye bahsederek evliliğin hakikatinde huzur, itimat ve hoşnutluk olduğu belirtilir. Evliliklerde insanlar, varlık itibarıyla birbirini tamamlamak üzere yol alırlar. Ancak birbirlerini tamamlayan eşler çift olabilir, halk dilinin meşhur tanımıyla bir elmanın iki yarısı olurlar. Zevce yani çift olan eşler evlilik müessesinde birbirlerinin hayatlarına neş'ü nevâ olmak üzere varlıklarını sürdürürler.

Kur'an'ın ifadesiyle birbirine örtü olmak anlamına gelen "Libas" kelimesi eşlerin kucaklaşmasından veya onlardan birinin öbürüne olan ihtiyacından kinayedir.¹² İbn Kuteybe, bu ayetteki bahsi geçen "libas"ı izah ederken, kelimenin karı-koca olmaktan işaret olduğuna vurgu yapmakla kalmamış, o da diğer bazı tefsir alimleri gibi, "libas" kelimesini "sükûn bulma" anlamında olduğuna diğer ayetlerden deliller getirmiştir.¹³

“Libas/elbise olan kadın veya erkek; onu kötülöklere ve tehlikelere karşı koruyan, örten, sakınan, güzel ve özel davranışlarla onu takdir edip onaylayan; yanlışlarını ise kendi yanlışlarını düzeltmek suretiyle tedavi eden bir anlayışa sahip olmalıdır. Elbisenin mevsime, coğrafyaya, sosyal statüye uygun olması, rahatlatan, ferahlatan yeri geldiğinde ısınıp yeri geldiğinde serinleten, birtakım hususiyetleri bünyesinde bulunması elzemedir. Çünkü "birbiri için elbise olmak"; eşlerin birbirini örtü ve sekine özelliğiyle sarıp kuşatarak koruması, eksiklerini tamamlayıp fazlalıklarını gidermeye çalışması, sabırlı, şefkatli, saygılı olması, eşini Allah'ın kendisine verdiği bir lütuf ve hayat imtihanında kader arkadaşı olması demektir.”¹⁴

Kur'an, evliliği nikah kavramıyla meşru bir zeminde sağlam bir düzende tutarak, her türlü etken ve etmenlerden de korumaya çalışmaktadır. Nikahı safi bir tören olmaktan daha öteye taşıyarak, evlenecek kadın ve erkek arasında toplumun temelini oluşturmak üzere bir sözleşme olarak kabul etmektedir. Vahiyle başlayan süreç ilahi bir nizamda ortaya konulmaktadır.

⁸ Çalışkan İsmail vd., *Hayat Rehberi Kur'an Konulu Tefsir* (Ankara: DİB, 2021), er-Rûm 30/21.

⁹ Çalışkan İsmail vd., *Hayat Rehberi Kur'an*, 4/483.

¹⁰ el-Bakara 2/187.

¹¹ el-Furkan 25/74.

¹² Celâluddîn Muhammed b. Ahmed el-Maḥallî Celâluddîn 'Abdurrahman b. Ebîbekr es-Suyûtî el-Maḥallî es-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Kahire: y.y., ts.), 39; Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân*, thk. İbrâhîm Şemsuddîn (Beyrut: y.y., ts.), 92.

¹³ İbn Kuteybe, *Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân*, 94.

¹⁴ Ziya Şen, “Soma 'Kur'an'da Aile Sempozyumu'nun Ardından”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2011), 275-281.

Hadislerde Evlilik

Evliliği, nikahın teşvikini, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde de sıkça ele alındığını görmek mümkündür. “Ey genç topluluğu! Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur.”¹⁵ Yine başka bir hadiste şöyle buyurmaktadır: “Nikah benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben diğer ümmetlere karşın (Kıyamet gününde) çokluğunuzla iftihar edeceğim.”¹⁶ Ali b. Talip'ten nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle buyurmuştur: “Ey Ali! Üç Şeyi geciktirme; Vakti geldiğinde namazı, Hazır olduğunda cenazeyi defnetmeyi, dengini bulduğun zaman eşi olmayan kadını evlendirmeyi.”¹⁷ Yine Râsulullâh'tan (s.a.v.) birbirini seven çiftlerin birleşmesi için nikahtan daha iyi bir çözüm olmadığı nakledilmiştir.¹⁸

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Kur'an ayetlerinde, aile kurumunun inşası evlilik temeli üzerine kurulurken, Hz. Peygamber'in de bu doğrultuda evliliği teşviki ve meşru zeminde oluşması hususunda ki tavsiyeleri Müslümanlar için bağlayıcı bir unsurdur. Ailenin oluşmasında salt toplum düzeni dikkate alınarak tesis edildiğini düşünmek eksik bir bakış açısı olarak kalacaktır. Tümünden gelim bir varsayımla bakıldığında esasında Kur'an ve Sünnet referanslarıyla kişinin, yani insanın mutluluğunu öncelenmiştir. İnsandan insana, insandan topluma, toplumlardan toplumlara sistemli bir düzen olarak değerlendirmek gerekir.

Amacına uygun evlilikler, nikah akdiyle din ve devlet tarafından tanımlanmış, toplum tarafından kabul görmüş, denlikle meşru çerçevede sağlıklı insanlar arasında iki karşı cinsin birlikteliğiyle kurulmuş evliliklerdir. Amacına uygun bir evlilik eşler arasında mutluluğun tesisinin sağlarken, dünya ve ahiret odaklı birbirlerini tamamlamak üzere tarafları birleştirmektedir. Meşru zemine yaslanmamış, isnatsız birliktelikler kendi içinde huzursuzluğa neden olmakla kalmayıp, toplumun inhitatı, neslin bozulması, insanın ihmali ve istismarına neden olmaktadır.

Meşru Olmayan Birliktelik: Zina

Bir akde bağlı kalmayarak nefsanî bir duyguyla yola çıkılmış birliktelikler, bütün bağlayıcı hukuk ve yaptırımlardan uzak meşru zeminden varestede tesis edildiğinde ziyanla sonuçlanması kaçınılmazdır. Evlilikler bu bakımdan dini ve hukuki olarak bahsi geçen zararlardan korunmaya çalışılmış nezih kurumlardır.

Evlilik kurumunun tahribatlarından biri olarak kabul edilen zina “Meşrû olmayan cinsel ilişki” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁹ Diğer semavî dinlerin ve insanlığın ortak kültürünün her devirde

¹⁵ Buḥârî, *Şaḥîḥu'l-Buḥârî*, “Nikah”, 3; Ebû'l-Ḥasen Muslim b. el-Ḥaccâc el-Ḳuşeyrî en-Nisâbüri Muslim, *Şaḥîḥu Muslim*, thk. Muḥammed Fuâd 'Abdulbâkî (Beyrut: Dâru İḥyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1374/1955), “Nikah”, 1400.

¹⁶ Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, thk. Muḥammed Fuâd 'Abdulbâkî (b.y.: Dâru 'İḥyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabîyye, ts.), “Nikah”, 1.

¹⁷ Ebû 'İsâ Muḥammed b. 'İsâ et-Tirmizî, *es-Sunen*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), “Cenâiz”, 73; “salât”, 13.

¹⁸ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, “Nikah”, 1.

¹⁹ Hüseyin Esen, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/444.

büyük günah ve suç olarak gördüğü zınayı İslâm dini de haram kılıp büyük günahlardan saymış ve bu suçu işleyenlere bazı dünyevî-cezaî yaptırımlar öngörmüştür.²⁰

Ayetlerde zinanın suç sayılması evliliğe atfedilen kutsiyetin de işareti olarak görülmektedir. Nitekim, *“Zinaya yaklaşmayın! Çünkü o hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur.”*²¹ buyurularak yasaklı olan bu fiili işlemek bir tarafa, yaklaşılması hususunda ki uyarıdan konunun ehemmiyeti anlaşılmaktadır. Erkek ve kadın ayrımı yapılmaksızın ilahi emirde bu çirkin fiilin işlenmemesi hususunda içsel bir disiplin emri de verilmiştir. *“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır”*²² buyrulur. Bu ayetten de anlaşılacağı üzere *“Allah yaptıklarınızdan haberdardır”* beyanıyla insanı intizama sevk eden ilahi bir nizamdan bahsetmek olağandır. Diğer taraftan zina başka ayetlerde ise Allah’a şirk koşmak ve adam öldürmek gibi günahlarla birlikte zikredildiği görülmektedir.²³ Zinanın zıddı olarak iffetli olmak Kur’an’a göre evlilikte bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Bu kıstas *“Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara lâyıktır. Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yakışır.”*²⁴ ayetiyle sabitedir. Hz. Peygamber’e (s.a.v.) zinakâr bir kadınla evlenme isteğini belirten Mersed. b. Ebû Mersed isimli sahâbiye *“Zina eden erkek ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenir.”*²⁵ ayetini hatırlatarak zinanın iffetsizlik olduğunu hatırlatmıştır.²⁶ Bu ayet ve hadisle başka bir cihetten bakacak olursak, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) üzerinde çokça durduğu (kefâet), yani eşler arası denklige de işaret olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; ayette bahsi geçen *“Temiz olanlar, temiz olanlara”* ile iffet denkligine de vurgu yapılmaktadır.

Evlilikte Kefâeti Gözetmek

Evlenecek eşler arasındaki kefaet, (eşitlik, benzerlik, denklik, yeterlik), yani denklik evliliğin sağlam bir temelde olması açısından büyük bir öneme sahiptir.²⁷ Evlilikte sağlanamayan denklik ilerleyen süreçte olumsuz sonuçlar oluşturabilmektedir. Hz. Peygamber henüz evliliğin başında verdiği bu doğrultudaki tavsiyeler, belirttiği kriterler insanlara bu yolda rehberlik edecek, hayatlarını kolaylaştıracak bilgilerdir.

Hz. Aişe'nin naklettiğine göre, Rasûlullâh (s.a.v.): *“Birlikte olacağınız eşler konusunda seçici davranın, denginizle evlenenin. Kızlarınızı da emsalleriyle evlendirin”* diye buyurmuştur.²⁸ Denklik hususunun gözetilmesi evlilik sürecinde oluşması muhtemel sıkıntılar için reçete edilmiş tedavilerdir. Kefaetin hangi bakımdan olabileceği göreceli bir durum olmakla birlikte; eğitim, maddi imkanlar, ailelerin ve şahısların sosyal statüsü, çevre gibi unsurları saymak mümkündür. Eşler arasındaki denklik beraberinde insicamı getirerek eşlerin birbirlerine

²⁰ bk. Esen, “Zina”.

²¹ el-İsrâ 17/32.

²² en-Nûr 24/30.

²³ el-Furkân 25/68; el-Mümtehine 60/12

²⁴ en-Nûr 24/26.

²⁵ en-Nûr 24/3.

²⁶ Mehmet Emin Özafşar vd., *Hadislerle İslam* (İstanbul: DİB Yayınları, 2017), 46.

²⁷ H. Yunus Apaydın, *“Kefalet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002).

²⁸ İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, “Nikâh”, 46.

uyumunu kolaylaştıracak ilkelerdendir. Aksi durumlarda söz konusu durum evlilikteki ahengin bozulmasına sebebiyet verebilir.

Denklik gözetilirken, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk sıraya kriter olarak dini bakımdan öncelediğini müşahede etmekteyiz. Ebû Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur. "Kadınla dört şeyden dolayı evlenilir. Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Sen dindar olanı seç. (Aksi halde) fakrû zarurete duçar olursun"²⁹ buyurmuştur. Hz. Peygamber tarafından denklik hususunda dikkat edilmesi tavsiye edilen dindarlık ve güzel ahlak diğer geçici durumların yanında kalıcı bir unsurdur. Güzellik, soyluluk ve mal bakımından üstünlük izale durumlardır ve değişkenlik gösterebilir. Fakat dini bütün ve güzel ahlakın evliliği bereketlendireceği işaret edilmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dini ve ahlaki güzelliği diğer kriterlerden daha önce tercih ettiği tavsiyeyi bir kez daha görmekteyiz. Nitekim bir hadisinde "Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse size dünür olarak geldiğinde onu kızlarımızla nikahlayın. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve bozgunculuk çıkar" buyurmuştur.³⁰ Evlilik birliği oluşturulurken, seçilen kriterlerin kalıcı unsurlardan muttasıl olması kurulan yuvanın saygı, sevgi ve karşılıklı anlaşma temeli üzerine oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

Mahremiyet

Evlilik birliğini koruyacak bir diğer unsur da aile içi mahremiyetin korunmasıdır. Bu bazen eşlerin aralarında ki konuşmaların, tartışmaların veya birbirlerinin özel hallerini başka kişilere izhar etmeleridir. Bu durum evlilik birliğini temelden sarsmakla birlikte aile mahremiyetine halel getirmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda tavsiyelerde bulunmakla birlikte bu durumu ağır bir şekilde tenkit etmiştir.

Ebû Said el-Hudrî'den (r.a) şöyle nakledilmiştir: Râsûlullâh (s.a.v.) "Kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesi, kıyamet gününde Allah katında sorumluluğu en büyük olan emanetlerdendir."³¹ buyurmuştur. Bu hususta başka bir rivayette Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen bir hadiste şöyle geçmektedir. "Ey! Diliyle iman edip kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hallerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hallerini araştırırsa Allah da onun gizli halini araştırır. Allah kimin gizli halini araştırırsa onu evinde bile gizlice yaptıklarını açığa çıkararak rezil eder."³²

Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerden de anlaşılacağı üzere aile mahremiyetine gösterilmeyen özenin dini bağlamda yükleyeceği sorumluluk hatırlatılarak bu konuda hassasiyet ve özen istenmiştir. Mahremiyet denildiğinde sadece evlilik içerisinde karı-koca eşlerin cinsel birliktelikleri anlaşılmalıdır. İki kişinin arasında geçen sırrın, aralarında geçen söz, fiil ve davranışlarında başka kişi veya kişilere ifşası mahremiyete zeval getirmektedir. Bu türden davranışlar evlilik birliğini temelden zedeleyecek olması sebebiyle çirkin davranışlar olarak görülmüş ve dini referanslarla düzenlenip yasaklanmıştır. Örneğin; Hz. Peygamber'in

²⁹ Buḥârî, *Şaḥîḥu'l-Buḥârî*, "Nikâh", 16.

³⁰ Tirmizî, *es-Sünen*, "Nikâh", 3.

³¹ Muslim, *Şaḥîḥu Muslim*, "Nikâh", 1438; Suleymân b. el-Eş'aş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts.), "Edeb", 34.

³² Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, "Edeb", 40.

(s.a.v.) toplum önünde olması ve onun hayatının örnek teşkil edecek sebebiyle evine girip çıkarken izni istenilmesi bu durumun özendirilerek ve gerekliliği ayetle belirtilerek mahremiyet alanı işaret edilmiştir.³³

Hız. Peygamber (s.a.v.) başka bir kişinin evine izinsiz bir şekilde bakılmasının helal olmadığını eğer bakarsa o eve girmiş kadar olacağını bildirmiştir.³⁴ Sadece eşlerin değil, ailenin her bir bireyin ve yakın akrabalar da dahil çevrenin aile mahremiyetini koruma konusunda özenli davranması gerekmektedir. Müslümanlar için bu husus gerek Kur'an ayetlerinde gerekse Hız. Peygamber'in (s.a.v.) tavsiyelerinde tezahür etmiştir. İslam evlilik birliğinin oluşmasında mahremiyeti esas alırken, gerekli özeni sadece eşlerden değil onların yakınlarından da beklemektedir. İnsan fitraten merak duygusunun yenilgisinde olabilir. Nitekim bu başka kişilerin özel hayatının sınırlarını ihlal ettiğinde mahremiyeti zedeleyebilir ve rahatsız edici bir duruma dönüşebilir. Dini referanslarımızda gerek Kur'an ayetleri gerek Hız. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleri bu durumu yasaklamıştır. Mümkün mertebeye mahremiyet çizgisinde iyiliği emredip kötülüğü sakındırmak üzere kusurları veya eksiklikleri örtmek elzemdir.

Ailede Çocuk

Evlilik birliğinin sağlanmasından sonra bir nimet olarak insana bahşedilen çocuk dini kaynaklarda tıpkı evlilik gibi sorumluluk ve hassasiyet gerektiren bir konudur. Neslin devamı, toplumların varlıklarını sürdürmeleri, aile birliğinin ne'şat etmesi aileye eklenen yeni bireylerle olmaktadır. Dünya nimetlerinin gözdelelerinden biri olan evlat doğumundan itibaren ebeveynlerine mesuliyeti yüklemektedir. İsim hakkından başlayarak onun eğitiminden, hayata ve ahiret gününe hazırlanmasına kadar pek çok sorumluluk aile müessesesi içerisinde anne ve babaya emanet edilmiştir.

Kur'an'a göre dünya hayatının süsü olarak tasvir edilen evlatlar ailenin sürur kaynağıdır. "Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak sâlih ameller ise, Rabbi'nin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır."³⁵ şeklinde ifade edilmektedir. Başka bir ayette ise onlara zarar vermek kınanmış, yasaklanmış bir eylem olarak ifade edilmiştir. "Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır."³⁶ Hız. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen bir hadiste "Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün saygınlığını kabul etmeyen bizden değildir"³⁷ buyurmaktadır. Çocuklara gösterilen sevgi ve şefkatin Hız. Peygamber'in yaşamında eylemlerinde mutlaka karşılığı olduğu görülmektedir. Kendisine verilen hurmayı tam ağzına ötürecekken isteyen çocuklarına bölüştüren anneyi görünce "Sırf bu hurma sebebiyle Allah onun cennete girmesine yahut onun cehennemden azat oluşunu kesinleştirmiştir" buyurmuştur.³⁸ Evlilik birliği temelinde çocuk dini kaynaklarda daima sevgi duyulacak ve merhamet edilecek varlıklar olarak müşahede edilmiştir. Hukuk olarak ayet ve hadislerde

³³ el-Ahzâb 33/53.

³⁴ Tirmizî, *es-Sunen*, "Salât", 149.

³⁵ el-Kehf 18/46.

³⁶ el-İsrâ 17/31.

³⁷ Tirmizî, *es-Sunen*, "Birr", 15.

³⁸ Muslim, *Şahîhu Muslim*, "Birr ve Sıla", 2630.

eşlerin haklarının gözetilmesi, evliliğin korunması kadar çocuklarında haklarının gözetilmesi ve korunması tavsiye edilmiştir.

Boşanma

Evlilik ile sağlanan birliktelik kadar hayatın bir hakikati olan ayrılık, yani boşanma dini referanslarda yer almıştır. Allah daima iyiliği ve iyilikle muamele etmeyi emretmiştir. Yine de boşanmaya gitmeden evvel insanların arasının düzeltilmesi tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamberden rivayet edilen bir hadiste “Kadını kocasına karşı kışkırtan bizden değildir”³⁹ denilerek bu gibi durumlar kınanarak tazir edilmiştir. Evliliğin kurtarılabilmesi için gerekli adımların atılması hususunda, eşler arasında oluşan anlaşmazlıklarda erkeğin ve kadının ailesinden adil bir hakem ile durumun çözülmeye çalışılması tavsiye edilmiştir.⁴⁰

Eğer bu mümkün olmayıp boşanma gerçekleşecekse de kadınların haklarına riayet edilerek mehirlerin verilmesi onlara güzellikle muamele edilmesi istenmiştir. Ayrıca boşanma sürecinde neslin tespit ve tayini noktasında belirli süreyle kadının evlenmesi (iddet beklemesi) istenmiştir.⁴¹ Birçok ayette boşanmanın gerçekleşmesi halinde izlenilecek tutum ve davranışlar için ölçüler sunulmuştur. İlahi emirde bunun keyfi ve hukuka aykırı oluşmasının önlenmeye çalıştığı görülmektedir.

³⁹ Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, “Talâk”, 2.

⁴⁰ en-Nisâ 3/35.

⁴¹ el-Bakara 2/229-231; et-Talâk 65/6-7.

Sonuç

İslâm dininin referansları Kur'an ve Sünnet bağlamında evliliğin meşru kılınması nikah ilkesiyle mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Bu vesileyle evliliğin yasal bir zemine oturtulması amaçlanmış, aile kurumunun sağlam temele dayanması hedeflenmiştir. Bu itibarla gayri meşru birliktelikler kesin bir şekilde yasaklanarak neslin devamı koruma altına alınmıştır. Her aile ferдинin taşıması gereken sorumluluk ve üstleneceği rol dini referanslarda açıklanmış, hak ve sorumluluklar ilkesel olarak belirlenmiştir.

Dini referanslarda evliliğin ilk adımı olan eş seçiminden başlamak üzere evliliğin her adımı için bazı prensipler öngörülmüş, mutlu bir ailenin kurulması, huzurlu bir toplumun inşası için elzem tavsiyelerde bulunulmuştur. Mutlu ve huzurlu bir evlilik için eş seçiminde denkliğin gözetilmesi tavsiye edilmiş, evlilik için yapılacak hazırlıkların külfetsiz olması önerilmiştir.

Ailenin kurulması kadar kurulan ailenin mutlu ve huzurlu bir şekilde devamının sağlanması da önemli olduğu kanaatindeyiz. Bu itibarla aile içi iletişimin güçlü tutulması, aile bireylerinin hak ve sorumluluklarını bilmesi, ailede rol dağılımının gözetilmesi, sadakat, merhamet, sevgi, saygı, şefkat, adalet, iffet ve mahremiyet gibi aileyi ayakta tutan değerlerin gözetilmesi önemli olduğu söylenebilir.

Evlilik ile sağlanan birlikteliğin imkansız hale geldiği durumlarda ayrılma gerçekleşebilmektedir. Dini referanslarda önce arabuculuk ile arayı düzeltme tavsiye edilmiş, söz konusu durum sağlanamadığında hak ve hukuklar gözetilerek şiddete başvurmadan son çare olarak boşanma cihetine gidilmesi öngörülmüştür. Dini naslarda boşanmanın keyfi ve hukuka aykırı olması önlenmeye çalışılmıştır.

Netice olarak; evliliklerin ilahi ve kutsal yasalarla korunduğunu söylemek mümkündür. Aile; sağlıklı toplumun oluşmasında, sosyal düzenin sağlanmasında ayrıca sevk ve idaresinde en etkili kurumların başında yer almaktadır. Toplumların yararına olan her şey özelde insanların da yararınadır.

Kaynakça

Apaydın, H. Yunus. “Kefalet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/168-177. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Arıcı, Handan Yalvaç. *Kur'an'ın Dilinden Mutluluğun Alfabesi*. Ankara: TDV, 3. Basım, 2023.

Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Buhârî el-. *Şahîhu'l-Buhârî*. thk. Muştafa Dîb el-Bugâ. 7 Cilt. Dîmaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.

Çalışkan İsmail vd. *Hayat Rehberi Kur'an Konulu Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB, 2. Basım, 2021.

Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'aş es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts.

Esen, Hüseyin. "Zina". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/440-444. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Hâkim, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh en-Nîsâbüri el-. *el-Mustedrek âle's-Sahihayn*. thk. Muştafâ 'Abdulkâdir 'Aâtâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1411/1990.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût, Âdil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Te'vilü Muşkili'l-Kur'ân*. thk. İbrâhîm Şemsuddîn. Beyrut: y.y., ts.

İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Ğazvîni. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru 'İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabîyye, ts.

Kaya, Eyyüp Said. "Nikâh". *Temel İslam Ansiklopedisi*. ed. Tuncay Başoğlu. İstanbul: İSAM, 2020.

Maḥallî es-Suyûtî, Celâluddîn Muhammed b. Aḥmed el-Maḥallî Celâluddîn 'Abdurrahman b. Ebîbekr es-Suyûtî el-. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: y.y., ts.

Muslim, Ebû'l-Hasen Muslim b. el-Ğaccâc el-Ğuşeyrî en-Nîsâbüri. *Şâhihu Muslim*. thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru 'İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1374/1955.

Özaşar, Mehmet Emin vd. *Hadislerle İslam*. 7 Cilt. İstanbul: DİB Yayınları, 4. Basım, 2017.

Şen, Ziya. "Soma 'Kur'an'da Aile Sempozyumu'nun Ardından". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 275-281.

Ṭaberânî, Ebû'l-Ğâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Aḥmed b. Eyyüb et-. *el-Mu'cemu'l-'Evsaf*. thk. Ṭârîḫ b. 'İvaḍullâh b. Muhammed - 'Abdulmuḥsin b. İbrahim el-Ğuseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ğaremeyn, ts.

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi ve Bilim*. İstanbul: Timaş, 14. Basım, 2018.

Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ et-. *es-Sunen*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.

YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞTE KADIN ÖĞRENCİLERİN BÖLÜM SEÇİMLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Gürkan BAYINDIR

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji.
gurkanbayindir1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9145-0709*

ÖZET

Amaç ve Kapsam: Eğitim toplumsal olarak bireylerin yaşamlarında gerekli olan bilgi ve becerilerin edinildiği bir sosyalizasyon sürecine tekabül etmektedir. Yaşam boyu devam edebilen eğitimin en somut görünümü ilköğretimden yükseköğretime kadar uzanan dönemidir. Eğitimin her bir kademesi diğer aşamaları doğrudan veya dolaylı şekilde etkilemektedir. Okul öncesinden başlayan eğitim ve öğretim süreci bireyin yaşamını şekillendirmekte, hayata bakışını etkilemektedir. Bu süreçlerde akademik gelişimin yanı sıra toplumsallaşma ile birlikte toplumun değerleri de edinilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri de sosyal yaşam kadar okul vasıtasıyla da öğrenilmektedir. Eğitimin ileri aşamalarında bu roller bireylerin seçimlerini etkilemektedir. Bahsi geçen roller bireylerin gündelik yaşamlarını, davranışlarını etkilediği gibi hayatlarını idame ettirecekleri alanı belirleme noktasında da ciddi anlamda etkili olabilmektedir. Bu yüzden bireylerin yetiştiği aile ve toplum, almış oldukları eğitim onların mesleki yönelimlerinde belirleyici olmaktadır. Eğitim sürecinin meslek edindirme sürecine bakılacak olursa az da olsa lise kademesinde, büyük oranda ise yükseköğrenim seviyesinde gerçekleşmektedir. Mesleki açıdan en belirleyici tercihlerin başında gelen üniversite bölüm seçiminde birçok faktör belirleyici olabilmektedir. Bireylerin habituslarının yanı sıra ekonomik sermayeleri, toplumsal cinsiyet kalıplarından etkilenme biçimleri, içinde buldukları toplumun istihdam olanakları bu noktada başlıca karşımıza çıkmaktadır.

Yöntem ve Bulgular: Bu çalışmada üniversite bölüm seçimlerinde kadın öğrencilerin hangi faktörlerden etkilenecek tercih yaptıkları, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılarak incelenmiştir. 12 kadın öğrenci ile 2023-2024 eğitim öğretim dönemlerinde, yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile yüz yüze görüşmeler yapılarak üniversite bölüm seçimlerinde etkili olan toplumsal cinsiyet rolleri ve ailelerinin bu konudaki tutumlarının etkisi anlamaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç ve Tartışma: Görüşmeler sonucunda kadın öğrencilerin mesleki seçimlerini etkileyen birçok faktörün olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda kadın öğrencilerin meslek seçimi yaparken kendi ilgi ve yeteneklerinin yanı sıra ülkenin istihdam koşullarını göz önünde bulundurduğu görülmektedir. Daha da önemlisi bu faktörleri değerlendirirken toplumsal cinsiyet kalıplarından etkilendikleri tespit edilmiştir. Bireylerin habitusları doğrultusunda öğrenmiş oldukları toplumsal cinsiyet kalıplar ister istemez yaşamlarının ilerleyen süreçlerinde fikirlerinin çerçevesini oluşturmaktadır. Modernleşen dünyada bu kalıpların yerine her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabaları ve mesleklerin “cinsiyetsiz” olarak nitelendirilme tartışmalarının olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Kadın Öğrenciler, Mesleki Seçim.

A Phenomenological Research on Female Students' Department Choices in the Transition to Higher Education

Abstract

Purpose and Scope: Education corresponds to a socialization process in which individuals acquire the knowledge and skills necessary for their lives. The most concrete manifestation of lifelong education is the period extending from primary school to higher education. Each stage of education directly or indirectly affects the other stages. The education and training process starting from preschool shapes the individual's life and affects their perspective on life. In these processes, in addition to academic development, the values of the society are also acquired together with socialization. Gender roles are also learned through school as well as social life. In the advanced stages of education, these roles affect the choices of individuals. The roles in question affect the daily lives and behaviors of individuals and can be seriously effective in determining the area in which they will continue their lives. Therefore, the family and society in which individuals are raised and the education they receive are decisive in their professional orientations. If we look at the vocational training process of the education process, it takes place at the high school level, albeit slightly, and at the higher education level to a large extent. Many factors can determine the choice of university department, which is one of the most decisive choices in terms of profession. In addition to the habitus of individuals, their economic capital, the way they are affected by gender stereotypes, and the employment opportunities of the society they live in come to the fore at this point.

Method and Findings: In this study, the factors that affect female students' choices in university departments were examined using the phenomenology design, a qualitative research method. Face-to-face interviews were conducted with 12 female students during the 2023-2024 academic year using semi-structured interview forms, and the effects of gender roles and their families' attitudes on this issue on university department choices were tried to be understood and interpreted.

Results and Discussion: As a result of the interviews, it is seen that there are many factors affecting the professional choices of female students. In this direction, it is seen that female students consider the employment conditions of the country as well as their own interests and abilities when making their professional choices. More importantly, it has been determined that they are affected by gender stereotypes while evaluating these factors. The gender stereotypes that individuals learn in line with their habitus inevitably form the framework of their ideas in the later stages of their lives. In the modernizing world, instead of these stereotypes, it is seen that there are efforts to provide gender equality in every field and discussions on defining professions as “genderless”.

Keywords: Education, Women Students, Career Choice.

Giriş

İnsan yaşamının önemli bir bölümünü oluşturan eğitim süreci okul öncesinden yükseköğretime kadar sürebildiği gibi yaşam boyu da devam edebilmektedir. Bu süreçlerde eğitimin her kademesinin farklı katkıları ve gizil işlevleri olabilmektedir. Okul öncesi eğitim ve ilk/ortaokul döneminde birey aile dışında ilk eğitimini alır ve sosyalizasyon süreci başlar. Bu süreçlerde bireyler yaşadıkları toplumun değerlerine paralel eğitim aldıkları için kişilik gelişimleri de bu yönde olmaktadır. İçinde buldukları toplumun değerleri, yaşayış tarzları eğitim yoluyla aktarılır. Bu süreçlerde toplumsal cinsiyet kalıpları da bireylere doğrudan ve dolaylı şekilde yansımaktadır. Gizil olarak da olsa öğrenilen bu kalıplar bireylerin lise veya üniversite kademesinde meslek seçimlerine etki edebilmektedir. Bu noktada bireye empoze edilen toplumsal cinsiyet rolleri sadece okullardaki eğitimle değil habituslarıyla da ilişkilidir. Bireylerin ailelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sermayeleri ve yaşam tarzları kendi çocuklarını yetiştirirken göstermiş oldukları cinsiyet rollerini belirleyici niteliğe sahiptir.

Kişilik gelişim süreçlerinin ardından özellikle yükseköğretim kademesinde okuyacakları bölüme ve dolayısıyla mesleklerine karar verme aşamasında bireyler birçok farklı etmeden etkilenerek tercih yapmaktadırlar. Bu noktada bireylerin ebeveynlerinin fikirlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet rolleri, yetenekler ve ilgi alanları, akademik başarısı, yaşanan ülkenin istihdam olanakları, çalışma şartları vb. birçok faktör ön plana çıkabilmektedir. Bu araştırmada bahsedilen faktörlerden kadın öğrencilerin mesleki seçimlerini etkileyen toplumsal cinsiyet kalıpları ve habituslarının etkilerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda lise son sınıfta bulunan, liseden mezun olup henüz yükseköğretime yerleşmemiş ve üniversitede eğitimine devam eden 12 kadın öğrenci ile 2023-2024 eğitim öğretim dönemlerinde fenomenolojik desen doğrultusunda yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fenomenoloji yöntemi genel olarak olayları toplumsal aktörler tarafından 'doğrudan doğruya' algılandığı şekilde inceler. Creswell (2021) fenomenolojiyi tanımlarken birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını keşfetmesi özelliğine dikkat çekmiştir. Bu noktada yükseköğretim bölüm tercihi yapan veya yapmak üzere olan kadın öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme formları dahilinde yaşamış oldukları ve halen süreç içinde buldukları mesleki seçim deneyimlerinin ardındaki toplumsal cinsiyet algısı anlamaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Alan yazına bakıldığında üniversite/bölüm tercihlerinin farklı boyutlarıyla incelendiği görülmektedir. Bu araştırmalar çoğu zaman spesifik bir bölümle ilgili olabildiği gibi (Karataş Tandoğan & Bilgiç, 2021 ve Zengin & Uzut, 2017) bazıları ise daha geneli kapsayan üniversite öğrencilerinin tercihlerinin sebeplerini ortaya koymaya çalışan çalışmalar (Gürdoğan, 2016, Doğan, Türkmen, 2019 ve Sarıkaya, Khorshid, 2009) karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra üniversite öğrencileri ve toplumsal cinsiyet ilişkisi farklı çalışmalarla (Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocaöz, Kısa, Taşkın ve Eroğlu, 2009 ve Gümüş, 2019) ortaya konmuştur. Eğitimde fırsat eşitsizliğinin sağlanması yönündeki en önemli temalardan biri olan kadınların eğitime katılımı, yükseköğretim düzeyinde de incelenmeye değerdir. Dikmen ve Öner'in (2024) meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü ölçeği kullanarak yapmış oldukları nicel araştırmada kadın-erkek öğrenci ayırımından ziyade geleneksel-eşitlikçi öğrenci tutumları çerçevesinde analiz yapılmıştır. Literatürde kadın öğrencilerin üniversite bölümü yani bir nevi mesleklerini

belirleyen seçimleri yaparken toplumsal cinsiyet kalıplarının ne denli belirleyici olduğuna dair çalışmalar sınırlı kalmıştır. Bu araştırmada modern dünyada bile halen bazı alanlarda dezavantajlı grup olarak görülen kadınların mesleklerini seçmeye giden yolda toplumsal cinsiyet kalıplarından etkilenme biçimleri analiz edilmeye çalışılmış ve ilgili alandaki boşluk bir nebze olsun doldurulmaya çalışılmıştır.

1. Mesleki Seçime Sosyolojik Bakış

Eğitimin işlevlerinden olan meslek edindirme çocukluktan gelen birikimle birlikte yükseköğretimde somutlaşmaktadır. Bazı meslek ve teknik liseleri ayıracak olursak kişiler mesleki beceri ve bilgilerini yükseköğretim düzeyinde edinmektedirler. Meslek seçimi, bireyin sadece hayatını idame ettirmek için para kazanmasını değil yaşam tarzını da belirlemektedir. Bireylerin yaşam tarzı meslek seçimlerini etkilemekteyken, meslekleri de yaşam stillerini dönüştürebilmektedir. Bu iki durum arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimde belirleyici başat unsurlar arasında ise toplumsal cinsiyet rolleri gelmektedir.

Kadınların meslek yaşamındaki yönelimleri ataerkinin kadına yüklediği, kadının doğal kimliği/sorumluluğu olarak kabul edilen eş/annelik rollerinin ve bakım hizmetlerinin bir yansıması olarak tezahür etmektedir. Toplumsal cinsiyetçi roller, beklentiler kadın/erkek işi katmanlaşmasının yanı sıra ücret farkını yaratır, besler, yeniden yapılandırmaktadır. Eşit işe eşit ücret, çalışma hayatında cam tavan vb. tartışmalar bu durumların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda kadınlara atfedilen cinsiyet rollerinin kamusal alandaki görünürlüklerini, toplumdaki statülerini belirleyen eğitim ve sonrasındaki meslek tercihlerinin nasıl şekillendirdiği konusu sosyolojik olarak önemlidir (Gedik ve Çakır, 2019: 45-46). Bu doğrultuda kadınların çalışma yaşamındaki dezavantajlarının yanı sıra henüz çalışma yaşamına başlamadan önceki seçimlerinin sınırlılıkları da ve bu seçimleri etkileyen toplumsal faktörlerde detaylandırılmaya muhtaçtır.

Toplumsal cinsiyet rollerine uygun mesleki yönelimde bulunma durumu Türkiye'nin olduğu gibi dünyanın da genel, güncel bir sorunu mahiyetindedir. Örneğin, Avrupa'da kız öğrenciler erkek öğrencilere göre; güzellik, moda, tekstil, eğitim, kültür, psikoloji, toplum ve dil gibi alanlara daha çok yönelmekte ve yönlendirilmektedir. Erkek öğrenciler ise kız öğrencilere göre; teknoloji, fen bilimleri, mekanik gibi alanlara daha çok yönelmekte ve yönlendirilmektedir (Deutsche Gessellschaft für Internationale Zusammenarbeit, 2012'den akt. Avcı vd. 2019). Benzer durumu Fransa'daki çalışmasında aktaran Bourdieu ve Passeron (2019) inceleme yapılan dönemlerde edebiyat fakültelerindeki kadın yoğunluğunun süregeldiğini dile getirmişlerdir. Bu fakültelerdeki dil, tarih, edebiyat gibi belli alanlardaki kadın yoğunluğunu kısmen "kadınsı" nitelikler taşıması ile etkili olurken bu durumun dış gerçekliğin dayatmasının içselleştirilmesi ile de ilişkilendirilebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Bourdieu araştırması sonucunda görünürde en mantıklı tercihlerin, kadınları "kadınsı" bir yatkınlık gerektiren görevleri kabul etmeye veya bilinçsizce talep etmeye iten nesnel şanslar sistemini içermektedir. Yani kadınlara aileleri ve çevreleri tarafından empoze edilen, sınırları çizilen görev alanlarında kalmaları dolaylı şekilde toplumsallaşma sürecinde aktarılmaktadır.

2. Bulgular

2023-2024 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmecilerin mesleki seçimlerini etkileyen faktörlere dair yarı yapılandırılmış görüşme formları vasıtasıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. 12 kadın öğrenciden oluşan görüşmeci grubuna dair demografik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Görüşmeci Kodu	Eğitim Kademesi	Ebeveyn Mesleği	Mesleki Seçimleri
K1 (irem gökç)	Üniversite	Üst Düzey Memur	Mühendislik
K2 (eda nur)	Lise	İşçi	Hemşirelik/Öğretmenlik
K3 nida	Üniversite	İşçi	Tıp
K4 nuriye	Üniversite	İşçi	Matematik
K5 zeynep sena	Üniversite	Memur	Mühendislik
K6 sude	Lise	Üst Düzey Memur	Diyetisyenlik
K7 Sena Tüz	Lise	Büyük İşletme Sahibi	Diyetisyenlik
K8 Esra	Üniversite	Büyük İşletme Sahibi	Diyetisyenlik
K9 Simge Elif	Üniversite	Üst Düzey Memur	Psikoloji
K10 Şule ak	Üniversite	İşçi	Öğretmenlik
K11 Döne nur	Üniversite	Çiftçi / Küçük İşletme Sahibi	Öğretmenlik
K12 büşra cank	Lise	Büyük İşletme Sahibi	Psikoloji

Görüşmeciler yapılan görüşme sırasına göre kodlanmıştır. Tablodan da görüleceği üzere görüşmeci 12 kadın öğrenciden 8'i üniversitedeyken 4'ü ise lise son sınıf aşamasındayken görüşülmüştür. Görüşmeler yapıldıktan sonra K2 hariç diğer lise kademesindeki öğrenciler de yükseköğretim aşamasına geçmiştir. Görüşme yapılan kişilerin ebeveynlerinin sosyokültürel düzeyi ise çalışmanın amacına yönelik şekilde seçilmiştir. Bu doğrultuda 7 görüşmecinin sosyo-ekonomik durumu yüksek iken 5 görüşmeci daha orta sınıf olarak sayılabilecek sınıf mensup olduğu görülmektedir.

Görüşmeler sonucu elde edilen bilgilere göre kadın öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel sermayelerinin farklılaştığı noktada meslek seçimlerinin de farklı yönde olduğu görülmüştür. Orta sınıf mensubu olarak kategorize edebileceğimiz alana dahil olan kadın öğrencilerin daha garanti olarak gördükleri mesleklere yöneldiği görülmüştür. (K2, K3, K4, K10, K11)

“Sıralamam iyi hocam her bölümü yazabiliyordum genel olarak ama hep tıp düşündük biz ailemle hiç başka bölüm düşünmedik. Öyle çok yeteneğim olduğu için değil de bildiğimiz meslek en azından” (K3).

“Hemşirelik veya matematik öğretmenliğinden birini seçeceğim. Alakasız iki alan gibi ama garanti meslekler sonuçta ikisi de olur. Babam da öğretmem olmamı istiyor” (K2).

“Memleketimde kalıp matematik okumayı seçtim. Formasyonla birlikte öğretmen olmayı düşünüyorum. Bizimkiler burada kalmamı istedi, bir de matematik öğretmenliği olunca yazdım burayı. Aslında biliyorsunuz matematiğim çok iyi değildi lisede ama öğretmenlik tam kadınlara uygun bir meslek bence” (K4).

“Özel üniversitede okuyorum zaten farklı bölümlere de gidebilirdim ama öğretmenlik olsun istedim. Atamaları da iyi okul öncesinin onu tercih ettim. Babam da öğretmenlik olduğu için özele gönderdi bitirince düzgün meslek sahibi olayım diye” (K11).

Görüşmeciler beyanlarına bakıldığında kadın öğrencilerin daha garanti ve kadınlara uygun olarak gördükleri mesleklere yönelmelerinin arkasında yetiştikleri aile ortamının da etkili olduğu görülmektedir. Seçtikleri bölümlerin çalışma koşullarının kadınlara uygunluğu noktasında ailelerinden etkilendikleri görülen bireylerin ilgi ve yeteneklerinin bu noktada daha geri planda kaldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ailelerin ve onların kültürel sermayelerinin etkileri de bu noktada bariz olarak görülmektedir.

Görüşmecilerden üst sosyo-ekonomik sınıfa mensup bireylerin mesleki seçimleri ise diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bu öğrencilerin seçmiş oldukları meslekler de istihdam veya garanti meslek kaygısının geri planda olduğu görülmektedir.

“Psikoloji ve PDR arasında kaldım ama öğretmenlik yapmak istemediğim için psikolojiyi seçtim. Kendi kliniğimi açmak istiyorum” (K9).

“Aslında aklımda yoktu diyetisyenlik. Standart memur olmamak için rahat, kendi işim olsun diye seçtim. En olmadı bizim işin başına geçerim” (K7).

“Sağlık alanında kendi kliniğimi açabileceğim, en temiz mesleği seçtim diye düşünüyorum hocam. Ablam da sağlık alanında okudu ama kendi işini yapmıyor. Mimarlık da olabilirdi aslında benim için rahat olması önemli” (K8).

“İyi bir mühendis olursam daha iyi şartlarda yaşayacağımı biliyorum. Tıp da seçebilirdim ama mühendislik konusunda babamlar yönlendirdi ve destekledi” (K1).

“Aslında bir ara hemşirelik düşündüm ama diyetisyenlik daha temiz meslek. Kendi yerimi de babamlar açsın bi zahmet” (K6).

“Amerika’da yengemler falan var sürekli dilimi geliştirmeye çalışıyorum zaten. Mühendislik de eskisi gibi sadece erkeklere ait bir alan değil o yüzden bilgisayar okumayı seçtim yurtdışında mühendis olmak istiyorum şimdilik” (K5).

“Psikolog olmayı biraz da rahat olduğu için seçtim. Kendi işimi yapabilmek için. Memurluk pek bana göre değil” (K12)

İfadeler paralelinde üst sosyo-ekonomik konumdaki kadın öğrencilerin aileleri tarafından yönlendirmeleri daha farklı olduğu için hem toplumsal cinsiyet kalıplarından daha uzak olduğu hem de mesleki tercihlerinin daha bireysel çıkar doğrultusunda olduğu görülmektedir. Diğer bahsi geçen öğrencilerden farklı olarak ülkenin istihdam koşullarının büyük oranda göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Refah seviyesi yüksek olan bireylerin

ailelerinden de aldığı destek ile mesleki seçimlerinde kadın-erkek ayrımından ziyade nispeten rahat, temiz işlere yönelmeleri öncelikli olmuştur. Bazı kadın öğrencilerde seçmiş oldukları meslekleri yapmama ihtimalin karşın kendi ailelerinin işinin başına geçecekleri garantisi ile tercih yaptıkları dile getirilmiştir.

Sonuç

Toplumsal tartışmaların hem klasik hem de güncel önemli konularından olan “kadın” olgusu birçok açıdan sosyolojik olarak irdelenmeye devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpları, kadın-erkek eşitsizliği, kadının çalışma hayatındaki dezavantajları ve eğitimdeki yeri gibi birçok alt başlık güncel olarak tartışılmaktadır. Bu çalışmada da kadın öğrencilerin mesleki hayatlarında belirleyici rol oynayan üniversite bölüm seçimlerinde etkili olan faktörler araştırılmıştır. Araştırma sorusu olarak belirlenen kadın öğrencilerin kültürel sermayelerinin toplumsal cinsiyet fikirlerini ne derece etkiledikleri anlamaya çalışılmıştır. Ayrıca ailelerinin ekonomik sermayelerinin mesleki seçim noktasındaki belirleyiciliği incelenmiştir. Araştırma sorusuna paralel hazırlanan görüşme formları aracılığıyla gerçekleşen mülakatlarda doyurucu veriler elde edilmiştir.

Elde edilen veriler ışığında kadın öğrencilerin mesleki seçimlerinde sadece “kadınsı meslekler” olarak tanımlanan alanlara yönelmediği tek etkenin bu olmadığı görülmüştür. Toplumda kadınlara uygun olarak nitelendirilen mesleklere yönelen kadın öğrencilerin ailelerinin ağırlıklı olarak orta sınıfa mensup olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik sermayelerine paralel olarak daha garantici düşünen aileler çocuklarını istihdam oranı yüksek olan mesleklere yönlendirmekte ve toplumda kadına atfedilen mesleklere öncelik verdikleri görülmektedir. Sosyo-ekonomik ve kültürel sermayeleri yüksek olan aileler ise kız çocuklarını daha az sınırlamakta, gerektiğinde erkeklere özgü olarak nitelendirilen mesleklere yönlendirebilmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca ekonomik olarak refah seviyeleri yüksek olduğu için nispeten rahat şartlarda çalışma koşulları olan mesleklere yönlendirildikleri görülmüştür. Görüşülen kadın öğrencilerden başarı düzeyi yüksek olanlar karşılaştırıldığında orta sınıfa mensup birey garanti meslek olarak tıpa yönelirken, üst sınıfa mensup bireyler becerilerini erkek egemen olarak lanse edilen mühendislik alanında kullanmaya yönelmiştir. Başarı düzeyi yüksek olmayan orta sınıfa mensup kadın öğrenciler ise öğretmenlik, hemşirelik gibi daha net mesleklere yönelirken, başarı düzeyi yüksek olmayan üst sınıfa mensup bireyler daha bireysel çalışabilecekleri kendilerince temiz olarak ifade edilen mesleklere yöneldikleri görülmüştür. Sonuç olarak kadın öğrencilerin mesleki seçimlerinde toplumsal cinsiyet kalıpları, mensup oldukları ailelerin ekonomik ve kültürel sermayeleri, hayata bakış açıları, istihdam olanakları gibi birçok faktör en az başarı durumları, ilgi ve yetenekleri kadar etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

Avcı, Ö. H., Tozar, M. Z., Hasret, Y., Yiğit, S., & Özdemir, E. (2019). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimi Ölçeğinin Geliştirilmesi-Kız Öğrenci Formu. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 45(45), 252-266.

Bourdieu, P. ve Passeron, J-C. (2019). Yeniden Üretim, Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri. (Türkçe Söyleyenler: Aslı Sümer, Levent Ünsaldı, Özlem Akkaya). Heretik Yayıncılık: Ankara.

Creswell, J. W. (2021). Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, (Çev. Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Siyasal Kitabevi: Ankara.

Dikmen, M. & Öner, İ. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Mesleki Seçimlerine Etkisinin İncelenmesi, International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS), 15(56), 706-722. : <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4462>

Gedik, E., & Çakır, H. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Cinsiyetin Etkisi: Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Örneği. Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, 20(1), 43-58.

Gümüş, Z. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 2(3), 31-47.

Gürdoğan, A. (2016). Öğrencilerin Üniversite Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Ortaca Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(42), 1238-1238 doi:10.17719/jisr.20164216233

Karakaş Tandoğan, G., ve Bilgiç, Y. E. (2021). Sosyal Medyanın Turizm Öğrencilerinin Üniversite Tercih Sürecine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10(3), 2417-2442. <https://doi.org/10.15869/itobiad.895150>

Sarıkaya, T., & Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 393-423.

Türkmen, H. H., & Doğan, S. (2019). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Örneğinde Öğrencilerin Üniversite Tercih Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(30), 848-866.

Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1), 775-792.

Zengin, B., & Uzut, İsmail. (2021). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Üniversite Tercihlerini Etkileyen Nedenler: İstanbul Vakıf Üniversiteleri Örneği. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(3), 16-30. Geliş tarihi gönderen <https://tutad.org/index.php/tutad/article/view/14>

TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNDE AİLE

Kemal AKAY

Özet

Toplumsal değişme kavramı, insanın ilkel toplum düzeyinden modern topluma doğru yol almasını ifade etmektedir (Aydın & Baran, 2010). İnsanoğlu için, avcı ve toplayıcı olduğu dönemde bireysel olarak, en iyi av yöntemine ve gerekli araçlara sahip olması bir avantaj iken, tarım toplumunda ise toprak, sulama ve tarımsal araçlar önem kazanmıştır. Sanayi toplumunda geçildiğinde ise sermaye, iş gücü, teçhizat gibi kavramlar ön planda yer almıştır (Uça Güneş, 2016). Dünya, 250 yıllık endüstri çağından yeni bir çağa geçmektedir. Bu çağ, esasta tarım ve endüstri çağlarının birçok temel özelliğinden farklılaşmış ve yeni yaşamsal pratikler üreten elektronik bir çağdır. Bilgi çağı, dönüştürücü gücünü insan zihninden ve karşılıklı bedenlerin sinerjisinden alan, temelde, insani gelişmişliğin sermayesine dayanan bir toplumsal dönüşüm olarak şekillenmektedir (Meder, 2001). Toplumu meydana getiren bireylerin ihtiyaçları toplumsal değişimde belirleyici olmaktadır. İnsanoğlunun geçmişten günümüze getirdiği her şey toplumsal değişme sürecine katkıda bulunur. Bu değişim sürecinin maddi kültür yönü teknoloji, manevi yönü ise ideolojidir (Kongar, 1981). Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren toplumsal bir hareketlilik yaşanmaya başlamış ve köyden kente göçler hızlanmıştır. Şehirleşme ile birlikte kültürel bir değişim de kendini göstermeye başlamış ve nesiller arasında farklılıklar oluşmuştur. Şehir ve kırsal hayat arasında uyum sorunları oluşmaya başlamış, aile ve toplum hayatında değişiklikler başlamıştır (Özgişi, 2014). Söz konusu bu değişimin merkezinde ise aile yer almaktadır. Kadının iş yaşamına girmesi ile birlikte evde verilen birçok hizmetin ev dışında verilmesi nedeniyle yeni kuruluşların faaliyet göstermeye başlamıştır. Yaşlılar için huzurevleri, çocuklar için kreşler ve engelliler için bakım merkezleri bu kuruluşlara örnek olarak verilebilir (Ünal, 2018). Aile en doğal toplumsal grup olarak, toplum yapısının değişmez unsuru olmasının yanı sıra toplumu değiştiren aynı zamanda da toplum tarafından değişime uğratılan bir yapıdır (Bingöl, 2014; Karaca , 2014). Bu çalışmada toplumsal yaşamdaki değişikliklerin aile üzerindeki etkilerine yer verilerek, toplum ve aile açısından değişim süreci ele alınacaktır.

TANIMLAR

Toplum

Toplum kavramı, uzunca bir geçmişe sahip, belli bir kültürü benimseyen, devamlılığı olan, bir coğrafi alanda yayılım gösteren insan topluluğu ve onların ilişkiler bütünlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır (Kongar, 1981; Sağ, 2003).

- Toplumdaki bireyler demografik bir birikim oluştururlar. Başka bir deyişle toplum aynı zamanda toplam bir nüfus olarak görülebilirler.
- Toplum, ortak bir coğrafik mekânda meydana gelir.
- Toplum işlevsel olarak farklı temel grup öbeklerinden oluşmuştur. Bunlar, aile, din, ekonomi, siyaset, eğitim ve kültür spor gibi boş zaman değerlendirme faaliyetleri bütünüdür.
- Toplum kültürel olarak benzer grupların toplamıdır. Bunlar ortak bir dil kullanır, oldukça benzer davranış ve karakterize edilirler.
- Toplum işlevsel bir birim olup iş birliği yaygındır. Böylece toplumun birçok konuda bütün olarak hareket edebilmesi olanaklı hale gelir.
- Toplum, ayrı bir sosyal birim oluşturur ve her toplum kültürel olarak diğerlerinden farklıdır.

Bu özellikleri göz önüne bulundurarak toplumun tanımını yaparsak; ortak bir alan ve mekânda birlikte yaşayan, temel sosyal gereksinimlerini gidermek için çeşitli gruplar içinde iş birliği yapan, ortak bir kültüre bağlı ve belirli bir sosyal birikim olarak işlevde bulunan bireylerin örgütlenmiş iş birliğidir (www.sosyaltoplum.com, 2021).

Toplumsal Değişme

Toplumsal değişme, bir toplumda yapısal ve işlevsel olarak geçirdiği değişikliği ifade etmekle birlikte, bireylerin toplumdaki rollerinde ve davranışlarındaki değişim ve farklılık olarak tanımlanmakta aynı zamanda ise insanoğlunun ilkel toplumdan modern topluma geçiş yolculuğunda yaşadığı bir sürecin sonucu olarak tanımlanmaktadır (Kirman, 2011; Aydın & Baran, 2010).

Sosyolojide çok sık kullanılan kavramlardan biri de toplumsal değişme kavramıdır. Toplumsal değişme, temelinde ilişkiler bulunan devinimsel yargıları içerisinde barındıran bir kavramdır. Toplumsal değişme; “ilişkilerin değişmesidir. Toplumsal değişim, bu ilişkilerin değişmesi olarak nitelendirilebilir. İlişkilerin değişmesi ise toplumu oluşturan yapı ve bireylerin değişmesiyle mümkündür. Geçmişten günümüze toplumlar yapısal ve niteliksel değişimler geçirmiştir. Teknolojilerin gelişmesi, bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla enformasyon ve iletişim dönemine girilmiş olup bu dönemde ise enformasyona erişim, erişim yolları ve enformasyonu işleme stratejilerini uygulayabilme başarıyı belirlemiştir (Uça Güneş, 2016).

Toplumsal değişimin sonuçları toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bazı toplumlarda değişim çözümün bir parçası olurken, bazı toplumlarda ise sorunun bir parçası olabilmektedir (Apalı, 2016).

Toplumsal değişimin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

- Toplumsal değişimin olmadığı bir toplum yoktur.
- Toplumsal değişimin hızı her zaman aynı değildir. İleriye doğru olabileceği gibi geriye doğru da olabilir.
- Toplumsal değişim değer yargısı taşımayan (iyi, kötü, güzel) nesnel bir kavramdır.
- Bir kurumda meydana gelen değişim, diğerlerini de etkiler. Örneğin siyaset kurumundaki köklü bir değişim ekonomi, hukuk, eğitim vb. kurumları etkileyebilir.
- Bir toplumdaki değişiklik kendiliğinden ya da zorla gerçekleşebilir.
- Toplumsal yapının maddi öğelerindeki sosyal değişim hızı, manevi öğelerindekinden daha yüksektir.
- Toplum yapısı hazır olmadan gerçekleştirilmeye çalışılan değişimler toplumsal bunalımlara yol açabilir.
- Toplumsal değişim devamlılık gösteren bir olgudur (www.sosyoloji.gen.tr, 2021)

Değişim ve Değişme

Türk Dil Kurumu 'na göre değişim, bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Değişme ise, başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek anlamı taşımaktadır (<https://sozluk.gov.tr>, 2021). Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere değişimin, belli bir zaman dilimindeki farklılaşma olarak, değişimin ise bu farklılaşmalar sonucu meydana gelen başkalaşım olarak tanımlanması mümkündür.

Aile

Aile, evlilikle başlayan; kan bağı, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, rol ve statüler vasıtasıyla konumlanan bireylerin içinde bulunduğu sosyal bir gruptur/yapıdır (Taylan, 2009).

Aile biçimleri sınıflamasında en genel ve yaygın olanı, geniş aile ve çekirdek aile ayrımıdır. Geniş aile, geleneksel toplumların ideal aile tipidir. Bu ailede ana, baba ve evli çocukların, ana ya da baba yanından yakınların ve onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşadıkları görülür. Geniş aile değişik adlarla da anılır. Örneğin; geleneksel geniş aile, büyük aile, eski aile, köy ailesi gibi. Modern toplumların ideal tipi olan çekirdek aile ise anne, baba ve evlenmemiş küçük çocuklarından oluşur. Çekirdek aileye küçük aile, şehir ailesi, dar aile, modern aile, modern demokratik aile, çağdaş aile de denilmektedir (Kocacık, 1986).

Aileyi toplumsal değişimin merkezinde konumlandırmak gerekir. Bütün toplumsal kurumlar gibi aile de toplumsal değişimin etkisi altındadır (Karataş, 2001).

TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE TOPLUMU ETKİLEYEN OLAYLAR

Bu bölümde, devrimler, savaşlar, darbeler, göç, doğal afetler ve salgın hastalıklar sonucunda toplumda meydana gelen değişim süreci ve ele alınacaktır.

Geçmişten günümüze kadar, her toplum yapısal ve niteliksel bazı değişimler geçirmiştir. Ancak toplumsal değişme, her toplumda aynı seyirde olmamakta; bazı toplumlarda hızlı bazı toplumlarda yavaş gerçekleşmekte, bazı toplumlarda yapıcı bazı toplumlarda ise yıkıcı bir rol üstlenmektedir (Uça Güneş, 2016 ; Apalı, 2016).

Cumhuriyet'in ilanı, Türkiye için siyasal olarak yeni bir yapılanma olmanın ötesinde, içerdiği devrimler ile sosyal bir yenilenme sürecinin başlatıldığı bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Siyasal ve sosyal olarak bu değişme arzusunun ortaya çıkararak ise, Avrupa merkezli Aydınlanma ile başlayan Fransız ve İngiliz (Sanayi) devrimlerinin taşıdığı modernlik olgusu ve buna bağlı yaşanan modernleşme sürecidir. Bunlar, Kurtuluş Savaşı'nın sebep ve sonuçlarına bağlı olarak ulusal toprak bütünlüğünün sağlanması, Anadolu yerleşmelerinin -yeniden yapılandırılması ya da kentleşmesi sürecinde yaşanan değişimlerdir (Asiliskender & Özsoy, 2010).

Bu değişim sürecinde, toplumsal değişimi belirleyen birçok etken bulunmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de toplumsal değişim olgusunun temelini iç göçler ve kentleşme olguları oluşturmaktadır. İç göç ve kentleşme ister doğrudan ister dolaylı olarak ele alınırsa toplumsal değişim sürecinde önemli bir yere sahip olduğu bir gerçektir (Özgişi, 2014).

Avrupa'da sanayi devrimi ile başlayan hareketlilik beraberinde toplumsal değişimi de getirmiştir. İşgücü çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük işgücü kaybına uğrayan gelişmiş Avrupa ülkeleri, farklı ülkelere işçi alımına başlamıştır. Ülkemizde ise aynı dönemde köyden kente göç hareketleri başlamıştır. Ayrıca komşu ülkelerde yaşayan soydaşlarımızın veya komşu ülke vatandaşları da savaş, mübadele gibi nedenlerle ülkemize göç etmiştir (Tümtaş & Ergun, 2016).

Ayrıca 1800'lü yıllarda, Anadolu topraklarında salgın, kıtlık, doğal afetler gibi nedenlerle de göçler yaşanmış ve bu göçler nedeniyle de kültürel etkileşimler ve toplumsal değişimler meydana gelmiştir (Yiğit , 2019).

Türkiye, cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus özelliği olarak çoğunluğu köyde yaşayan insanlardan oluşmaktadır. 1927'de yapılan ilk nüfus sayımında yaklaşık olarak her dört kişiden üçü köylerde yaşamaktadır. Sonraki dönemlerde görülen nüfus hareketleri ile kırsal nüfus azalmış şehir nüfusu ise artış göstermiştir. Bu nüfus hareketi Cumhuriyet Türkiye'sinin toplumsal değişimi etkileyen en önemli faktörlerin başında yer almaktadır (Özgişi, 2014).

TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE AİLEYİ ETKİLEYEN OLAYLAR

Bu bölümde, geniş ailelerden çekirdek ailelere geçiş, kadının çalışma hayatındaki yeri, çocukların eğitim olanaklarını yönünden, aile kurumunu etkileyen toplumsal değişimlere yer verilecektir.

Aile toplumun varlığı için vazgeçilmez bir unsurdur. Geçmişte bazı toplumlar ailenin yapısını değiştirmeye çalışmış ancak kısa süre sonunda yanlışlarından dönmüşlerdir. Bu duruma Rusya ‘dan göç eden Yahudileri, Sovyet Kolhozlarını ve Çin Halk Cumhuriyeti’nde yaşanan Komün deneyimini örnek vermek mümkündür. Yahudilerin kurdukları Kibbutz çiftliklerinde, çocuklar bir bakıcıya bırakılmakta ve anne baba işe gidip işten döndüklerinde bir süre çocukları ile vakit geçirmektedir. Yatma zamanı geldiğinde ise çocuklar tekrar bakıcıya teslim edilmektedir. Rusya’da devrimden sonra 1927’de evlenme ve boşanmalar çok kolaylaştırılmış. Birkaç çift aynı evde yaşayabilmiş ve çocuklar da yetiştirme yurduna gönderilmiştir. Çin’de ise benzer bir uygulama başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi yapılan bu uygulamalar aileyi ortadan kaldıramamış tam tersine toplum için olmazsa olmaz bir yapı olduğunu göstermiştir (Karaca , 2014).

Siyasi ve askeri nedenlerle, sanayileşme ve şehirleşme gibi sosyal ve ekonomik etkenlerle Türkiye’de Cumhuriyetle birlikte toplumsal yapıda köklü değişimler olmuştur. Tüm bu değişimlerin sonucu olarak toplumu oluşturan bireylerinin statülerinin ve rollerinin de değiştiği ve bu değişimi özellikle kadınların toplumsal konumlarında daha hızlı bir şekilde etkili olduğu görülmektedir (Kaplan, 2003).

Tarım toplumlarında kadın ve erkekler evlerine yakın bölgelerde çalışırken, sanayi toplumlarında fabrikaların kurulduğu daha uzak yerlerde çalışmaya başlanmış ve büyük çaplı göç hareketleri meydana gelmiştir. Kadınlar üretimin büyük parçası haline gelirken, bununla doğru orantılı olarak çocuk sayısı düşmüş, aileler küçülmüştür (Sağlık ve Çelik, 2018)

Kadınların çalışma hayatına girmelerinde eğitim düzeylerinin yükselmesi büyük bir etken olarak görülmekte, ancak ekonomik zorunlulukların temel neden olduğu düşünülmektedir. Kadınların ev ve aile sorumluluklarını her zaman öncelikli gördüğü ve toplumun da kadından bunu beklediği bir gerçektir. Kadınların, toplum onları nereye yerleştiriyorsa ancak o alanda çalışma ve belli bir noktaya kadar ilerleme şansları olduğu ortadadır (Kaplan, 2003).

Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller küreselleşme ve kentleşme gibi güçlerin etkisiyle büyük bir hızla değişmektedir. Bu değişim ev ve iş yaşamında da rol değişimleri ve uyumlarını beraberinde getirmektedir. Türkiye’deki kentsel aile çekirdek yapıya sahiptir. Kent ailesi büyük kenti oluşturan farklılaşmış, uzmanlaşmış ve örgütlenmiş bir çevrede çok daha etkin bir teknolojinin oluşturduğu kurumlarla çevrili yaşamaktadır ve hepsi az veya çok koşulların etkisiyle değişmektedir. Babanın aile içindeki otoritesi egemendir (Kongar, 1994).

Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma fonksiyonlarında ve yapısında değişme olmuştur. Çekirdek ailenin geniş aileden daha kırılğan olduğu, boşanmaların sürekli artmakta olduğu görülmektedir. Değişim sürecinin günümüzde gelmiş olduğu noktada çekirdek aile bir yana, “aile” kavramının kendisi bile tartışılır hale gelmiştir. Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında da değişme olmuştur (Aslantürk & Amman, 2001).

Toplumsal yapıdaki değişimdir ki aile bu değişimde merkezî bir yer almaktadır. Kadının iş yaşamına girmesiyle birlikte aile ortamında verilen birçok hizmetin aile dışında verilmesi zorunluluğu yeni kuruluşların da doğmasına neden olmuştur. Çocuklar için kreşler, yaşlılar için

huzurevleri, engelliler için engelli bakım merkezleri bu değişimin zorunlu kıldığı örneklerdir (Ünal, 2018)

Bununla birlikte, gelişmekte olan pek çok ülkede hızlı kentleşme çoğu yaşlı için aile desteğini azaltmıştır. Genç neslin anne babasına göre daha eğitilmiş ve daha yüksek statüye ulaşması sonucunda toplumda yaşlı bireylerin liderlik rolü ve etkisi de azalmıştır. Çocukları ile birlikte şehirlere göç eden yaşlılar şehir yaşamına uyum sorunu yaşamakta, şehrin yarattığı fırsatlardan yararlanamamaktadır. Yaşlıların kırsal kesimde yakın arkadaş ve çevre ile ilişkilerinde arkadaşlık, psikolojik rahatlık söz konusu olurken, şehir yaşamında aile bireylerine daha fazla bağımlı bir yaşam sürdürmesi söz konusu olmaktadır (Lowry, 2009)

Ancak bu durum, sanayileşme, modernleşme gibi gelişmelerle birlikte ailenin kazanmış olduğu yeni biçim, anlam ve işlevinin de değiştiğinin görülmesine engel değildir. Yani geleneksel aile tipinin hâkim olduğu toplumlarda erkek ve kadının statüsü ve rollerinde değişimler olmuş; açık rol farklılaşmasının olduğu bir yapıdan, rollerin paylaşıldığı bir yapıya geçiş sürecinde erkek mutfakta ve çocukların bakımı konusunda eşine yardım eden; kadın ise ailenin gelir getiren bir üyesi olarak modern dönemin şartlarına uygun davranış biçimleri geliştirmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak aile içindeki hiyerarşik ilişkilerin yapısı da aynı oranda değişmiştir. Aile bireyleri arasında bir eşitlikten söz edilir olmuş-aile reisi kavramının kalkması, eşler arasında mal paylaşımı uygulaması gibi gelişmelerle aile içinde alınan kararlarda kadının etkisi, konumu güçlenmiş; kadın hem aile içinde hem de toplumsal alanda daha etkin hale gelmiştir (Aslantürk & Amman, 2001).

Toplumsal değişim sürecinde eğitim; “belirleyici bir unsur olarak çift işlev görür: nedensellik işlevi ile bir durumdan başka bir duruma geçiş sağlanırken, tamir edici işleviyle de toplumsal barışın sürekliliğini sağlar. (Bilhan, 1996)

Çocukların daha iyi bir eğitime kavuşmaları yahut mesleki bilgi ve beceriler kazanmaları, aile açısından oldukça önemlidir. 18.08.1997 tarih ve 23084 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanarak 1997-1998 öğretim yılından itibaren yürürlüğe giren sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim (T.C. Resmi Gazete, 1997), sayesinde toplumsal bir değişimin eğitim yönlü temeli atılmıştır. Bu kanun çocuklar için üç yıl daha fazla okula gitmekten daha fazlasını ifade etmektedir. Bu sayede eğitimlerine devam eden çocuklar meslek seçimlerine yönelmiş ve geleceğin eğitilmiş anne babaları olarak toplumsal değişimde rol oynamışlardır (Kıran, 2000)

Bununla birlikte, tüketim çağında insanların sınırsız arzuları, Sanayi Devriminden günümüze kadar doğanın yok edici bir biçimde kullanılmasına yol açmıştır. Doğayı yok etme çabasının yanında, insan hak ve ihlallerinin de yaygınlaşarak artması bu noktada önemlidir. Zengin ve fakir arasındaki sınırın artması, insanların para ve güç için öldürülmesi, bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası anlamda açlık, yoksulluk, istismar, tecavüz, şiddet, savaş vb. sorunların artması ile düzensizliğin bir düzene dönüştüğü kaygısını güçlendirmektedir. Bu noktada yöneticilerin ve zenginlerin duyarsızlıkları, bireyselleşmenin getirmiş olduğu hırs, toplumu da sosyal ve manevi anlamda bir karmaşaya sürüklemektedir. Tüm bu olgular ile birlikte; salgınların ortaya çıktığı dönemlerde de benzer sosyal problemlerin olması, sağlık ve bilimin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun salgını önlemenin mümkün olmadığı durumu, salgını

sağlık açısından değerlendirmenin yanında sosyal ve manevi açıdan da değerlendirmenin zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Yıldırım, 2020).

Ailede kriz dönemi olarak tanımlayabileceğimiz bu dönem mücadele gerektiren bazı büyük sorunlar ya da üstesinden gelinen güçlükler/sıkıntılar; ailenin yüksek kalitede evlilik iletişimini, yaşam kalitesinden tatmin olmasını, finansal yönetim becerisini, farklı koşullara dayanıklılığını, rutin faaliyetlerini ve geleneklerini etkilemektedir. Özellikle ailelerin bu süreçte aşırı kaygılı, korkutucu, aşırı titiz, koruyucu-kollayıcı yaklaşımları olabilmektedir. Anne babaların abartılı panik hissi, çocukların ve gençlerin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bu koşullarda stres altında olma daha fazla saldırganlığa, anlaşmazlıkların kolayca yükselebilmesine ve çatışmaya yol açabilmektedir. Bu durumdan en fazla, daha az (maddi ve maddi olmayan) kaynağa sahip ailelerin etkilendiği bilinmektedir (Öztürk, Yılmaz, Demir Erbil ve Hazer, 2020).

Türk aile yapısında kadına verilen rolün değişmesinin ancak kadının bilinçlenmesi, güçlenmesi, örgütlenmesi ve konumunu değiştirme yönünde destek olarak çaba göstermesiyle uzun bir süreç içinde gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür (Kaplan, 2003).

Kaynakça

- T.C. Resmi Gazete. (1997, Ağustos 18). 23084, "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıracılık... Hakkında Kanun (4306 sayılı kanun. Ankara: T.C. Resmi Gazete.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal Değişme Bağlamında Bilginin Değişimi Ve Dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 395-405.
- Asiliskender, B., & Özsoy, A. (2010). Cumhuriyet sonrası Kayseri’de modernleşme : Mekansal ve toplumsal değişim. *itiüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 31-42.
- Aslantürk, Z., & Amman, T. (2001). *Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*. İstanbul: Çamlıca Yayınevi.
- Aydın , O., & Baran, G. (2010). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 117-124.
- Bilhan, S. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 108-114.
- <https://sarkac.org>. (2020, Aralık 27). <https://sarkac.org>: <https://sarkac.org/2020/09/covid-19-dunyasinda-yeni-bir-toplumsal-cografyaya-dogru/> adresinden alındı
- <https://sozluk.gov.tr>. (2021, 01 11). <https://sozluk.gov.tr>: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- <https://tr.wikipedia.org>. (2020, Aralık 23). <https://tr.wikipedia.org>: https://tr.wikipedia.org/wiki/Salg%C4%B1nlar_listesi adresinden alındı

- Jang B, F. K. (2021, Ocak 14). *Gender Based Violence during the COVID-19 Pandemic and economic, social and cultural rights*. <http://opiniojuris.org>: <http://opiniojuris.org/2020/04/23/gender-based-violence-during-the-covid-19-pandemic-and-economic-social-and-cultural-rights/> adresinden alındı
- Kaplan, F. (2003). Toplumsal Konumu ve Bu Konumunun Değişimiyle Türk Sinemasında Kadın. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 149-173.
- Kara, B. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59-72.
- Karaca , N. (2014). Türkiye'de Değişen Aile Yapısı: Ilıca Şeker Fabrikası Örneği. *Folklor/ Edebiyat*, 137-150.
- Karakaş, M. (2020). Covid-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 541-573.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 89-98.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3-15.
- Kıran, H. (2000). Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Kirman, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kocacık, F. (1986). Sivas'ta Kentsel Aile. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat*, 8-20.
- Kongar, E. (1981). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (1994). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lowry, D. S. (2009). *Aging, Social Change, and Elderly Well-Being in Rural China: Insights from Mixed-Methods Village Research*. Michigan: Population Studies Center University of Michigan.
- Meder, M. (2001). Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 72-80.
- Memiş Doğan, M., & Düzel, B. (2020). Covid-19 Özelinde Korku-Kaygı Düzeyleri*. *Turkish Studies*, 739-752.
- Özgişi, T. (2014). Türkiye'de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi. *Tesam Akademi Dergisi*, 52-101.
- Öztürk, M. S., Yılmaz, N., Demir Erbil, D., & Hazer, O. (2020). Covid-19 Pandemi Döneminde Hanehalkındaki Çatışma ve Birlik-Beraberlik Durumunun İncelenmesi. *Turkish Studies*, 295-314.

- Öztürk, M. S., Yılmaz, N., Demir Erbil, D., & Hazer, O. (2020). Covid-19 Pandemi Döneminde Hanehalkındaki Çatışma ve Birlik-Beraberlik Durumunun İncelenmesi. *Turkish Studies*, 295-314.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-25.
- Sağlık, B., & Çelik, H. Y. (2018). Küreselleşen Çalışma Hayatında Kadının Rolü. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 95-120.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 117-138.
- Toprak Ergöner, A., Biçen, E., & Ersoy, G. (2020). COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet. *Adli Tıp Bülteni*, 48-57.
- Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1347-1359.
- Uça Güneş, E. P. (2016). Toplumsal değişim, teknoloji ve eğitim ilişkisinde sosyal ağların yeri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 191-206.
- Ünal, V. (2018). Toplumsal Değişim Sürecinde Engelliler. *Turkish Studies Social Sciences*, 1323-1342.
- www.haberler.com*. (2020, 12 31). *www.haberler.com*: <https://www.haberler.com/kisa-koy-ziyaretlerinden-donus-pandemi-sonuna-13781981-haberi/> adresinden alındı
- www.hurriyet.com.tr*. (2020, 12 30). *www.hurriyet.com.tr*: <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-koronavirus-nedeniyle-sehirden-uzaklasanlar-buraya-geliyor-41471993/6> adresinden alındı
- www.indyurk.com*. (2020, Aralık 30). *www.indyurk.com*: <https://www.indyurk.com/node/182336/haber/koronavir%bc-hakkari%e2%80%99de-g%bc%a7%bc-tersine-%a7evirdi-bu-krizden-kurtulman%b1n-en-iyi-yolu> adresinden alındı
- www.insamer.com*. (2021, 01 18). *www.insamer.com*: https://insamer.com/tr/karantina-surecinin-aile-ici-iliskilere-etkisi_2925.html adresinden alındı
- www.karar.com*. (2020, 12 30). *www.karar.com*: <https://www.karar.com/yazarlar/ibrahim-kahveci/istanbuldan-koye-donus-basladi-9146> adresinden alındı
- www.milliyet.com.tr*. (2021, 01 18). *www.milliyet.com.tr*: <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kovid-19-gocu-6318980> adresinden alındı
- www.nedir.org*. (2020, Aralık 23). <https://toplumsal-degisme.nedir.org/> adresinden alındı
- www.nytimes.com*. (2020, 12 29). *www.nytimes.com*: <https://www.nytimes.com/2020/07/20/world/asia/bali-tourism-coronavirus.html> adresinden alındı
- www.sosyaltoplum.com*. (2021, 01 07). *www.sosyaltoplum.com*: <https://sosyaltoplum.com/toplum-nedir-toplum-ne-demektir/> adresinden alındı

- www.sosyoloji.gen.tr.* (2021, 01 11). *www.sosyoloji.gen.t:*
[https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/sehirlerden-goc-koylerde-yasli-nufusu-risk-altinda-birakiyor-5738287/](https://www.sosyoloji.gen.tr/toplumsal-degisme-nedir/#:~:text=De%C4%9Fi%C5%9Fme%2C%20toplumsal%20hayat%C4%B1n%20belli%20bir,ve%20devaml%C4%B1l%C4%B1k%20g%C3%B6steren%20bir%20olgur. adresinden alındı</p><p><i>www.sozcu.com.tr.</i> (2020, 12 30). <i>www.sozcu.com.tr:</i>
<a href=) adresinden alındı
- www.theguardian.com.* (2020, 30 12). *www.theguardian.com:*
<https://www.theguardian.com/world/2020/mar/30/india-wracked-by-greatest-exodus-since-partition-due-to-coronavirus> adresinden alındı
- www.tusiad.org.tr.* (2021, 01 07). *www.tusiad.org.tr:* <https://tusiad.org/tr/tum/item/10661-covid-19-salgininin-kadin-calisanlar-acisindan-etkileri-arastirmasi> adresinden alındı
- Yiğit , İ. (2019). Anadolu Kırsalında Göçün Dünkü (XVI-XX. Yüzyıl) Yapısı: Manisa ve Konya Çevresi Üzerinden Bir Göç Okuma Denemesi. *Erdem Dergisi*, 205-244.
- Yıldırım, H. (2020). Salgın ve Aile İçi İlişkiler. R. Aylaz, & E. Yıldız içinde, *Yeni Koronavirüs Hastalığının Toplum Üzerine Etkileri ve Hemşirelik Yaklaşımları* (s. 132-150). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Yıldırım, S. (2020). Salgınların Sosyal-Psikolojik Görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) Pandemi Örneği. *Turkish Studies*, 1331-1351.

1. ULUSAL MULTİDİSİPLİNER KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI KONGRESİ

17-19 EKİM 2024 NİĞDE/TÜRKİYE

KONGRE BAŞKANLARI

Onursal Başkan: Prof. Dr. Hasan USLU

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Bülent KARA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Nalan GÖRDELES BEŞER

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Nil BAĞRIAÇIK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Muhittin ÖZTÜRK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Semih SÜTÇÜ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Aynur KIZILIRMAK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Derya EVGİN

Kayseri Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hidayet DİKİCİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ASLAN TEKTEN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet FİDAN

Ordu Üniversitesi

Öğr. Gör. Yasemin UĞURLU

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Öğr. Gör. Sibel DİLMEN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Semra KOCAÖZ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Nilüfer TUĞUT

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU

Sosyoloji Dernek Başkanı

Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN

Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Kezban ÇELİK

TED Üniversitesi

Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Yasemin YAVUZER

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. İlkay Şahin

Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Figen İNCİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Mina FURAT

Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Özlem AŞCI

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Zehra ÇALIŞKAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül ÖZCAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Gülhan KÜÇÜK ÖZTÜRK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Kezban KORAŞ SÖZEN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rabia ATILLA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem SAMANCI TEKİN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferdane KOÇOĞLU

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilal KURT SEZER

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Birnur YEŞİLDAĞ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Rabiye ÇIRPAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Züleyha KILIÇ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Arzu ŞENTÜRK

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar KARA

Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi

KONGRE SEKRETERYASI

Öğr. Gör. Özlem TEKTAŞ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Gürkan BAYINDIR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Erkan KARAMAN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Büşra Rümeysa DEMİREL

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Fahriye Meltem ERDAL

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

TÜKETİM TOPLUMU, KAPİTALİZM VE KADIN: ESTETİK OPERASYONLAR

Ahmet Burak KAHRAMAN

Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, burakkahraman@erciyes.edu.tr,

Özet

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin günümüzde geldikleri son hali göz önünde bulundurursak insanlık tarihi içerisinde toplumların hiç olmadığı kadar farklı olduğunu ve hiçbir şeyin artık eskisi gibi olamayacağını ifade edebiliriz. Hızla değişen ve gelişen bu teknolojiler tüketim kültürünün vazgeçilmez unsurları haline gelmişlerdir. Özellikle kollarımızın bir uzantısı haline gelen cep telefonlarımız sayesinde gece gündüz reklam propagandasına maruz kalmaktayız. Tüketim toplumu ile kimlik inşası arasında karmaşık ama net bir ilişki vardır. Tüketim toplumlarında bireyler hem kimliklerini hem de dış görünüşlerini tüketim nesnelere ile yeniden inşa etmektedirler. Bu inşa süreci sadece kıyafetlerimiz, evlerimiz ya da arabalarımız ile olmamaktadır. Aynı zamanda bedenlerimiz de yeniden inşa sürecinden geçmektedir. Günümüzde değişen tıp teknolojileri sonucunda birçok estetik operasyon hem ucuzlamış hem de daha ulaşılabilir bir şekilde kadınların ve erkeklerin hayatına girmiştir. Bedene yapılan müdahalelerde en son nokta olan estetik operasyonların analiz edilmesi tüketim toplumu açısından oldukça önemlidir. Kadınlar tüketim kültürü içerisinde ve buna eklenen eril bir tahakküm sonucu sürekli maruz kaldıkları güzellik algıları neticesinde estetik operasyon yaptırmaktadırlar. Özellikle kitle iletişim araçları, ödemede kolaylıklar, sosyal medya ve buradan paylaşılan fotoğraflar bunda çok etkilidir. Bu çalışmada kapitalizm, tüketim toplumu ve estetik operasyonlar kadınlar özelinde analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kapitalizm, tüketim toplumu, toplumsal cinsiyet, estetik operasyonlar.

CONSUMER SOCIETY, CAPITALISM AND WOMEN: AESTHETIC OPERATIONS

Abstract

When we consider the current state of information and communication technologies, we can say that societies are more different than ever before in human history and nothing will ever be the same again. These rapidly changing and developing technologies have become indispensable elements of consumer culture.

We are exposed to advertising propaganda day and night, especially thanks to our mobile phones that have become an extension of our arms. There is a complex but clear relationship between consumer society and identity construction. In consumption societies, individuals rebuild both their identities and appearances with consumption objects.

This construction process does not only happen with our clothes, houses or cars. At the same time, our bodies are also going through a rebuilding process. Today, as a result of changing medical technologies, many aesthetic operations have become cheaper and more accessible to

women and men. Analyzing aesthetic operations, which are the ultimate in interventions on the body, is very important for the consumer society.

In this study, capitalism, consumer society and aesthetic operations will be analyzed specifically for women. Women have plastic surgery as a result of the perception of beauty they are constantly exposed to within the consumption culture and the masculine domination added to it. Especially mass media, ease of payment, social media and photos shared there are very effective in this.

Keywords: capitalism, consumer society, gender, plastic surgery

KENT, YOKSULLUK VE KÜLTÜR

Aksu AKÇAOĞLU

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, aakcaoglu@ankara.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-8692-4698

Özet

Yoksulluk, toplumsal hayat açısından değerli olan kaynakların eşitsiz dağılmasıyla ortaya çıkan, kökleri binlerce yıl geriye uzanan bir meseledir. Kentsel yoksulluk ise son yüzyıl içinde, tüm modern toplumlarda, nüfusun göç dalgalarının neticesinde kentlerde yoğunlaşmasının neticesinde ortaya çıkan yoksulluğun çok boyutlu ve bazı koşullarda oldukça şiddetli bir halidir. Yoksulluğun çok boyutluluğu ilk olarak, köyle özdeşleşmiş varoluş koşullarından kopmayı ifade ediyor. İkinci olarak, kır ekonomisinin ve sosyal hayatıyla uyumlu becerilere sahip olan bireylerin kentteki piyasa ekonomisinin gerekliliklerine ayak uyduramamasından dolayı çoğu zaman niteliksiz ve düşük ücretli işlerde güvencesiz çalışmayı ifade eder. Üçüncü olarak sağlıksız barınma koşullarını ifade eder. Dördüncü olarak eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişimde dezavantajlı olmayı ve son olarak da saygınlıktan yoksunluğu ifade eder. Türkiye’de kent yoksulluğunun bu çok boyutlu etkileri 1950’den beri deneyimleniyor. Fakat kent yoksulluğunun ilk dönemi olan 1950-1990 arasında kent yoksulluğu, Türkiye’yle benzer gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerle kıyaslandığında oldukça yumuşak bir biçimde deneyimleniyor. Bu çalışma, Türkiye’deki Örneğin Türkiye’yle benzer sosyo-ekonomik gelişme düzeyine sahip olan bazı Latin Amerika ülkelerinde yoksulluğun adeta bir kadere dönüştüğü, içinden çıkılması en zor en koyu formu olan mutlak yoksulluk veya gıda yoksulluğu kitlesel bir problemken, Türkiye için genel yoksulluk tablosu içinde bir istisna teşkil ediyor. Bir başka mesele de özellikle gelişmiş ülkelerde büyük çapta görülen yoksulluk ve marjinalleşme arasındaki güçlü bağın Türkiye’de yakın bir geçmişe kadar çok zayıf olmasıdır. Bu çalışma, Türkiye’de kentsel yoksulluğun 1990’larda içine girdiği yeni dönemin özgün karakterini ele alıyor. Kentsel mekânın aşırı metalaşmasının, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin zayıflamasının ve yoksul mahallelerinin damgalanmasının aile ve kadın üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir şekilde tartışıyor.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kent, metalaşma, kadın, aile.

MODERN DÜNYA'DA KADIN SAĞLIĞI SORUNLARINDAN: MENOPOZ

Gökçe ASLAN TEK TEN

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü,
gaslan@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2570-164X.*

Özet

Sağlık hizmetlerinin kalitesinin artması, tanı ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi, bilim ve teknolojiye ilerlemeler ve sosyal yapıdaki değişimler yaşam süresinin uzamasına da katkıda bulunmuştur. Menopoz, kadın yaşamında normal fizyolojik evrelerden birisidir, bununla birlikte bu evre yol açtığı pek çok değişiklikle birlikte kadının sağlık dengesinin bozulmasına ve fizyolojik ve psikolojik bazı sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olan bir dönemdir. Değişen dünya dengesine paralel uzayan yaşam süresiyle birlikte; geçmişte ortalama kadın ömrü menopoz yaşı sınırlarında iken günümüzde kadınlar yaşamlarının yaklaşık 1/3'ünü menopoz sonrası dönemde geçirmektedirler. Menopoz yaşı dünya genelinde 45-55 bandında seyredirken ülkelerin gelişmişlik oranı ile menopoz yaşı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerde menopoz yaşı yüksek iken gelişmekte olan ülkelerde daha düşüktür.

Menopoz tüm kadınları etkilemesinin yanı sıra doğurduğu sağlık sorunları nedeni ile kadın yaşamında önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bunlara ek olarak; kadının toplumdaki yeri ve algısını da etkileyen fizyolojik olduğu kadar psikolojik ve toplumsal da bir olgudur. Doğurganlığını yitiren kadın, kadın olmakla ilgili rollerini de kaybettiğini düşünerek kendisini eksik hissetmekte; sonuçta aile ve toplum ilişkileri olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle menopoz olgusu psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.

Günümüzde menopoz daha kapsamlı bir şekilde ele alınmakta ve menopoz dönemindeki kadınlara yönelik destek uygulamaları yaygınlaşmaktadır. Kadınların menopoz dönemini daha sağlıklı geçirebilmesi için bu döneme ilişkin yeterli bilgisinin olması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde kadınlara menopoz hakkında danışmanlık hizmetini sunan ve onlara bu konuda destek olan menopoz merkezleri bulunmaktadır. Kadınların menopozla ilgili olarak eğitilmeleri ve bilinçlendirilmeleri onların menopoz döneminin yol açtığı sağlık sorunlarını daha kolay aşmalarına ve daha sağlıklı bir hayat sürmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda sağlık profesyonelleri kadınlara ve yakınlarına uygun eğitimleri vererek bilinçlenmelerini sağlamalıdır. Koruyucu sağlık hizmeti veren ebe ve diğer sağlık çalışanları, kadınlarda menopoza yönelik pozitif tutum geliştirebilir, sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazandırabilir ve menopoz dönemine yönelik stresi azaltabilirler. Kadınların menopozal döneme yönelik yaşadıkları yakınma, menopozal tutum ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını belirlemek, bu sonuçları sağlığı geliştirmek amacıyla kullanmak sağlık çalışanlarının önemli sorumluluklarındandır. Sağlık hizmeti sunan personelin, sağlığı geliştirme etkinliklerini planlama, uygulama ve değerlendirilme sürecinin her aşamasında, temel yol gösterici olarak rol alması esastır.

Anahtar Kelimeler: Menopoz, Modern Dünya, Sağlık Hizmeti

İSTİHDAMIN EVLİLİK VE MUTLU AİLE ÜZERİNE ETKİLERİ

Muhittin ÖZTÜRK

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Optisyenlik. muhittin.ozturk@ohu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1627-392X*

Özet

İstihdamın evliliğin gerçekleşmesi ve akabinde mutlu ailenin inşasında hiç şüphesiz çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Sağlıklı evliliğin ön koşullarından biri olan istihdam olma yani bir iş sahibi olma sosyokültürel hayatımızda da varlığını derinden hissettirmektedir. Öyleki evliliğin ilk adımı olan tanışma sürecinde kişinin ne iş yaptığı dahası istihdamda olup olmadığı sorgulanmaktadır. Yine evliliğin bitirilme durumu olan boşanma nedenlerine bakıldığında bölgesel olarak sıralama değişse de ilk üç boşanma sebebi arasında ekonomik sıkıntılar gösterilmektedir. Hiç şüphesiz bu ekonomik sıkıntılar kişinin bilhassa erkek bireyin istihdam da olmayışının yani ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılayıcı bir gelire sahip olmayışının sonucudur. Bu bağlamda sağlıklı evliliğin gerçekleşmesinin, mutlu bir aile yapısının devam ettirilebilmesinin ve boşanmaların olmamasının kesişme kümesinin istihdam olduğu söylenebilmektedir. Lakin burada erkek bireyin istihdam da olmasının sağlıklı ve mutlu aile inşa edilmesi ve bu ailenin sürdürülebilmesi hususunda ayrı bir önemi bulunmaktadır. Zira gerek insan fitratın gereği gerekse sosyokültürel yapımız sağlıklı aile inşasında erkeğin istihdam olmasının ve aile sorumluluğunu her alanda almasının önemli olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Erkeğin çalışma hayatında olmadığı bir gelir getiremediği evlerde maalesef çatışmalar kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bu çatışmanın temelinde kadın doğasının getirdiği insiyaka bağlı bir durum belirleyici olduğu açıktır. Zira istihdamda olan kadınlar fitratı gereği çalışmayan bir erkekle evli kalmakta zorlanmaktadır. Bu penceren bugüne ve dahi yarınlarımıza baktığımızda karşımıza sağlıklı evliliğin gerçekleşmesini tehdit edecek bir durum çıktığı görülmektedir. Gelecekteki kadın/erkek istihdamını ve bu istihdamın evlilik üzerine etkilerini rakamları kullanarak düşünelim. Üniversitelerimizde bilhassa istihdam garantili olarak görülen bölümlerde eğitim-öğretim gören öğrencilerde kız öğrenci sayımız %70'lere ulaştığı görülmektedir. Burada kız öğrencilerimizin başarısı takdire şayandır. Lakin bu istihdam olmuş kızlarımızın gelecekte evlilik gerçekleştirmesinde zorlanmalar yaşayacağı öngörülmektedir. İstihdamda bir kadın ya kendi statüsüne denk ya da kendi statüsü üstünde bir erkekle evlenme eğilimindedir. Gelecekteki durumda maalesef buna müsait görülmemektedir. Bu bağlamda çözüm genç erkeklerin evliliğe karşı sorumluluklarını artırmak ve istihdam olma noktasında gayretlerini artırıcı önemleri ivedilikle almaktan geçmektedir.

ADÖLESAN GEBELİKLERDE PSİKOSOSYAL ETKİLER KORUYUCU/ÖNLEYİCİ EBELİK YAKLAŞIMLARI

Venhar Köroğlu¹, Gözde Gökçe İsbir²

¹Niğde Şehit Kenan Erdem Aile Sağlığı Merkezi,

²Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, gozdegokce@mersin.edu.tr, ORCID:
0000-0003-0101-0641.

Özet

Perinatal dönem, psikososyal etkilenimlerin olduğu bir süreçtir. Ve birçok kadında anksiyete, depresyon ve post-travmatik stres semptomları görülebilmektedir. Özellikle bu süreçler kadının yaşam döneminde adölesanlığa denk geldiğinde sıklığı ve şiddeti artmaktadır. Yapılan çalışmalarda yetişkin gebeliklerde psikososyal etkilenim oranı %14,1 iken; adölesan gebelerde bu oran %32,5 olarak tespit edilmiştir. Bu derleme adölesan gebeliklerin psikososyal etkilerinden korumaya yönelik ebelik yaklaşımlarını içermektedir. Koruyucu ebelik uygulamalarında en doğru yaklaşım erken evlilik ve gebelikleri önlemek olmaktadır. Ancak adölesan gebelikler geliştiğinde ebenin tüm perinatal süreçte kadın ve ailesine danışmanlık ve destek vermesi önemlidir. Adölesan annelerde yaşanabilecek anksiyete, depresyon ve post-travmatik stresin psikolojik etkilerine hakim olmak, bireyin bu süreci güvende geçirmesine destek sağlar. Sağlık profesyonelleri olarak; toplumun kültür yapısına göre adölesan gebelerin iyilik halini artırmaya yönelik psikososyal modellerin geliştirilmesi etkili olacaktır. Diğer yandan aile, arkadaş, eş ve çevreden sosyal desteğin artırılması da anne-bebek bağlanmasında ve adölesanın duygu durumunda olumlu rol oynayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Adölesan Gebelik, Psikososyal Etkiler, Ebelik Yaklaşımları

KADINLARIN GÖZÜNDEN: TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI BİREYSEL YENİLİKÇİLİĞİ ETKİLER Mİ?

Yasemin UĞURLU¹, Çiğdem SAMANCI TEKİN², Salime MUCUK³

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları AD. yaseminurganci@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0478-9091

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD. cigdemstekin@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0895-1911.

³Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. smucuk@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4787-7515.

Özet: Toplumsal cinsiyet kavramı; bireyin biyolojik cinsiyetinden bağımsız olarak; toplumun kadın ve erkek cinsinden sosyal olarak beklediği rolleri, sorumlulukları ve kişilik özellikleridir. Geleneksel toplumlarda kadınlar genellikle risk almada ve liderlik rollerinde daha geri planda kalmaktadır ve bu durum, kadınların yenilikçilik potansiyellerini baskılamaktadır. Bireysel yenilikçilik, bireylerin kendi yaratıcılıkları, yetenekleri ve bilgi birikimleri doğrultusunda yeni fikirler oluşturması ve bu fikirleri uygulamaya koymasındır.

Amaç: Bu çalışma toplumsal cinsiyet algısının, bireysel yenilikçilik özelliklerine etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır.

Yöntem: Bu çalışma kesitsel nitelikte yapılmıştır. Araştırmanın etik kurul izni NOHU Etik Kurulundan ve kurum izni ise İl Sağlık Müdürlüğü'nden alınmıştır. Araştırma evrenini, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesinde bulunan bir ilimizin, il merkezinde ikamet eden kadınlar oluşturmuştur. Örneklemi ise, il merkezinde bulunan 11 Aile Sağlığı Merkezinden (ASM) rastgele seçilmiş 3 ASM (KEASM, HOASM, DBASM)'ne başvuran 18 yaş üstü, okuma yazma bilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden kadınlar oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü hesaplamasında Open Epiversion 3.01 programı kullanılmış ve 384 kişi hesaplanmıştır. Veriler 2 Ocak-30 Kasım 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Çalışmaya toplam 463 kadın katılmıştır. Verilerin toplanmasında "Kişisel Bilgiler Formu", "Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ)" ve "Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ)" kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde; sayı, yüzde, pearson korelasyon ve lineer regresyon testleri kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların yaş ortalaması 40.87 ± 14.06 olup, %88.1'i evli, %37.1'i ilkokul mezunudur. %52.0'sı erken evlendiklerini düşünmekte; %79.2'si fırsat olsa evlenmek yerine okumayı tercih edeceklerini belirtmektedir. Katılımcıların BYÖ toplam puanı ortalama 68.92; TCAÖ toplam puanı ise ortalama 90.16 bulunmuştur. Ayrıca TCAÖ toplam puanı ile BYÖ toplam puanı arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmış ($r=0.441$; $p<0.01$); neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmuştur ($F=111.022$; $p=0,000<0.01$). Bireysel yenilikçilik düzeyindeki toplam değişim %19.2 oranında toplumsal cinsiyet algısı tarafından açıklanmaktadır ($R^2=0.192$).

Sonuç: Bireylerin toplumsal cinsiyet algılarının artmasıyla birlikte yenilikçilik düzeylerinin de arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel yenilikçilik, toplumsal cinsiyet algısı, kadın

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KADINLAR: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE DAYANIKLILIK

Ece Ümmü DEVECİ¹, Özgecan MADENLİ²

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü,
ecedevenci@gmail.com,

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü,
ozgemadenli@gmail.com,

ÖZET

İklim değişikliği, tüm dünyada toplumları etkileyen küresel bir krizdir; ancak bu etkiler, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyoekonomik eşitsizlikler nedeniyle kadınlar üzerinde daha ağır hissedilmektedir. Kadınlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, doğal kaynakların yönetimi ve geçimlik tarım gibi alanlarda aktif rol aldıkları için iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine daha fazla maruz kalmaktadır. Buna rağmen, kadınlar iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir güçtür ve toplulukları dayanıklı kılma konusunda kritik bir rol oynamaktadırlar. Araştırmalar, iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen insanların %80'inin kadın olduğunu göstermektedir. Özellikle doğal afetler, artan sıcaklıklar ve su kıtlığı gibi çevresel tehditler, kadınların yaşam koşullarını doğrudan etkiler. Kadınlar, çoğu zaman su toplama ve yiyecek sağlama gibi ev işlerinden sorumlu olduğu için, iklim değişikliğinin su ve gıda üzerindeki olumsuz etkileri kadınları orantısız şekilde etkilemektedir. Örneğin, temiz içme suyuna erişimin zorlaştığı bölgelerde, kadınlar ve kız çocukları daha uzun mesafeler kat etmek zorunda kalır, bu da onların eğitime devam etme veya başka ekonomik fırsatlardan yararlanma şansını azaltır. Ayrıca, kırsal bölgelerde kadınların tarımsal üretimdeki rolü, kuraklık ve diğer iklim olayları nedeniyle ciddi risk altındadır. Kadınların gelir kaynaklarının azalması, yoksulluk döngüsünü daha da derinleştirir ve bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha belirgin hale getirir. Kadınlar sadece iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmekle kalmaz, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve iklim adaptasyonu süreçlerinde aktif rol oynayarak güçlü birer aktör haline gelirler. Kadınların doğal kaynak yönetimindeki bilgi ve becerileri, çevreyi koruma ve iklim değişikliğine karşı topluluklarını dayanıklı kılma açısından kritik önemdedir. Özellikle tarım sektöründe çalışan kadınlar, sürdürülebilir tarım uygulamaları geliştirmekte ve su kaynaklarının verimli kullanımında önemli katkılar sağlamaktadır. İklim değişikliği ile mücadelede kadınların karar alma süreçlerine aktif olarak katılması, daha etkili ve kapsayıcı politikaların oluşturulmasını sağlar. Kadınların yerel yönetimlerde, tarımsal kooperatiflerde ve çevresel karar süreçlerinde daha fazla temsil edilmesi, toplumsal dayanıklılığın artırılmasına ve cinsiyet eşitliğinin güçlenmesine katkı sağlar. Örneğin, kadınların liderlik ettiği projeler, enerji verimliliği, su tasarrufu ve sürdürülebilir tarım gibi alanlarda yenilikçi çözümler sunması halinde cinsiyet önceliği nedeniyle kabul olma olasılığı yükselmektedir.

KIRSALDA YAŞAYAN ADÖLESAN VE YETİŞKİN GEBELERİN DEPRESYON DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Öznur AKKOYUN

Özet

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)' ye göre Sağlık; sadece hastalık ya da sakatlığın olmayışı değil; fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak tamamen iyi olma halidir (WHO, 2010). Birleşmiş Milletler Eylem için Platform'u da "Kadın Sağlığı; zihinsel, sosyal ve fiziksel iyi olma durumunu kapsar ve tüm bunlar yaşamlarının biyolojik olduğu kadar sosyal, ekonomik hayatını da etkiler" şeklinde ifade edilmektedir. Kadın sağlığı fetüs döneminden ölüm anına kadar devamlı sağlık hizmeti gerektiren bir konudur. Sağlık hizmetlerini almayı gerektiren ve kadın sağlığını etkileyen faktörler arasında genel sağlık durumu, psikosozal faktörler, biyolojik-fizyolojik özellikler ve gebelik dönemleri olduğu belirtilmektedir. Kadın sağlığı açısından en önemli dönem, kadının sağlığını etkileyen gebelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönemdir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2024 raporuna göre; 2019 itibarıyla her yıl 15-19 yaşları arasındaki yaklaşık 21 milyon kız çocuğu gebe kalmakta ve bunların tahmini 12 milyonu doğum yapmaktadır. Kritik bir dönem olarak değerlendirilen gebeliğin, kadın yaşamındaki yeri oldukça önemlidir. Gebelik dönemi kadın yaşamında fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişimleri yaşadığı; bu değişimlere uyum sağlamayı zorunlu kılan bir dönemdir. Gebeliğin kadınlarda kalıcı psikolojik değişiklik yapabileceği belirtilmektedir. Bu değişimler önemli yaşam değişiklikleri oluştururken depresyon için birçok risk faktörünü beraberinde getirmektedir. Tüm dünyada sık görülen önemli bir ruh sağlığı sorunu olan depresyon, insanın işlevselliğini, yaratıcılığını, mutluluğunu ve doyumunu engelleyerek yaşam kalitesini düşürmekte, işgücü kayıplarına yol açmaktadır. Uluslararası çalışmalar depresyonun büyük çoğunluğunun gebelik, doğum, lohusalık gibi 18-44 yaş aralığındaki kadınlarda görüldüğünü belirtmektedir. Yapılan bu çalışmalar doğurganlık döneminde olan kadınlara daha çok dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir. Gebelikte en sık görülen ruhsal hastalıklar arasında depresyon bozuklukları bulunmaktadır. Literatürde, depresyon oranının %5-51 arasında değiştiği belirlenmektedir. Geçmiş yıllarda gebelik "psikiyatrik bozukluklar için koruyucu bir dönem" olarak görülürken, günümüzde bu görüş kabul görmemektedir. Çünkü kadınlar gebeliği doyum, olgunluk, kendini gerçekleştirme ve mutluluk kaynağı olarak algıladığı gibi; stres, endişe, üzerinde aşırı bir yüklenme gibi olumsuz ruhsal duygulanımların da yaşanabileceği bir dönem olarak da görebilmektedir. Antenatal depresyon belirtilerinin ortaya çıkması hakkında yapılan bir diğer çalışmada ise adölesan gebelik ya da daha küçük yaşta yaşanan gebeliklerin depresyon için risk faktörü olduğu saptanmıştır. Bir başka çalışmada erken yaşta gebe kalma ve istenmeyen gebelik durumu ile depresyon belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Depresyon için risk gruplarına bakıldığında kadın cinsiyetinde olmak, gebelik ve postpartum dönemin de önemli etkili faktör olduğu görülmüştür. Gebelik depresyonu fetüsü ve annenin iyilik halini olumsuz etkilemesi ve postpartum depresyona zemin hazırlaması nedeniyle üzerinde önemle durulması ve erken tanı koyulup tedavi edilmesi gereken bir sorundur. Doğum sonrasında çıkan depresyon annenin bebeğe bağlanmasını etkilemekte ve anne ve bebek sağlığını olumsuz etkilemektedir. Genetik, psikolojik, biyolojik,

çevresel, hormonal faktörler doğum sonrası depresyonunu hazırlayıcı nedenlerdir. Kliniğe yatırılan hastalara hemşireler bu süreçte danışmanlık ve eğitici rolünü kullanarak bakım vermelidir. Kadın doğum kliniklerinde anne ve bebek için tehdit oluşturan postpartum depresyonun psikiyatrik olarak değerlendirilmesine yönelik duyarlılıkların artması ve konsültasyon liyazon psikiyatri (KLP) hemliriliği olarak erken dönemde farkındalık yaratılması gerekmektedir. Bu derlemede gebelikte görülen depresyonun tanınması, adölesan ve yetişkinler arasındaki depresyon düzeylerine bakılarak aradaki ilişkinin gözlemlenmesi ve gebelik süresince var olan depresyon ve diğer ruhsal hastalık risklerinin KLP hemşiresi tarafından değerlendirilip risk faktörlerinin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Derlemenin sonucunda hastaların erken tanınması ve hemşirelerin bu tanılamayla depresyona etkin ve profesyonel yardım sağlaması amaçlanmaktadır. Böylece postpartum depresyon önenebilir, gebe ve bebeğin sağlığına zarar veren olumsuz ruhsal sorunların önüne geçilecektir.

Anahtar Kelimeler: adölesan ve yetişkin gebelik, depresyon, hemşirelik.

EXAMINATION OF DEPRESSION LEVELS OF PREGNANT ADOLESCENTS AND ADULTS LIVING IN RURAL AREAS

According to the World Health Organization (WHO), Health is not only the absence of disease or disability; it is a state of complete physical, mental and social well-being (WHO, 2010). The United Nations Platform for Action also states that “Women's Health includes mental, social and physical well-being and all of these affect the biological as well as social and economic life of their lives”. Women's health is an issue that requires continuous health care from the fetal period to the moment of death. It is stated that the factors that require receiving health care and affect women's health include general health status, psychosocial factors, biological-physiological characteristics and pregnancy periods. The most important period in terms of women's health is the pregnancy period, birth period and postpartum period, which affect women's health. According to the World Health Organization (WHO) 2024 report; As of 2019, approximately 21 million girls between the ages of 15-19 become pregnant each year, and an estimated 12 million of them give birth. Pregnancy, which is considered a critical period, has a very important place in women's lives. Pregnancy is a period in which women experience physiological, psychological and social changes in their lives; it is a period that necessitates adaptation to these changes. It is stated that pregnancy can cause permanent psychological changes in women. While these changes create important life changes, they bring with them many risk factors for depression.

Depression, which is a common mental health problem all over the world, reduces the quality of life by preventing a person's functionality, creativity, happiness and satisfaction, and leads to labor losses. International studies indicate that the vast majority of depression is seen in women between the ages of 18-44, such as during pregnancy, birth and postpartum. These studies show that more attention should be paid to women in their reproductive period. Depression disorders are among the most common mental illnesses during pregnancy. In the literature, it is determined that the rate of depression varies between 5-51%. While pregnancy was seen as a “protective period for psychiatric disorders” in the past, this view is not accepted

today. Because women perceive pregnancy as a source of satisfaction, maturity, self-actualization and happiness; they can also see it as a period in which negative psychological emotions such as stress, anxiety and excessive load can be experienced.

In another study conducted on the emergence of antenatal depression symptoms, it was determined that adolescent pregnancy or pregnancies experienced at a younger age are risk factors for depression. Another study found positive significant relationships between early pregnancy and unwanted pregnancy and depression symptoms. When looking at the risk groups for depression, it was seen that being female, pregnancy and the postpartum period are also important effective factors. Pregnancy depression is a problem that should be emphasized, diagnosed and treated early because it negatively affects the fetus and the mother's well-being and paves the way for postpartum depression. Postpartum depression affects the mother's attachment to the baby and negatively affects the health of the mother and the baby. Genetic, psychological, biological, environmental and hormonal factors are the predisposing factors for postpartum depression. (9). Nurses should provide care to patients admitted to the clinic using their counseling and educational roles during this process. In obstetrics and gynecology clinics, it is necessary to increase sensitivity to the psychiatric evaluation of postpartum depression, which poses a threat to the mother and the baby, and to create awareness at an early stage as consultation liaison psychiatry (CLP) nursing. This review aims to diagnose depression during pregnancy, to observe the relationship between depression levels between adolescents and adults, and to evaluate the risks of depression and other mental illnesses during pregnancy by the CLP nurse and to eliminate risk factors. As a result of the review, it is aimed to diagnose patients early and for nurses to provide effective and professional help for depression with this diagnosis. In this way, postpartum depression can be prevented and negative mental problems that harm the health of the pregnant woman and the baby will be prevented.

Keywords: adolescent and adult pregnancy, depression, nursing.

MODERN MUHAFAZAKARLIK: MUHAFAZAKÂR TABANDAKİ KADININ DÖNÜŞÜMÜ

Emine DOĞAN¹, Doç. Dr. Mehmet GÜNGÖR²

¹Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, emine.dogan95@icloud.com,

²Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, megungor06@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0140-2269

Özet

İnsanlar, var oldukları koşullar ve içinde buldukları çevrenin kurallarına uyum sağlayarak bir hayat sürerler. Bu durum özellikle muhafazakar tabanda yetişen kadınlarda 2000’li yılların başından itibaren geleneksel muhafazakarlığın getirdiklerini yeniden gözden geçirerek, yeni bir değerlendirme ve eleştirme sürecinin başladığı bir gerçektir. Habitus, bir yandan klasik değerlere bağlı kalırken diğer yandan modern çağın sunduğu imkanlardan yararlanarak kendi hayat tarzlarını belirlemektedirler. Bu durum gündelik hayat pratiklerinde kendini özellikle kılık kıyafet olmak üzere birden fazla alanda muhafazakar kadınların daha çağdaş ve modern bir görüntüye sahip olmasına ve dönüşmesine neden olmuştur. Doğal olarak bu yeni durum muhafazakar mahallede, habitusta ve seküler kesimde şaşkınlık yaratmış ve ciddi eleştirilere sebep olmuştur. Bu çalışmanın amacı muhafazakar mahalle habitusunun içinde doğmuş yetişmiş kadınların yine aynı mahalle içindeki dönüşümü, dönüşümün nedenleri ve muhafazakar tabandaki yansımalarını nitel bir yaklaşımla incelemektedir. Araştırma doğrultusunda seküler grubun ve muhafazakar grubun ikisine de ait olmayarak modern muhafazakar bir görünüm sunan kişilerin bu tutumlarının sebepleri, kendilerini seküler ve muhafazakar gruplar arasından hangi gruba daha yakın hissettiklerini, diğer insanların kendilerine bakış açılarını ve yaşamış oldukları dönüşüm ve evrimsel süreçleri yarı yapılandırılmış sorular sorarak inceledik. Sonuç olarak muhafazakar tabandaki kadınların çağın sunduğu imkanlar, modern hayatın gerisinde kalmama arzusu, estetik kaygı ve moda dünyası’nın muhafazakar tabana hitap etmeye başlaması, medyanın muhafazakarlar üzerindeki etkileri gibi kavramlar sonucu başörtüsü ve tesettürle sembolize edilen muhafazakarlık kimliğinin ne denli değiştiği incelenmiş olup, başörtülü kadınların giyim ve yaşam tarzlarındaki dönüşümü ve bu dönüşümün modern seküler kadının yaşam tarzına olan benzerliğini göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, başörtülü kadınların sembolik olarak farklılık göstermelerine rağmen tüketim, giyim ve hayat tarzları bakımından seküler kadınlara yakınlık gösterdiğini ve muhafazakar kimliklerin de bu değişimden etkilendiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakarlık, Kadın, Modernizm, Günlük yaşam

Modern Conservatism: Transformation of Women in the Conservative Base

Abstract

People live their lives by adapting to the conditions they exist in and the rules of the environment they are in. This is a fact that especially women who grew up in the conservative base have started a new evaluation and criticism process by reconsidering what traditional conservatism has brought since the beginning of the 2000s. While habitus remains loyal to classical values on the one hand, they also determine their own lifestyles by taking advantage of the opportunities offered by the modern age. This situation has caused conservative women to have a more contemporary and modern image and transformation in many areas, especially in clothing, in their daily life practices. Naturally, this new situation has created astonishment and serious criticism in the conservative neighborhood, habitus and secular segment. The aim of this study is to examine the transformation of women born and raised in the conservative neighborhood habitus within the same neighborhood, the reasons for the transformation and its reflections on the conservative base with a qualitative approach. In line with the research, we examined the reasons for these attitudes of those who do not belong to either the secular group or the conservative group but present a modern conservative appearance, which group they feel closer to among the secular and conservative groups, the perspectives of other people towards them, and the transformation and evolutionary processes they have experienced by asking semi-structured questions. As a result, it was examined how much the conservative identity symbolized by the headscarf and hijab has changed as a result of concepts such as the opportunities offered by the age of women in the conservative base, the desire not to fall behind modern life, aesthetic concerns and the fashion world's appeal to the conservative base, and the effects of the media on conservatives. It shows the transformation in the clothing and lifestyles of headscarved women and the similarity of this transformation to the lifestyle of modern secular women. The findings of this study showed that although headscarved women differ symbolically, they show closeness to secular women in terms of consumption, clothing and lifestyles, and that conservative identities are also affected by this change.

Keywords: Conservatism, Women, Modernism, Daily life

REİKİNİN KADIN SAĞLIĞINDAKİ YERİ: BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Sultan ÇEÇEN

*Hitit Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
sultancecen@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8471-0653*

ÖZET

Arka plan: Kadın, varlığı itibarıyla farklı yaş dönemlerinde farklı biyo-psiko-sosyal değişimlerden etkilenmekte ve sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bu süreçte kadınların yararlandığı tamamlayıcı ve integratif tedavi uygulamalarından biri de Reikidir. Evrensel yaşam enerjisi olarak adlandırılan Reiki, inisiye (el almak) olmuş bir kanal aracılığıyla insan, bitki, hayvan ve mekana birinci ya da ikinci düzeyde (uzaktan) aktarılabilen enerji temelli uygulamalardandır. Kadim uygulamalardan olan Reikinin parasempatik aktiviteyi artırarak kan basıncı ve nabzı düzenlediği, akıl-ruh-beden ve duyguları dengeleyerek immün sistemi desteklediği, konforu artırdığı, depresyon ve kaygı düzeylerini azalttığı, genel rahatlama sağlayarak uykuya dalmayı kolaylaştırdığı bildirilmektedir. Ayrıca maliyetsiz, invaziv olmayan, özel ekipman gerektirmeyen, yan etkisi bulunmayan, uygulaması kolay ve analjezik kullanımını azaltan bir uygulama olduğu gerekçeleriyle literatürde özellikle akut ve kronik ağrı, anksiyete, korku, depresyon, yorgunluk gibi semptomların yönetiminde kullanıldığı görülmektedir.

Amaç: Bu derleme çalışması Reiki uygulamasının, kadınların kadınsal sağlık sorunları nedeniyle deneyimlediği ağrı şiddeti üzerine etkisini araştırmayı amaçlamaktadır.

Metodoloji: 10 Eylül 2024 ile 15 Eylül 2024 tarihleri arasında “Pubmed”, “Google Scholar” ve “Web of Science” veri tabanları, 2014-2024 tarihleri arasında sınırlandırılarak “Reiki, Pain, Female” anahtar kelimeleri kullanılarak taranmıştır. Taramalar sonucu ulaşılan sezaryen doğum sonrası ağrı, abdominal histerektomi, dismenore, epizyotomi iyileşmesi ve perineal ağrı temalı klinik çalışmalar derlemeye dahil edilmiştir.

Bulgular: Derlemeye dahil edilen tüm çalışmalarda kadın hastalara uygulanan Reikin, ağrı şiddetinin azaltılmasında etkili olduğu, iki çalışmada analjezik kullanımını azalttığı bulunmuştur.

Sonuç: Reiki uygulamasının kadın hastalarda kadınsal sağlık sorunları nedeniyle deneyimlenen ağrı şiddetine etkisini inceleyen daha fazla randomize kontrollü çift kör çalışma yapılarak kanıt düzeyinin artırılması ve ağrı yönetiminde hemşirelerin rutin bakımlarına Reiki uygulamasını entegre etmeleri önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Reiki, kadın, ağrı

THE PLACE OF REIKI IN WOMEN'S HEALTH: A LITERATURE REVIEW

Sultan ÇEÇEN

Abstract

Background: Women are affected by different bio-psycho-social changes and face health problems at different ages due to their existence. One of the complementary and integrative treatment applications that women benefit from in this process is Reiki. Reiki, called the universal life energy, is one of the energy-based applications that can be transferred to humans, plants, animals and spaces at the first or second level (distance) through an initiated channel. It is reported that Reiki, one of the ancient applications, regulates blood pressure and pulse by increasing parasympathetic activity, supports the immune system by balancing the mind-soul-body and emotions, increases comfort, reduces depression and anxiety levels, and facilitates falling asleep by providing general relaxation. In addition, it is seen in the literature that it is used in the management of symptoms such as acute and chronic pain, anxiety, fear, depression and fatigue, especially because it is a cost-effective, non-invasive, does not require special equipment, has no side effects, is easy to apply and reduces the use of analgesics.

Purpose: This review study aims to investigate the effect of Reiki practice on the severity of pain experienced by women due to feminine health problems.

Methodology: Between September 10, 2024 and September 15, 2024, the “Pubmed”, “Google Scholar” and “Web of Science” databases were searched using the keywords “Reiki, Pain, Female”, limited to the dates 2014-2024. Clinical studies on post-cesarean section pain, abdominal hysterectomy, dysmenorrhea, episiotomy recovery and perineal pain were included in the review.

Results: In all studies included in the review, it was found that Reiki applied to female patients was effective in reducing pain intensity, and in two studies it reduced analgesic use.

Conclusion: It may be recommended that more randomized controlled double-blind studies be conducted to examine the effect of Reiki application on the severity of pain experienced by female patients due to women's health problems, to increase the level of evidence, and to integrate Reiki application into the routine care of nurses in pain management.

Key words: Reiki, woman, pain

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLER ARASINDAKİ İLİŞKİ MEMNUNİYETİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

Erkan KARAMAN

*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü,
erkankaraman@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7949-1460.*

Özet

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) sosyal etkileşim ve iletişimsel yetersizlikleri ile karakterize yineleyici davranış örüntülerinin gözlemlendiği nörogelişimsel bir bozukluktur. OSB'den etkilenmiş bir çocukta gözlemlenebilecek olan sosyal etkileşim ve iletişim yetersizlikleri, öfke nöbetleri, uyku problemleri vb. sorunlar ebeveynlerin streslerini artırıcı faktörler içerisinde yer alabilir. Tipik gelişim gösteren bir çocuğa sahip olmak aile hayatında önemli değişikliklere yol açmaktadır. Sahip olunan bu çocuğun OSB tanısı alması farkı yükleri ebeveynlere yükleyen bir durumdur. Bu çalışmanın amacı OSB'li çocuğa sahip olan ebeveynlerin ilişki memnuniyetlerine ilişkin yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçların derlemesini ortaya koymaktır. OSB'li çocuğa sahip ebeveynlerin ilişki memnuniyet düzeylerini birçok faktör etkilemektedir. OSB'li çocuğun yetersizlikten etkilenme düzeyi, ebeveynlerin arasındaki iletişim başarısı, aile algısı, aile içi görev ve sorumlulukların paylaşımı, ebeveynler arasındaki cinsel tatmin düzeyi, ebeveyn stres düzeyi, problemlerle başa çıkma becerileri, OSB'li çocuğun finansal yükünün karşılanması, algılanan sosyal destek, ebeveynlerin mizacı ve duygu paylaşım özellikleri, ebeveynlerin psikolojik iyi oluş düzeyleri, ebeveynlerin kültürel özellikleri, OSB'li çocuğun yaşı ve bilişsel düzeyi, ebeveynlerde OSB semptomlarının görülmesi gibi faktörler OSB'li çocuğa sahip ebeveynlerin ilişki memnuniyet düzeylerini etkileyen faktörler içerisinde ifade edilebilir.

Bu derleme araştırmasında OSB'li çocuğa sahip olmanın tek başına ebeveynlerin ilişki memnuniyeti düzeyini belirleyen bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde OSB'li çocuk ailelerindeki boşanma oranlarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerdeki boşanma oranlarıyla kıyaslandığında hem yüksek hem de düşük olduğu sonuçlarına ulaşılan araştırmalar bulunmaktadır. OSB'li çocuğa sahip olma ebeveynler arasında ilişki memnuniyetini olumsuz olarak da etkileyebilirken, OSB'li bir çocuğun ailede olması ebeveynleri bir birlerine daha çok kenetleyen bir faktör olabildiği bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, İlişki Memnuniyeti, Aileler

RELATIONSHIP SATISFACTION AMONG PARENTS OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER: A REVIEW STUDY

Abstract

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurodevelopmental disorder characterised by deficits in social interaction and communication and repetitive patterns of behaviour. Problems such as social interaction and communication deficits, temper tantrums, sleep problems, etc. that may be observed in a child with ASD can be among the factors that increase the stress of parents. Having a typically developing child leads to significant changes in family life. The fact that this child is diagnosed with ASD is a situation that places different burdens on parents. The aim of this study is to present an overview of the results of research on relationship satisfaction of parents who have a child with ASD.

Many factors influence the relationship satisfaction of parents of children with ASD. The degree to which the child with ASD is affected by the disability, communication success between parents, family perceptions, sharing of tasks and responsibilities within the family, level of sexual satisfaction between parents, parental stress levels, coping skills with problems, coping with the financial burden of the child with ASD, perceived social support, factors such as parents' temperament and emotion-sharing characteristics, parents' psychological well-being levels, parents' cultural characteristics, age and cognitive level of the child with ASD, and the presence of ASD symptoms in the parents can be expressed as factors affecting the relationship satisfaction levels of parents of children with ASD.

This review study concluded that having a child with ASD alone is not a determinant of parents' relationship satisfaction. There are studies in the literature that show that divorce rates in families with children with ASD are both high and low compared to divorce rates in families with typically developing children. While having a child with ASD may have a negative impact on parents' relationship satisfaction, another finding from this study is that having a child with ASD in the family may be a factor that keeps parents together.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Relationship Satisfaction, Families

ADOLESAN KIZLARLARDA AĞIR MENSTRUAL KANAMA: PREVALANS, YAŞAM KALİTESİ VE TEDAVİ ARAMA DAVRANIŞLARI

Betül Sultan HALİÇ¹, Semra KOCAÖZ²

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Öğrencisi, betul.sultan06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3598-2556.

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, semrakocaoz@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1698-6305.

ÖZET

Giriş ve Amaç: Adolesanlarda, sık görülen jinekolojik rahatsızlıklardan birisi ağır menstrual kanama (AMK)'dır. AMK adolesanların fiziksel sağlığı dışında, sosyal, okul ve cinsel yaşamını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu araştırma, adolesanlarda AMK prevalansı ve bu durumu etkileyen risk faktörlerini belirlemek, bu sağlık sorununun kızların tedavi arama davranışlarına ve yaşam kalitesine olan etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Kesitsel tipte yapılan bu araştırma, 15 Nisan- 30 Mayıs 2024 tarihleri arasında Türkiye'de bir ilçenin devlet hastanesinin çocuk sağlığı ve hastalıkları polikliniğine muayene olmak amacıyla gelen 13-17 yaşları arasındaki 299 adolesan ve ebeveyni gerçekleştirilmiştir. Veriler, bir "Veri Toplama Formu" ve "Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği, Ergen Değerlendirme Formu (Anne-Baba) (13-18 yaş)"yla toplanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, ki-kare, bağımsız gruplarda t ve anova testleri, pearson korelasyon analizi, verilerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma: Araştırmada her iki adolesandan birinde AMK görülmesine rağmen katılımcıların yoğun adet kanaması nedeniyle %23.4'ünün tedavi amacıyla bir hekime başvurduğu belirlenmiştir. AMK'sı olan kızların olmayanlara göre fiziksel sağlık boyutu dışında, yaşam kalitesi ölçeğinin genel toplam ve alt boyutlarından anlamlı olarak daha düşük puan aldıkları saptanmıştır. AMK nedeniyle hekime başvurma etkili olmamakla birlikte, adet dönemi öncesi veya sırasında yaşanan şikayetler nedeniyle hekime başvuran adolesanların başvurmayanlara göre yaşam kalitesi ölçeğinin sosyal işlevsellik alt boyutundan ve genel puanından anlamlı olarak daha düşük aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmamızda adolesanlarda AMK'nın çok yaygın olarak görüldüğü belirlenmiş olmakla birlikte, bu jinekolojik rahatsızlığa yönelik tedavi arama davranışı istenilen düzeyde bulunmamıştır. AMK'nın adolesanın yaşam kalitesinin pek çok alanını negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar neticesinde, AMK konusunda adolesan kızların ve ebeveyninin farkındalığının artırılması için eğitim ve danışmalıkların verilmesi gerekmektedir. Ayrıca AMK'nın erken tanınıp tedavi edilebilmesi için sağlık profesyonellerinin her adolesan

kızı menstruasyon özellikleri açısından öyküsünü sorgulaması ve normal sapan durumlarda gerekli sevk işlemini başlatması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adolesan, ağır menstrual kanama, prevalans, tedavi arama davranışı, yaşam kalitesi

HEAVY MENSTRUAL BLEEDING IN ADOLESCENT GIRLS: PREVALENCE, QUALITY OF LIFE AND TREATMENT-SEEKING BEHAVIORS

Abstract

Introduction and Objective: One of the most common gynecological disorders in adolescents is heavy menstrual bleeding (HMB). HMB can negatively affect the physical health of adolescents as well as their social, school and sexual lives. This study was conducted to determine the prevalence of HMB in adolescents and the risk factors affecting this condition, and to determine the effects of this health problem on girls' treatment-seeking behaviors and quality of life.

Method: This cross-sectional study was conducted between April 15 and May 30, 2024, among 299 adolescents and their parents aged 13-17 who came to the child health and diseases outpatient clinic of a state hospital in a district in Turkey for examination. Data were collected with a "Data Collection Form" and "Quality of Life Scale for Children, Adolescent Evaluation Form (Mother-Father) (13-18 years)". Descriptive statistics, chi-square, independent samples t and anova tests, pearson correlation analysis were used in the evaluation of the data.

Findings and Discussion: In the study, it was determined that although one in every two adolescents had HMB, 23.4% of the participants applied to a physician for treatment due to heavy menstrual bleeding. It was determined that girls with HMB received significantly lower scores than those without HMB, except for the physical health dimension, in the overall total and sub-dimensions of the quality of life scale. Although applying to a doctor due to HMB was not effective, it was determined that adolescents who applied to a doctor due to complaints experienced before or during menstruation received significantly lower scores than those who did not from the social functionality sub-dimension and general score of the quality of life scale.

Conclusion and Recommendations: Although it was determined in our study that HMB is very common in adolescents, the treatment-seeking behavior for this gynecological disorder was not found at the desired level. It was determined that HMB negatively affects many areas of the adolescent's quality of life. As a result of these results, education and counseling should be provided to increase the awareness of adolescent girls and their parents about HMB. In addition, in order to diagnose and treat HMB early, health professionals should question the history of every adolescent girl in terms of menstrual characteristics and initiate the necessary referral process in cases of abnormality.

Keywords: Adolescent, heavy menstrual bleeding, prevalence, treatment-seeking behavior, quality of life

KIZ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA KARŞILAŞTIKLARI SOSYAL VE KÜLTÜREL ENGELLER: NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Kadriye ÜZ

Dijitalleşme, günümüzde hayatın bir parçası haline gelmekte olup insanların yaşamını dijitalleşme eksenli kurulmasına neden olmaktadır. Dijitalleşmenin bir ürünü olan sosyal medya da insanların yaşamlarını temelden etkileyen ve yeniden inşa eden bir yapı olarak görülmektedir. Sosyal medya, günümüz dünyasında bireylerin sosyal, kültürel ve akademik hayatlarında büyük bir yer kaplamaktadır. Özellikle üniversite öğrencileri, sosyal medya platformlarını eğitim amaçlı kullanmanın yanı sıra, arkadaşlarıyla iletişim kurmak, bilgi paylaşmak, eğlenmek ve kişisel kimliklerini inşa etmek için de kullanmaktadır. Ancak sosyal medya kullanımı sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal normlar ve kültürel değerler tarafından şekillendirilen bir süreçtir. Kız öğrenciler, sosyal medya platformlarında aktif olurken bazı sosyal ve kültürel engellerle karşılaşabilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile baskısı, geleneksel değerler gibi unsurlar, kızların sosyal medya kullanımını sınırlayabilmekte veya onların bu platformlarda kendilerini rahat hissetmemelerine yol açabilmektedir. Bu araştırma, üniversite çağındaki kız öğrencilerin sosyal medya kullanımında karşılaştıkları bu tür sosyal ve kültürel engelleri anlamayı hedeflemektedir. Kız öğrencilerin sosyal medya kullanımıyla ilgili deneyimlerini keşfetmek, bu deneyimlerin hangi toplumsal ve kültürel normlar çerçevesinde şekillendiğini analiz etmek bu çalışmanın temel odak noktası olacaktır. Araştırmanın önemi, kız öğrencilerin dijital ortamda karşılaştıkları sosyal ve kültürel engelleri anlamak ve toplumsal normların teknolojik kullanım üzerindeki etkilerini keşfetmek açısından önemli bir boşluğu dolduracaktır. Üniversite gençliğinin sosyal medya kullanımını analiz ederek, toplumsal cinsiyet normlarının kız öğrencilerin dijital alanlardaki varlıklarına nasıl etki ettiğini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu araştırma nitel araştırma deseni kullanılarak gerçekleştirilecektir. Araştırma yöntemi olarak fenomenoloji tercih edilmiştir. Araştırmanın temel verileri, kız üniversite öğrencileriyle yapılacak derinlemesine görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma grubunu ise üniversite düzeyinde eğitim gören, sosyal medyayı aktif olarak kullanan kız öğrenciler oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda kız öğrencilerin yaşadıkları sosyal ve kültürel engeller, iki ayrı kategoride ele alınmıştır. Bu kategoriler aile ve akran faktörleridir ve dolayısıyla kız öğrencilerin sosyal medya kullanırken karşılaştıkları sosyal ve kültürel engeller olarak, aile bireyleri ve yakın arkadaşları yani akranları olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dijitalleşme, Sosyal Medya, Kız Öğrenciler

Social and Cultural Obstacles Encountered by Female Students in Using Social Media: Niğde Ömer Halisdemir University Example

Abstract

Digitalization is becoming a part of life today and causes people's lives to be based on digitalization. Social media, a product of digitalization, is seen as a structure that fundamentally affects and rebuilds people's lives. Social media occupies a large place in the social, cultural and academic lives of individuals in today's world. In addition to using social media platforms for educational purposes, university students in particular also use them to communicate with their friends, share information, have fun and build their personal identities. However, social media use is not only an individual choice but also a process shaped by social norms and cultural values. Female students may encounter some social and cultural obstacles while being active on social media platforms. Factors such as gender roles, family pressure, and traditional values may limit girls' use of social media or make them feel uncomfortable on these platforms. This research aims to understand such social and cultural barriers that university-aged female students face in using social media. The main focus of this study will be to explore female students' experiences regarding social media use and to analyze within which social and cultural norms these experiences are shaped. The importance of the research is that it will fill an important gap in understanding the social and cultural barriers that female students face in the digital environment and exploring the effects of social norms on technological use. By analyzing university youth's use of social media, it will help us better understand how gender norms affect female students' presence in digital spaces. This research will be conducted using a qualitative research design. Phenomenology was preferred as the research method. The basic data of the research was collected through in-depth interviews with female university students. The study group consists of female students studying at university level and actively using social media. As a result of the findings, the social and cultural obstacles experienced by female students were discussed in two separate categories. These categories are family and peer factors, and therefore it is concluded that the social and cultural obstacles that female students face while using social media are their family members and close friends, that is, their peers.

Key words: Digitalization, Social Media, Female Students

**EŞİ ASGARİ ÜCRETLE ÇALIŞAN KADINLARIN,
YOKSULLUKLA MÜCADELESİ: GELİR GETİRİCİ BİR İŞTE
ÇALIŞMA⁴²**

Tuğba EKER AĞIR², Sevda MUTLU³

²*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
tuğba.eker.agr@gmail.com, [ORCID: 0000-0002-8276-3647](https://orcid.org/0000-0002-8276-3647)*

³*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
smutlu@cumhuriyet.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-5196-1379](https://orcid.org/0000-0001-5196-1379)*

Özet

Sanayi toplumlarında, işçilerin büyük çoğunluğu belirli bir ücret karşılığında çalışmaktadır. İşçinin refah seviyesini belirleyen önemli etkenlerden biri, kazandığı ücretin miktarıdır. Özellikle tek gelirliler için, aldıkları ücretin miktarı, hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle devlet, işçinin işveren karşısında sömürülmesini engellemek için, ücret miktarının en alt sınırı olan asgari ücret uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Asgari ücret, bireylerin insan onuruna yaraşır şekilde hayatlarını sürebilmesi için gerekli olan asgari geliri ifade etmektedir. Asgari ücret, yoksullukla mücadele etmeye çalışan sosyal politika araçlarından biridir. Ancak, asgari ücretin bu mücadelede başarılı bir rol oynayıp oynamadığı tartışılmaktadır. Asgari ücretin yıllar içindeki miktarına bakıldığında, genellikle yoksulluk, hatta bazı dönemlerde açlık sınırının altında kaldığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı bir ailenin asgari ücretle nasıl geçinebildiği merak edilmektedir. Araştırma, eşi asgari ücretle çalışan kadının, geçim mücadelesini konu edinmiştir. Araştırma, eşi asgari ücretle çalışan kadınların yoksullukla mücadelesini analiz etmeye çalışmaktadır. Araştırma, kadının emeğini işlevselleştirerek, ailesinin geçim mücadelesine olan katkısını göstermeyi amaçlamıştır. Araştırma, her dönem güncelliğini koruyan ve toplumun geneli tarafından da gittikçe daha fazla takip edilen, genellikle iktisat bilimi tarafından ele alınan asgari ücret konusunu, sosyolojik teori ve yöntemle açıklamaya çalıştığı ve asgari ücretle geçim mücadelesini kadınlar bağlamında ele aldığı için önemlidir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, soruları araştırmacının kendisi tarafından oluşturulmuş, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Niğde merkezde oturan, on sekiz ve üzeri yaş grubundaki, eşi asgari ücretle çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde, kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü, yirmi kadın katılımcı ile sınırlandırılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazıya aktarılmıştır. Ses kayıtlarından elde edilen veriler, MAXQDA nitel veri analizi programında analiz edilmiştir. Bu araştırmada, asgari ücretliler nasıl geçinebiliyor sorusu, ailedeki kadının geçim mücadelesine olan katkısıyla cevaplanmıştır. Araştırma sonucunda, tek geliri asgari ücret olan ailelerin geçinmekte oldukça zorlandığı ve geçinebilmek için hanedeki kadının, gelir getirici işte çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada, eşi

⁴² Bu bildiri metni Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sevda Mutlu danışmanlığında hazırlanmakta olan doktora tezinden üretilmiştir.

asgari ücretle çalışan kadınların, gerek kültürel gerek sosyal sermayeye sahip olmadıkları için, ev temizliğine gitmek, çocuk bakmak ve mevsimlik tarım işlerinde çalışmak gibi güvencesiz enformel sektördeki işlerde çalışarak ailelerinin geçimine katkıda bulunmaya çalıştıkları, kadının, ailesinin geçimi için emeğini işlevselleştirmeye çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, kadına çalışma motivasyonu sağlayan şeyin, genellikle çocuklarının eğitim ihtiyacını karşılayabilmek ve çocuklarına yoksulluğu hissettirmemeye çalışmak olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma, kadınların emeklerini kullanma potansiyeline sahip oldukları sonucuna ulaşmış olup, düzenli bir işte çalışmak için gerekli niteliklere sahip olmayan kadınları güçlendirmek için, fırsatlar sunmayı, kadınlara yönelik sosyal politikalar ve sürdürülebilir projeler önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Asgari Ücret, Kadın, Hane Geçim Stratejileri.

THE STRUGGLE AGAINST POVERTY FOR WOMEN WHOSE HUSBANDS EARN MINIMUM WAGE: ENGAGING IN INCOME-GENERATING WORK

Abstract

In industrial societies, the majority of workers work for a certain wage. One of the important factors that determine the worker's welfare level is the amount of wages earned. The amount of the wage is especially vital for single-income workers. For this reason, to prevent the exploitation of the worker by the employers the state, have implemented a minimum wage which is the lowest limit on the amount of wages. Minimum wage denotes the minimum income required for individuals to sustain a lifestyle commensurate with human dignity. Minimum wage is one of the social politics tools, that try to struggle poverty. However, it is debated whether the minimum wage plays a successful role in this struggle. When we look at the situation of the minimum wage over the years, it is seen that it is generally below the poverty line and even hunger line in some periods. Issues such as minimum wage, its amount and purchasing power are frequently on the country's agenda. The research, focus of this study women's role in the struggle for living on minimum wage. The research tries to analyze the struggle against poverty of women whose husbands work for minimum wage. The research aimed to functionalize women's labor and show their contribution to their family's struggle to make ends meet. The research is important because it tries to explain the issue of minimum wage, which remains current in every period and is increasingly followed by the society in general, and is generally handled by the science of economics, with sociological theory and method, and deals with the struggle to make ends meet with minimum wage in the context of women. In this research used qualitative research method. In the research, part-time interview formulas were used, the questions of which were conducted by the researcher herself. The research focused, eighteen and over age group housewives residing in the downtown area of Nigde, whose spouses are employed at minimum wage. Snowball sampling technique was used in the sample selection of the research. Sample size was limited to twenty female participants. The interviews were recorded on a voice recorder with the permission of the participants. The audio recordings

obtained from the interviews were transcribed into writing. The data obtained from the voice recordings were analyzed with the MAXQDA qualitative data analysis software. As a result of the research, it was concluded that families whose only income is the minimum wage have a hard time making ends meet, and in order to make ends meet, the woman in the household tries to contribute to the family's livelihood by working in an income-generating job. In the research, it was concluded that women whose husbands work for minimum wage try to contribute to their families' livelihood by working in precarious informal sector jobs such as cleaning the house, taking care of children and working in seasonal agricultural work, as they do not have either cultural or social capital, and that the woman tries to functionalize her labor for the livelihood of her family. As a result of the research, it was revealed that what motivates women to work is generally being able to meet their children's educational needs and trying not to make their children feel poverty. The research concluded that women have the potential to use their labor, and suggests providing opportunities, social policies or sustainable projects for women to empower women who do not have the necessary qualifications to work in a regular job.

Keywords: Minimum Wage, Woman, Household Livelihood Strategies.

ÇALIŞAN ANNENİN ÇOCUĞU OLMAK

Kemal AKAY

Özet

Kadın denilince akla gelen ilk şey kutsal bir görev olan annelik mesleğidir. Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda çok büyük hız kazanan sosyal değişim aile içinde kadının yeri ve annelik rolünü etkilemiştir. Değişen sosyal yapılarla birlikte toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarında, ebeveynlik ilişkilerinde değişim yaşanmakta, bu bağlamda geleneksel Türk ailesinin yeri ve konumunun da değişime uğradığı görülmektedir. Kadınlar ve annelik rolleri açısından olduğu kadar erkeklik ve babalık rolleri anlamında da çarpıcı dönüşümlere neden olmaktadır. Bu yaşanan dönüşümlerden biri de kadınların tam zamanlı işgücüne katılması ve önemli pozisyonlarda çalışmasıdır. Her ne kadar ev içi rollerde ve çocuğa ilişkin sorumluluk paylaşımında dikkate değer bir değişim yaşansa da dönüşümün beklenen düzeyde gerçekleşmediği, çalışan annelerin iş yaşamlarını ve ev içi sorumluluklarını dengelemek için daha fazla yükün altına girmek zorunda kaldıkları tartışılmaktadır. Bu sürece egemen annelik ideolojileri olan “yoğun”, “iyi”, “mükemmel” ve “ideal” annelik ideolojilerinin eklenmesi ile birlikte çalışan aynı zamanda çocuğun istek ve sorumluluklarını aksatmayan bir annelik biçimi yaratılmaya çalışılmıştır. Anneler, günümüz şartları ve gelişen dünyayla beraber çocuklarına daha iyi yaşam koşulları sunmak istemektedir. Diğer bir yandan da kariyerlerini devam ettirmek için çeşitli sektörlerde çalışma hayatında yer almaktadırlar. Hem ev kadını olup hem de çalışma hayatında yer alan kadınların sorumluluk ve görev yükü anne olduktan sonra daha da artmaktadır. Annelikte önemli olan çocukla geçirilen sürenin uzunluğu değil, daha önemlisi ilişkinin niteliği ve sürekliliğidir. Bu sebeple çalışan annenin bu konuda bilinçli olması ile çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimi ile ilgilenmesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Kısıtlı zamanı pozitif bir şekilde kullanarak kendine yetebilen, efektif davranışlar sergileyen çocuklar yetiştirilebileceği gibi aksi durumda ise antisosyal davranışlar sergileyen bağlanma sorunları yaşayan çocuklara sahip olma riski de bulunmaktadır. Annesi çalışan çocukların sahip olduğu durum, annenin çalışma koşulları ile doğrudan ilgilidir. Bu koşullar anneleri sosyal, duygusal yönden etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan anne, çocuk.

HEMŞİRELİK MESLEĞİNDE KADIN OLMANIN DEZAVANTAJLARI Kezban KORAŞ SÖZEN¹, Özlem TEKTAŞ²

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
kezban_koras@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7426-5138.

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
ozlmtks01@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9297-8951.

ÖZET

Hemşirelik mesleği, tarihsel olarak kadınların yoğunlukta olduğu ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınlarla özdeşleştirilen bir alandır. Bu durum, kadın hemşirelerin karşılaştığı dezavantajların temelini oluşturur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın hemşirelerin kariyer gelişiminde engeller yaratabilir. Yükselme ve liderlik pozisyonlarına erişimde cinsiyet temelli önyargılar, kadın hemşirelerin profesyonel potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini sınırlayabilir. Ayrıca, kadın hemşireler, iş ve özel hayat arasında denge kurma konusunda zorluklar yaşayabilirler, çünkü toplum tarafından genellikle aile bakım sorumlulukları kadınlara yüklenmektedir. Bu durum, mesleki stres ve tükenmişlik riskini artırabilir.

Kadın hemşireler, cinsiyet temelli ücret eşitsizliği gibi ekonomik dezavantajlarla da karşı karşıya kalabilirler. Kadın hemşireler, iş yerinde cinsel taciz ve cinsiyet ayrımcılığı gibi cinsiyet temelli şiddet riskleriyle de mücadele etmek zorunda kalabilirler. Bu tür deneyimler, hemşirelerin psikolojik sağlığını ve iş performansını olumsuz etkileyebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hemşirelik mesleğine yansımaları, kadın hemşirelerin mesleki gelişimlerini ve genel refahlarını sınırlayan bir dizi faktörü içerir. Bu faktörler, mesleğin imajına yönelik ataerkil yargılamalar ve olumsuz sonuçlara neden olan cinsiyet eşitsizliklerinin bir ürünüdür. Hemşirelik mesleğinde kadın olmanın dezavantajları, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı eşitsizliklerin yanı sıra, mesleki alanın kendine özgü zorluklarından da kaynaklanmaktadır. Bu zorluklar, kadın hemşirelerin mesleki tatminlerini, kariyer gelişimlerini ve genel yaşam kalitelerini etkileyebilir. Bu bilgiler doğrultusunda, bu derleme ile, hemşirelik mesleğinde kadın olmanın dezavantajlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde hemşirelik mesleğinde kadın olmanın dezavantajları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir yansıması olarak görülmektedir. Bununla birlikte yüksek iş gücü ve düşük ücret, mesleki ilerleme, liderlik pozisyonlarına erişimde cinsiyet temelli engeller, uzun çalışma saatleri, vardiyalı çalışma, aile ve iş hayatında oluşan dengesizlikler hemşirelik mesleğinde kadın olmanın dezavantajları olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, hemşire, meslekte dezavantaj.

DISADVANTAGES OF BEING A WOMAN IN THE NURSING PROFESSION

Abstract

The nursing profession has historically been a field dominated by women and associated with women due to gender roles. This situation forms the basis of the disadvantages faced by women nurses. Gender inequality can create obstacles in the career development of women nurses. Gender-based prejudices in accessing promotion and leadership positions can limit women nurses from achieving their full professional potential. In addition, women nurses may have difficulty balancing work and private life, as society often places family care responsibilities on women. This can increase the risk of professional stress and burnout.

Women nurses may also face economic disadvantages such as gender-based wage inequality. Women nurses may also have to deal with gender-based violence risks such as sexual harassment and gender discrimination in the workplace. Such experiences can negatively affect nurses' psychological health and job performance.

The reflections of gender inequality on the nursing profession include a number of factors that limit the professional development and general well-being of women nurses. These factors are a product of patriarchal judgments regarding the image of the profession and gender inequalities that cause negative results. The disadvantages of being a woman in the nursing profession stem from inequalities related to gender roles as well as the difficulties specific to the professional field. These difficulties may affect the professional satisfaction, career development and general quality of life of female nurses. In line with this information, this review aims to determine the disadvantages of being a woman in the nursing profession. When the literature is examined, the disadvantages of being a woman in the nursing profession are seen as a reflection of gender inequalities. However, high labor force and low wages, gender-based obstacles in professional advancement and access to leadership positions, long working hours and shift work, imbalances in family and work life have been identified as disadvantages of being a woman in the nursing profession.

Keywords: Woman, nurse, disadvantage in the profession.

DİJİTAL HASTALIKLARIN AİLELER ÜZERİNDEKİ PSİKOSOSYAL ETKİLERİ**Büşra Rümeysa DEMİREL¹, Nalan GÖRDELES BEŞER²**

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, bdemirel@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9756-0850.

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ngbeser@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6054-0437.

Özet

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte akıllı telefon, internet ve sosyal medya kullanımını giderek artmaktadır. Özellikle akıllı telefonlar günlük hayatta bilgiye ulaşma, sesli ve görüntülü arama yapma, eğitim faaliyetleri, bankacılık işlemleri, dijital sağlık hizmetleri, haber okuma, müzik dinleme, dizi/film seyretme, alışveriş, sosyal medya ve eğlence gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Ancak sağladığı kolaylıklar ve konfor dışında, olumsuz birtakım davranışları da ortaya çıkarmaya başlamıştır. Günümüzün dijital hastalıkları olarak değerlendirilen akıllı telefon bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı, nomofobi, netlessfobi, FoMO, sosyotelizm, teknoloferans, photolurking ve plagomaninin sıklığı gün geçtikçe artmaktadır. DSM 5’te davranışsal bağımlılıklara yalnızca “İnternette Oyun Oynama Bozukluğu” dahil edilmiş olsa da, gelecek sürümlerinde bu davranışların da birer davranışsal bozukluk olarak karşımıza çıkması beklenmektedir. Pandemi döneminde yaşanan yüz yüze iletişimin aksaması ve sosyal izolasyon yaşanması, özellikle çocukları, gençleri ve yetişkinleri dijital hastalıklara meyilli hale getirmiştir. Dijital hastalıklar bireysel, sosyal ve iş yaşantısında işlevsellikte bozulmaya neden olabildiğinden, bireyleri biyopsikososyal yönden olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Aile içinde de iletişim çatışmalarına, ebeveyn reddine, yalnızlığa, depresyona, anksiyeteye ve düşük benlik saygısına neden olan teknolojik araçların aşırı kullanımı, aile üyelerinin psikososyal yönden etkilenmesine sebebiyet vermektedir. Aile içi demokratik iletişim olması, sosyal destek varlığı, çevrimdışı aktivitelerin arttırılması, teknoloji kullanımında bilinç düzeyinin arttırılması ve bağımlılık gibi durumlarda sağlık profesyonellerinden destek alınması (danışmanlık, psikoterapi, sosyal beceri eğitimi, psikoeğitim gibi) ve kamu-sivil toplum kuruluşlarının toplumsal farkındalık çalışmaları gerçekleştirmesi, dijital hastalıkların azaltılmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu derleme çalışmasının amacı, gelişen teknolojiyle öne çıkan teknolojik cihazlar ve sosyal medya platformlarının oluşturduğu dijital hastalıkları incelemek ve aileler üzerindeki psikososyal etkilerini ele almaktır.

Anahtar kelimeler: dijital hastalık; aile; davranışsal bağımlılık; psikososyal etki.

THE PSYCHOSOCIAL EFFECTS OF DIGITAL DISEASES ON FAMILIES

Abstract

With the advancement of technology, the use of smartphones, the internet, and social media has been steadily increasing. Smartphones, in particular, are used in daily life for purposes such as accessing information, making voice and video calls, engaging in educational activities, conducting banking transactions, utilizing digital health services, reading news, listening to music, watching series/movies, shopping, social media, and entertainment. However, aside from the convenience and comfort they provide, they have also started to foster some negative behaviors. The prevalence of conditions referred to as digital diseases today, such as smartphone addiction, technology addiction, social media addiction, digital game addiction, nomophobia, netlessphobia, FoMO (Fear of Missing Out), **phubbing**, technoference, photolurking, and plagomania, has been steadily increasing. Although only "Internet Gaming Disorder" is currently included under behavioral addictions in the DSM-5, it is expected that future versions will recognize these behaviors as disorders as well. The disruption of face-to-face communication and the experience of social isolation during the pandemic have made children, adolescents, and adults more prone to digital diseases. Since digital diseases can lead to functional impairments in individual, familial, social, and work life, they have been found to negatively affect individuals from a biopsychosocial perspective. The excessive use of technological devices, which can cause communication conflicts, parental rejection, loneliness, depression, anxiety, and low self-esteem within the family, also negatively affects family members psychosocially. It is believed that promoting democratic communication within the family, the presence of social support, increasing offline activities, raising awareness regarding responsible technology use, and seeking support from healthcare professionals (such as counseling, psychotherapy, social skills training, and psychoeducation) in cases of addiction, as well as public and civil society organizations conducting societal awareness campaigns, will play a significant role in reducing digital diseases. This review aims to examine the digital diseases emerging with the development of technology, particularly technological devices and social media platforms, and to discuss their psychosocial effects on families.

Keywords: digital disease; family; behavioral addiction; psychosocial effect.

PARÇALANMIŞ AİLEYE SAHİP OLAN ERGENLERİN DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞININ AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DERLEME

Eda AYDIN

Adana Yüreğir Devlet Hastanesi, edaaydin0138@hotmail.com

Özet

Aile, toplumun temel unsurunu oluşturmaktadır[6].Ailedeki yaşanan değişim ve dönüşümler toplum içerisinde farklı aile türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu aile türlerinden biri ise parçalanmış aile türüdür. Parçalanmış aile; ebeveynlerinden birinin kaybı, farklı sebeplerle yapılan uzun süreli seyahatler, ebeveynlerin ayrı olmaları, boşanma gibi durumlar olarak görülmektedir. Parçalanmış ailede büyüyen çocuklar genellikle problem çözmede ve sorunlarla baş edebilmede zorlanmakta olup çocuğun aile desteğini alamadığı durumlarda ise kendini yalnız hissettiği ve aileden uzaklaştığı görülmektedir. Parçalanmış aileye sahip olan çocuklar, ergenlik döneminde ise aileden kopmaya başlayıp iyi arkadaşlıklar edinmemektedir. Ergenlikle birlikte merak duygusunda artış olmakta ve çevrenin etkisiyle de zararlı alışkanlıklar edinebilmektedir. Günümüzde ergenlerin maruz kaldığı zararlı alışkanlıklar arasında sigara, alkol, madde, kumar, dijital oyun bağımlılığı vb. olduğu görülmektedir. Dijital oyun bağımlılığına yönelik son zamanlarda yapılan araştırmalarda artış olduğu ve ergenlerin bu oyunlarla zaman geçirerek sosyalleşmeye çalıştıkları görülmektedir. Dijital oyunlar ergenler üzerinde olumsuz bazı risk faktörlerin oluşmasında neden olmaktadır. Bunlar oyun oynarken dış dünyayla bağlantıyı koparma, oyunda yer alan kahramanlarla özdeşleşerek onlar gibi olmaya çalışma, okul başarısında düşme olması, bilgisayar başında fazla zaman geçirme gibi biyo-psiko-sosyal riskleri içermektedir. Dijital oyun bağımlılığının olumsuz risklerini azaltmada aile faktörünün önemli olduğu ilgili alan yazındaki araştırma sonuçlarından görülmektedir. Ailesi tarafından ilgilenilmeyen, teknolojik aletlere maruz bırakılan, anne/baba arasındaki yaşanan problemler, ebeveyn varlığının hissedilememesi gibi faktörler ergenleri dijital oyun bağımlılığına iterken çocuklarıyla birlikte vakit geçiren aileler sağlıklı ebeveyn ilişkisi, teknolojinin bilinçli kullanımı konusundan ailenin farkındalığı ergenleri dijital oyun bağımlılığında uzaklaştığı ortaya konulmuştur. Dijital oyun bağımlılığı ve parçalanmış ailelere yönelik araştırmalar incelendiğinde Yayman (2019), yaptığı araştırmada sağlıksız aile ilişkileri ile dijital oyun bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu ve erkeklerin kızlara göre daha fazla riskli durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Deniz (2021), yapmış olduğu çalışmada boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin dijital oyun bağımlılığının sağlıklı ailede yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Parçalanmış ebeveyne sahip olan ergenler sağlıklı aileye sahip olan ergenlere göre ruhsal açıdan daha çok etkilendiği ve psikolojik olarak yardıma ihtiyaç duydukları araştırma sonuçlarında görülmektedir. Dijital oyun bağımlılığı bir psikiyatrik problem olup bu problemi önlemeye yönelik aile içerisinde danışmanlığa ve ailenin farkındalıklarını arttırmaya yönelik eğitimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden de toplum ruh sağlığı psikiyatri hemşiresi tarafından bu yardımlar ailelere ve ergenlere verilip bu yardım süreci sayesinde psikiyatri hemşiresinin yardıma ihtiyacı olan ergenlerle kuracağı iletişim yardım alma sürecini de hızlandıracaktır. Literatür incelendiğinde;

parçalanmış ebeveyne sahip olan ergenlerin dijital oyun bağımlılığıyla aile içi ilişkilerine yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olduğu bu konuda yapılacak araştırmalara ilgili alan yazında ihtiyaç olduğu bu derleme çalışma sayesinde ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital oyun bağımlılığı, parçalanmış aile, aile içi ilişkiler.

KADINLARDA YAYGIN GÖRÜLEN RUHSAL SORUNLARA GÜNCEL BİR BAKIŞ**Sibel DİLMEN¹, İrfan DİLMEN², Nalan GÖRDELES BEŞER³**

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, dilmensibel51@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9079-3195.

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği ABD, irfandilmen51@gmail.com, ORCID: 0009-0007-1139-0525.

³Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği ABD, ngbeser@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6054-0437.

Özet

Kadın sağlığı yaşam döngüsü içerisinde yalnızca bireysel olarak kadınların değil, bebekleri, çocukları, aileleri de içine alan toplum sağlığını kapsamaktadır. Bir toplumun sağlıklı olabilmesi için en önemli öge kadınların sağlıklı olmasıdır. Kadınların karşı karşıya kaldığı cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyet ayrımcılığı, onlara özgü kısıtlamalar, toplumdaki konumu, birbiriyle çatışan iş, aile ve sosyal rolleri, karar verme yetisindeki engeller, bakımda üstlendiği görevler, kadının düşük statüde görülmesi, yoksulluğu daha fazla yaşamaları, okuryazarlık oranlarının daha az olması, kadınlara özel sağlık ihtiyaçlarının olması gibi bireysel, kültürel, toplumsal ve ailesel etkenler kadınlar için ruh sağlığını yüksek riskli konuma getirmektedir. Kadınlarda yaygın görülen ruhsal sorunlar içerisinde anksiyete bozukluğu ve majör depresyonun yer aldığı görülmektedir. Kadınları daha savunmasız kılan yaygın ruhsal bozukluklar psikolojik sorunlara yol açmakla beraber diyabetes mellitus, kardiyovasküler sorunlar ve kanser gibi morbidite ve mortalite ile ilişkilendirilen kronik hastalıklara da zemin hazırlamaktadır. Ayrıca bu ruhsal sorunlar gelir getiren iş kaybı, işe devam edememe ve beraberinde ekonomik sorunları da getirebilmektedir. Kadınlarda yaygın görülen ruhsal sorunlara yönelik bu konuya odaklanan kamu politikaları ve programlarının geliştirilmesi, kadınlarda yaygın görülen ruhsal sorunların taranması için özel stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanabilmesi, kadın cinsiyetinin rolünün, psikolojik, biyolojik ve sosyal açıdan fark edilmesi, sağlık hizmetleri içerisinde kadınlarda ruhsal bozuklukların önlenmesi ve tedavisi için eylem planları geliştirilmesi ve kadınlarda yaygın görülen ruhsal bozuklukların kadın sağlığı üzerindeki etkisini en aza indirecek girişimlerin gerçekleştirilmesi, kadınların ruh sağlığı okuryazarlığının artırılması, tedavilerin bulunabilirliği ve erişilebilirliği konusunda kadınların eğitilmesi, kadınlara koruyucu bakım hizmetlerinin sunulması, erken tanı konulması, kadın ruh sağlığını geliştirmek ve iyileştirmek adına holistik bakış açısı çerçevesince yapılması gerekenler içerisinde yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Kadın, ruh sağlığı, ruhsal sorunlar.

TEKNOLOJİNİN AİLE İÇİ İLETİŞİME ETKİSİ

İrfan DİLMEN¹, Sibel DİLMEN², Nalan GÖRDELES BEŞER³

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği ABD, irfandilmen51@gmail.com, ORCID: 0009-0007-1139-0525.

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, dilmensibel51@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9079-3195.1

³Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği ABD, ngbeser@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6054-0437.

Özet

Geçmişten günümüze teknik bilgi ve ona bağlı olan teknoloji her geçen gün gelişimini sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedir. Bireylerle birlikte aile ve toplum da teknolojik gelişmelerden etkilenmektedir. Teknolojinin etkileri hayatın her alanında görülmekle birlikte son zamanlarda en büyük değişim ve dönüşüm iletişim alanında yaşanmıştır. Yapılan çalışmaya göre makinelerin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte teknoloji aile yaşamını olumlu yönde etkilemeye başlamıştır. Evlere giren ev aletleri aile üyelerini, özellikle kadınları rahatlatmıştır. Ancak son zamanlarda hızla gelişen iletişim teknolojileri aile içi ilişkilerde bireyselleşimi ön plana çıkarmış, bu durum aile dinamiklerini etkilemiş, aile üyelerinin birbiriyle olan etkileşimi azalmış, duygusal ilişkileri zayıflatmıştır. İnternet ve sosyal medyanın etkisiyle birlikte bireylerin başta aile olmak üzere yakın ilişkileri sanallaşmıştır. Ebeveynler internet ve sosyal medyanın olumsuz etkilerinden çocuklarını korumakta zorlanmışlardır. Teknolojinin olumlu ve olumsuz yanları birey ve toplumu doğrudan etkilemiştir. Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen aile de bundan payını almıştır. Geleneksel geniş aile tipinin yerini modern çekirdek aile almıştır. Aileler yapı itibarıyla küçülmüş, aile içinde geleneksel değerler zayıflamıştır. Aile birçok fonksiyonunu modern kurumlara devretmiş, baba ve anne otoritesi etkisini kaybetmeye başlamıştır. Son olarak teknoloji bağımlılığı da aile için ciddi bir krize yol açmaktadır. Ayrıca çocuklar siber zorbalığa ve istismara maruz kalabilmektedir. İnternetin ve sosyal medyanın zararlı etkilerine karşı farkındalık oluşturulması ve eğitim yoluyla insanların bilinçlendirilmesi aile kurumunun geleceği açısından son derece önemlidir. Teknolojinin özellikle çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz durumlar; bağımlılık, iletişim becerilerinde azalma, dikkat eksikliği, öğrenme bozuklukları, uyku bozuklukları, görme bozuklukları, yeme bozuklukları, iskelet sistemiyle ilgili sorunlar, radyasyona maruz kalma, kaygı durumları, öfke sorunları, şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin artması, akademik başarının düşmesi, aile içi ilişkilerde kopukluk, sosyal hayattan-okuldan-aileden uzaklaşma vb. olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, iletişim, aile.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET: SAĞLIK PROFESYONELLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Tuğçe Özbek

Ebe, Toplum Sağlığı Merkezi, Niğde, Türkiye, 99tugceozbek@gmail.com

Özet

Amaç: Bu çalışmada, sağlık profesyonellerinin kadına yönelik şiddette karşılaştıkları sorunların açıklanması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırma derleme olarak tasarlanmıştır. Bu derlemede veriler; PubMed, EBSCOhost, Scopus, Cochrane, Medline, Science Direct, TR Dizin, Yöktez ve Google Akademik veri tabanlarından literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. Veri tabanlarından “kadına yönelik şiddet”, “sağlık profesyonelleri” ve “karşılaşılan sorunlar” anahtar kelimeleri ve kombinasyonları kullanılarak İngilizce ve Türkçe literatür taraması yapılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen bilgiler yorumlayıcı şekilde sunulmuştur.

Bulgular: Kadına yönelik şiddet gerek Türkiye’de gerek dünya genelinde boyutu her geçen gün artan bir olgudur. Birleşmiş Milletler kadına yönelik şiddeti; ister toplumsal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlarda fiziksel, cinsel, psikolojik zarar ve bozukluğa neden olan ya da olabilecek cinsiyet ayrımcılığına dayalı her türlü eylem ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma şeklinde tanımlamaktadır. Uygulama tipine göre şiddet türleri; fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet ve siber şiddet olarak sınıflandırılır. Kadına yönelik şiddette sağlık profesyonellerinin görevleri ise şiddete maruz kalan kadının ilk karşılaştığı meslek grubudur. Sağlık profesyonelleri tarafından yapılan girişimler, şiddet mağduru kadının yaşadığı şiddetin etkilerinin azaltılmasında oldukça önem taşımaktadır. “Zarar Vermeme-Yararlılık İlkesi”ne göre yaklaşımda bulduklarında bu alanda meydana gelebilecek hak ihlallerini azaltabilirler. Fakat bu ilke rehberliğinde hareket edip kişinin haklarını güvence altına almaya çalışan sağlık profesyonelleri zaman zaman bazı zorluklar yaşayabilmektedirler. Aile içi şiddet tablosunda suç bildirimini yapmak istediğinde yaşanabilecek zorluklar buna örnektir. Sağlık profesyoneli hasta güvenliği ile etik ilkeler arasında denge kurmalıdır. Şiddete uğrayan kadınlar korku ve utanç nedeniyle bildirim reddedebilir, ancak sağlık profesyonelinin bildirim yapma zorunluluğu vardır. Sağlık profesyoneli şiddet mağduru kadınların gizliliğini korumak zorundadır.

Sonuç: Sağlık hizmetlerinde çalışanların mezuniyet öncesi ve sonrası eğitiminde kadına yönelik şiddet konularının yer alması önemlidir. Birinci basamakta çalışan sağlık profesyonellerinin uygulamaları sırasında karşılaştıkları ve izledikleri her kadında şiddet olasılığını sorgulamaları gereklidir. 15–49 yaş, gebe-lohusa ve bebek izlem formlarında kadına yönelik şiddetin önemli belirtilerine ilişkin sorgulamaların yer almasıdır. Sağlık profesyonellerinin farkındalıklarının artması ve böyle bir durumla karşılaştığında herhangi bir tereddüt yaşamadan bildirimde bulunması için konu ile ilgili düzenli eğitim verilmesi ve lisans

eğitim müfredatlarına eklenmesi önerilmektedir. Erken dönemde yapılan bildirimlerin kadın sağlığı açısından uzun vadeli etkileri olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Sağlık Profesyonelleri, Karşılaşılan Sorunlar

VIOLENCE AGAINST WOMEN: PROBLEMS FACED BY HEALTH PROFESSIONALS

Abstract

Purpose: This study aims to explain the problems faced by health professionals regarding violence against women.

Materials and Methods: Designed to compile this research. Data in this compilation; Literature protection was prepared from PubMed, EBSCOhost, Scopus, Cochrane, Medline, Science Direct, TR Dizin, Yöktez and Google Scholar databases. A literature review was conducted in English and Turkish using the keywords and policies of "violence against women", "health professionals" and "ethical issues" from the databases. The information obtained as a result of the scanning is presented in an interpretive manner.

Result: Violence against women is a phenomenon that is increasing day by day both in Turkey and worldwide. The United Nations defines violence against women as any act based on gender discrimination that causes or may cause physical, sexual or psychological harm or disorder to women, whether it occurs in public or private life, or threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty. Types of violence are classified as physical violence, sexual violence, emotional violence, economic violence and cyber violence according to the type of application. Healthcare professionals are the first professional group that women who are subjected to violence encounter in violence against women. Initiatives carried out by healthcare professionals are of great importance in reducing the effects of violence experienced by women who are victims of violence. When they approach according to the "Non-maleficence-Beneficence Principle", they can reduce the potential rights violations that may occur in this area. However, health professionals who act under the guidance of this principle and try to secure the rights of individuals may sometimes experience some difficulties. The difficulties that may be experienced when trying to report a crime in a domestic violence case are an example of this. Health professionals must balance patient safety with ethical principles. Women who are subjected to violence may refuse to report due to fear and shame, but health professionals have an obligation to report. Health professionals must protect the confidentiality of women who are victims of violence.

Conclusion: It is important that violence against women is included in the undergraduate and postgraduate education of healthcare professionals. Health professionals working at the primary level should question the possibility of violence in every woman they encounter and monitor during their practice. Questions regarding important signs of violence against women should be included in the 15–49 age, pregnancy-postpartum and infant monitoring forms. It is recommended that regular training be provided on the subject and that it be added to undergraduate education curricula in order to increase the awareness of healthcare professionals

and to ensure that they report such a situation without hesitation. It is thought that early reporting will have long-term effects on women's health.

Keywords: Violence Against Women, Health Professionals, Problems Encountered.